

การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

นางสาวนิภาพร ย่องเจริญ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2551
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A STUDY OF GUIDELINES TO ORGANIZE VISUAL ARTS INSTRUCTION IN ELEMENTARY
SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF THE BASIC EDUCATION COMMISSION
IN THE THREE SOUTHERN BORDER PROVINCES

Miss Nipaporn Yongchareon

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education Program in Art Education
Department of Art, Music and Dance Education
Faculty of Education
Chulalongkorn University
Academic Year 2008
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้าน
ทัศนศิลป์ใน โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัด
ชายแดนภาคใต้

โดย

นางสาวนิภาพร ย่องเจริญ

สาขาวิชา

ศิลปศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

รองศาสตราจารย์ ดร.ปุ่นรัตน์ พิษณุไพบูลย์

คณะกรรมการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีคณะครุศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย กาญจนวาสี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อำไพ ติรณสาร)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปุ่นรัตน์ พิษณุไพบูลย์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สันติ คุณประเสริฐ)

นิภาพร ช่องเจริญ : การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. (A STUDY OF GUIDELINES TO ORGANIZE VISUAL ARTS INSTRUCTION IN ELEMENTARY SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF THE BASIC EDUCATION COMMISSION IN THE THREE SOUTHERN BORDER PROVINCES) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รศ.ดร.ปยุตต์รัตน์ พิษณุไพบุลย์, 367 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในด้านครูผู้สอน ผู้เรียน การกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อวัสดุอุปกรณ์ การวัดและประเมินผล กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์ จำนวน 275 คนศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 18 คน และนักวิชาการศิลปศึกษา และครูศิลปศึกษาระดับประถมและมัธยมศึกษา จำนวน 6 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่าครูผู้สอนมีความคิดเห็นด้วยมากกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์ ด้านเนื้อหาสาระ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการวัดและการประเมินผล และด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนตามลำดับ

นักวิชาการศิลปศึกษา และครูศิลปศึกษาให้ความคิดเห็นด้านครูผู้สอน และผู้เรียนสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

- 1.ด้านครูผู้สอน เห็นว่าครูควรมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของผู้เรียนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม และมีบทบาทในฐานะผู้สืบทอดวัฒนธรรม
- 2.ด้านผู้เรียน เห็นว่าผู้เรียนควรได้รับการส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมผ่านการจัดการเรียนการสอนศิลปะ โดยมีการเชื่อมโยงกับผลงานศิลปะ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นในแต่ละด้านสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้
  - 1.ด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนควรกำหนดให้มีความเหมาะสมกับสภาพสังคมวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ของ สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
  2. ด้านเนื้อหาสาระ ควรศึกษาเนื้อหาสาระของงานศิลปะที่มีอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิต สภาพสังคม และวัฒนธรรม
  - 3.ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียน เรียนรู้กระบวนการทำงานศิลปะพื้นบ้านจากแหล่งเรียนรู้จริงในท้องถิ่น
  4. ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์ ใช้สถานที่สำคัญ แหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาเป็นสื่อของจริงให้ผู้เรียน ได้ศึกษา
  5. ด้านการวัดและการประเมินผล ควรมีการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินตนเอง

ภาควิชา.....ศิลปะ.. ดนตรีและนาฏศิลป์ศึกษา.....   ลายมือชื่อนิสิต.....
 สาขาวิชา.....ศิลปศึกษา.....   ลายมือชื่อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....
 ปีการศึกษา..2551.....

4883700127 : MAJOR ART EDUCATION

KEYWORDS : ORGANIZE VISUAL ARTS INSTRUCTION / MULTICULTURAL / CULTURAL DIVERSITY / ELEMENTARY SCHOOL/THREE SOUTHERN BORDER PROVINCES.

NIPAPORN YONGCHAREON : A STUDY OF GUIDELINES TO ORGANIZE VISUAL ARTS INSTRUCTION IN ELEMENTARY SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF THE BASIC EDUCATION COMMISSION IN THE THREE SOUTHERN BORDER PROVINCES.THESIS
ADVISOR : ASSOC.PROF.POONARAT PICHAYAPAIBOON,Ed.D.,367,pp.

The objective of this research was to study of guidelines to organize visual arts instruction in elementary schools under the office of the basic education commission in the three southern border provinces in the aspects of ; teacher, student specification of learning objectives, selected content, teaching and learning activity, teaching and learning media, measurement and evaluation. The samples of this study were 275 art teachers, 18 educational supervisors and administrators and 6 art educators. The research instruments were the questionnaire and interview forms. The collect data were analyzed by percentage, arithmetic means, standard deviation and content analysis.

The research revealed that the art teachers almost agreed with the guidelines to organize visual arts in teaching and learning media, selecting content, teaching and learning activity, measurement and evaluation and specification of learning objectives, respectively.

The opinions of art educators and art teachers in the aspect of teachers and students were as following:

1) Teacher : the important role of teacher should to support the different culture of the student and transmitted the culture of multicultural society.

2) Student : should support the student to accepts the cultural diversity through the art teaching and learning in relation to artworks, local wisdom, culture and the local tradition.

The opinions of educational supervisors and administrators were as following:

1) Learning objectives: should be suitable for the social condition, culture and tradition of the three southern border provinces.

2) Selected content: should be study the content of artwork in the way of life, culture and tradition.

3) Teaching and learning activity: support the students to learning about the working process of local arts from their local area.

4) Teaching and learning media: use the real things in the local area for media learning to support the student's learning.

5) Measurement and evaluation: should have the varieties methods of the measurements and evaluations. Teachers give the students an opportunity to participate in evaluation themselves.

Department : Art, Music and Dance Education..... Student's Signature .....

Field of Study : Art Education..... Advisor's Signature .....

Academic Year : 2008.....

กิตติกรรมประกาศ

ตลอดระยะเวลาของการศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตากรุณาของรองศาสตราจารย์ ดร.ปณณรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ซึ่งได้กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำ ให้กำลังใจ คอยกระตุ้นเตือน และตรวจสอบแก้ไขวิทยานิพนธ์จนเสร็จสมบูรณ์ทุกประการและลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อำไพ ตรีณสาร ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.สันติ คุณประเสริฐ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำ และตรวจสอบแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์

ขอขอบพระคุณ คณาจารย์สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่านที่ให้ความเมตตากรุณาประสิทธิประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัยโดยตลอดระยะเวลาการศึกษาระดับปริญญาโทมาบัดนี้

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์วุฒิ วัฒนสิน และผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์ ผู้ซึ่งประสิทธิประสาทวิชาความรู้ และเป็นแรงบันดาลใจในการศึกษาต่อ

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ให้คำแนะนำ และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และขอขอบพระคุณบุคลากรทางการศึกษาซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างประชากรทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ทำให้การวิจัยครั้งนี้เสร็จสมบูรณ์ไปได้ด้วยดี

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ประจำสาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่านที่ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ และอำนวยความสะดวกตลอดระยะเวลาในการทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณคุณวัฒนภูมิ คมณา ที่คอยเป็นกำลังใจ แรงสนับสนุนอย่างดียิ่งตลอดมา

คุณค่าและประโยชน์ที่พึงเกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบคุณความดีเพื่อเป็นเครื่องบูชาแด่บิดา มารดา พี่ชาย ครู อาจารย์ ทุกท่าน เป็นของขวัญมอบให้แก่บุคคลในครอบครัวและบุคคลอันเป็นที่รัก พี่ๆ น้องๆ เพื่อนผู้หวังดีที่คอยให้กำลังใจทุกท่านตลอดมา

นิภาพร ย่องเจริญ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ

บทที่

1. บทนำ.....	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
2. วัตถุประสงค์การวิจัย.....	9
3. ขอบเขตการวิจัย.....	9
4. ข้อตกลงเบื้องต้น.....	9
5. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	9
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
1. การเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544.....	13
1.1 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544.....	13
1.2 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์.....	22
1.3 คุณค่าและความสำคัญของศิลปศึกษา.....	33
2. การจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในระดับประถมศึกษา.....	39
2.1 การจัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา.....	39
2.2 ความหมายของการจัดการเรียนการสอน.....	43
2.3 องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน.....	45
2.4 การจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในระดับประถมศึกษา.....	53
2.5 องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา.....	54
2.6 สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์.....	111

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (ต่อ)	
3.การจัดการเรียนการสอนแบบพหุวัฒนธรรม.....	117
3.1 วัฒนธรรมและความหลากหลายวัฒนธรรม.....	117
3.2 แนวคิดพหุวัฒนธรรมศึกษา.....	124
3.3 แนวทางการเรียนการสอนแนวพหุวัฒนธรรม.....	127
3.3 การจัดการเรียนการสอนศิลปะแนวพหุวัฒนธรรม.....	133
4.การเรียนการสอนแบบพหุศิลปศึกษา.....	137
4.1 พหุศิลปศึกษาเชิงแบบแผน.....	137
4.2 พหุศิลปศึกษาเชิงพหุปัญญา.....	140
4.3 พหุศิลปศึกษาเชิงภูมิปัญญาไทย.....	141
4.4 พหุศิลปศึกษาเชิงศิลปะหลังใหม่.....	143
4.5 พหุศิลปศึกษาเชิงความสามารถพิเศษ.....	144
5. เหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้.....	145
5.1 สภาพทั่วไปของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้.....	145
5.2 ภูมิหลังของปัญหาความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้.....	163
5.3 ผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้.....	167
5.4 สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้.....	175
5.5 การพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้.....	186
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	203
3. วิธีดำเนินการวิจัย.....	215
1. ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	215
2. กำหนดกลุ่มตัวอย่างประชากร.....	216
3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	216
4. เก็บรวบรวมข้อมูล.....	219
5. วิเคราะห์ข้อมูล.....	220
6. สถิติที่ใช้ในการวิจัย.....	221
7. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	222

4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	223
1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามของครูศิลปศึกษา.....	226
1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	226
1.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา.....	232
1.3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ ของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	240
2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารสถานศึกษา.....	247
2.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์.....	247
2.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา.....	249
3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักวิชาการ และครูผู้สอนศิลปศึกษา.....	258
3.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์.....	258
3.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา.....	260
5. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	267
1. สรุปผลการวิจัย.....	271
2. อภิปรายผลการวิจัย.....	282
3. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย.....	302
รายการอ้างอิง.....	303
ภาคผนวก.....	313
ภาคผนวก ก รายงานผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย.....	314
ภาคผนวก ข รายงานศึกษานิเทศก์ในการทดลองใช้เครื่องมือวิจัย(แบบสัมภาษณ์).316 รายงานผู้บริหารสถานศึกษาในการทดลองใช้เครื่องมือวิจัย	
ภาคผนวก ค รายชื่อโรงเรียนในการทดลองใช้เครื่องมือวิจัย.....	319
ภาคผนวก ง รายงานศึกษานิเทศก์ในการให้ข้อมูลแบบสัมภาษณ์.....	323
รายงานผู้บริหารสถานศึกษาในการให้ข้อมูลแบบสัมภาษณ์	
ภาคผนวก จ รายงานรายนามนักวิชาการศิลปศึกษาในการให้ข้อมูลแบบสัมภาษณ์..	326
ภาคผนวก ฉ รายชื่อโรงเรียนที่ใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัย.....	328
ภาคผนวก ช เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	339
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	367

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1. โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวม.....	18
2. มาตรฐานการเรียนรู้ศิลปะ สาระทัศนศิลป์ ศ 1.1	28
3. มาตรฐานการเรียนรู้ศิลปะ สาระทัศนศิลป์ ศ 1.2.....	30
4. จำนวนเขตการปกครอง พื้นที่ และประชากรในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้.....	150
5. สถิติเหตุการณ์ความไม่สงบ.....	167
6. บุคลากรทางการศึกษาที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ.....	174
7. จำนวนโรงเรียนที่ถูกลอบวางเพลิง.....	175
8. จำนวนสถานศึกษาทุกสังกัดในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนใต้.....	176
9. จำนวนครูและบุคลากรสถานศึกษาทุกสังกัด.....	177
10. จำนวนบุคลากรทางการศึกษาสำนักงานพื้นที่การศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนใต้.....	178
11. จำนวนนักเรียนทุกสังกัดในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนใต้.....	179
12. ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3.....	180
13. ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6.....	181
14. สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	226
15. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็น ของครูผู้สอนในด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน.....	232
16. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็น ของครูผู้สอนในด้านเนื้อหาสาระ.....	233
17. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็น ของครูผู้สอนในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน.....	235
18. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของ ครูผู้สอนในด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์.....	236
19. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของ ครูผู้สอนในด้านการวัดและการประเมินผล.....	238
20. สรุปความคิดเห็นของครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์เกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอน สาระด้านทัศนศิลป์.....	239

21. ค่าความถี่ของความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูผู้สอน ในด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน.....	240
22. ค่าความถี่ของความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูผู้สอน ในด้านเนื้อหาสาระ.....	241
23. ค่าความถี่ของความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูผู้สอน ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน.....	243
24. ค่าความถี่ของความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูผู้สอน ในด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์.....	244
26. ค่าความถี่ของความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูผู้สอน ในด้านการวัดและการประเมินผล.....	245
26. สถานภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์.....	247
27. ความถี่ของความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารสถานศึกษา ในด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน.....	249
28. ความถี่ของความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารสถานศึกษา ในด้านเนื้อหาสาระ.....	251
29. ความถี่ของความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์และผู้บริหารสถานศึกษา ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน.....	252
30. ความถี่ของความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์และผู้บริหารสถานศึกษา ในด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์.....	254
31. ความถี่ของความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์และผู้บริหารสถานศึกษา ในด้านการวัดและการประเมินผล.....	256
32. สถานภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์.....	258
33. ความถี่ของความคิดเห็นของนักวิชาการและครูศิลปศึกษา ในด้านครูผู้สอน.....	260
34. ความถี่ของความคิดเห็นของนักวิชาการและครูศิลปศึกษา ในด้านผู้เรียน.....	262
35. ค่าความถี่ของความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของนักวิชาการและครูศิลปศึกษา ในด้านครูผู้สอน.....	265
36. ค่าความถี่ของความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของนักวิชาการและครูศิลปศึกษา ในด้านผู้เรียน.....	266

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษานับเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า และแก้ไขปัญหาต่างๆในสังคม เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการที่ช่วยให้คนได้พัฒนาตนเองด้านต่างๆ ตลอดช่วงชีวิตตั้งแต่แรกเกิด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,2539) การศึกษาจึงเป็นกระบวนการต่อเนื่องกันตลอดชีวิต เพื่อมุ่งส่งเสริมคุณภาพของพลเมืองให้สามารถดำรงชีวิต และทำประโยชน์แก่สังคม รักษาความมั่นคงปลอดภัยของชาติ และเสริมสร้างความผาสุกร่วมกันในสังคมไทยการศึกษาทุกระดับจึงต้องมุ่งให้ผู้เรียนคิดเป็นทำเป็น รู้จัก แก้ปัญหา รักการทำงาน และสนใจที่จะมีส่วนร่วมในการกิจส่วนรวม ตามวิถีทางของระบอบประชาธิปไตย (ธีระ รุญเจริญ, 2525)การศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มุ่งวางรากฐาน เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งในด้านคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ ความสามารถและทักษะขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต และให้สามารถคงการอ่านออกเขียนและคำนวณได้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พร้อมที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคมตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองที่ดีทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีสุขภาพที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ (สุนน อมรวิวัฒน์ และ อูมา สุนนธมาน, 2536) ทั้งยังเป็นการเตรียมความพร้อม และการสร้างเสริมพัฒนาการทุกด้านของเด็ก นอกจากนี้การศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ เป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความมั่นคง และความก้าวหน้าของชาติ หากจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาให้มีคุณภาพดี ประชาชนส่วนใหญ่ย่อมมีประสิทธิภาพ(สุรวัช ศรีวัช,2532) รัฐจึงจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาภาคบังคับ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พร้อมที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคม ตามบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้ทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจทำงานเป็นและครองชีวิตอย่างสงบสุข (กระทรวงศึกษาธิการ,2535)

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้พัฒนาให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ซึ่งได้กำหนดให้การจัดการศึกษาตามหลักสูตรต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมแห่งความเป็นไทยใน

การดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง (กรมวิชาการ,2545) เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ การปรับเปลี่ยนปฏิรูปสังคมไปสู่ความเป็นสังคมใหม่ ประกอบกับแนวคิดใหม่ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่สมบูรณ์มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม สามารถพัฒนาตนเอง และร่วมมือกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์จึงต้องมีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มสาระที่จำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ความเป็นคนไทย ความเป็นพลเมืองดีของประเทศ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อรวมทั้งสิ้น 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ดังนี้

1. กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
2. กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์
3. กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์
4. กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
5. กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา
6. กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
7. กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี
8. กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ

กลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มนี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ โดยอาจจัดแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอน เพื่อสร้างพื้นฐานการคิดและเป็นกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาวิกฤตของชาติ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มที่สอง เป็นสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์ และสร้างศักยภาพในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์ ประกอบด้วย สาระการเรียนรู้สุขศึกษา และพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ (กรมวิชาการ, 2545)

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้กำหนดสาระการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะออกเป็น 3 สาระการเรียนรู้คือ ทัศนศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งเน้นการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม สุนทรียภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ ดังนั้นกิจกรรมศิลปะสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนโดยตรงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง และแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ พัฒนากระบวนการรับรู้ทางศิลปะ การเห็นภาพรวม การสังเกตรายละเอียด สามารถ

ค้นพบศักยภาพของตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ ด้วยการมีความ
รับผิดชอบ มีระเบียบวินัย สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (กรมวิชาการ, 2546)

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ. ศ. 2544 กำหนดให้การเรียนรู้ศิลปะในระดับ
ประถมศึกษา มีมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นละ 3 ปี คือ ช่วงชั้นที่ 1 (ประถมศึกษาปีที่ 1-3) และ ช่วง
ชั้นที่ 2 (ประถมศึกษาปีที่ 4-6) โดยมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ การคิดที่เป็นเหตุเป็น
ผลถึงวิธีการทางศิลปะ ความเป็นมาของรูปแบบ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และรากฐานทางวัฒนธรรม
ค้นหาผลงานศิลปะสื่อความหมายกับตนเอง ค้นหาศักยภาพ ความสนใจส่วนตัว ฝึกการรับรู้ การสังเกต
ที่ละเอียดอ่อนอันนำไปสู่ความรัก เห็นคุณค่าและเกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะและสิ่งรอบตัว
พัฒนาเจตคติ สมาธิ รสนิยมส่วนตัว มีทักษะกระบวนการ วิธีการแสดงออก การคิดสร้างสรรค์
ส่งเสริมให้ผู้เรียนตระหนักถึงบทบาทของศิลปกรรมในสังคม ในบริบทของการสะท้อนวัฒนธรรมทั้ง
ของตน และวัฒนธรรมอื่น พิจารณาว่าผู้คนในวัฒนธรรมมีปฏิริยาตอบสนองต่องานศิลปะ ช่วยให้มี
มุมมองและโลกทัศน์ด้านอื่นๆ สะท้อนให้เห็นมุมมองของชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง
การปกครอง และความเชื่อความศรัทธาทางศาสนา ด้วยลักษณะธรรมชาติของกลุ่มสาระการเรียนรู้
ศิลปะ การเรียนรู้เทคนิค วิธีการทำงาน ตลอดจนการเปิดโอกาสให้แสดงออกอย่างอิสระทำให้ผู้เรียน
ได้รับการส่งเสริม สนับสนุนให้คิดริเริ่มสร้างสรรค์ ดัดแปลง จินตนาการ มีสุนทรียภาพ และเห็น
คุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทยและสากล (กรมวิชาการ, 2545) กล่าวคือ ศิลปศึกษาเป็นการจัดการเรียน
การสอนในโรงเรียน ที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านต่างๆ และส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกเพศทุก
วัยได้มีโอกาสแสดงออกอย่างเสรีทางความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ และความคล่องตัวในการใช้
ส่วนต่างๆ ให้สัมพันธ์กับความคิดและการแสดงออก โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้ทำกิจกรรมรู้จักใช้เวลา
ว่างใช้เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม มีโอกาสสร้างสรรค์แก้ปัญหา และได้รับประสบการณ์
ด้านสุนทรียภาพ(เกษร ธิตะจารี, 2543) จึงถือได้ว่าศิลปศึกษาเป็นวิชาที่ส่งเสริมให้เด็กมีพฤติกรรม
อันดี ทำให้กล้าคิด กล้าแสดงออก เกิดการเรียนรู้ และแก้ปัญหาด้วยตนเอง อันจะเป็นพื้นฐานที่ทำ
ให้เด็กได้พัฒนาศักยภาพให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ศิลปะมีบทบาทอันสำคัญต่อวิถีทางการดำเนินชีวิตมนุษย์ที่เป็นอยู่ในสังคมปัจจุบัน และ
รวมถึงสังคมในอนาคต ซึ่งศิลปะเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ในสังคมที่จะขาดเสียมิได้ โดยที่ศิลปะ
จะเป็นส่วนของการสร้างสรรค์ชีวิตชีวา ส่งเสริมคุณค่าของความเป็นมนุษย์อีกทั้งยังเป็นสัญลักษณ์แ่ง
ร่องรอยของอารยธรรม และวัฒนธรรมที่เป็นเครื่องแสดงให้นานาประเทศในโลกได้ประจักษ์ เพื่อ
เป็นการตัดสินความมีอารยธรรมของประเทศ ซึ่งมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปลูกฝัง
ค่านิยมทางศิลปะให้กับคนไทยในสังคมอย่างต่อเนื่อง เพื่อการอนุรักษ์ สร้างสรรค์ สืบทอด
เจตนารมณ์ทางค่านิยม รวมถึงวัฒนธรรมทางศิลปะมิให้สูญหายไปจากสังคม ซึ่งนักวิชาการศึกษามี
หน้าที่โดยตรงที่จะต้องรับผิดชอบต่อการวางแผนในการจัดการศึกษาที่คำนึงถึงการปลูกฝังค่านิยม

ดังกล่าว ให้กลุ่มวิชาศิลปศึกษา ได้รับการกำหนดไว้ในหลักสูตรอย่างมีเป้าหมาย และมีความเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นกลุ่มรายวิชาหนึ่ง ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่พึงประสงค์ โดยมีครูศิลปศึกษาทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ความคิด ประสบการณ์ และปลูกฝังรสนิยมอันสุนทรีย์ทางศิลปะ นับเป็นความสำคัญยิ่งต่อการสร้างมาตรฐานการศึกษา และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพ (กรมวิชาการ,2545)

ศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาเป็นกระบวนการเรียนการสอน และแนวปฏิบัติในการจัดประสบการณ์ทางศิลปะให้แก่ผู้เรียน และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตลอดจนพัฒนาการด้านต่างๆ วิธีการสอนศิลปศึกษาจึงต่างจากวิชาสามัญทั่วไป เพราะด้วยลักษณะธรรมชาติของวิชาศิลปศึกษา เกี่ยวข้องกับการฝึกฝน และการฝึกปฏิบัติ การลงมือทำงานจริงและคิดค้นแก้ปัญหา (อารี สุทธิพันธ์, 2535) อีกทั้งการเรียนศิลปะในระดับประถมศึกษา เป็นการวางรากฐานการเรียนรู้ให้มีความเข้าใจและความสามารถในการสร้างประดิษฐ์สิ่งต่างๆ ได้ตามวุฒิภาวะและความสามารถเฉพาะ นอกจากนั้นการเรียนวิชาศิลปศึกษา ยังช่วยเสริมสร้างความเจริญเติบโตในด้านต่างๆ เช่นพัฒนาทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม (เกษร ชิตะจารี,2543)

ดินแดนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ตอนใต้ของประเทศไทย โดยจังหวัดยะลาและนราธิวาสมีพรมแดนติดต่อกับประเทศมาเลเซีย เป็นที่อยู่ของชุมชนหลายเผ่าพันธุ์มาตั้งแต่ยุคโบราณ เป็นคาบสมุทรที่ตั้งอยู่ระหว่าง 2 อารยธรรมเก่าแก่ คือ จีน และอินเดีย และเนื่องจากเป็นเส้นทางเดินทางข้ามคาบสมุทรทำให้มีการติดต่อค้าขาย มีการผสมผสานระหว่างคนพื้นเมือง คนอินเดีย คนจีน และชาติอื่นๆ อีกหลายเชื้อชาติ ก่อให้เกิดชนหลากหลายชาติพันธุ์ และความหลากหลายทางความเชื่อ ศาสนา และวัฒนธรรม (รุ่ง แก้วแดง, 2548) ด้วยเหตุนี้ประชากรส่วนใหญ่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้คือร้อยละ 79.3 หรือ 1.4 ล้านคน นับถือศาสนาอิสลาม และใช้ภาษามลายูท้องถิ่น ในการติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน โดยมีชาวไทยนับถือศาสนาพุทธอยู่เพียงร้อยละ 20.1 ของจำนวนประชากรทั้งหมด (รายงานคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ, 2549) จึงมีวิถีชีวิตที่แตกต่างไปจากประชากรในภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศไทย การดำรงชีวิตของประชากรในแถบนี้ส่วนใหญ่จะมีความผูกพันผสมผสานระหว่างขนบธรรมเนียม ประเพณีท้องถิ่นกับหลักธรรมและข้อบังคับของศาสนาอิสลามซึ่งเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ที่แตกต่างไปจากมาตรฐานส่วนใหญ่ของประเทศ

สถานการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้นับตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในเดือนมกราคม ปี พ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบัน (กุมภาพันธ์ 2552) ช่วงแห่งความรุนแรงนับได้เป็น 61 เดือน ในห้วงเวลาดังกล่าวพัฒนาการของสถานการณ์นับว่ายาวนานพอสมควร โดยข้อมูลเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสงขลาในห้วงระยะเวลา 61 เดือน นับตั้งแต่ เดือนมกราคม พ.ศ.2547 – กุมภาพันธ์ พ.ศ.2552 จำนวนความถี่ของการก่อเหตุความรุนแรง

รวมทั้งสิ้น 6,958 ครั้ง การก่อเหตุความรุนแรงดังกล่าวมีผลกระทบต่อชีวิตของผู้คนเป็นจำนวนมาก โดยมีผู้เสียชีวิตรวม 3,336 คน มีผู้ได้รับบาดเจ็บ 5,811 คน กล่าวโดยภาพรวมมีจำนวนผู้เสียชีวิตและผู้บาดเจ็บทั้งหมดประมาณ 9,147 คน (สถาบันอิศรา, 2552) สิ่งที่น่าคิดก็คือความรุนแรงมีความต่อเนื่องยาวนาน จนกระทั่งส่งสัญญาณเตือนอะไรบางอย่างแก่สังคมไทยได้ เพราะว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่มีความหมายที่ทำลายความรับรู้ของสังคมไทยอย่างไม่เคยมีมาก่อน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้บอกให้เราเห็นว่าเรากำลังอยู่ในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง สังคมไทยกำลังเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลงที่ทำลายความเข้าใจความรับรู้ต่างๆของเราเกี่ยวกับสังคมที่หลากหลายวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ ความรู้ใหม่เกี่ยวกับความสามารถของรัฐและการจัดการความขัดแย้งที่รุนแรงซับซ้อนและความรับรู้เกี่ยวกับการต่อสู้บนความเชื่อความศรัทธาแบบที่คนส่วนใหญ่ในสังคมไม่เคยเข้าใจ (ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี, 2549)

ปัญหาเหตุการณ์ความไม่สงบ ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เกิดขึ้นตั้งแต่วันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2547 นั้น ถือได้ว่าเป็นวิกฤตครั้งที่ยาวนานที่สุดในประวัติศาสตร์ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งนี้เพราะเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในอดีต เป็นการต่อสู้ระหว่างเจ้าเมืองกับเจ้าเมือง ระหว่างกองทัพกับกองทัพ การสู้รบใช้ระยะเวลาสั้น ราษฎรส่วนใหญ่จะได้รับผลกระทบที่ต่อเฉพาะตอนที่เมืองปัตตานีแพ้สงคราม ถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลย การก่อการร้ายในยุคก่อน ขบวนการก่อการร้ายอาศัยอยู่ในป่าและภูเขา ราษฎรส่วนใหญ่ไม่ได้รับผลกระทบ แต่สภาพเหตุการณ์ในปัจจุบัน ผู้ก่อการร้ายได้เปลี่ยนยุทธศาสตร์มาปฏิบัติการในเมือง ทำการสังหารและทำร้ายทั้งคนไทยพุทธ และไทยมุสลิมโดยวิธีการลอบฆ่า ด้วยวิธีการต่างๆอันเป็นวิธีเดียวกับที่ใช้ในการก่อการร้ายของต่างประเทศ ซึ่งการกระทำดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินวิถีชีวิตของคนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นอย่างมาก (รุ่ง แก้วแดง, 2548) นอกจากนี้เหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นยังส่งผลกระทบต่อในด้านต่างๆ ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น วิถีชีวิตของชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิม การอพยพย้ายถิ่นของคนในพื้นที่ ผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ ความศรัทธาที่มีต่อระบบราชการ และผลกระทบต่อระบบการศึกษา

การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากอดีตถึงปัจจุบัน พบว่ามักเกิดปัญหาอันเนื่องมาจากการจัดการศึกษามาโดยตลอด ในบางเหตุการณ์ก็เป็นปัญหาที่เกิดจากการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนโดยตรง สาเหตุของปัญหาส่วนใหญ่ก็เนื่องมาจากความเข้าใจทางวัฒนธรรมที่ไม่สอดคล้องกันระหว่างผู้ให้การศึกษา กับบุคคลในท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้รับการศึกษา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนได้ยึดหลักสูตรของส่วนกลางเป็นหลัก ถึงแม้ว่าก่อนการนำหลักสูตรไปใช้ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการ และวัฒนธรรมของท้องถิ่นแล้วก็ตาม แต่การปรับหลักสูตรได้ปฏิบัติในแนวกว้างๆเท่านั้น ไม่สามารถที่จะเสนอแนะถึงรายละเอียดของกิจกรรมทางวัฒนธรรมว่ากิจกรรมเหล่านั้น มีความสอดคล้องกับพฤติกรรมทาง

วัฒนธรรมของนักเรียนเพียงใด เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะมีผลให้กิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนบางกิจกรรม ยังไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของท้องถิ่น จึงทำให้เกิดปัญหาต่อการจัดการศึกษาในลักษณะต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม (ไพศาล ไชยราบ, 2534)

บทบาทของโรงเรียนเริ่มจากการถ่ายทอดสิ่งที่ค้างมา แล้วก็ปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่แล้วให้เหมาะสมกับสภาพที่เป็นอยู่ ตลอดจนการสร้างสิ่งต่างๆ ขึ้นใหม่นั้นถือว่าเป็นกระบวนการพัฒนาสมาชิกในสังคม และบทบาทอีกส่วนหนึ่งของโรงเรียนก็คือเป็นผู้รักษา สืบต่อวัฒนธรรมของมนุษย์จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยการคัดเลือกวัฒนธรรมที่พึงประสงค์จากอดีตไว้ในรายวิชาต่างๆ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2525) แต่การจัดประสบการณ์ในโรงเรียนไม่สามารถสนองความต้องการทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ความมุ่งมั่น ตลอดจนค่านิยมของกลุ่มสังคมทุก ๆ กลุ่มได้ การจัดการศึกษาทุกแห่งย่อมจะมีส่วนประกอบของวัฒนธรรมอยู่โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ถ้าหากการจัดการศึกษาของรัฐมุ่งถ่ายทอดวัฒนธรรมของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ย่อมมีส่วนทำให้เกิดความรู้สึกต่อต้านจากผู้รับการศึกษาที่มีวัฒนธรรมหรือ ศาสนาที่แตกต่างออกไปได้ การจัดการศึกษาจึงควรตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรม และความเชื่อของประชาชนในกลุ่มต่างๆ ด้วย แล้วจึงนำมาประกอบการพิจารณาในการจัดทำหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน ตลอดจนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่มีความสอดคล้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสถานศึกษาด้วย (โมฮัมหมัด อับดุลการเคร์, 2530) ระบบการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเดิมเปรียบเสมือนเป้าหมายของสังคมกำลังเปลี่ยนไป การแยกโรงเรียนเป็น 2 ระบบมีความชัดเจนมากขึ้น เด็กไทยมุสลิมจะเริ่มตั้งเรียนในอนุบาลของมัธยม โดยเฉพาะช่วงประถมจึงเข้าเรียนโรงเรียนของรัฐบาล หลังจากนั้นไปเข้าเรียนต่อในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และเข้าเรียนในสถาบันอุดมศึกษา ส่วนเด็กไทยพุทธเข้าเรียนในสถานศึกษาของทางราชการ ปัญหาเรื่องคุณภาพการศึกษาจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ และปัญหาที่ตามอีกอย่างก็คือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเยาวชน 2 กลุ่มนี้จะหมดไป (รุ่ง แก้วแดง, 2548)

จากสภาพดังกล่าวข้างต้นจึงทำให้เกิดผลกระทบต่อจัดการศึกษาในรูปแบบต่างๆ เช่น เด็กไทยในจังหวัดชายแดนภาคใต้บางส่วนได้เข้าไปเรียนในประเทศมาเลเซีย เหตุผลก็เพราะเด็กที่ใช้ภาษามลายูในชีวิตประจำวัน สามารถสื่อความเข้าใจกับครู และเพื่อนๆ ที่เป็นชาวมาเลเซียได้อย่างสะดวก และสามารถแสดงออกโดยไม่ถูกจำกัดความฉลาด อันเนื่องมาจากปัญหาทางภาษาแต่อย่างใด (ดอน แม็ก, 2530) นอกจากนี้ตั้งแต่อดีตจนปัจจุบันนั้นผลกระทบที่พบบ่อยครั้งก็คือ ครูซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติการสอนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ถูกปองร้ายอยู่ตลอดเวลา ก็เพราะมีประชาชนบางกลุ่มถือว่าครูคือผู้สร้างวัฒนธรรม ผู้ที่จะประสานวัฒนธรรมชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิมให้ผสมกลมกลืนกันได้ เพราะถึงแม้เด็กส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามเคร่งครัดในวิถีปฏิบัติทางศาสนาที่ย่อมที่จะได้รับวัฒนธรรมของชาวไทยพุทธผสมผสานไปโดยอัตโนมัติหากผู้สอนเป็นชาวไทยพุทธ (นาวิ รังสิวารักษ์, 2533)

ปัญหาเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง และยาวนานนั้น นับวันยิ่งจะทวีความรุนแรงมากขึ้น และมีผลกระทบต่อระบบการจัดการเรียนการสอนโดยตรง เพราะสถานการณ์ปัจจุบันนี้ผู้ก่อความไม่สงบมุ่งเป้าในโจมตีไปที่ครู และผู้บริหารสถานศึกษาที่ปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากรายงานการเสียชีวิตของครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาในรอบระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา (มกราคม พ.ศ. 2547- มีนาคม พ.ศ.2552) มีจำนวนครู และผู้บริหารสถานศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาเสียชีวิตจากการรื้อทำลายของของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบมีจำนวนมากถึง 74 คน และมีผู้ได้รับบาดเจ็บจำนวน 93 คน (ศูนย์ประสานงานและบริหารการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2552)

จากข้อมูลข้างต้นชี้ให้เห็นถึงการสูญเสียของบุคลากรที่มีคุณค่าและมีความสำคัญทางการศึกษา และเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นเป็นรายวันนั้น ย่อมมีผลกระทบต่อจิตใจและสภาพความเป็นอยู่ของผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในระบบการเรียนการสอนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อสภาพจิตใจและสภาพความเป็นอยู่ของผู้ให้การศึกษาได้รับผลกระทบ สิ่งที่ได้รับผลกระทบตามมาในระบบการจัดการเรียนการสอนก็คือ ประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนจะได้รับ เมื่อคุณภาพในการจัดการเรียนการสอนลดน้อยลงนั้น ผู้เรียนก็ไม่สามารถบรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ได้

การจัดการศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามที่ได้กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ต้องมีการจัดองค์ประกอบให้มีความสัมพันธ์กัน องค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของการจัดการศึกษาก็คือ การจัดการเรียนการสอน การจัดองค์ประกอบต่างๆ ของการเรียนการสอน หรือที่เรียกว่าระบบการเรียนการสอนจะต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์กันเป็นระบบ เพื่อความสะดวกต่อการนำไปสู่จุดหมายปลายทางของการเรียนการสอนที่กำหนดไว้ การนำความคิดเกี่ยวกับการจัดระบบการเรียนการสอน ย่อมทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ เพราะทั้งนี้ผู้สอนมีความเข้าใจและความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ขององค์ประกอบการสอนโดยตลอด อันทำให้ผู้สอนดำเนินการสอนให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างสะดวก (สงัด อุทรานันท์, 2532) การจัดการเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่ทำให้การจัดการศึกษา มีประสิทธิภาพ และทำหน้าที่เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้คนได้มีประสบการณ์ที่ดี มีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น จนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างราบรื่นเป็นประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวม ซึ่งถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของการศึกษา (สุพิน บุญชูวงศ์, 2535)

การจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพนั้น จึงจำเป็นต้องมีองค์ประกอบที่มีส่วนสำคัญในหลายๆ ด้านซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้จะต้องมีความสอดคล้องกัน เพราะจะส่งผลถึงคุณภาพในการจัดการเรียนการสอนการจัดการเรียนการสอนนั้นส่วนหนึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน โดยครูเป็นผู้ทำหน้าที่ในการจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้ให้เกิดกับผู้เรียน ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีองค์ประกอบที่สำคัญต่างๆ ดังนี้ คือ ครูผู้สอน ผู้เรียน จุดประสงค์การ

เรียนการสอน เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อวัสดุอุปกรณ์ การวัดและประเมินผล ในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนบรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่หลักสูตรกำหนดไว้ ผู้สอนจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบในการเรียนการสอนในทุกๆ ด้าน หากประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนลดน้อยลงนั้นไม่ว่าจะเพราะสาเหตุใดนั้นก็ทำให้ประสิทธิภาพที่จะเกิดกับตัวผู้เรียนก็ลดน้อยลงไปด้วย ดังนั้น ผลของการจัดการเรียนการสอนจะมีประสิทธิภาพหรือไม่นั้นก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกด้วยเช่นกัน เช่นปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อม สังคม ขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรมด้วยเช่นกัน ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนนั้น จึงควรที่จะต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม ความต้องการใหม่ๆ ของผู้เรียนและความก้าวหน้าของวิชาการอยู่เสมอ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สามารถเอื้ออำนวย ให้เกิดความพร้อมต่อสภาพบรรยากาศการเรียนการสอน (กรมวิชาการ, 2541)

จากอดีตจนถึงปัจจุบันสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น มักเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ ขึ้นอยู่ตลอดเวลา แต่ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในอดีตมิได้รุนแรง และมีผลกระทบขยายออกเป็นวงกว้างอย่างในปัจจุบัน โดยผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้นย่อมส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาในพื้นที่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังจะเห็นได้จากผลการสำรวจตรวจสอบคุณภาพทางการศึกษาระดับประถมศึกษาปีการศึกษา 2548 พบว่า เขตการศึกษาที่ได้ค่าเฉลี่ยคะแนนมาตรฐานต่ำสุด คือ เขตการศึกษา 2 ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน , 2549) จากปัญหาการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนในด้านต่างๆที่กล่าวมานั้น มีผลกระทบโดยตรงต่อจุดมุ่งหมายของวิชาศิลปศึกษาที่ต้องการให้ผู้เรียนได้รับจากการเรียนรู้ เพราะศิลปศึกษาเป็นวิชาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพัฒนาการทางด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านสังคม และด้านอารมณ์ ทั้งนี้เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนได้เจริญเติบโตในทุกด้าน เป็นประชากรที่พึงประสงค์สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข

จากการศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพ ปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งส่วนใหญ่ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นได้รับผลกระทบมาจากความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และศาสนาของประชากรในพื้นที่ ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้นี้ เป็นรากฐานสำคัญที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์ก่อความไม่สงบในพื้นที่ซึ่งกำลังทวีความรุนแรงมากขึ้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจอย่างยิ่งที่จะทำการศึกษาถึง แนวทางในการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในด้านครูผู้สอน ผู้เรียน การกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาสาระ การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อวัสดุอุปกรณ์ การวัดและการประเมินผล เพื่อนำความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนสาระการ

เรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ให้มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เป้าหมายสูงสุดก็เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ในสถานการณ์ที่สภาพสังคมกำลังเปลี่ยนแปลง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ ในด้านต่างๆ คือครูผู้สอน ผู้เรียน การกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อวัสดุอุปกรณ์ การวัดและการประเมินผล ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส

ขอบเขตของการวิจัย

1. ในการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงแนวทางในการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะ ด้านทัศนศิลป์ ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันได้แก่จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

2. กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

2.1 ศึกษาในเทศก์ที่ปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2.2 ผู้บริหารสถานศึกษา คือ ผู้อำนวยการ หรือผู้ช่วยผู้อำนวยการ ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2.4 ครูผู้สอนศิลปะศึกษาระดับมหาวิทยาลัย มัธยมศึกษา และประถมศึกษา

2.5 ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ ที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผู้วิจัยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างประชากรโดยเลือกใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น ได้จำนวนโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 275 โรงเรียน

ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงแนวทางในการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะ ด้านทัศนศิลป์ในด้านต่างๆ ดังนี้ ครูผู้สอน ผู้เรียน การกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อวัสดุอุปกรณ์ การวัดและการประเมินผล

คำจำกัดความในการวิจัย

1. การจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ หมายถึง การจัดการเรียนการสอน

ให้กับผู้เรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ในระดับชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544

2. พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตติดต่อกัน มีลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ เศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี อันเป็นเอกลักษณ์ที่มีความคล้ายคลึงกัน และในปัจจุบันเป็นพื้นที่ที่เกิดเหตุการณ์การก่อความไม่สงบจากผู้ก่อการร้าย

3. แนวทางในการจัดการเรียนการสอน หมายถึง แนวทางในการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะในด้านต่างๆ ดังนี้คือ ด้านครูผู้สอน ผู้เรียน จุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อวัสดุอุปกรณ์ การวัดและประเมินผล เพื่อให้มีความเหมาะสมกับสภาพทางสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

4. เหตุการณ์การก่อความไม่สงบ หมายถึง เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในจังหวัด ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส โดยผู้ก่อการร้ายในรูปแบบต่างๆ เช่น การลอบวางระเบิด การลอบทำร้ายเจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนผู้บริสุทธิ์ ซึ่งทำให้มีผู้ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก และส่งผลให้ประชาชนได้รับผลกระทบในการดำเนินวิถีชีวิตในด้านต่างๆ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทราบถึงแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ในด้าน ครูผู้สอน ผู้เรียน การกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อวัสดุอุปกรณ์ การวัดและการประเมินผล ที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระด้านทัศนศิลป์ ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และพื้นที่ที่มีสภาพทางสังคม ศาสนา และวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน สามารถนำแนวทางในการจัดการเรียนการสอนที่ได้จากการวิจัยมาปรับใช้ให้มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ของแต่ละพื้นที่

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร ตำรา หนังสือ บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอข้อมูลตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

1. การเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
  - 1.1 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
  - 1.2 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์
  - 1.3 คุณค่าและความสำคัญของศิลปศึกษา
2. การจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในระดับประถมศึกษา
  - 2.1 การจัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา
  - 2.2 ความหมายของการจัดการเรียนการสอน
  - 2.3 องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน
  - 2.4 การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา
  - 2.5 องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา
  - 2.6 สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา
3. การจัดการเรียนการสอนแบบพหุวัฒนธรรม
  - 3.1 วัฒนธรรมและความหลากหลายทางวัฒนธรรม
  - 3.2 แนวคิดพหุวัฒนธรรมศึกษา
  - 3.3 แนวทางการเรียนการสอนแนวพหุวัฒนธรรม
  - 3.4 การจัดการเรียนการสอนศิลปะแนวพหุวัฒนธรรม
4. การเรียนการสอนแบบพหุศิลปศึกษา
  - 4.1 พหุศิลปศึกษาเชิงแบบแผน
  - 4.2 พหุศิลปศึกษาเชิงพหุปัญญา
  - 4.2 พหุศิลปศึกษาเชิงภูมิปัญญาไทย
  - 4.3 พหุศิลปศึกษาเชิงศิลปะหลังสมัยใหม่
  - 4.4 พหุศิลปศึกษาเชิงความสามารถพิเศษ

5. สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

5.1 สภาพทั่วไปของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

5.2 ภูมิหลังของปัญหาความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

5.3 ผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

5.4 สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

5.5 การพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544

การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ เพื่อมุ่งเน้นการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ซึ่งชมความงาม สุนทรียภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ กิจกรรมศิลปะจึงสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนโดยตรงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง และแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ (กรมวิชาการ, 2546) ด้วยลักษณะธรรมชาติของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ การเรียนรู้เทคนิค วิธีการทำงาน ตลอดจนการเปิดโอกาสให้แสดงออกอย่างอิสระ ทำให้ผู้เรียนได้รับการส่งเสริม สนับสนุนให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คัดแปลงจินตนาการ มีสุนทรียภาพ และเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทยและสากล นอกจากนี้ ผู้เรียนยังสามารถค้นพบศักยภาพความสนใจของตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อ หรือประกอบอาชีพทางศิลปะ มีความเชื่อมั่นพัฒนาตนเองได้ มีสมาธิในการทำงาน มีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข ซึ่งการเรียนวิชาศิลปะศึกษาในปัจจุบันได้จัดให้มีการเรียนการสอนอยู่ภายใต้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 โดยมีรายละเอียดดังนี้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544

ก่อนการปฏิรูปการศึกษาของไทยในปี พ.ศ.2542 ประเทศไทยใช้หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) เป็นหลักสูตรในการจัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษาทั่วประเทศ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ โดยกรมวิชาการ ได้ติดตามผล และดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรตลอดมา ผลการศึกษาพบว่า หลักสูตรที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนานกว่า 10 ปี มีข้อจำกัดอยู่หลายประการ ไม่สามารถส่งเสริมให้สังคมไทยก้าวไปสู่สังคมความรู้ได้ทันการณ์ ในเรื่องที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. การกำหนดหลักสูตรจากส่วนกลางไม่สามารถสะท้อนสภาพความต้องการที่แท้จริงของสถานศึกษาและท้องถิ่น
2. การจัดหลักสูตรและการเรียนรู้คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ยังไม่สามารถผลักดันให้ประเทศไทยเป็นผู้นำด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยีในภูมิภาค จึงจำเป็นต้องปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้คนไทยมีทักษะกระบวนการและเจตคติที่ดีทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี มีความคิดสร้างสรรค์
3. การนำหลักสูตรไปใช้ยังไม่สามารถสร้างพื้นฐานในการคิด สร้างวิธีการเรียนรู้ ให้คนไทยมีทักษะในการจัดการและทักษะในการดำเนินชีวิตสามารถเผชิญปัญหาสังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศยังไม่สามารถที่จะทำให้ผู้เรียนใช้ภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษในการติดต่อสื่อสารและการค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่อย่างหลากหลายในยุคสารสนเทศ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กำหนดให้บุคคลมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึง การจัดการศึกษาอบรมของรัฐ ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองท้องถิ่นและชุมชน ประกอบกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดให้การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกการอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม เมื่อมีการปฏิรูปการศึกษาในปีพ.ศ.2542 แล้วพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดให้มีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ และให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชน และสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ และมีการกำหนดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานแห่งชาติ พ.ศ.2544 ขึ้น กล่าวคือเป็นหลักสูตรแกนกลางที่มีโครงสร้างหลักยึดหยุ่น กำหนดจุดหมาย ซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในภาพรวม 12 ปี สาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ แต่ละกลุ่ม มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น เป็นช่วงชั้นละ 3 ปี จัดเฉพาะส่วนที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ ให้สถานศึกษาจัดทำสาระในรายละเอียดให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ รวมถึงการจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน แต่ละกลุ่มเป้าหมายด้วย (กองเทพ เคลือบพณิชกุล,2545) โดยหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 มีการกำหนดหลักการ จุดหมาย โครงสร้างของหลักสูตรไว้ดังนี้

หลักการ

1. เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ
4. เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยึดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้

5. เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

(กรมวิชาการ,2545)

จุดมุ่งหมาย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดมุ่งหมายซึ่งเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์
2. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า
3. มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะ และศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิด วิธีการทำงาน ได้เหมาะสมกับสถานการณ์
4. มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต
5. รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี
6. มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าผู้บริโภค
7. เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
8. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสังแวดล้อม
9. รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

(กรมวิชาการ,2545)

โครงสร้าง

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตร เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามหลักการ จุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ ที่กำหนดไว้ โดยมีกำหนดโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานดังนี้

1. ระดับช่วงชั้น

กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียนดังนี้

1.1 ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3

- 1.2 ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6
- 1.3 ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3
- 1.4 ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6

2. สาระการเรียนรู้

กำหนดกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนเป็น 8 กลุ่ม ดังนี้

- 2.1 ภาษาไทย
- 2.2 คณิตศาสตร์
- 2.3 วิทยาศาสตร์
- 2.4 สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
- 2.5 สุขศึกษาและพลศึกษา
- 2.6 ศิลปะ
- 2.7 การงานอาชีพและเทคโนโลยี
- 2.8 ภาษาต่างประเทศ

สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มนี้ เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ โดยอาจจัดเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก ประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอน เพื่อสร้างพื้นฐานการคิดและเป็นกลุยุทธ์ในการแก้ปัญหาและวิกฤตของชาติ กลุ่มที่สอง ประกอบด้วย สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ เป็นสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์ และสร้างศักยภาพในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดสาระการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มไว้เฉพาะส่วนที่จำเป็นในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับส่วนที่ตอบสนองความสามารถ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนนั้น สถานศึกษาสามารถกำหนดเพิ่มขึ้นได้ ให้สอดคล้องและสนองตอบศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน

3. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียน ได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นพัฒนามาจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วยตนเองตามความถนัด และความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้ง

ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยอาจจัดเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพ เพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

3.1 กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบ และพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อและการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพและการมีงานทำ

3.2 กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเองอย่างครบวงจร ตั้งแต่ศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้บำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น

4. มาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม ที่เป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมของแต่ละกลุ่ม เพื่อใช้เป็นจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งกำหนดเป็น 2 ลักษณะ คือ

4.1 มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

4.2 มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบในแต่ละช่วงชั้น คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6

มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดไว้เฉพาะมาตรฐานการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับมาตรฐานการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ตลอดจนมาตรฐานการเรียนรู้ที่เข้มข้นขึ้นตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน ให้สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมได้

5. เวลาเรียน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไว้ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800 – 1,000 ชั่วโมง
โดยเฉลี่ยวันละ 4 – 5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800 – 1,000 ชั่วโมง
โดยเฉลี่ยวันละ 4 – 5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 1,000 – 1,200 ชั่วโมง
โดยเฉลี่ยวันละ 5 – 6 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 มีเวลาเรียนปีละไม่น้อยกว่า 1,200 ชั่วโมง
โดยเฉลี่ยวันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง

โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาพรวมแสดงไว้ในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยภาพรวม

ช่วงชั้น	ประถมศึกษา		มัธยมศึกษา	
	ช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-3)	ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-6)	ช่วงชั้นที่ 3 (ม.1-3)	ช่วงชั้นที่ 4 (ม.4-6)
	← การศึกษาภาคบังคับ →			
	← การศึกษาขั้นพื้นฐาน →			
กลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม				
ภาษาไทย	●	●	●	●
คณิตศาสตร์	●	●	●	●
วิทยาศาสตร์	●	●	●	●
สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	●	●	●	●
สุขศึกษา และพลศึกษา	■	■	■	■
ศิลปะ	■	■	■	■
การทำงานอาชีพและเทคโนโลยี	■	■	■	■
ภาษาต่างประเทศ	■	■	■	■
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	▲	▲	▲	▲

ตารางที่ 1 (ต่อ)

เวลาเรียน	ประมาณ ปีละ800 -1,000 ชั่วโมง	ประมาณ ปีละ800- 1,000 ชั่วโมง	ประมาณปีละ 800-1,200 +ชั่วโมง	ไม่น้อยกว่าปีละ 800-1,000 ชั่วโมง
-----------	--	--	-------------------------------------	---

หมายเหตุ

- สาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลัก เพื่อสร้างพื้นฐานการคิด การเรียนรู้และการแก้ปัญหา
- สาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความเป็นมนุษย์ และศักยภาพพื้นฐานในการคิดและการทำงาน
- ▲ กิจกรรมที่เสริมสร้างการเรียนรู้ นอกจากสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม และการพัฒนาคนตามศักยภาพ

ทั้งนี้ สถานศึกษาอาจจัดเวลาเรียนและกลุ่มสาระต่าง ๆ ได้ตามสภาพกลุ่มเป้าหมาย สำหรับ การศึกษานอกระบบ สามารถจัดเวลาเรียนและช่วงชั้นได้ตามระดับการศึกษา

การจัดการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 22 กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ฉะนั้น ครูผู้สอน และผู้จัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็น ผู้ชี้แนะ ผู้ถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้ช่วยเหลือส่งเสริม และสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จาก สื่อและแหล่งการเรียนรู้ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้สร้างสรรค์ ความรู้ของตน การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกจากจะมุ่งปลูกฝังด้านปัญญา พัฒนาความคิดของผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ แล้วยังมุ่ง พัฒนาความสามารถทางอารมณ์ โดยการปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเอง เห็นอก เห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้งทางอารมณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

การเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ต่างๆ มีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ผู้สอนต้อง คำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกาย และสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจและความสามารถของ ผู้เรียน เป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น ควรใช้รูปแบบวิธีการที่ หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้จากการบูรณาการ การใช้การ

วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้คู่คุณธรรม ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญโดยนำ กระบวนการเรียนรู้จากกลุ่มสาระเดียวกัน หรือต่างกลุ่มสาระการเรียนรู้มาบูรณาการในการจัดการ การเรียนการสอน

การจัดหลักสูตร

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหลักสูตรที่กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ในการพัฒนา ผู้เรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สำหรับผู้เรียนทุกคนทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถปรับใช้ได้กับการจัดการศึกษาทุกรูปแบบ ทั้งในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย สถานศึกษาต้องจัดสาระการเรียนรู้ให้ครบทั้ง 8 กลุ่มในทุกช่วงชั้น ให้เหมาะสมกับ ธรรมชาติการเรียนรู้ และระดับพัฒนาการของผู้เรียน โดยในช่วงการศึกษาภาคบังคับ คือ ชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จัดหลักสูตรเป็นรายปี และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 จัดเป็น หน่วยกิต ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 และ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 และปีที่ 4-6 การศึกษาระดับนี้เป็นการศึกษา ภาคบังคับ หลักสูตรที่จัดขึ้น มุ่งเน้นให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิต กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ทักษะพื้นฐานด้านการอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ การวิเคราะห์ การติดต่อสื่อสาร และพื้นฐาน ความเป็นมนุษย์ เน้นการบูรณาการอย่างสมดุลทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคมและวัฒนธรรม

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 เป็นช่วงสุดท้ายของการศึกษาภาคบังคับ มุ่งเน้นให้ ผู้เรียนสำรวจความสามารถ ความถนัด ความสนใจของตนเอง และพัฒนาบุคลิกภาพส่วนบุคคล พัฒนาความสามารถ ทักษะพื้นฐานด้านการเรียนรู้ และทักษะในการดำเนินชีวิตให้มีความสมดุลทั้ง ด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม สามารถเสริมสร้าง สุขภาพส่วนบุคคลและชุมชน มีความภูมิใจในความเป็นไทย ตลอดจนใช้เป็นพื้นฐานในการประกอบ อาชีพหรือศึกษาต่อ

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้และ ทักษะเฉพาะด้าน มุ่งปลูกฝังความรู้ ความสามารถ และทักษะทางวิชาการและเทคโนโลยี เพื่อให้ เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาต่อ และการประกอบอาชีพ มุ่งมั่นพัฒนาตนและพัฒนาประเทศตามบทบาทของตนเอง สามารถเป็นผู้นำ และผู้ให้บริการชุมชน ในด้านต่างๆ

ลักษณะหลักสูตรในช่วงชั้นนี้จัดเป็นหน่วยกิต เพื่อให้มีความยืดหยุ่นในการจัดแผนการ เรียนรู้ที่ตอบสนองความสามารถ ความถนัด ความสนใจ ของผู้เรียนแต่ละคน ทั้งด้านวิชาการและ วิชาชีพ (กรมวิชาการ, 2545)

เกณฑ์การผ่านช่วงชั้นและการจบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ใช้เวลาประมาณ 12 ปี ผู้เรียนสามารถจบการศึกษาได้ 2 ช่วง คือ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ถือว่าจบการศึกษาภาคบังคับและจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งถือว่าจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผู้เรียนผ่านการศึกษาแต่ละช่วงชั้นตามเกณฑ์ ดังนี้

เกณฑ์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 1, 2 และ 3 ประถมศึกษาปีที่ 1-3 ประถมศึกษาปีที่ 4-6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 (จบการศึกษาภาคบังคับ)

1. ผู้เรียนต้องเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม และได้รับการตัดสินผลการเรียนให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
2. ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ เขียน ให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
3. ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
4. ผู้เรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและต้องผ่านการประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

เกณฑ์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 (จบการศึกษาขั้นพื้นฐาน)

1. ผู้เรียนต้องเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม และได้รับหน่วยกิตครบตามหลักสูตรที่สถานศึกษากำหนด และได้รับการตัดสินผลการเรียนให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
2. ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ เขียนให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
3. ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
4. ผู้เรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และผ่านการประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

สื่อการเรียนรู้

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรสถานศึกษามุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และใช้เวลาอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งมีความยืดหยุ่น สนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ และเรียนรู้ได้จากสื่อการเรียนรู้ และแหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท รวมทั้งจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นชุมชนและแหล่งอื่นๆ เน้นสื่อที่ผู้เรียนและผู้สอนใช้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียน ผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเองหรือนำสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัวและในระบบสารสนเทศมาใช้ในการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ให้ผู้สอนใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้าและความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน รวมทั้งข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนา และเรียนรู้เพิ่มเติมตามศักยภาพ การวัดและการประเมินผลระดับชั้นเรียน จุดหมายสำคัญของการประเมินระดับชั้นเรียน คือมุ่งหาคำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์ อันเป็นผลเนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่/เพียงใด ดังนั้นการวัดและประเมินจึงต้องใช้วิธีการที่หลากหลายเน้นการปฏิบัติให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนและสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปในกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยประเมินความประพฤติ พฤติกรรม การเรียนการร่วมกิจกรรม และผลงานจากโครงการหรือเพิ่มสะสมผลงาน ผู้ใช้ผลการประเมินในระดับชั้นเรียนที่สำคัญ คือตัวผู้เรียน ครูผู้สอน และพ่อแม่ ผู้ปกครอง จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วิธีการและค้นหาข้อมูล เกณฑ์ต่างๆ ที่จะทำให้สะท้อนให้เห็นภาพสัมฤทธิ์ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

(กรมวิชาการ,2545)

สรุปได้ว่าหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรที่กำหนดขึ้นโดยกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อใช้แทนหลักสูตรเดิม โดยแสดงรายละเอียดและข้อกำหนดที่สำคัญในการนำไปปฏิบัติใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ซึ่งหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ความสำคัญต่อการจัดหลักสูตรในลักษณะการบูรณาการหลักสูตร โดยจัดการศึกษาแบบองค์รวมในทุกกลุ่มวิชาให้มีการเชื่อมโยงของความรู้ ดังนั้น ในการจัดการศึกษาตามกระบวนการขั้นใหม่นี้ การบูรณาการหลักสูตรจึงมีความสำคัญ ซึ่งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษา ควรตระหนักถึงความสำคัญ และมีความเข้าใจในการบูรณาการ หลักสูตรอย่างแท้จริง เพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติใช้ในการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามเป้าหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศที่มีมาตรฐานการเรียนรู้เป็นข้อกำหนดคุณภาพของผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม และมีสาระการเรียนรู้เป็นการกำหนดองค์ความรู้ ที่เป็นเนื้อหาสาระครอบคลุมการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้ง 12 ปี และเพื่อให้สถานศึกษา ครู ผู้สอน และผู้เกี่ยวข้องสามารถจัดทำหลักสูตรได้ตามความเหมาะสมกับผู้เรียน และเป็นไปตามจุดหมายของหลักสูตร

กรมวิชาการ (2544) ได้กล่าวไว้ในสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ศิลปะว่า เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จินตนาการทางศิลปะ การชื่นชมความงาม ความมีคุณค่า ซึ่งทั้งหมดมีผลต่อชีวิตมนุษย์ทั้งสิ้น ดังนั้นกิจกรรมศิลปะจึงสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสังคม สิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ สามารถค้นพบศักยภาพของตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ ด้วยการมีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข

การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้มีการกำหนดสาระสำคัญในด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรไว้คือ การกำหนด วิสัยทัศน์ ความสำคัญ กระบวนการเรียนรู้ คุณภาพของการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ แนวทางการจัดการเรียนการสอน สาระการเรียนรู้และองค์ความรู้ และกระบวนการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ด้านวิสัยทัศน์

การเรียนรู้ศิลปะมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ การคิดที่เป็นเหตุเป็นผลถึงวิธีการทางศิลปะ ความเป็นมาของรูปแบบ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และรากฐานทางวัฒนธรรม ค้นหาผลงานศิลปะสื่อความหมายกับตนเอง ค้นหาศักยภาพ ความสนใจส่วนตัว ฝึกการรับรู้ การสังเกตที่ละเอียดอ่อนอันนำไปสู่ความรัก เห็นคุณค่าและเกิดความซาบซึ้งในคุณค่างานศิลปะ และสิ่งรอบตัว พัฒนาเจตคติ สมาธิ รสนิยมส่วนตัว มีทักษะ กระบวนการ วิธีการแสดงออก การคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนตระหนักถึงบทบาทของศิลปกรรมในสังคม ในบริบทของการสะท้อนวัฒนธรรม ทั้งของตนเองและวัฒนธรรมอื่น พิจารณาว่าผู้คนในวัฒนธรรมของตนมีปฏิริยาตอบสนองต่องานศิลปะ ช่วยให้มีมุมมองและเข้าใจโลกทัศน์กว้างไกล ช่วยเสริมความรู้ความเข้าใจมนต์ทัศน์ด้านอื่นๆ สะท้อนให้เห็นมุมมองของชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง และความเชื่อความศรัทธาทางศาสนา ด้วยลักษณะธรรมชาติของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ การเรียนรู้เทคนิค วิธีการทำงาน ตลอดจนการเปิดโอกาสให้แสดงออกอย่างอิสระ ทำให้ผู้เรียนได้รับการส่งเสริม สนับสนุนให้คิดริเริ่มสร้างสรรค์ ดัดแปลง จินตนาการ มีสุนทรียภาพ และเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทยและสากล

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะเสริมสร้างให้ชีวิตมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ช่วยให้มีจิตใจงดงาม มีสมาธิ สุขภาพกายและสุขภาพจิตมีความสมดุล อันเป็นรากฐานของการพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของมนุษยชาติโดยส่วนตน และส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของสังคมโดยรวม

ด้านความสำคัญ

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ซึ่งชมความงาม สุนทรียภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ ดังนั้นกิจกรรมศิลปะสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาผู้เรียนโดยตรงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในการพัฒนาตนเอง และแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ พัฒนาระบวนการรับรู้ศิลปะ การเห็นภาพรวม การสังเกตรายละเอียด สามารถค้นพบศักยภาพของตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ ด้วยการมีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข

ด้านกระบวนการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ต้องการการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ตั้งแต่ผู้เรียน ครู ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้เรียนต้องเรียนรู้ให้ครบถ้วนด้วยสมอง กาย ใจ และเรียนรู้ด้วยตนเองต่อเนื่องตลอดชีวิต ด้วยการจัดการให้ผู้เรียนขวนขวายหาความรู้ เพิ่มความรับผิดชอบ กล้าแสดงออก และเน้นการทำงานเป็นกลุ่ม ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดสร้างแบบเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะจึงเพิ่มประสบการณ์ทำงานจริงตามสถานการณ์ให้มากยิ่งขึ้นไปตามช่วงชั้นปีซึ่งการจัดการเรียนรู้จะเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พัฒนาความฉลาดทางสติปัญญาและอารมณ์ให้เห็นคุณค่าของตนเอง เพื่อการแสดงออกอย่างอิสระ เพิ่มการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติได้จริง เพิ่มโครงการตามศักยภาพ เพื่อให้ผู้เรียนมีสุขมีเสรีภาพในการเรียน และแสวงหาความรู้ได้เองตามความต้องการ

ด้านยุทธศาสตร์การเรียนรู้

1. การเรียนรู้แบบพัฒนาความสามารถในกระบวนการคิดของผู้เรียน

เป็นยุทธศาสตร์การเรียนรู้ต้องมีการใช้ข้อมูลทางศิลปะ กับกระบวนการคิดของตนเองและการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ด้วยการตัดสินใจ เลือkyุทธศาสตร์กระบวนการ ประเมินตนเอง วางแผนปฏิบัติงาน ลงมือปฏิบัติงาน ตรวจสอบและปรับปรุงผลงานอยู่เสมอ

1.1 คิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative Thinking) ด้วยการสร้างแนวคิดใหม่ แสวงหาพิจารณาทางเลือกอย่างหลากหลาย ประยุกต์ปรับเข้าหาแนวทาง สืบค้นหาทางเลือกที่เหมาะสม ตั้งข้อตกลงร่วมกัน

1.2 คิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) ด้วยกระบวนการตรวจสอบ ทำให้ชัดเจน จัดระบบ ให้เหตุผล วิเคราะห์ ทำให้กระจ่างชัด ตั้งสมมติฐาน ทานาย ประเมิน สังเคราะห์

1.3 คิดไตร่ตรอง (Reflective Thinking) วิธีนี้จะคิดด้วยการตั้งคำถามตนเอง เชื่อมโยง

ความคิดก่อนหน้าความคาดหวัง และประสบการณ์ปัจจุบันเข้าด้วยกัน ประเมิน วิเคราะห์ตั้งสมมติฐาน แสวงหาพิจารณาทางเลือกที่เหมาะสม

2. การเรียนรู้แบบการสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) เป็นยุทธศาสตร์การเรียนรู้ศิลปะด้วยการเรียนรู้โดยการปฏิบัติ เป็นวิธีการแสวงหาความรู้ด้วยการปฏิบัติ ทดลอง หาเหตุผลด้วยตนเอง สัมผัสจริงด้วยตนเอง สรุปด้วยตนเองเป็นประสบการณ์จริง

3. การเรียนรู้แบบการประเมินตนเอง (Self Assessment) เป็นยุทธศาสตร์การเรียนรู้ศิลปะที่มีระดับขั้นตอนไว้ชัดเจน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเอง หรือประเมินเพื่อนในชั้นเรียนอย่างมีเหตุมีผล

4. การเรียนรู้ด้วยการแก้ปัญหา (Problem -base Learning) เป็นยุทธศาสตร์การเรียนรู้ศิลปะที่เน้นให้ผู้เรียนได้ศึกษาเอง หาทางแก้ปัญหาคด้วยตนเอง ตั้งแต่การกำหนดปัญหา และค้นหาวิธีการแก้ปัญหาคด้วยวิธี และขั้นตอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน

5. การเรียนรู้แบบเชื่อมโยงบูรณาการความรู้สหสาขา (Multidisciplinary Approach) เป็นยุทธศาสตร์การเรียนรู้ศิลปะที่สามารถบูรณาการการเชื่อมโยงความรู้ และกระบวนการทั้งในกลุ่มสาระและระหว่างกลุ่มสาระ

ด้านแนวทางการจัดการเรียนรู้

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะมุ่งส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้ และประสบการณ์จากแหล่งการเรียนรู้ และห้องสมุด เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้ได้อย่างเพียงพอ และเกิดการเรียนรู้อย่างหลากหลายทั้งในห้องเรียน นอกห้องเรียน และนอกสถานศึกษา เช่น ในชุมชน ใกล้เคียงสถานศึกษา ตลาด วัด หรือสถานศึกษาที่สำคัญๆ ในชุมชน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกคนได้มีเรียนรู้ความสามารถ คิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิจัย แก้ปัญหา และทำสิ่งที่แตกต่างกันให้ดีขึ้น

ด้านแหล่งการเรียนรู้

แหล่งการเรียนรู้ คือ สถานที่ ปรากฏการณ์ เหตุการณ์ หรือสถานการณ์ต่างๆ รวมทั้งความรู้ ความชำนาญ ความเชี่ยวชาญ ความคิดเห็น ความรู้สึกของบุคคลซึ่งอาจมีการถ่ายทอดหรือบันทึกไว้ในสื่อต่างๆ เช่น หนังสือเรียน ตำรา หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่นๆ ด้วยธรรมชาติของกลุ่มศิลปะที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ รู้วิธีแสวงหาความรู้ได้ทุกเวลา ทุกโอกาส และทุกสถานที่ ประกอบกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่มี

อยู่อย่างมากมายในปัจจุบัน ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามมาตรฐานของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะได้สะดวกรวดเร็วและมีประสิทธิภาพอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด

ด้านการวัดและประเมินผล

หลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เน้นกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง มีการติดตามประเมินผลตามมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ซึ่งใช้เป็นเป้าหมายของการพัฒนาผู้เรียน ที่ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินการเรียนรู้ของตนเอง และใช้วิธีการประเมินจากสภาพจริง ด้วยวิธีการประเมินผลที่หลากหลาย มีการบันทึกผลการประเมินอย่างเป็นระบบ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาผู้เรียนศิลปะอย่างต่อเนื่อง

ในการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ศิลปะตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงจำเป็นที่ผู้สอนจะต้องวัดและประเมินผลให้ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ / ทักษะ กระบวนการ/ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม

ด้านสาระการเรียนรู้และองค์ความรู้

ขอบข่ายของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะประกอบด้วยส่วนต่างๆ ดังนี้

1. ความรู้ ขอบข่าย สัญลักษณ์ แนวคิดทางศิลปะ
2. การสร้างสรรค์ และการแสดงออก
3. การวิเคราะห์ วิจัยงานศิลปะ และสุนทรียภาพ
4. การประยุกต์ใช้ความรู้ทางศิลปะ
5. ศิลปะกับวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ไทยและสากล ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

ด้านสาระและมาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพ.ศ. 2544 ได้แบ่งออกเป็น 3 ส่วนดังนี้คือ

สาระที่ 1 : ทักษะศิลป์

มาตรฐาน ศ 1.1 : สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ และความคิด
สร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่างานทัศนศิลป์
ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่องานศิลปะ อย่างอิสระ
ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ 1.2 : เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และ
วัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดกทาง
วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญา ไทยและสากล

สาระที่ 2 : ดนตรี

มาตรฐาน ศ 2.1 : เข้าใจและแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์
วิพากษ์วิจารณ์ คุณค่าถ่ายทอดความรู้สึกความคิดต่อดนตรี
อย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ 2.2 : เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี ประวัติศาสตร์ และ
วัฒนธรรมเห็นคุณค่าของดนตรีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

สาระที่ 3 : นาฏศิลป์

มาตรฐาน ศ 3.1 : เข้าใจและแสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์
วิพากษ์วิจารณ์ คุณค่านาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก
ความคิดอย่างอิสระชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ 3.2 : เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์ ประวัติศาสตร์ และ
วัฒนธรรมเห็นคุณค่าของนาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม
ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยและสากล

ด้านมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น

สำหรับการศึกษาไทยในปัจจุบัน ศิลปะจัดเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้หนึ่งซึ่งถูกบรรจุอยู่ใน
หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยแบ่งเป็นสาระย่อย ๆ 3 สาระ ได้แก่ ทัศนศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์
ในที่นี่จะนำเสนอมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นในสาระที่ 1 ทัศนศิลป์ สำหรับเด็กช่วงชั้นที่ 1 ถึงช่วงชั้นที่
4 มีรายละเอียดดังนี้

สาระที่ 1 : ทักษะศิลป์

ตารางที่ 2 มาตรฐาน ศ.1.1 : สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ และวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่างานทัศนศิลป์ ถ่ายทอด ความรู้สึก ความคิด ต่องานศิลปะอย่างชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น			
ป.1-3	ป. 4-6	ม.1-3	ม.4-6
1.สื่อความคิด จินตนาการความรู้สึก ความประทับใจ ด้วยวิธีการต่างๆ สนุกสนาน เพลิดเพลิน	1.สื่อความคิด จินตนาการความรู้สึก ประทับใจด้วยวิธีการ ต่างๆ อย่างมั่นใจ	1.รู้วิธีสื่อความคิด จินตนาการความรู้สึก ความประทับใจ ด้วย วัสดุอุปกรณ์เทคนิค วิธีการทางศิลปะและสื่อ ความหมายได้	1.เข้าใจวิธีสื่อความคิด จินตนาการความรู้สึก ความประทับใจด้วย วัสดุอุปกรณ์เทคนิควิธี การทางศิลปะ และ สื่อความหมายได้
2.สังเกตรับรู้สิ่งที่อยู่ รอบตัวทัศนธาตุ สร้างสรรค์ งานทัศนศิลป์โดย ใช้วิธีการต่างๆ ตามความสนใจ	2.สำรวจทดลอง สร้างสรรค์งาน ทัศนศิลป์สร้างสรรค์ ใช้ทัศนธาตุเทคนิควิธี การใหม่ๆในการ สร้างสรรค์งาน ทัศนศิลป์ตาม ความสนใจ	2.สำรวจ ทดลอง สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ วิธีการรูปแบบใหม่ๆใน การสร้างสรรค์งาน ทัศนศิลป์ตามความถนัด และความสนใจ	2.คิดริเริ่มคิดแปลง ยืดหยุ่น ใช้ทัศนธาตุ และหลักองค์ประกอบ ทางทัศนศิลป์เทคนิค รูปแบบใหม่ๆ ในการพัฒนางาน ทัศนศิลป์ตามความ ถนัด และความสนใจ
3.ใช้วัสดุอุปกรณ์ ในการทำกิจกรรม ทัศนศิลป์อย่าง ปลอดภัยและมีความ รับผิดชอบ	3.เลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ ในการทำ กิจกรรมทัศนศิลป์ได้ อย่างเหมาะสม ปลอดภัยและมีความ รับผิดชอบ	3.ใช้กระบวนการ สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ ประยุกต์ใช้สื่อวัสดุ อุปกรณ์และเทคโนโลยี ได้อย่างเหมาะสม และมีความรับผิดชอบ	3.ใช้กระบวนการ สร้างสรรค์งาน ทัศนศิลป์และ ประยุกต์ใช้สื่อวัสดุ อุปกรณ์ และ เทคโนโลยีได้ อย่างเหมาะสม และ มีความรับผิดชอบ

ตารางที่ 2 (ต่อ)

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น			
ป.1-3	ป. 4-6	ม.1-3	ม.4-6
4.แสดงออกถึงความรู้สึกในการรับรู้ความงาม	4.แสดงออกถึงความรู้สึกในการรับรู้ความงามด้วยวิธีการต่างๆตามความสนใจ	4.แสดงออกถึงความรู้สึกในการรับรู้ความงามจากประสบการณ์ จินตนาการ โดยใช้หลักและความงามของศิลปะตามความถนัดและความสนใจ	4.แสดงออกถึงความรู้สึกในการรับรู้ความงามจากประสบการณ์ จินตนาการ โดยใช้หลักความงามของศิลปะตามความถนัดและความสนใจ
5.แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะในธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ผลงานทัศนศิลป์ของตนเองและผู้อื่น	5.แสดงความคิดเห็น ความหมายของงานทัศนศิลป์ ทัศนธาตุและความงามของศิลปะ	5.แสดงความคิดเห็น อธิบายความหมาย จำแนกความแตกต่างของงานทัศนศิลป์เกี่ยวกับทัศนธาตุและความงามของศิลปะ	5.แสดงความคิดเห็น ต่อผลงานทัศนศิลป์ วิเคราะห์ ทัศนธาตุ และความงามของศิลปะ
6.นำความรู้ทางทัศนศิลป์ไปใช้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้ อื่น ๆ และชีวิตประจำวัน	6.นำความรู้และวิธีการทางทัศนศิลป์ ไปใช้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้ อื่นๆและชีวิตประจำวัน	6.นำความรู้และวิธีการ ประสบการณ์ทาง ทัศนศิลป์ ที่ตนถนัดและ มีความสนใจไปใช้กับ กลุ่มสาระการเรียนรู้ อื่นๆและ ชีวิตประจำวัน ได้อย่างเหมาะสม	6.นำความรู้เทคนิคและทางทัศนศิลป์ ที่ตนถนัดและ มีความสนใจไปใช้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้ อื่นๆ และ ชีวิตประจำวัน ได้อย่างเหมาะสม

ตารางที่ 3 มาตรฐาน ศ 1.2 : เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของงานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น			
ป.1-3	ป.4-6	ม.1-3	ม.4-6
1. รู้ความเป็นมาของ สิ่งที่อยู่รอบตัวที่เกี่ยวข้องกับงานทัศนศิลป์	1.รู้ความเป็นมาและ ความสำคัญของศิลปะ ในท้องถิ่น และศิลปะไทย	1.เข้าใจความเชื่อทางวัฒนธรรม ที่มีอิทธิพลต่อการสร้าง งานศิลปะ	1. เข้าใจรูปแบบ ยุคสมัย และวิวัฒนาการ ทางศิลปวัฒนธรรม ของไทยและสากล
2.สนใจงานทัศนศิลป์ อันเป็นมรดกทาง วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญา ท้องถิ่น	2.พึงพอใจและยอมรับ ในภูมิปัญญาของ การสร้างงานทัศนศิลป์ สืบทอดการทำงาน ศิลปะที่เกี่ยวข้องกับ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล	2.ซาบซึ้งเห็นคุณค่า ศิลปวัฒนธรรมไทย มีส่วนร่วมในการสร้าง งานทัศนศิลป์ที่สะท้อน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล	3.เห็นคุณค่ารัก และหวงแหนภาคภูมิใจ ในมรดกทางวัฒนธรรม ปัญญาไทยเข้าใจการ สืบทอดการทำงาน ทัศนศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับ วัฒนธรรมระดับชาติ และนานาชาติ

ด้านคุณภาพของการเรียนรู้

เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะแล้ว ผู้เรียนจะมีจิตใจงดงามมี สุนทรียภาพ รักความสวยงาม ความเป็นระเบียบ รับรู้อย่างพินิจพิเคราะห์ เห็นคุณค่าความสำคัญ ของศิลปะ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของคนในชาติ สามารถค้นพบศักยภาพความสนใจของตนเองเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อ หรือประกอบอาชีพทาง ศิลปะ มีจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ มีความเชื่อมั่นพัฒนาตนเองได้ และแสดงออกอย่าง สร้างสรรค์ มีสมาธิในการทำงาน มีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ อย่างมีความสุข

เมื่อจบการศึกษาแต่ละช่วงชั้นเรียนจะมีคุณภาพ ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 (ประถมศึกษาปีที่ 1-3)

- สร้างและนำเสนอผลงานศิลปะจากจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ เล่าเกี่ยวกับผลงานของตนให้ผู้อื่นรับรู้ โดยใช้ศัพท์เบื้องต้นเกี่ยวกับศิลปะได้
- รับรู้ทางศิลปะ ได้แก่ ทักษะธาตุ องค์ประกอบดนตรี องค์ประกอบนาฏศิลป์ เล่าให้ผู้อื่นรับรู้โดยใช้ศัพท์เบื้องต้นเกี่ยวกับศิลปะได้
- ระบุสิ่งแวดล้อมหรือเงื่อนไขที่ทำให้เกิดผลงานศิลปะได้
- ใช้ความรู้ทางศิลปะสาขาต่างๆ ในการเรียนรู้กลุ่มสาระอื่นๆ
- สนใจในการปฏิบัติงานศิลปะ ฟังพอใจ สนุกสนานเพลิดเพลิน รับผิดชอบการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข
- สังเกต รับรู้ สนใจธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม งานศิลปะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ช่วงชั้นที่ 2 (ประถมศึกษาปีที่ 4-6)

- สร้างและนำเสนอผลงานศิลปะจากจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ การสังเกตทางศิลปะ ได้แก่ ทักษะธาตุ องค์ประกอบดนตรี องค์ประกอบนาฏศิลป์ ทักษะในการใช้เทคนิคให้เกิดผลตามความต้องการของตนเอง และอธิบายให้ผู้อื่นรับรู้โดยใช้ศัพท์เบื้องต้นทางศิลปะได้
- รับรู้ทางศิลปะ ได้แก่ ทักษะธาตุ องค์ประกอบดนตรี องค์ประกอบนาฏศิลป์ ซึ่งสามารถช่วยในการวิเคราะห์งานศิลปะ และอธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจในงานศิลปะ และอธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจในความสวยงาม และความไพเราะของศิลปะได้
- ระบุงานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นได้ อธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจประวัติศาสตร์หรือเหตุการณ์ในปัจจุบันมีผลหรือได้รับอิทธิพลจากงานศิลปะได้
- นำความรู้ทางศิลปะสาขาต่างๆ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและการเรียนรู้กลุ่มสาระอื่นๆ
- สนใจสร้างงานศิลปะมีความสุขกับการทำงานมั่นใจในการแสดงออกยอมรับความสามารถของผู้อื่น
- ตระหนักชื่นชมในคุณค่าของศิลปะ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม มรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

ช่วงชั้นที่ 3 (มัธยมศึกษาปีที่ 1-3)

- สร้างและนำเสนอผลงานศิลปะ โดยเลือกและประยุกต์ ทัศนธาตุ องค์ประกอบดนตรี องค์ประกอบนาฏศิลป์ และทักษะพื้นฐานให้ได้ผลตามที่ต้องการ ตลอดจนสื่อสารให้คนอื่นเข้าใจผลงานของตนเองได้
- รู้ว่า การจัดทัศนธาตุ องค์ประกอบดนตรี องค์ประกอบนาฏศิลป์ จะช่วยให้งานศิลปะสามารถสื่อความคิดและความรู้สึกได้อธิบายให้ผู้อื่นได้เข้าใจในความสวยงามและความไพเราะของศิลปะได้
- บรรยายและอธิบายงานศิลปะสาขาต่างๆ ที่แสดงถึง ความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยอภิปรายเปรียบเทียบผลงานศิลปะจากยุคสมัยวัฒนธรรมต่างๆ และให้ความสำคัญในเรื่องบริบททางวัฒนธรรม
- นำความรู้ทางศิลปะที่ตนเองถนัดและสนใจไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และการเรียนรู้กลุ่มสาระอื่นๆ
- เห็นความสำคัญของการสร้างสรรค์งานศิลปะ เชื่อมโยง ภาควิชาในการแสดงออกรับผิดชอบ มุ่งมั่นในการปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่น
- ซาบซึ้ง เห็นคุณค่าของศิลปะ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รัก ห่วงแหนมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

ช่วงชั้นที่ 4 (มัธยมศึกษาปีที่ 4-6)

- สร้าง นำเสนอ หรือแสดงผลงานศิลปะ โดยเลือกใช้ผลการผสมผสานของทัศนธาตุ
- องค์ประกอบดนตรี องค์ประกอบนาฏศิลป์ และทักษะทางเทคนิคให้ได้ผลตามที่ต้องการ ประเมินผลงานของตนเอง และอธิบายให้ผู้อื่นรับรู้ได้
- วิเคราะห์เทคนิค การจัดทัศนธาตุ องค์ประกอบดนตรี องค์ประกอบนาฏศิลป์ ที่มีผลต่อการสื่อความคิด ความรู้สึกและผลกระทบต่องานศิลปะสาขาต่างๆ อธิบายหลักและความงามของศิลปะในการสร้างงานศิลปะได้
- วิเคราะห์งานศิลปะสาขาต่างๆ โดยวิธีการเปรียบเทียบความแตกต่างของงานศิลปะกาลเวลา และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน อธิบายเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่องานศิลปะได้
- นำความรู้ทางศิลปะที่ตนเองถนัดและสนใจไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และการเรียนรู้กลุ่มสาระอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- เห็นคุณค่าของการสร้างสรรค์งานศิลปะ รับผิดชอบ และมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ในการทำงานศิลปะร่วมกับผู้อื่น

- เห็นคุณค่าของศิลปะ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รัก ห่วงเห่น ภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล การสืบทอดงานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทย

(กรมวิชาการ, 2545)

นอกจากนี้การกำหนดคุณลักษณะของผู้เรียน ให้ได้ตามข้อกำหนดของพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในแต่ละกลุ่มสาระได้จัดการเรียนรู้ และให้ความสำคัญตามศาสตร์นั้นๆ สำหรับกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะได้จัดการเรียนรู้ โดยต้องการการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ตั้งแต่ ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้เรียนต้องเรียนรู้ให้ครบถ้วน ด้วยสมอง ภายใจ และเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต ด้วยการจัดการให้ผู้เรียนขวนขวายหาความรู้ เพิ่มเติม รับผิดชอบ กล้าแสดงออก และเน้นการทำงานเป็นกลุ่ม ในมาตรา 22 ได้กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษา ต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด

คุณค่าและความสำคัญของศิลปศึกษา

ศิลปะ เป็นความงดงามที่แสดงออกมาจากจิตใจ โดยผ่านการกระทำที่สร้างสรรค์ ในขณะที่ เด็กกำลังประกอบกิจกรรมทางศิลปะอยู่นั้น เด็กจะได้รับประสบการณ์อย่างกว้างขวาง (ประเทิน มหาจันทร์ ,2531) ศิลปศึกษาเป็นวิชาหนึ่งที่มีความสำคัญมากในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช2521 เป็นวิชาที่ช่วยให้ผู้เรียนได้แสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ใน รูปแบบของผลงานศิลปะ มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา ทั้งยังส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในคุณค่าของสุนทรียภาพ เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ความหมายของศิลปศึกษา มีนักการศึกษาได้ให้คำ นิยามของคำว่า “ศิลปศึกษา” ไว้ดังนี้คือ

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2532) ได้ให้ความหมายของศิลปศึกษาว่าเป็นการให้การศึกษาศิลปะกับเด็ก โดยการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของผู้เรียน

เกษร ธิตะจารี(2543) กล่าวว่า ศิลปศึกษา คือ การสร้างสรรค์งานด้วยการใช้ทักษะทางมือ และความคิดให้มีความสัมพันธ์กันเพื่อให้ได้ผลงานตามที่วางแผนไว้ โดยมีการทำงานอย่างมีระบบ และมีจุดมุ่งหมาย ผลงานที่ได้จะก่อให้เกิดความคิดใหม่ๆ ในการทำงานครั้งต่อไป

เลิศ อานันทนะ (2523) ได้กล่าวถึงวิชาศิลปศึกษาว่า วิชาศิลปศึกษาช่วยให้ผู้เรียนมีความ เข้าใจคุณค่าของสุนทรียภาพและพุทธิปัญญาของมนุษย์ในแต่ละยุคแต่ละสมัย และรู้จักนำศิลปะมา ประยุกต์ให้ชีวิตมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

มานพ ถนอมศรี (2526) ให้ความหมายไว้ว่า ศิลปศึกษาคือ การนำเอาศิลปะมาเป็น เครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้สึกรู้สึกนึกคิด เพื่อเป็นการฝึกฝนการทำงานของสมองให้แก่ผู้เรียน โดยมุ่ง ที่จะส่งเสริมเพื่อสร้างให้บุคคลเป็นคนที่มีความรู้และมีประสิทธิภาพในการคิด เป็นผลดีต่อไปใน การศึกษาวิชาอื่นๆ ผู้เรียนมีโอกาสได้ติดตามแก้ปัญหา และการสร้างสรรค์โลกแห่งจินตนาการ อัน เป็นโลกแห่งความก้าวหน้าทางสมองลงบนกระดาษด้วยเทคนิควิธีการทางศิลปะ อันเป็นวิชาเดียว เท่านั้นที่มีอิสรภาพและเสรีภาพ ในการแสดงออกให้แก่แก่นักเรียนมากที่สุด เป็นสื่อในการเรียนรู้

วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) กล่าวว่าศิลปศึกษาเป็นวิชาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกคนได้แสดงออก ตามความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ รอบตัว ตามสภาพความสนใจ การรับรู้และความพร้อมของแต่ละ บุคคล โดยที่การแสดงออกนั้นจะแสดงออกด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง ออกมาเป็นผลงานศิลปะ ตามทักษะของตนเอง และศิลปศึกษายังเป็นวิชาที่คล้ายคลึงทางอารมณ์ของผู้เรียนได้

วุฒิ วัฒนสิน (2541) ได้ให้ความหมายของศิลปศึกษาไว้ว่า เปรียบเสมือนเครื่องมืออย่าง หนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสประมวลเอาความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ และประสบการณ์ ต่างๆ ที่ได้รับมาแสดงออกในรูปแบบของผลงานทางศิลปะ ทั้งนี้โดยมีจุดมุ่งหมายที่ส่งเสริมให้ ผู้เรียนได้พัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา มีความเข้าใจในคุณค่าของ สุนทรียภาพ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และรู้จักนำศิลปะมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ทำ ให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขในสังคม

จากการศึกษาทฤษฎีของนักการศึกษาศิลปะสามารถสรุปได้ว่า วิชาศิลปศึกษา คือการ จัดการเรียนการสอนทางศิลปะ ซึ่งเปรียบเสมือนเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาส แสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ ความรู้สึก ความคิด จินตนาการ ความสนใจ ประสบการณ์ต่างๆที่ ได้รับมาแสดงออกในรูปแบบของผลงานศิลปะ โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนได้มีพัฒนาการทางด้าน ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา รวมทั้งมีความเข้าใจทางด้านสุนทรียภาพ และรู้จักนำ ศิลปะมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

ศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษาเป็นการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน เพื่อส่งเสริมให้ ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงออกอย่างเสรีตามความคิดสร้างสรรค์ ศิลปะเป็นสื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ร่วม ทำงานกับผู้อื่น อันนำไปสู่การเพิ่มประสบการณ์ ฝึกนิสัยและทักษะในด้านสังคม รวมทั้งสนองความ ต้องการที่จะได้มีผู้ยอมรับเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ การจัดการเรียนการสอนศิลปะสำหรับเด็กจึง ขึ้นอยู่กับการเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกตามลักษณะเฉพาะตัว การสร้างเสริมประสบการณ์ที่ กว้างขวาง การกระตุ้นบุคลิกภาพด้วยกลวิธีต่าง ๆ รวมทั้งการโยนโยนความคิดไปสู่ประสบการณ์ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมอันดีงามอีกด้วย (จิรนนท์ อิมสกุล, 2548) คุณค่า คือ ลักษณะที่พึงพอใจ และพึงประสงค์ สิ่งที่ตอบสนองความปรารถนาได้ เป็นสิ่งที่มีค่า ดังนั้นคุณค่าจึงเป็นสิ่งที่ช่วยเหลือ

ให้ความปรารถนาของมนุษย์เต็มบริบูรณ์ นอกจากนั้นคุณค่ายังมีส่วนช่วยเหลือในการพัฒนาชีวิต และนำบุคคลให้เข้าถึงการรู้จักตนเองและพัฒนาตนเอง มนุษย์เห็นคุณค่าของศิลปกรรมก็เพราะศิลปกรรมที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมานั้น สามารถตอบสนองความปรารถนาของมนุษย์ อำนาจประโยชน์แก่มนุษย์ในด้านอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด จิตใจ ส่งเสริมยกระดับคุณธรรมของมนุษย์ให้สูงขึ้น สิ่งที่มีคุณค่าต่อมนุษย์ย่อมต้องมีความผูกพันกับมนุษย์อย่างแยกกันไม่ออก (อำนาจ เย็นสบาย, 2520)

การสร้างสรรคงานศิลปะนับว่าเป็นสิ่งสำคัญในการเรียนรู้วิชาศิลปศึกษา เพราะการปฏิบัติกิจกรรมศิลปะช่วยสร้างเสริมให้เกิดคุณค่าด้านต่างๆแก่เด็ก เช่นคุณค่าทางด้านจินตนาการ ปราสาทสัมผัส การแสดงออก และการสร้างสรรค์สนิยม นอกจากนี้ การปฏิบัติกิจกรรมทางศิลปะยังช่วยให้เด็กได้ทดลองใช้วัสดุอุปกรณ์ เรียนรู้กระบวนการทำงานศิลปะ และการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งคุณค่าที่เกิดขึ้นย่อมมีจุดเริ่มต้นมาจากการปฏิบัติกิจกรรมทางศิลปะ นอกจากกิจกรรมจะเป็นสิ่งสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด และความสามารถในการแสดงออกแล้ว ผลงานศิลปะที่เกิดจากการสร้างสรรค์ ยังเป็นสิ่งที่สร้างความภาคภูมิใจและความมั่นใจในการแสดงออกให้กับเด็กอีกด้วย (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2526) ดังนั้นศิลปะจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญจำเป็นต่อชีวิตของมนุษย์ทุกคน เพราะศิลปะผูกพันอยู่กับชีวิตประจำวันของมนุษย์ โดยมีนักการศึกษาทั้งด้านวิชาการ และด้านศิลปศึกษาได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับความสำคัญ และคุณค่าของศิลปศึกษาไว้หลายท่าน ดังนี้

กรมวิชาการ (2546) กล่าวว่า กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม สุนทรียภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อจิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง และแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ พัฒนากระบวนการรับรู้ทางศิลปะ การเห็นภาพรวม การสังเคราะห์ละเอียด สามารถค้นพบศักยภาพของตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ ด้วยการมีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข

เลิศ อำนันทนะ (2518) กล่าวว่า คุณค่าของการเรียนศิลปะไม่ได้อยู่ที่ผลงานที่ดีเด่น หรือมีลักษณะสวยงามอันเกิดจากการฝึกหัดทางทักษะ ประโยชน์ที่แท้จริงอยู่ที่กระบวนการเรียนรู้อันเกิดจากการกระทำด้วยการคิดสร้างสรรค์ของเด็กเอง การค้นพบ ความซาบซึ้ง ความสำเร็จ ความรับผิดชอบ การร่วมมือและช่วยเหลือผู้อื่น เป็นต้น และคุณค่าที่แท้จริงของวิชาศิลปศึกษาก็คือ พัฒนาการทางด้านต่างๆ ของเด็กทุกเพศทุกวัย เพราะว่า “คน” เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญที่สุดสำหรับการพัฒนาประเทศชาติ ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของวิชัย

วงษ์ใหญ่(2529) ที่กล่าวว่า ศิลปศึกษามีบทบาทเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างชัดเจน ถ้าเราสามารถจัดการศึกษาได้ตามปรัชญาและจุดมุ่งหมายของวิชาศิลปศึกษาที่ได้กำหนดไว้

วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูริย์(2529)กล่าวถึงคุณค่าของศิลปศึกษาว่าเป็นวิชาที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนให้มีคุณค่าต่อสังคม และพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียนดังนี้

1. ศิลปศึกษามีคุณค่า ด้านการส่งเสริมประสบการณ์ในการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน กิจกรรมศิลปะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แก้ปัญหาในการทำงาน เพื่อสามารถเตรียมตัวให้อยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุข และสามารถอยู่ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

2. ศิลปศึกษามีคุณค่าทางการส่งเสริมความงดงาม ความเป็นระเบียบของบ้านเมือง และสิ่งแวดล้อม เพราะศิลปศึกษามีส่วนส่งเสริมให้เด็กเจริญเติบโตทางสุนทรียภาพ และการรับรู้เด็กที่มีความเจริญเติบโตทางด้านนี้ จะได้รับการปลูกฝังนิสัยที่เป็นระเบียบในการทำงาน รักความสวยงาม ช่วยปรับปรุงบ้าน และสิ่งแวดล้อมให้สวยงามเป็นระเบียบดีขึ้นอยู่เสมอ

3. ศิลปศึกษามีคุณค่าส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เนื่องจากศิลปศึกษามีกิจกรรมหลายชนิดที่ผู้เรียนสามารถนำไปทำเป็นงานอดิเรกได้ ทำให้เกิดความเพลิดเพลินเป็นสุข ช่วยปลูกฝังนิสัยการรักการทำงาน และยังเป็นประโยชน์ช่วยในการครองชีพ ช่วยให้เศรษฐกิจของครอบครัวดีขึ้นอีกด้วย

4. ศิลปศึกษามีคุณค่าทางการส่งเสริมสุขภาพจิต และบุคลิกภาพ การสร้างสรรค์ทางศิลปะสามารถแสดงออกทางด้านอารมณ์ ความคิด และสติปัญญา ความสำเร็จในการทำงานจะช่วยให้เกิดความสบายใจ มีความสุขและเกิดความภาคภูมิใจ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีสุขภาพจิต และมีความมั่นใจในตนเอง

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา(2523) ได้กล่าวไว้ว่าศิลปศึกษามีความสำคัญต่อผู้เรียนในด้านการส่งเสริมพัฒนาการทางด้านต่างๆ ดังนี้

1. ทางด้านร่างกาย กิจกรรมทางศิลปะจะช่วยตอบสนองความต้องการตามธรรมชาติของผู้เรียนที่ชอบความเคลื่อนไหว ได้ฝึกหัดการใช้กล้ามเนื้อมือ และสายตา อวัยวะต่างๆ ทำงานประสานกันอย่างคล่องแคล่วว่องไว พร้อมทั้งได้รับความสนุกสนานด้วย

2. ทางด้านสติปัญญา กิจกรรมทางศิลปะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ให้ผู้เรียน เรียนด้วยการกระทำ มีประสบการณ์ตรงด้วยตนเอง ในการสำรวจ ค้นคว้า ทดลองสร้างสรรค์แก้ปัญหาทั้งงานและวัสดุนานาชนิด ซึ่งแตกต่างจากการเรียนทางด้านอื่นๆ ผู้เรียนจะมีชีวิตจิตใจเพราะเด็กได้มีโอกาสในการฝึกหัด และค้นคว้าความสนใจ ความสามารถ และความถนัดของตัวเองด้วย

3. ทางด้านสังคม ศิลปะเป็นสื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสมากขึ้นในการทำงานร่วมกับผู้อื่นทั้งในบ้าน ในโรงเรียน และในชุมชน มีทัศนคติที่ดีต่อการมีชีวิตอยู่ในสังคมประชาธิปไตยเป็นโอกาสให้

เด็กได้สนองความต้องการที่จะได้มีผู้อื่นยอมรับเห็นความสำคัญ และเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ ด้วยการทำกิจกรรมด้านศิลปะร่วมกัน

4. ทางด้านอารมณ์ นับเป็นพัฒนาการด้านสำคัญที่เด็กควรจะได้รับ ความสนใจเป็นพิเศษจากการส่งเสริมทางศิลปะ เพราะศิลปะช่วยสนองความต้องการที่จะแสดงออก และสร้างสรรค์ เมื่อเด็กเกิดความสำเร็จก็จะมีคามพึงพอใจ มีอารมณ์แจ่มใส เบิกบาน การแสดงออกโดยเสรีมีความมั่นใจในตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานของความกล้าที่จะเผชิญกับปัญหาต่างๆ รู้จักแก้ปัญหา พึ่งตนเอง คุณลักษณะเหล่านี้เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของสังคมปัจจุบัน

เกษร ชิตะจารี (2530) กล่าวไว้ว่าศิลปะศึกษาเป็นวิชาหนึ่งที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ และทำให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการด้านต่างๆ ดังนี้

1. พัฒนาการทางด้านอารมณ์ (Emotion Growth) การทำงานศิลปะ เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนได้แสดงออกอย่างสนุกสนาน เพลิดเพลิน ได้แสดงความสามารถและได้เห็นผลสำเร็จจากการแสดงออกของตนเอง ความเพลิดเพลิน ความสนุกสนาน ความภูมิใจจะช่วยพัฒนาอารมณ์ของเด็กได้เป็นอย่างดี เด็กที่ได้รับเสรีภาพทางอารมณ์ด้านการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ ย่อมสร้างความรู้สึกลดอคติและมั่นใจในการเผชิญปัญหาสิ่งใหม่ๆ และรู้จักการยืดหยุ่นแยกแยะสิ่งต่างๆ ด้วยความมั่นใจ

2. พัฒนาการทางด้านสติปัญญา (Intellectual Growth) “สติปัญญา” หมายถึง คุณภาพในการเรียนรู้ คุณภาพในการคิด และคุณภาพในการแสดงออก กระบวนการทำงานศิลปะนั้นเริ่มมาจากการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งเป็นประสบการณ์ และมีการบูรณาการประสบการณ์ความคิดและจินตนาการเข้าด้วยกัน แล้วจึงสังเคราะห์เป็นเส้น รูปทรง และสีในขั้นสุดท้าย ย่อมเป็นกระบวนการเรียนรู้ด้านหนึ่งที่เหมาะสมกับวัยเด็กเป็นอย่างมาก ศิลปะศึกษาจึงนับเป็นวิชาที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางการเรียนรู้และสติปัญญาโดยตรง

3. พัฒนาการทางด้านร่างกาย (Physical Growth) ศิลปะมีผลต่อการพัฒนาการทางด้านร่างกายของผู้เรียน โดยเป็นการพัฒนาทั้ง 2 ด้านด้วยกันคือ พัฒนาการทางด้านร่างกายในแง่ของการเคลื่อนไหว การออกกำลังกายแขนขา และการพัฒนาการทางด้านร่างกายในแง่ของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างการใช้มือ ให้สัมพันธ์กับตา และความคิดรวมทั้งโสตประสาทอื่นๆ

4. พัฒนาการทางการรับรู้ (Perception Growth) ศิลปะจะช่วยพัฒนาทางการรับรู้ของผู้เรียนได้ โดยที่กิจกรรมศิลปะได้ผ่านการสร้างเสริมความสามารถในการรับรู้ในด้านรับรู้วัตถุ สิ่งแวดล้อม และสภาพการณ์ต่างๆ ในฐานะที่สิ่งเหล่านั้นเป็นสื่อกลางในการสร้างสรรค์รูปแบบทางศิลปะ เด็กย่อมมีการแสดงออกตามสิ่งที่ได้เห็น เด็กได้ผ่านการส่งเสริมรับรู้สิ่งต่างๆ เท่ากับเป็นการสร้างเสริมสมรรถภาพทางประสาทสัมผัสและการรับรู้โดยตรง

5. พัฒนาการทางด้านสังคม (Social Growth) การปฏิบัติกิจกรรมศิลปะ เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เปิดโอกาสให้เด็กทำงานร่วมกันปรึกษาหารือช่วยเหลือกัน เป็นการส่งเสริมการอยู่ร่วมกับผู้อื่น หรือเป็นพัฒนาการทางด้านสังคมของผู้เรียน

6. พัฒนาการทางด้านสุนทรียภาพ (Aesthetic Growth) สุนทรียภาพ คือ ประสิทธิภาพในการรับรู้ความงาม ความเหมาะสม ความเป็นธรรมชาติของสรรพสิ่ง กิจกรรมศิลปะเป็นกิจกรรมทางความงามโดยตรง เป็นการสร้างสรรค์ความเพื่อเสริมสร้างสุนทรียภาพให้เกิดขึ้นแก่เด็ก ทั้งในขณะปฏิบัติงาน และได้ชื่นชมผลงานของตนเองละของผู้อื่น และนอกจากสุนทรียภาพทางด้านศิลปะแล้วยังหมายถึงสุนทรียภาพต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

7. พัฒนาการด้านการสร้างสรรค์ (Creative Growth) การสร้างสรรค์คือ การแสดงออกที่อิสระและมีลักษณะเฉพาะตัว รวมทั้งสมรรถภาพในการแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตด้วย กิจกรรมศิลปะเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ทำทลายความคิด และการแสดงออก การสร้างสรรค์ของเด็กจะปรากฏให้พบเห็นได้ในงานศิลปะ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบ เนื้อหา และแนวคิด การสร้างสรรค์ผลงานยังเป็นการส่งเสริมบุคลิกภาพของผู้เรียนอีกด้วย

วิรุณ ตั้งเจริญ (2532) กล่าวถึงการแสดงออกทางศิลปะว่าเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของเด็ก ในอันที่จะช่วยสร้างเสริมประสิทธิภาพหรือพลังในตัวเด็ก ซึ่งพลังในตัวนั้นจะเป็นผลไปสู่การรับรู้ การเรียนรู้ และการประพฤติปฏิบัติในทุกๆ ด้าน เมื่อศิลปะเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งในการแสดงออก และมีคุณค่าไปสู่พัฒนาการในทุก ๆ ด้าน การแสดงออกทางศิลปะ ในวัยเด็กจึงเป็นการแสดงออกที่ควรได้รับการส่งเสริมให้เป็นไปตามธรรมชาติ

นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร (2525) กล่าวถึงความสำคัญของศิลปศึกษาไว้ว่า ศิลปศึกษาเป็นวิชาที่จำเป็นต้องจัดไว้ในหลักสูตร เพราะเป็นวิชาที่ช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่สำคัญๆ หลายประการ และการเรียนรู้เหล่านั้นจะช่วยพัฒนานักเรียนให้เติบโตขึ้นเป็นผู้ที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขและเจริญก้าวหน้า

สรุป ศิลปศึกษาเป็นวิชาที่มีคุณค่า และความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะเป็นวิชาที่สามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่างๆ ที่เหมาะสมตามวุฒิภาวะ เช่น พัฒนาการทางด้านอารมณ์ พัฒนาการทางสติปัญญา พัฒนาการทางร่างกาย พัฒนาการทางสังคม และพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ นอกจากนี้ การแสดงออกทางศิลปะเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมประสิทธิภาพ หรือพลังในตัวเด็ก ลักษณะการแสดงออกทางศิลปะของเด็กจะแสดงให้เห็นถึงสิ่งต่างๆ ในตัวเด็กได้ซึ่งได้แก่ ความสามารถในการแสดงความคิด ความรู้สึก และอารมณ์ โดยการแสดงออกผ่านทางผลงานศิลปะ พัฒนาการทางด้านต่างๆ ที่เด็กจะได้รับจากการเรียนจึงเป็นความมุ่งหมายสำคัญของวิชาศิลปศึกษา เพื่อที่จะพัฒนาเป็นบุคคลที่มีความพร้อมในทุกๆ ด้าน ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

การจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ระดับประถมศึกษา

การเรียนรู้ศิลปะ มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ การคิดที่เป็นเหตุเป็นผลถึงวิธีการทางศิลปะ ความเป็นมาของรูปแบบ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และรากฐานทางวัฒนธรรม เห็นคุณค่าและเกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะและสิ่งรอบตัว พัฒนาเจตคติ สมาธิ รสนิยมส่วนตัว มีทักษะ กระบวนการ วิธีการแสดงออก การคิดสร้างสรรค์ (กรมวิชาการ, 2546) ศิลปะสำหรับเด็กชั้นประถมศึกษาเป็นวิชาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาซึ่งจำเป็นที่ทุกคนต้องเรียน เพราะเป็นวิชาที่เป็นพื้นฐานในการส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆ ในตัวเด็กเพื่อให้การสอนศิลปะบรรลุผลโดยสมบูรณ์ การเรียนศิลปะจะต้องเกิดขึ้นโดยมีการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะต้องมีองค์ประกอบต่างๆ ที่มีความเหมาะสมกับเนื้อหาสาระของรายวิชา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดประโยชน์สูงสุดในการเรียนรู้ และมีพัฒนาการด้านต่างๆ ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

การจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา

การศึกษาในระดับประถมศึกษาเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาเยาวชน และการสร้างความมั่นคงและความก้าวหน้าของชาติ ปัจจุบันการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาอยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีนโยบายด้านการศึกษา ปี พ.ศ. 2550 – 2551 เพื่อเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ มุ่งมั่นที่จะขยายโอกาสทางการศึกษาของประชาชนให้กว้างขวางและทั่วถึง โดยคำนึงถึงการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ เสริมสร้างความตระหนักในคุณค่าของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีชีวิตประชาธิปไตย พัฒนาคน โดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันทางศาสนา และสถาบันการศึกษา การจัดการศึกษาจะเน้นการกระจายอำนาจสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคเอกชน เพื่อให้การศึกษาสร้างคนและสร้างความรู้สู่สังคมคุณธรรม คุณภาพ สมรรถภาพ และประสิทธิภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีภารกิจเกี่ยวกับการจัดและการส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. จัดทำข้อเสนอแนะนโยบาย แผนพัฒนาการศึกษา มาตรฐานการจัดการศึกษา และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. กำหนดหลักเกณฑ์ แนวทาง และดำเนินการเกี่ยวกับการสนับสนุนทรัพยากร การจัดตั้งจัดสรรทรัพยากรและบริหารงบประมาณอุดหนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. พัฒนาระบบการบริหาร และส่งเสริมประสานงานเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ การนำ

เทคโนโลยีสารสนเทศไปใช้ในการเรียนการสอน รวมทั้งส่งเสริมการนิเทศ การบริหารและการจัดการศึกษา

4. ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของเขตพื้นที่การศึกษา

5. พัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน และกำกับดูแลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานการศึกษาเพื่อคนพิการ ผู้ด้อยโอกาส และผู้มีความสามารถพิเศษ และประสาน ส่งเสริม การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นของเขตพื้นที่การศึกษา

6. ดำเนินการเกี่ยวกับงานเลขานุการของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

(ศูนย์ปฏิบัติการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551)

ในปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ทบทวนสภาพแวดล้อมขององค์กรจากการนำผลการดำเนินงานตามกลยุทธ์ ปี 2550 ที่พิจารณาจากเป้าหมาย จุดเน้นของกิจกรรมสำคัญที่ได้ติดตามจากทุกสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา นำมาปรับปรุงงานหลักตามนโยบาย และงานสนองนโยบายให้มีมิติความต่อเนื่อง แก่จุดบพร่อง และพัฒนาให้เกิดความก้าวหน้าส่งผลสู่เป้าหมายด้านสังคมของรัฐบาล และนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน(สพฐ.) ได้ร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศ(สพท.) วางแผนขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ ในปีพ.ศ. 2550 และเตรียมวางแผนกลยุทธ์ ระยะเวลา 3 ปี โดยได้ส่งเสริมให้สพท. สามารถกำหนดเป้าหมาย และพัฒนาวิธีการให้เหมาะสมกับสภาพแต่ละพื้นที่ ภายในกรอบพันธกิจ และนโยบายจากกระทรวงศึกษาธิการ ดังมีรายละเอียดของ วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และกลยุทธ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังต่อไปนี้

ด้านวิสัยทัศน์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นองค์กรหลักในการจัดและส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ประชากรวัยเรียนอย่างทั่วถึง มีคุณธรรมนำความรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และมีคุณภาพตามมาตรฐาน

ด้านพันธกิจ

ขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชากรวัยเรียนทุกคน ได้รับการพัฒนาให้เป็นบุคคลที่มีคุณธรรมนำความรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน และกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา

ด้านเป้าประสงค์

1. ประชากรวัยเรียนทุกคนทั้งปกติ พิการ และด้อยโอกาสได้รับโอกาสในการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ตามสิทธิอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง
2. ผู้เรียนทุกคนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน⁵
3. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารและการจัดการศึกษา
4. ผู้เรียนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ

ด้านกลยุทธ์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีภารกิจเกี่ยวกับการจัดการและการส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดทำผลผลิตจำนวน 5 ผลผลิต ได้แก่ ผู้จบการศึกษาก่อนประถมศึกษา ผู้จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เด็กพิการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานและพัฒนาสมรรถภาพ และเด็กด้อยโอกาสได้รับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน โดยมีหน่วยกำกับ ประสานส่งเสริมการจัดการศึกษาอยู่ที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 178 เขตพื้นที่การศึกษา และมีสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหน่วยปฏิบัติการจัดการศึกษา เพื่อให้ภารกิจดังกล่าวสามารถตอบสนองสภาพปัญหาเฉพาะ และรองรับการขับเคลื่อน นโยบายของรัฐบาลและกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงกำหนดการขับเคลื่อนกลยุทธ์ปี 2551 ดังต่อไปนี้

1. กลยุทธ์คุณธรรมนำความรู้⁶ นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติมีจุดเน้นในการดำเนินงาน ดังนี้
  - 1.1 ส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมคุณธรรมนำความรู้
  - 1.2 การพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นแบบอย่างได้
  - 1.3 ส่งเสริมกิจกรรมนักเรียนและค่ายคุณธรรม โดยเน้นลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์และค่ายคุณธรรม
2. กลยุทธ์ขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างกว้างขวางและทั่วถึงมีจุดเน้นในการดำเนินงาน ดังนี้
  - 2.1 ให้เด็กและเยาวชนในวัยการศึกษาภาคบังคับได้เข้าเรียนอย่างทั่วถึง
  - 2.2 รณรงค์การเรียนต่อมัธยมปลาย
3. กลยุทธ์พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับมีจุดเน้นในการดำเนินงาน ดังนี้
  - 3.1 เร่งรัดพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาให้สูงขึ้น
  - 3.2 การแก้ปัญหาการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ของนักเรียน
  - 3.3 การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ

3.4 พัฒนาครูมืออาชีพ

3.5 การแก้ปัญหาสถานศึกษาขนาดเล็ก

4. กลยุทธ์กระจายอำนาจและส่งเสริมความเข้มแข็งให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษามีจุดเน้นในการดำเนินงาน ดังนี้

4.1 สพท.เข้มแข็งมีความพร้อมในการบริหารจัดการรองรับการกระจายอำนาจ

4.2 สพท.ส่งเสริม สนับสนุน สถานศึกษาประเภทที่หนึ่ง

4.3 สพท.ส่งเสริม สนับสนุนสถานศึกษาประเภทที่สอง

5. กลยุทธ์ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน ภาคเอกชนและท้องถิ่น ในการจัดการศึกษามีจุดเน้นในการดำเนินงานดังนี้

5.1 เพิ่มความเข้มแข็งให้องค์กรคณะบุคคล

5.2 ส่งเสริมความเข้มแข็งให้แก่องค์กรนักเรียน

5.3 การร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5.4 วางระบบการดูแล ช่วยเหลือ โรงเรียนเอกชนให้มีประสิทธิภาพ

6. กลยุทธ์เร่งพัฒนาการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีจุดเน้นในการดำเนินงาน ดังนี้

6.1 เพื่อเสริมสร้างความรัก สามัคคี ความใกล้ชิด ผูกพันระหว่างชุมชน ครู นักเรียน โรงเรียนและเล็งเห็นถึงความสำคัญของการจัดการศึกษา

6.2 การสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐตามอัตลักษณ์ของพื้นที่

6.3 การจัดการศึกษาที่สอดคล้องตามความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นและให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของท้องถิ่น

6.4 ให้ สพท. โรงเรียน เป็นผู้ดำเนินงาน โดยมีคณะกรรมการติดตามเป็นผู้กำกับ ดูแล ประเมินผล ให้เป็นไปตามนโยบายการพัฒนาการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้จากนโยบายเฉพาะของรัฐเพื่อเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนและสังคมบนพื้นฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรม เร่งรัดให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาในทุกระดับที่สอดคล้องกับความต้องการ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริง เปิดโอกาสให้ผู้นำทางศาสนาและผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่มีส่วนร่วมเสนอแนะการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของคนและสังคมการพัฒนาการศึกษา จึงต้องจัดให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ความเชื่อทางศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี การพัฒนาการศึกษา ที่ตอบสนองต่อความแตกต่างแต่ไม่สร้างความแตกแยกทางศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขภายใต้ความเป็นไทย การทุ่มเทในด้านต่าง ๆ เพื่อให้การพัฒนาการศึกษาในพื้นที่ดำเนินไปอย่างบรรลุเป้าหมายปลายทางที่หวังไว้

ทั้งนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตระหนักดีว่า เป้าหมาย นโยบาย ข้างต้นยิ่งใหญ่และกว้างไกลเกินที่จะบรรลุผลสำเร็จได้ภายในระยะเวลาอันสั้นแต่ถือเป็นพันธกิจหลักขององค์กรตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ.2542 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ,2551)

ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรนั้น แต่ละหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษา จะต้องกำหนดนโยบายไว้อย่างชัดเจน เพราะนโยบายจะเป็นตัวที่ชี้ให้เห็นถึงทิศทางในการบริหารและการปฏิบัติงาน หากมีการกำหนดหลักการ และนโยบายไว้อย่างชัดเจนแล้ว ก็ย่อมส่งผลให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดการเรียนการสอน

การศึกษาเป็นกระบวนการที่มุ่งพัฒนาบุคคลให้มีความเจริญงอกงาม ตามทิศทางที่สังคมปรารถนา โดยพยายามก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม มุ่งสร้างลักษณะที่จำเป็นซึ่งบุคคลยังไม่มีหรือมีน้อยให้เกิดขึ้น(दनัย ไชยโยธา, 2534) การเรียนหมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบุคคลซึ่งเป็นผลมาจากการมีประสบการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งแล้วจบลงด้วยบุคคลนี้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และ เกษร ชิตะจารี กล่าวว่า การสอนที่ดีจะต้องทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเกิดความคิดใหม่ การเรียนการสอนเป็นของคู่กัน เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์แก่ผู้เรียน การสอนต้องปรับพฤติกรรมของผู้เรียนจากไม่รู้ให้เกิดการรับรู้ การสอนเป็นหน้าที่ของผู้สอน การเรียนเป็นหน้าที่ของผู้เรียน การสอนที่ดีและมีประสิทธิภาพนั้น ขึ้นอยู่กับตัวผู้สอนที่จะต้องจัดเตรียมการสอนมาอย่างดีให้สอดคล้องกับหลักสูตรและเป็นเรื่องที่น่าสนใจ

ความหมายการจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนเป็นหัวใจของการนำหลักสูตรไปใช้ ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาชาติ และตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาในแต่ละระดับ ตามที่ได้กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ดังนั้นสถาบันการศึกษาจะต้องคำนึงถึงระบบการจัดการเรียนการสอน ให้เป็นไปตามเป้าหมาย การจัดการเรียนการสอนในที่นี้หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างครูผู้สอน นักเรียน การถ่ายทอดความรู้ ความคิด และแนวปฏิบัติจากครูผู้สอนสู่ นักเรียน ด้วยวิธีการที่ครูได้เลือกสรรแล้ว (กรมวิชาการ, 2540) ซึ่งจะต้องมีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน ส่วนการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นกระบวนการดำเนินงานที่มีระบบแบบแผน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดประโยชน์สูงสุดในการเรียนรู้ (สังัด อุทรานันท์,2529) ได้มีผู้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความหมายของการจัดการเรียนการสอน และองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอนไว้ดังต่อไปนี้

เคมปี (Kemp, 1985) กล่าวถึงระบบการเรียนการสอนว่าเป็นการวางแผนของกระบวนการเรียนการสอนเพื่อที่จะตอบคำถามการเรียนการสอนขั้นพื้นฐาน 4 คำถาม ว่าการเรียนการสอนนั้นเพื่อพัฒนาผู้เรียนระดับใด อะไรคือสิ่งที่ผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ผู้สอนจะต้องใช้วิธีการสอนอย่างไร เพื่อที่ผู้เรียนจะมีทักษะทางการเรียนรู้ที่ดีที่สุด และผู้สอนจะสามารถประเมินผลการเรียนการสอนของผู้เรียนได้อย่างไร

สจ๊วต อุทรานันท์ (2532) ให้ความหมายของระบบการเรียนการสอนว่า คือ การจัดองค์ประกอบการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์กัน เพื่อสะดวกต่อการนำไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางของการเรียนการสอนที่ได้กำหนดไว้

ทิสนา แคมมณี (2545) กล่าวถึงความหมายของการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า คือสภาพหรือลักษณะการเรียนการสอนที่จัดขึ้นตามหลักการ ทฤษฎี ปรัชญา แนวคิด หรือความเชื่อต่างๆ โดยอาศัยวิธีสอนและเทคนิคต่างๆเข้ามาช่วยให้สภาพการเรียนการสอนเป็นไปตามหลักการที่ยึดไว้

สุพิน บุญชูวงศ์ (2535) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า คือ การจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้นักเรียนได้ปะทะเพื่อที่จะให้เกิดการเรียนรู้หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น การสอนจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม การสอนจึงเป็นภารกิจที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ จึงจะสามารถก่อให้เกิดประสบการณ์ที่มีความหมายต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535) กล่าวถึง ความหมายของการเรียนการสอนไว้ว่าเป็นระบบ คือ การจัดองค์ประกอบของการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์กัน เพื่อสะดวกต่อการนำไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางของการเรียนการสอนที่กำหนดไว้

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2540) กล่าวว่า การเรียนการสอน เป็นคำที่มักใช้คู่กันเรียกรวมกันว่า “การจัดการเรียนการสอน” ทั้งนี้เพราะคำทั้งสองมีความสัมพันธ์กันทั้งการสอนและการเรียนต่างเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกัน การสอนเป็นการตั้งใจกระทำให้เกิดการเรียนรู้ และการสอนที่ดียอมทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี ผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการทำให้ผู้เรียนการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพมีความรู้และมีทักษะ จะช่วยให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีความหมาย มีคุณค่า เป็นการประหยัดเวลาและป้องกันการสูญเปล่า

วราภรณ์ สุนาลัย (2535) กล่าวถึง ความหมายของระบบการเรียนการสอนว่า คือ ส่วนประกอบขององค์ประกอบต่างๆ ของการเรียนการสอนที่จัดให้มีความสัมพันธ์กันอย่างมีระบบระเบียบ เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้จุดมุ่งหมายที่กำหนดได้

ลำพอง บุญช่วย (2530) กล่าวถึง การสอนว่า เป็นกระบวนการที่มีความสลับซับซ้อนต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ อาศัยศาสตร์ก็ตรงผู้สอนจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับหลักการสอนและเป็นผู้ที่มีศิลปะหรือมีกลวิธี มีเทคนิคในด้านต่างๆอีกมากมาย

สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย(2526) กล่าวว่า การจัดระบบการเรียนการสอน หมายถึง การจัดองค์ประกอบของการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์และส่งเสริมกันอย่างเป็นระเบียบ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ การจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบจะช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

กานเย่และบริกส์ (Robert M. Gagne and Leslie J. Briggs,1974) ได้กล่าวถึงระบบการเรียนการสอนว่าเป็นระบบย่อยระบบหนึ่งของระบบการศึกษา เป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนในการจัดการเรียนการสอนให้เป็นระเบียบ เป็นลำดับขั้นตอนที่ละเอียดอ่อนและจะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

จากการประมวลแนวความคิดเกี่ยวกับ ความหมายของระบบการจัดการเรียนการสอน สามารถสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบหนึ่งของระบบการศึกษา ซึ่งระบบการจัดการเรียนการสอนจะประกอบด้วยองค์ประกอบหรือรูปแบบขั้นตอนของการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด และการจัดการเรียนการสอนจะต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นไปตามจุดประสงค์ของลักษณะรายวิชานั้นๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน

การจัดองค์ประกอบต่างๆของการเรียนการสอน หรือที่เรียกว่าระบบการเรียนการสอน จะต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์กันเป็นระบบ เพื่อความสะดวกต่อการนำไปสู่จุดหมายปลายทางของการเรียนการสอนที่กำหนดไว้ การนำความคิดเกี่ยวกับการจัดระบบการเรียนการสอน ย่อมทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพเพราะทั้งนี้ผู้สอนมีความเข้าใจและความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ขององค์ประกอบการสอนโดยตลอด อันทำให้ผู้สอนดำเนินการสอนให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างสะดวก

การจัดการเรียนการสอนเป็นระบบเป็นวิธีการที่ทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ ซึ่งมี นักการศึกษาได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับระบบการเรียนการสอนไว้ดังต่อไปนี้

กลาสเซอร์ (Robert Glasser,1965) ได้เสนอรูปแบบของการเรียนการสอนว่าจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ส่วน ดังนี้

- 1.จุดประสงค์ของการสอน ในการสอนทุกครั้งต้องกำหนดจุดมุ่งหมายไว้อย่างชัดเจน
- 2.การประเมินสถานะของผู้เรียนก่อนสอน เป็นการตรวจสอบว่าผู้เรียนมีความรู้ที่จะเรียนสิ่งใหม่หรือไม่ ถ้าผู้เรียนยังมีพื้นฐานไม่เพียงพอ ก็จำเป็นต้องให้ความรู้พื้นฐานแก่ผู้เรียนเสียก่อน

3.การจัดกระบวนการเรียนการสอน เป็นขั้นที่ผู้สอนจะต้องตัดสินใจเลือกดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางที่ตั้งไว้

4.การประเมินผล เป็นขั้นตอนที่ดำเนินต่อจากกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อจะได้ทราบว่าผู้เรียนบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด

5.ข้อมูลป้อนกลับ เป็นการนำเอาผลที่ได้จากการประเมิน ไปประกอบพิจารณาแก้ไขการดำเนินงานในส่วนของจุดประสงค์การสอน การประเมินสถานะผู้เรียนก่อนสอน การจัดกระบวนการเรียนการสอน หากพบว่าส่วนใดบกพร่องจะต้องทำการปรับปรุงแก้ไขให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

เจอร์โรลด์ อี. เคมป์ (Kemp,1985) ได้กำหนดระบบการเรียนการสอนไว้ประกอบด้วยขั้นต่างๆ ได้ 9 ขั้นดังต่อไปนี้

1. กำหนดหัวข้อที่จะสอนและเขียนจุดประสงค์ทั่วไป
2. ศึกษาคุณลักษณะของผู้เรียน
3. ระบุจุดประสงค์ของการสอนในเชิงพฤติกรรม
4. กำหนดเนื้อหาวิชาที่สนับสนุนจุดประสงค์ในแต่ละข้อ
5. ทดสอบความรู้ความสามารถก่อนทำการสอน
6. เลือกกิจกรรม และแหล่งวิชาการสำหรับการเรียนการสอน เพื่อจะนำเนื้อหาวิชาไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางที่วางไว้
7. ประสานงานในเรื่องต่างๆ เช่น การเงิน บุคลากร อาคารสถานที่ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ และดำเนินการไปตามแผนการที่กำหนดไว้
8. ประเมินผลการเรียนของผู้เรียนว่าบรรลุตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้เพียงใด
9. พิจารณาว่าควรจะมีการแก้ไขปรับปรุงแผนการเรียนการสอนให้ดีขึ้นอย่างไร

ทาบา(Taba,1962) ได้กล่าวถึงส่วนประกอบของการจัดการเรียนการสอนว่ามีส่วนประกอบที่สำคัญ 4 ประการที่นำมาพิจารณาในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนดังนี้

1. วัตถุประสงค์อะไรบ้างที่จำเป็นเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในแต่ละระดับ
- 2.เนื้อหาสาระอะไรบ้างที่จะนำมาใช้ เพื่อให้ตอบสนองต่อการบรรลุตามวัตถุประสงค์ และเราจะเลือกจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างไร และจะใช้สิ่งใดเป็นแกนกลางในการพัฒนาการเรียนการสอน
3. ประสบการณ์การเรียนรู้อะไรที่ต้องการและจำเป็น และจะใช้วิธีการอย่างไรเพื่อนำมา

เสริมสร้างขบวนการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

4. เราจะใช้ยุทธวิธีการสอนอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับสถานการณ์การเรียนรู้

ไทเลอร์ (Robert Tyler, 1950) ได้กำหนดองค์ประกอบของระบบการเรียนการสอนที่เรียกว่า ไทเลอร์ลูฟ (Tyler Loop) ไว้ 3 ส่วนด้วยกันคือ

1. จุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน
2. กิจกรรมการเรียนการสอน
3. การประเมินผลการเรียนการสอน

เยอร์ลาซ และอีลี (Gerlach and Ely, 1971) ได้กำหนดองค์ประกอบของระบบการเรียนการสอนเป็น 6 ส่วน คือ

1. การกำหนดจุดประสงค์ จะต้องเขียนออกมาในลักษณะของจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

2. เลือกเนื้อหาสาระเป็นส่วนที่ต้องพิจารณาควบคู่ไปกับการเขียนจุดประสงค์ของการสอน กล่าวคือ ขณะที่กำลังเขียนจุดประสงค์อยู่นั้น ครูจำเป็นต้องคำนึงถึงเนื้อหาสาระที่จะสอนเป็นหลักอยู่เสมอ

3. ประเมินพฤติกรรมก่อนการเรียน เป็นการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพื้นฐานของผู้เรียน

4. การดำเนินการสอน สิ่งที่ต้องพิจารณาสำหรับการดำเนินการสอนก็คือ

- 4.1 เลือกวิธีการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาสาระที่จะสอน
- 4.2 จัดกลุ่มผู้เรียนให้พอเหมาะเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้มากที่สุด
- 4.3 จัดเวลาเรียนให้พอเหมาะกับความสามารถของผู้เรียน
- 4.4 จัดห้องเรียนให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน
- 4.5 เลือกสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาสาระ

5. การประเมินผลการเรียน เป็นการประเมินว่าหลังจากการเรียนการสอนสิ้นสุดลงไปแล้วผู้เรียนได้รับความรู้ หรือมีความเปลี่ยนแปลงไปตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้เพียงใด

6. วิเคราะห์ข้อมูลย้อนกลับ เป็นการพิจารณาที่ได้จากการประเมินผลการเรียนการสอน ว่าควรจะได้ทำการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นหรือไม่ และสมควรจะปรับปรุงแก้ไขในลักษณะใด

อากรณ ใจเที่ยง (2540) ได้เสนอองค์ประกอบในการจัดการเรียนการสอนไว้เป็น 2 ด้านคือ

1. ด้านองค์ประกอบรวม หมายถึง องค์ประกอบด้านโครงสร้างที่มาประกอบกันเป็นการสอน ประกอบด้วย

- 1.1 ครู หรือผู้สอน
- 1.2 นักเรียน

1.3 หลักสูตร หรือสิ่งที่จะสอน

2. ด้านองค์ประกอบย่อย หมายถึง องค์ประกอบด้านรายละเอียดของการสอนซึ่งจะต้องประกอบด้วยกระบวนการเหล่านี้ จึงจะทำให้เป็นการสอนที่สมบูรณ์ได้แก่

2.1 การตั้งจุดประสงค์การสอน

2.2 การกำหนดเนื้อหา

2.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2.4 การใช้สื่อการสอน

2.5 การวัดผลประเมินผล

สังัด อุทรานันท์ (2532) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่จำเป็นสำหรับระบบการจัดการเรียนการสอนว่ามีรายละเอียดดังนี้

1. ลักษณะของผู้เรียน

1.1 ความสามารถทางสติปัญญา (Learning Abilities) เป็นความสามารถทางการเรียนของเด็ก โดยธรรมชาติเด็กจะมีความสามารถไม่เหมือนกัน ซึ่งจะมีผลต่อการเรียนของเด็กโดยตรง กล่าวคือ คนไหนมีความสามารถในวิชาใดก็ย่อมจะสามารถเรียนได้ดีในวิชานั้นๆ

1.2 อัตราการเรียน (Rate of Learning) หมายถึง ลักษณะส่วนบุคคลของเด็กที่สามารถเรียนรู้ หรือเข้าใจในสิ่งที่ครูสอนได้มากน้อยและรวดเร็วเพียงใด

1.3 ลักษณะการเรียน (Function of Learning) ลักษณะการเรียนเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสนใจ ความเอาใจใส่ ความมานะอดทน และความขยันขันแข็งในการเรียน

1.4 ประสบการณ์เดิม (Background of Experience) เป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เด็กได้เรียนรู้ได้ดีและรวดเร็วขึ้น และเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการตัดสินใจของครูเกี่ยวกับการเลือกประสบการณ์ใหม่เพื่อสอนเด็ก

2. จุดประสงค์ของการเรียนการสอน

2.1 ความรู้ความเข้าใจ

2.2 ทักษะทางกาย

2.3 เจตคติและค่านิยม

3. การกำหนดเนื้อหาสาระสำหรับการสอน

3.1 ข้อเท็จจริงและความรู้ธรรมดา (Factual Information and Verbal Knowledge) คือ ข้อมูลอันเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมเดียวกัน อาจได้รับโดยตรงจากการสัมผัสกับสิ่งแวดล้อม หรืออาจได้รับการถ่ายทอดทางภาษาพูด

3.2 ความคิดรวบยอดและหลักการ (Concept and Principles) เป็นเนื้อหา

ที่มีความสลับซับซ้อนมากกว่าข้อมูลความรู้ธรรมดาการเรียนรู้เกี่ยวกับความคิดรวบยอดและหลักการ จำเป็นจะต้องเรียนด้วยความเข้าใจมิได้ใช้เพียงแต่การจดจำอย่างเดียว

3.3 การคิดแก้ปัญหา และความคิดสร้างสรรค์(Problem Solving and Creativity) เป็นเนื้อหาซึ่งต้องใช้ความสามารถทางสติปัญญาขั้นสูงสุด ผู้ที่จะแก้ปัญหาหรือคิดสร้างสรรค์สิ่งใดได้นั้น จำเป็นจะต้องอาศัยความรู้พื้นฐานเดิมทั้งในด้านข้อมูล ความคิดรวบยอดและหลักการอย่างเพียงพอ

3.4 ทักษะทางกาย(Skills)จะเป็นการรับรู้และตอบสนองด้านร่างกายอย่างคล่องแคล่วว่องไว และเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกาย

3.5 เจตคติและค่านิยม (Attitude and Values) เจตคติเป็นความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อบุคคล สิ่งของหรือ สถานการณ์ต่างๆ ในลักษณะของการชอบหรือไม่ชอบ ส่วนค่านิยม เป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่ยอมรับกันว่ามีคุณค่ามาก มีความดี ความงาม และเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมนั้นๆ ทั้งเจตคติและค่านิยมเป็นสิ่งที่โรงเรียนจะต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน

4. การเตรียมความพร้อม

4.1 การเตรียมสภาพแวดล้อมในการเรียน คือการตรวจดูความพร้อมของเด็กที่จะเรียนในวิชานั้นๆ หรือตรวจดูสภาพแวดล้อมอื่นๆ ในห้องเรียน เพื่อช่วยในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นไปด้วยความราบรื่น

4.2 การเร้าความสนใจ มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความตื่นตัว มีความกระตือรือร้นอยากเรียนรู้ในสิ่งที่ครูจะสอน

5. การดำเนินการสอน

5.1 การเลือกเทคนิควิธีการสอน ผู้สอนจำเป็นจะต้องเลือกเทคนิคและวิธีการสอนให้เหมาะสมกับธรรมชาติของเนื้อหาวิชาต่างๆ และขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับความสนใจ หรือวัยของผู้เรียนด้วย

5.2 การเลือกกิจกรรมการสอน ในบางครั้งอาจจำเป็นจะต้องใช้แหล่งวิชาการจากภายนอกโรงเรียนด้วย เช่น การเชิญบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องที่ครูต้องการสอนมาเป็นวิทยากรให้ความรู้ หรือการพาผู้เรียนไปทัศนศึกษายังสถานที่สำคัญๆ ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียน

5.3 การเลือกสื่อการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความเข้าใจในเนื้อหาที่สอนมากขึ้นอาจจำเป็นจะต้องใช้เครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ มาประกอบการสอน โดยคำนึงถึงคุณค่าที่จะให้เกิดความเข้าใจแก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ

6. กิจกรรมเสริมทักษะ

6.1 การช่วยเหลือเด็กเรียนช้า

6.2 การส่งเสริมเด็กเรียนเก่ง

7. การจัดกิจกรรมสนับสนุน

7.1 การสรุปและทบทวน เป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ และเห็นความสัมพันธ์ของส่วนประกอบต่างๆ ของเนื้อหาที่ได้เรียนมา และเป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดความจดจำได้ดียิ่งขึ้น

7.2 การสั่งงาน นับว่าเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนได้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งมีทั้งการสั่งงานเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนที่ผ่านมาแล้ว และการสั่งงานเพื่อเป็นการเตรียมการเรียนการสอนล่วงหน้า

8. การควบคุมและตรวจสอบพฤติกรรมการเรียนการสอน

8.1 การวัดความรู้ก่อนสอน มีวัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานเดิมของผู้เรียนว่ามีความรู้ความเข้าใจเพียงพอที่จะเรียนเนื้อหาใหม่ได้หรือไม่

8.2 การใช้คำถาม เพื่อเป็นการควบคุมความสนใจของผู้เรียน เพราะการซักถามจะทำให้ผู้เรียนเอาใจจดจ่อต่อการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ และเพื่อเป็นการตรวจสอบการเรียนรู้ระหว่างการเรียนการสอนว่าผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจหรือไม่เพียงใด

8.3 การเสริมสร้างกำลังใจ เป็นการให้ผู้กระทำทราบดีว่าเขาได้ทำในสิ่งที่ถูกต้อง และสมควรได้รับการยกย่อง ซึ่งจะทำให้ผู้กระทำนั้นเกิดความภาคภูมิใจและอยากจะทำสิ่งนั้นอีก

8.4 การวัดผลหลังการเรียนการสอน เป็นการตรวจสอบว่าผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะ และมีเจตคติต่อสิ่งที่เรียนมาแล้วเป็นอย่างไร โดยควรจะทำการวัดให้ครอบคลุมจุดประสงค์ของการเรียนการสอนที่กำหนดไว้ โดยคำนึงถึงด้านความสามารถทางสติปัญญา ทักษะ และเจตคติ

9. สัมฤทธิ์ผลการเรียนการสอน การประเมินผลการเรียนการสอนควรประเมินดูว่าผู้เรียนได้มีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะ และมีเจตคติในเรื่องที่ได้เรียนมาว่าเป็นไปตามจุดประสงค์ของการเรียนการสอนที่ได้กำหนดไว้เพียงใด

10. การปรับปรุงการแก้ไข หากตรวจสอบดูแล้วว่าเห็นว่า การเรียนการสอนไม่ได้เป็นไปตามจุดประสงค์และมีจุดบกพร่องอยู่ ก็สมควรจะปรับปรุงการเรียนการสอนที่จะมีขึ้นในครั้งต่อไป

ธารง บัวศรี (2532) กล่าวถึง องค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนหลังจากเรียนจบ
2. จุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และประสบการณ์ ที่ต้องการให้ได้รับจากจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่วางไว้
3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์หมายถึงสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และ

ประสบการณ์ที่ต้องการให้ได้รับจากการเรียนการสอน

4. ยุทธศาสตร์การสอน หมายถึง กระบวนการและวิธีการในการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางความรู้และอื่นๆ ตามจุดประสงค์ และจุดหมายที่กำหนดไว้

5. วัสดุอุปกรณ์และการสื่อสาร หมายถึง เครื่องมือเครื่องใช้และวัสดุต่างๆรวมทั้งอุปกรณ์ โสตทัศนูปกรณ์และอื่นๆ ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพ และประสิทธิภาพการเรียนการสอน

6. การประเมินผล หมายถึง การประเมินผลการจัดการเรียนการสอน

คำพ้อง บุญช่วย (2530)กล่าวถึงองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนไว้ 7 ประการคือ

1. ครูผู้สอน
2. ผู้เรียน
3. หลักสูตร
4. วิธีสอน
5. วัตถุประสงค์การสอน
6. สื่อการสอน
7. การประเมินผล

จำเนียร ศิลพานิช (2538) กล่าวว่า ในกระบวนการเรียนการสอนทุกระดับจะประกอบด้วย องค์ประกอบที่สำคัญ 5 องค์ประกอบดังนี้

1. องค์ประกอบที่ 1 ครูผู้สอน

กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ครูผู้สอนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้แก่ผู้เรียนมาก จนถึงกับมีความเชื่อกันว่า ครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้สูงกว่าผู้เรียนมากจึงจะเกิดผลดีแก่การถ่ายทอดความรู้ก็ยังไม่บังเกิดผล แต่ในปัจจุบันความเชื่อเช่นนี้มีได้เป็นจริงเสมอไป เพราะมีองค์ประกอบอื่นๆ ในกระบวนการถ่ายทอดความรู้หลายอย่างเพิ่มขึ้น

2. องค์ประกอบที่ 2 ผู้เรียน

เป็นองค์ประกอบสำคัญในการเรียนการสอน ซึ่งองค์ประกอบของการสอนที่ดีนั้น ครูผู้สอนจะต้องพิจารณาถึงผู้เรียนด้วยว่า ผู้เรียนคือใคร มีพื้นฐานความรู้และประสบการณ์เดิมอย่างไร ก่อนที่ครูผู้สอนจะลงมือสอน จะต้องศึกษาผู้เรียนให้ละเอียดทุกด้านก่อนที่จะลงมือสอน และในขณะเดียวกันครูผู้สอนจะต้องศึกษาตนเองคือ ศึกษาหาความรู้และยุทธวิธีที่จะนำไปใช้ในการให้ผู้เรียนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในแนวทางที่ต้องการด้วย

3. องค์ประกอบที่ 3 หลักสูตร

หลักสูตรเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมาก ในกระบวนการเรียนการสอนอีกองค์ประกอบหนึ่ง เพราะหลักสูตรเปรียบได้กับแผนที่ หรือลายแทงที่จะบอกให้ผู้เรียนรู้ว่าการเรียนการสอนดำเนินไปสู่จุดหมายใดออกจากจุดเริ่มต้นที่ตรงทิศทางหรือไม่ ยิ่งเหลือระยะทางอีกมากน้อยแค่ไหนจึงจะไปสู่ปลายทางที่ต้องการความสำคัญของหลักสูตรก็เช่นเดียวกันครูผู้สอนที่สอนโดยไม่ยึดหรือไม่มีหลักสูตรก็อาจจะพาผู้เรียนหลงทางเสียเวลาไปกับการเรียนในสิ่งที่ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ ดังนั้น ครูผู้สอนจะต้องยึดหลักสูตรเป็นหลักของการเรียนการสอนและหลักสูตรที่ใช้นั้นก็คือ หลักสูตรที่สร้างขึ้นเพื่อสนองความต้องการและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม และประเทศชาติทั้งในปัจจุบันและวางแผนเพื่ออนาคต

4. องค์ประกอบที่ 4 สื่อการสอน

องค์ประกอบที่จะทำให้การเรียนการสอนเป็นไปด้วยความราบรื่นและเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมขึ้นในตัวผู้เรียนที่ครูผู้สอนต้องการก็คือ สื่อการเรียนการสอน หรือสื่อการสอน สื่อการเรียนการสอน หมายถึง เครื่องมืออุปกรณ์ทั้งหลาย เช่น ซอล์กกระดานดำ แผนภูมิ แผนภาพ ตำรา วาสาร หนังสือ หนังสือพิมพ์ สื่อด้านเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น เทป สไลด์ โอเวอร์เฮด โปรเจคเตอร์ วิดีโอเทป ภาพยนตร์ เครื่องช่วยสอนชุดการเรียน เป็นต้น สื่อการสอนเหล่านี้ถ้ามีมาก และอยู่ในสภาพที่พร้อมจะใช้งานได้ทันที และครูผู้สอนมีความรู้ในการใช้งานก็จะเป็นประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้รวดเร็วยิ่งขึ้น และประหยัดเวลาในการสอนได้มาก ดังนั้น ครูผู้สอนจะต้องศึกษาหาความรู้วิธีการใช้สื่อการสอนให้เกิดประสิทธิภาพในการสอนจะต้องเลือกใช้สื่อการสอนให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน และมีความสอดคล้องกับสภาพสังคมกับสิ่งแวดล้อมของผู้เรียนและครูผู้สอนด้วย

5. องค์ประกอบที่ 5 การวัดและประเมินผล

องค์ประกอบของการเรียนการสอนที่สำคัญประการสุดท้ายคือ การวัดและประเมินผล ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจขององค์ประกอบในการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลจึงเป็นตัวเชื่อมโยงไปยังองค์ประกอบอื่นๆอีก 4 ด้าน คือ ครูผู้สอน ผู้เรียน หลักสูตร และสื่อการสอน หมายความว่า การวัดและประเมินผล ในองค์ประกอบของการเรียนการสอนนั้นเป็นส่วนสำคัญและจะใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับ (Feed-back) ไปสู่การปรับปรุงทั้งครูผู้สอน ผู้เรียน หลักสูตร และสื่อการสอนด้วย

สรุป องค์ประกอบการจัดการเรียนการสอน คือองค์ประกอบต่างๆที่มีความสัมพันธ์อย่างเป็นลำดับก่อนหลัง และเป็นขั้นตอน ซึ่งประกอบด้วยจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ และกิจกรรมการเรียนการสอน วิธีการสอน การวัดและการประเมินผล ตลอดจนการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก เพื่อให้มีความสะดวกในการจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียน ให้มีความสอดคล้องกับ

จุดมุ่งหมายของรายวิชา ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร และเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการเรียนรู้ของผู้เรียนที่จะได้รับการจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา

การจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา เป็นการจัดการเรียนการสอนขั้นพื้นฐานในโรงเรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงออกอย่างเสรีตามความคิดสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และสังคม ศิลปะยังเป็นสื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสร่วมทำงานกับผู้อื่น อันนำไปสู่การเพิ่มประสบการณ์ ฝึกนิสัยและทักษะในด้านสังคม รวมทั้งสนองตอบความต้องการที่จะได้มีผู้ยอมรับเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ การจัดการเรียนการสอนศิลปะสำหรับเด็ก จึงขึ้นอยู่กับเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกตามจินตนาการ และลักษณะเฉพาะตัวผ่านกระบวนการ และการฝึกปฏิบัติออกมาเป็นผลงานศิลปะ ดังนั้นผู้สอนควรสร้างเสริมประสบการณ์ที่กว้างขวาง กระตุ้นบุคลิกภาพด้วยกลวิธีต่างๆ รวมทั้งการโยนโยนความคิดไปสู่ประสบการณ์ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมอันดีงาม

กรมวิชาการ (2544) ได้กล่าวไว้ในสาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มศิลปะว่า กลุ่มศิลปะเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จินตนาการทางศิลปะ การชื่นชมความงาม ความมีคุณค่า ซึ่งทั้งหมดมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ กิจกรรมทางศิลปะช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม ตลอดจนการนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง ดังนั้นกิจกรรมศิลปะ จึงสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสังคม สิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ สามารถค้นพบศักยภาพของตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ ด้วยการมีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข

ประเทิน มหาพันธ์ (2531) กล่าวถึงหลักการสอนศิลปะสำหรับเด็กประถมไว้ดังนี้

1. ศิลปะไม่ใช่การลอกแบบ แต่เป็นงานที่ทุกคนสามารถถ่ายทอดแนวความคิดของตนเอง ออกมาได้ในรูปแบบของงานศิลปะ ในการสอนครูจึงต้องช่วยให้เด็กมีความคิดเสียก่อนว่าจะทำอะไร เพราะเด็กยังไม่รู้จักการวางโครงการด้วยตนเอง ครูต้องช่วยจัดสิ่งเร้าให้เด็กสร้างงานออกมา

2. ศิลปะสำหรับเด็กเป็นวิชาที่เด็กทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ และเรียนได้ตามความสามารถ หากใครเรียนรู้ได้แต่ผู้ที่มีความถนัดเป็นพิเศษ ครูไม่ควรนำผลงานของเด็กแต่ละคนมาเปรียบเทียบกัน แต่ควรประเมินค่าผลงานทางศิลปะของเด็ก โดยคำนึงถึงความงอกงามของตนเองเป็นเกณฑ์

3. ศิลปะสำหรับเด็ก เป็นวิชาที่ครูทุกคนสอนได้ ถ้าหากเข้าใจเด็กและเข้าใจความมุ่งหมาย ของวิชาศิลปะ เพราะครูเป็นเพียงผู้เร้าและแนะนำเท่านั้น

4. ศิลปะสนองความต้องการของเด็กได้ โดยช่วยให้เด็กผ่อนคลายความตึงเครียดทางอารมณ์ ช่วยให้มีความคิดริเริ่มและมีความคิดสร้างสรรค์ ส่วนในทางสังคมนั้น ศิลปะช่วยให้เด็กรู้จักทำงานร่วมกัน รู้จักการให้และการรับ รู้จักการรับผิดชอบต่อกัน

5. การประเมินค่าผลงานทางศิลปะนั้น ถือเป็นงานของแต่ละคนเป็นเกณฑ์ หาได้ยึดเอามาตรฐานของผู้ใหญ่หรือศิลปินมาเป็นเกณฑ์ไม่

6. ในการสอนศิลปะ ครูเป็นเพียงผู้ริเริ่ม ผู้ให้คำแนะนำ ตลอดจนเป็นผู้ให้กำลังใจหาใช่เป็นผู้สั่งให้เด็กทำอย่างนั้นอย่างนี้ไม่

7. ครูต้องให้กำลังใจโดยการชมเชย อย่าติเตียนต่อหน้าผู้อื่น ถ้าเด็กทำอะไรพลาดครุควรแนะนำให้เด็กเห็นข้อบกพร่องด้วยตนเอง

8. ในการแสดงออกทางศิลปะนั้น เด็กควรมีโอกาสได้ทำกิจกรรมหลาย ๆ อย่างทั้งนี้เป็นการช่วยให้เด็กได้แสดงความคิด ความสามารถออกมาให้เหมาะสมกับความถนัดของเด็ก

9. ในการสอนศิลปะควรสอนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น เช่น ภาษาไทย สังคมศึกษาและวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

10. ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกงานและวัสดุ ให้เหมาะสมกับความต้องการของเด็กครั้งนั้น วัสดุต่าง ๆ จึงควรจัดไว้ให้พอเพียง

11. ในฐานะที่สอนศิลปะ ครูที่ดีย่อมมีความสนใจในการสอน พยายามค้นคว้าหาความรู้ และวิธีการใหม่ ๆ มาสอนอยู่เสมอ

12. ครูต้องเตรียมการสอน โดยทดลองปฏิบัติดูก่อน หากบกพร่องอย่างไร พึงแก้ไขปรับปรุง แล้วจึงนำมาสอนในชั้น

13. กฎเกณฑ์ยาก ๆ ยังไม่ควรนำมาสอนในระยะต้นๆ ควรรองกว่าเด็กจะเข้าใจในสิ่งที่ง่าย เสียก่อน สำหรับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ควรเอาไว้สอนในชั้นประถมตอนปลาย

14. ผลงานทางศิลปะของเด็กควรแสดงไว้ให้ปรากฏแก่สายตาเด็กคนอื่น ๆ ด้วยทั้งนี้เป็นการให้กำลังใจแก่เด็กเจ้าของผลงาน และเป็นการกระตุ้นให้เด็กคนอื่น ๆ สนใจในศิลปะด้วย

15. ควรส่งเสริมให้เด็กรู้จักรับผิดชอบในการทำงาน เช่น การทำความสะอาดห้องเก็บรักษาเครื่องใช้ การเก็บรักษาผลงานที่สร้างขึ้น เป็นต้น เหล่านี้ควรให้เป็นภาระของเด็กทั้งสิ้น

องค์ประกอบการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษา

ศิลปะศึกษาเป็นวิชาหนึ่งในหลักสูตรที่ช่วยเสริมสร้างให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนาในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เช่นเดียวกับวิชาสามัญทั่ว ๆ ไป แต่ด้วยลักษณะธรรมชาติของวิชาจึงมีส่วนช่วยในการปลูกฝัง และสร้างสมประสบการณ์การรับรู้ให้แก่ผู้เรียนอย่างเต็มที่ มะลิฉัตร เอื้ออนันท์ (2542) ได้แสดงความคิดเห็นว่า หน้าที่หลักของศิลปะศึกษาคือการให้การศึกษาแก่เด็กโดย

เน้นพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์โดยใช้ศิลปะเป็นหนทาง ศิลปะนั้นเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับกระบวนการด้านความคิดสร้างสรรค์ ถ้าไม่มีการฝึกความคิดสร้างสรรค์ ศิลปะย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ เด็กสามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้โดยใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือ เช่นเดียวกับความคิดของบาสกัน (Baskan, 1955) ที่กล่าวว่า หน้าที่หนึ่งของกระบวนการศึกษา คือ ช่วยเด็กในการสร้างบทบาทสำหรับตนเอง ส่วนหน้าที่ของศิลปะศึกษา คือ กระตุ้นเด็กให้สมมติบทบาทการแสดงออกซึ่งพวกเขาสามารถใส่ความรู้สึกภายในไปสู่รูปแบบที่เต็มไปด้วยความหมายและลึกซึ้ง ครูสามารถสร้างสภาพแวดล้อมในห้องเรียนเพื่อกระตุ้นให้เด็กรู้สึกปลอดภัยและมีความเชื่อมั่น มั่นใจ เด็กสามารถค้นพบอิสระในการแสดงความรู้สึกของพวกเขาออกมา เพื่อว่านักเรียนจะได้เพิ่มความรอบรู้ในกระบวนการ

วิบูลย์ จันทน์แย้ม (2531) กล่าวว่า การเรียนการสอนศิลปะนั้น จะมีความแตกต่างจากวิธีการสอนวิชาสามัญอื่นๆ เพราะวิชาศิลปะเกี่ยวข้องกับการฝึกฝนปฏิบัติ ประการสำคัญคือ วิธีการเรียนการสอนควรเป็นวิธีแก้ปัญห และสามารถนำความรู้ไปใช้ได้กับชีวิตจริง

วิรุณ ตั้งเจริญ (2539) กล่าวว่า การเรียนการสอนศิลปะนั้นนอกจากจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร เป้าหมาย การเรียนรู้ และกิจกรรมแล้ว ยังต้องทำความเข้าใจกับวุฒิภาวะและความพร้อมของเด็กแต่ละวัย หรือแต่ละตัวบุคคล เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรม จัดสภาพแวดล้อม และสื่อการสอนได้อย่างเหมาะสม

เกษร ธิตะจारी (2530) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของการเรียนการสอนศิลปะศึกษา ว่าประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

1. จุดมุ่งหมาย เป็นการกำหนดทิศทางของการสอนและเงื่อนไขที่ผู้สอนคาดว่าจะให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องใดและสามารถทำงานได้มากน้อยเพียงใด
2. เนื้อหา คือสาระสำคัญที่ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถปฏิบัติกิจกรรมได้ถูกต้อง
3. กิจกรรมการเรียนการสอน เป็นภารกิจของผู้สอนที่จะต้องกำหนดให้ผู้เรียนทำ เป็นการฝึกทักษะและเป็นการประเมินผลของผู้สอนว่านักเรียนเข้าใจเนื้อหาหมากน้อยเพียงใดในกิจกรรมนั้นๆ และกิจกรรมนั้นจะต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์และเนื้อหาที่สอน นอกจากนั้นกิจกรรมยังเป็นตัวกระตุ้นความคิดให้ผู้เรียนแสดงออกถึงความเข้าใจในบทเรียน กิจกรรมจึงจัดเป็นส่วนหนึ่งของการสอนที่มีความสำคัญยิ่ง
4. สื่อการสอน เป็นสิ่งที่ครูใช้ประกอบการสอน เพื่อให้บทเรียนน่าสนใจ เข้าใจง่ายขึ้น ถ้าให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้นเป็นภารกิจหลักของครูผู้สอนที่จะต้องทำการสอน การสร้างสื่อประกอบการสอนยังแสดงออกให้เห็นถึงการวางแผนการสอนของผู้สอน และช่วยให้ผู้สอนเกิดความมั่นใจในการสอนยิ่งขึ้น

5. การประเมินผล เป็นกิจกรรมอันสำคัญของผู้สอนที่จะประเมินคุณภาพการทำงานทั้งของผู้สอนและผู้เรียน ซึ่งผู้สอนจำเป็นต้องกำหนดการประเมินให้ชัดเจน ให้ผู้เรียนรับรู้อย่างชัดเจนว่าจะมีการประเมินผลอะไรบ้าง และประเมินอย่างไร เพื่อให้ผู้เรียนปฏิบัติได้ถูกต้อง และการประเมินจะต้องสอดคล้องตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วย

มะลิฉัตร เอื้ออนันท์ (2545) กล่าวว่า การเรียนการสอนศิลปะควรคำนึงถึงองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้

1. การกำหนดจุดประสงค์ ต้องควบคู่กับการประเมินผล เพราะเมื่อเรามุ่งหวังตั้งใจให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สิ่งใด เวลาครูประเมินผลต้องเข้าใจว่าผู้เรียนได้รับสิ่งนั้นหรือไม่

2. เนื้อหาสาระ เป็นการให้ข้อมูล หรือจัดประสบการณ์อะไรให้กับผู้เรียนบ้าง และครูควรช่วยกันวางแผนให้มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ

3. กิจกรรม และกระบวนการเรียนการสอน ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ถ่ายทอดฝีมือทางด้านศิลปะ สามารถแสดงความคิดเห็น ความรู้สึกของตนเอง และสอดแทรกการแสดงออก

4. วิธีการสอน เป็นสิ่งที่สามารถนำมาใช้ในทุกระดับการศึกษา เพียงแต่ต้องวางแผนกระบวนการให้เหมาะสมกับวัยนั้นๆ และควรเหมาะสมกับเนื้อหาหรือประสบการณ์ แต่ละประเภทที่ให้กับผู้เรียน

5. การประเมินผล มีการประเมินผลทั้งกระบวนการเรียน และประเมินผลการเรียนซึ่งหลักสูตรนั้นให้ความสำคัญกับพฤติกรรมต่างๆ ของผู้เรียน ในขณะที่เรียนอยู่ หรือขณะที่ทำอยู่การประเมินผลย่อมจะทำจากผลบั่นปลายของความรู้ และผลประการเดียวไม่ได้ ควรจะต้องพิจารณากระบวนการต่างๆ ขณะที่เรียนรู้ไปด้วย และควรใช้เครื่องมือที่ผสมผสานกันมากกว่าหนึ่งประเภท

ฉันทน์ ไชโยธา (2534) ได้เสนอแนวทางในการสอนศิลปศึกษาว่า

1. ครูควรศึกษาแผนการสอนล่วงหน้าทุกๆ แผน และควรปรับแผนการสอนให้เข้ากับสภาพของท้องถิ่นหรือเหตุการณ์ที่ประสบอยู่และจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับนักเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนสนุกสนานเพลิดเพลินทำทำขยความคิดและการแสดงออกของนักเรียน

2. ครูควรให้นักเรียนได้แสดงออกตามความสามารถ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของตนเองให้มากที่สุด

3. ครูควรสร้างบรรยากาศที่ดี มีความเป็นกันเองกับนักเรียน แสดงความสนใจในตัวนักเรียนให้ทั่วถึง ให้นักเรียนได้ทำงานอย่างอิสระและใช้ความคิดของตนเอง ไม่บังคับให้นักเรียนทำงานทุกอย่างตามครู

4. ครูพึงระลึกอยู่เสมอว่าการสอนศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษาไม่ได้มุ่งให้นักเรียนเป็นศิลปิน แต่เป็นการมุ่งเพื่อปูพื้นฐานให้นักเรียนมีความสำนึกในคุณค่า และประโยชน์ของศิลปะ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม สามารถนำศิลปะมาประยุกต์ให้เกิดคุณค่าและระสนิยมที่ดี

5. ครูควรเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ในการฝึกงานให้เหมาะกับท้องถิ่น พยายามหลีกเลี่ยงการเสียเงินซื้อให้มากที่สุด

6. ครูควรให้โอกาสนักเรียนชี้แจงผลงาน อภิปรายและแสดงความคิดเห็นกับเพื่อนร่วมชั้นเรียน และควรฝึกให้รู้จักคิดและรู้จักวิจารณ์อย่างมีเหตุผล ฝึกการยอมรับความจริงและมาฆาพในการแสดงออก ฝึกให้มีความยุติธรรมและรู้จักยอมรับผลงานของคนอื่น

7. ครูควรฝึกให้นักเรียนทำความสะอาดที่ทำงาน และเก็บเครื่องมือเครื่องใช้หลังจากเสร็จงานทุกครั้ง

8. การประเมินผลงานด้านศิลปะ ครูควรดูความคิดสร้างสรรค์เป็นอันดับแรก ไม่ควรนำความสามารถของครูไปวัดกับความสามารถของนักเรียน พึงระลึกอยู่เสมอว่าคะแนนไม่ใช่เครื่องตัดสินว่าถูกผิด คะแนนเป็นเพียงเครื่องมือกระตุ้นให้นักเรียนมีกำลังใจในการทำงานและใช้ความคิด

9. ครูควรพยายามจัดแสดงผลงานของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้ชื่นชมผลงานของตนเอง และเพื่อเป็นแนวความคิดให้กับผู้อื่น

Mary Jane Zander (2003) ได้กล่าวว่าการเรียนการสอนศิลปศึกษา ควรคำนึงถึงสิ่งต่างๆ ดังนี้

1. ประสบการณ์ในการทำงานศิลปะ เกิดความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการ
2. ผลสะท้อน หรือการตอบรับในการทำงานศิลปะของผู้เรียน เพื่อต้องการทราบความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน
3. การสื่อสารระหว่างครูกับผู้เรียน
4. กิจกรรมที่จัดขึ้นทั้งใน และนอกสถานที่ รวมถึงการอภิปรายร่วมกัน

แมคฟี (McFee, 1961) กล่าวว่าองค์ประกอบสำคัญที่มีต่อการทำงานศิลปะของเด็ก ซึ่งครูผู้สอนควรจะนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนศิลปะว่าจะต้องคำนึงถึงความพร้อมของเด็ก ความสามารถในการใช้ข้อมูลที่มีอยู่ในการสร้างสรรค์ผลงาน สภาพการณ์ในขณะที่ทำงาน และทักษะในการทำงานที่ผ่านกระบวนการรับรู้อย่างเป็นขั้นตอน

แชปแมน (Chapman, 1978) กล่าวว่า การสอนศิลปะนั้น เกี่ยวข้องกับการจัดสภาพการณ์ต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้เด็กได้เรียนรู้และสร้างสรรค์งานศิลปะ ครูผู้สอนจึงต้องมีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทางศิลปะ ประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. การแสวงหาแนวคิด คือกระตุ้นเร้า ให้คำแนะนำ หรือสร้างแรงบันดาลใจให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่จะแสวงหาความคิดในการแสดงออกทางศิลปะตามวิถีทางของตนเอง
2. การปรับปรุงแนวคิด เป็นการสนับสนุนให้เด็กได้คิดทบทวนเกี่ยวกับความคิด หรือการสร้างสรรค์ผลงานของตนเอง เพื่อช่วยให้เด็กได้เรียนรู้หรือมีประสบการณ์ในการปรับปรุงหรือขยายความคิด

3. การเลือกสื่อเพื่อขยายความคิดสู่งานศิลปะ คือการสนับสนุนให้เด็กสามารถเลือกใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการแสดงออกในการสร้างงานศิลปะได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความคิด และสามารถถ่ายทอดออกมาได้ตามจินตนาการ

เอฟรอน (Nurit – Evron , 2002) ได้กล่าวว่าการเรียนการสอนศิลปะ ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงศิลปวัฒนธรรมที่อยู่ในส่วนต่างๆรอบโลก ไม่ควรปิดกั้นอยู่ในเฉพาะศิลปะของตนเอง ควรเปิดโอกาสให้ศิลปินในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและทำการสอนให้กับผู้เรียน ทั้งนี้เพื่อเป็นการแก้ปัญหาให้กับผู้สอนที่ไม่มีความชำนาญในเรื่องที่สอน ส่วนด้านของการเตรียมการสอน ครูควรคำนึงถึงพื้นฐานของผู้เรียนแต่ละคน ในการที่จะจัดประสบการณ์ทางด้านศิลปะได้อย่างเหมาะสม และควรมีเวลาให้กับผู้เรียนอย่างเต็มที่ เช่นการสอนเพิ่มเติมในวันหยุด โดยให้ผู้เรียนสมัครใจในการมาเรียนเพิ่มเติม ซึ่งเป็นการช่วยลดปัญหาความอัดแน่นของวิชาที่จัดในชั่วโมง นอกจากนี้ควรจำกัดจำนวนผู้เรียนให้พอดีกับขนาดห้องเรียน

สมาคมศิลปศึกษาของสหรัฐอเมริกา (Joan Bouza Koste , 2001) ได้กล่าวถึงการประยุกต์ใช้เกณฑ์มาตรฐานในชั้นเรียนศิลปศึกษาไว้ดังนี้

1. มาตรฐานที่ 1 เข้าใจและสามารถนำเกณฑ์มาประยุกต์สื่อ เทคนิค และกระบวนการ
  - 1.1 ทำให้นักเรียนประยุกต์ความรู้เกี่ยวกับสื่อและเทคนิค
  - 1.2 เรียนรู้กระบวนการสร้างสรรค์
  - 1.3 แนะนำความคิดรวบยอดของศิลปะ สื่อและเทคนิค เมื่อสิ้นสุดการเรียนเป็น
  - 1.4 แบบอย่างในเรื่องการคิดและกระบวนการ เกี่ยวกับศิลปะ
  - 1.5 นำแนวคิดที่ค้นพบการจัดการพฤติกรรมและออกแบบสิ่งแวดล้อมเพื่อกำหนดการทำงานให้ปลอดภัย
  - 1.6 แนะนำนักเรียนในเรื่องความปลอดภัยในการใช้เครื่องมือ สื่อ และขั้นตอนการทำงานของวัสดุ อุปกรณ์
2. มาตรฐานที่ 2 การใช้ความรู้ของโครงสร้างและหน้าที่ของศิลปะ
  - 2.1 เพื่อพัฒนาศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับศิลปะเพื่ออธิบายความหมายของงานศิลปะ โดยการเปรียบเทียบและหาข้อแตกต่าง
  - 2.2 แนะนำพื้นฐานที่สำคัญของศิลปะ หลักการออกแบบพร้อมทั้งหาตัวอย่างจากแหล่งการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ
  - 2.3 พิจารณาวิธีการนำศิลปะมาใช้ในชีวิตประจำวัน
3. มาตรฐานที่ 3 เลือกและประเมินขอบเขตสาระของรายวิชา
  - 3.1 อธิบายความเหมือนและแตกต่างของสาระรายวิชา ข้อค้นพบของศิลปะภายใต้สถานที่และเวลาที่แตกต่าง

- 3.3 วางแผนบทเรียนสั้นๆ และรวมกลุ่มระหว่างนักเรียนในการมองและการพูดถึงงานศิลปะ
  - 3.4 อธิบายรูปแบบของงานศิลปะในจุดมุ่งหมายเฉพาะ เช่น การสร้างสรรค์งานโปสเตอร์ หรือภาพประกอบที่สะท้อนถึงเรื่องราวที่เขียน
  4. มาตรฐานที่ 4 มีความเข้าใจในทัศนศิลป์ที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
    - 4.1 มีกรอบและประเด็นที่เชื่อมโยงการเรียนรู้จากสังคม
    - 4.2 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนศึกษาวิถีชีวิตของศิลปิน และความแตกต่างของงานศิลปะในแต่ละวัฒนธรรม
    - 4.3 รวบรวมงานศิลปะของศิลปินในแต่ละยุคสมัย
  5. มาตรฐานที่ 5 ประเมินคุณลักษณะของผลงาน
    - 5.1 เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความรู้สึกรู้สึกความคิดเห็นต่องานศิลปะ
    - 5.2 ใช้โครงการและเพิ่มสะสมผลงานเป็นส่วนหนึ่งในการประเมิน
    - 5.3 สร้างบรรยากาศในการประเมินผลงาน และยอมรับความคิดเห็นของนักเรียน
    - 5.4 ให้นักเรียนพิจารณาเครื่องมือในการประเมินแต่ละแบบ
    - 5.5 นำเสนอและจัดแสดงงานศิลปะ
  6. มาตรฐานที่ 6 เชื่อมโยงรายวิชาอื่นๆ
    - 6.1 ประสานรายวิชาศิลปะร่วมกับวิชาอื่น หรือบูรณาการร่วมกัน
    - 6.2 นำเสนอบทเรียนหลากหลายรูปแบบให้แก่นักเรียน
- บลาช เจฟเฟอร์สัน (Blanch Jefferson , 1970) ได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาไว้ดังนี้
1. การเตรียมการ
    - 1.1 การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เนื้อหาที่จะทำการสอน
    - 1.2 ประสพการณ์ทางศิลปะที่นักเรียนควรได้รับ
    - 1.3 การใช้วัสดุอุปกรณ์และรูปแบบกิจกรรม
  2. การสร้างแรงจูงใจ
    - 2.1 ครูควรมีวิธีกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นที่จะทำงานศิลปะ
    - 2.2 กระตุ้นให้นักเรียนนำประสพการณ์ความรู้ที่ผ่านมามีถ่ายทอดในงานศิลปะ
    - 2.3 ใช้อารมณ์ ความรู้สึกในการถ่ายทอดงานศิลปะ
    - 2.4 มีความสัมพันธ์ระหว่างความคิด ประสานกับวัสดุอุปกรณ์ในการทำงานศิลปะ

- 2.5 นำประสบการณ์ทางศิลปศึกษาสร้างความรู้ และความสามารถให้กว้างขวางมากขึ้น
3. การให้คำแนะนำ
  - 3.2 ตั้งคำถามชี้แนะ หรือกำหนดปัญหาาร่วมกัน
  - 3.3 ให้นักเรียนพิจารณาหาทางแก้ไข
  - 3.4 ให้นักเรียนหาข้อมูลเพิ่มเติม
  - 3.5 หาแนวทางกระตุ้นให้นักเรียนพัฒนาศักยภาพ
4. การวัดและประเมินผล
  - 4.1 ให้นักเรียนประเมินตนเอง
  - 4.2 ครูเป็นผู้ประเมิน
  - 4.3 มีการอภิปรายระหว่างครูกับนักเรียน
  - 4.4 ในชั้นจัดนิทรรศการแสดงผลงาน
5. การจัดนิทรรศการ
  - 5.1 กำหนดพื้นที่ในการจัดนิทรรศการ
  - 5.2 จัดทำฐานที่ตั้งสำหรับจัดนิทรรศการ
  - 5.3 การจัดนิทรรศการภายนอกโรงเรียน
  - 5.4 การจัดทำที่ติดตั้งและผนังสำหรับจัดแสดง
  - 5.5 การสับเปลี่ยนผลงานที่จัดแสดง

นอกเหนือจากแนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาที่ได้กล่าวมาแล้ว ครูผู้สอนวิชาศิลปะให้แก่เด็กในระดับประถมศึกษาให้ได้ผล จะต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในวิชาศิลปะอย่างถูกต้อง สามารถสร้างงานศิลปะได้ มีความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการสอน และมีความเข้าใจในธรรมชาติของเด็ก ทั้งนี้เพราะเหตุว่า การจัดการเรียนการสอนศิลปะให้แก่เด็กนั้นครูผู้สอนจึงต้องใช้วิธีการที่เหมาะสมกับเด็ก เพราะในการจัดการเรียนการสอนนั้นสามารถปลูกฝังทัศนคติ นิสัย ความคิด และแบบแผนแห่งพฤติกรรมเด็ก เนื่องจากการเรียนรู้ในระดับประถมศึกษาเป็นช่วงเวลาแห่งพัฒนาการซึ่งถือว่ามี ความสำคัญยิ่งในการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กที่เติบโตเป็นผู้ใหญ่ต่อไป

จากการประมวลองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน และองค์ประกอบของการจัดการเรียนวิชาศิลปศึกษาข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนในด้านต่างๆ ซึ่งมีความสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ ในโรงเรียนระดับประถมศึกษา และมีความสอดคล้องกับการทำวิจัยในครั้งนี้ ได้ดังต่อไปนี้

1. ด้านครูผู้สอน

ครูผู้สอน นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการเรียนการสอน กล่าวคือ การจัดการเรียนการสอนจะบรรลุจุดประสงค์การเรียนการสอนที่ตั้งไว้หรือไม่นั้น ย่อมจะขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของครูผู้สอน ทั้งทางด้านวิชาการ ด้านทักษะ และเทคนิคการสอน (ไพฑูริย์ สันลารัตน์, 2526) สอดคล้องกับวิชัย วงษ์ใหญ่(2537) ได้กล่าวว่าเมื่อจะทำการสอนในระดับใดๆ ก็ตามสิ่งจำเป็นพื้นฐานสำหรับครูผู้สอนจะต้องมีคือ พื้นฐานทางความรู้ด้านวิชาการดี มีความสามารถเชี่ยวชาญในวิชาชีพที่จะสอนและมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติเกี่ยวกับวิธีการ และกลวิธีการสอน พื้นฐานทางด้านส่วนตัวครูผู้สอนในด้านอื่นๆ เช่น เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และสถานภาพทางสังคมของครูผู้สอน ทัศนคติในการสอน ได้แก่ ความรักในตัวผู้เรียน รักวิชาที่จะสอน และรวมถึงรักการสอนซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้คุณภาพของการสอน สิ่งที่จะช่วยส่งเสริมการสอนประการสุดท้ายได้แก่ ประสบการณ์ทางการสอนซึ่งครูผู้สอนเคยได้ปฏิบัติการสอนในระดับใดมาบ้างเพราะรูปแบบวิธีการสอนมีความแตกต่างกันเกี่ยวกับโอกาสและระดับการสอนได้ปฏิบัติมา

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2537) ได้กล่าวถึงหลักพื้นฐานในการสอนที่ครูผู้สอนควรคำนึงถึงดังนี้

1. ก่อนการสอน ครูผู้สอนต้องเตรียมการสอนในหัวข้อดังนี้

1.1 ศึกษาหลักสูตร

1.2 ศึกษาผู้เรียนให้ทราบถึงความรู้พื้นฐานประสบการณ์เดิม ความสามารถความสนใจ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการเตรียมการสอน

1.3 เขียนแผนการสอน

1.4 เตรียมสื่อการเรียนการสอน

2. ขณะสอน ครูผู้สอนควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

2.1 ให้เป็นไปตามลำดับขั้นตอนที่กำหนดไว้ในแผนการสอน

2.2 ใช้ทักษะการสอนที่เหมาะสม

2.3 ใช้เทคนิคการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน

2.4 เน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน

2.5 ใช้สื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสม สอดคล้องกับบทเรียน และส่งเสริมการเรียนรู้

2.6 ใช้หลักจิตวิทยาการเรียนรู้ที่ถูกต้อง

2.7 สร้างบรรยากาศส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

2.8 จัดวิธีการวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับจุดประสงค์

3. หลังการสอน ครูผู้สอนควรดำเนินการดังนี้

3.1 พิจารณาผลการเรียนการสอนว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้บรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มากน้อยเพียงใด ถ้ามีส่วนน้อยที่ยังไม่บรรลุควรจัดสอนซ่อมเสริมให้ ถ้าผู้เรียนจำนวนมากที่ไม่บรรลุผล แสดงว่าการสอนตลอดจนการวางแผนการสอนมีข้อบกพร่องต้องปรับปรุง

บันลือ พุททชะวัน (2520) ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะและบทบาทของครูที่จะสามารถส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียนประถมศึกษา ไว้ดังนี้

1. ครูประถมศึกษาควรเป็นผู้รักเด็ก ชอบอยู่ใกล้ชีวิตเด็กมีเมตตากรุณาทนต่อคำถามยืมย่ำแจ่มใส อารมณ์เย็น พร้อมทั้งจะรับฟังและให้อภัยแก่เด็กเสมอ ฯลฯ
2. ครูประถมศึกษาควรสร้างบรรยากาศของความเป็นกันเอง ในห้องเรียนควรจัดห้องเรียนแลดูอุปกรณ์ต่างๆให้เป็นที่น่าสนใจ ทำท่ายความอยากรู้อยากเห็น และสะดวกสบายในการเรียนรู้
3. ครูประถมศึกษาควรรู้จักการยกย่องชมเชย และสร้างความมั่นใจในตนเองให้แก่ผู้เรียน ทั้งหลีกเลี่ยงการตำหนิ
4. ครูประถมศึกษาควรให้ความสนใจในกิจกรรมที่นักเรียนกระทำอยู่ หากนักเรียนมีปัญหาให้ความช่วยเหลือตามความเหมาะสมต่อไป ทั้งครูผู้สอนจะได้มีโอกาสสังเกตและศึกษาพฤติกรรมของนักเรียน อันจะเป็นประโยชน์ในการประเมินไปพร้อมๆ กันด้วย
5. ครูควรจัดประสบการณ์และกิจกรรมใหม่ๆ ให้แก่นักเรียนของตนอยู่เสมอ ซึ่งจะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนสนใจเรียนมากยิ่งขึ้น
6. ครูควรทำหน้าที่กระตุ้น และส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนได้แสดงออก
7. ครูควรเป็นผู้นำที่ดีในการปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย การใช้คำพูด การตรงต่อเวลา ความประณีตบรรจง ฯลฯ
8. ครูควรส่งเสริมให้นักเรียนมีอิสระในการทำงาน จัดให้มีกิจกรรมทั้งเป็นกลุ่มเป็นรายบุคคลควบคู่กันไปเสมอ

หน้าที่และบทบาทของครูศิลปศึกษาในระดับประถม

ทิสนา แจมมณี (2526) กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของครูศิลปะ ดังนี้

1. ครูควรจัดทำแผนการสอนระยะสั้น ระยะยาวได้ และศึกษาแผนการสอนล่วงหน้า
2. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับนักเรียนและน่าสนใจ
3. มีเทคนิคและวิธีการสอนที่น่าสนใจ โดยมุ่งให้นักเรียนแสดงความสามารถ ความคิดสร้างสรรค์
4. ให้โอกาสผู้เรียนชี้แจงผลงาน อภิปราย แสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน โดยมีหลักในการประเมินผลผู้เรียนได้จริง และเป็นที่น่าพอใจของผู้เรียน

นอกจากนี้ ทิศนา แจมมณี (2526) ได้กล่าวเพิ่มเติมในบทบาทของครูศิลปะที่ควรปฏิบัติในสาระอื่นๆ ดังนี้

1. ครูควรระลึกไว้เสมอว่ามิได้มุ่งสอนให้นักเรียนเป็นศิลปิน แต่เป็นการปูพื้นฐานให้มีความสำนึกในคุณค่าและประโยชน์ของศิลปะ สามารถนำมาประยุกต์ให้เกิดคุณค่า และรสนิยมที่ดี
2. ควรมีทักษะในการเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ให้เหมาะกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น
3. สร้างบรรยากาศที่ดี มีความเป็นกันเองกับนักเรียน
4. ฝึกให้นักเรียนรักษาความสะอาดสถานที่ เครื่องมือเครื่องใช้ หลังจากเสร็จงาน

เกษร ชิตะจารี(2543) กล่าวว่า ครูศิลปะศึกษาจะต้องจัดกิจกรรมศิลปะให้กับผู้เรียนอย่างถูกต้องเหมาะสมและมีคุณภาพ ครูศิลปะศึกษาจึงควรปฏิบัติกิจกรรมดังนี้ คือ

1. ต้องใฝ่หาความรู้ทางศิลปะอยู่เสมอ
2. ต้องศึกษาในเรื่องที่จะสอนและสามารถปฏิบัติกิจกรรมตามเนื้อหาได้
3. ต้องศึกษาหลักสูตรเพื่อจะได้รู้ขอบข่ายเนื้อหาที่จะสอน
4. ต้องทำแผนการสอนและบันทึกการสอนทุกครั้งก่อนสอน
5. ต้องมีสื่อการสอนที่ใช้ประกอบการสอนอย่างมีคุณภาพและน่าสนใจ
6. ต้องมีเทคนิคการสอนที่ไม่น่าเบื่อ
7. ต้องมีการประเมินผลที่ชัดเจนและผู้เรียนยอมรับ

Lowenfeld (1987) ได้กล่าวถึงครูศิลปะศึกษา ทั้งด้านบทบาทความ สำคัญและทางด้านการสอนไว้ดังนี้

1. อิทธิพลของครูศิลปะศึกษามีต่อการตัดสินใจของเด็ก เด็กมักจะเห็นด้วยกับครูในด้านต่าง ๆ เพียงแต่ครูแสดงออกเป็นแนวทาง ถึงแม้ความรู้สึกแท้จริงเด็กจะไม่เห็นด้วยก็ตาม ฉะนั้นครูไม่ควรแสดงออกถึงบทบาทความคิดให้เด็กคล้อยตาม

2. บทบาทของครูศิลปะศึกษาควรกระตุ้นให้กำลังใจแก่เด็กให้ได้เรียนรู้สิ่งต่างๆด้วยตนเอง

3. ค่านิยมของครูทั่วไปรวมทั้งครูศิลปะศึกษาบางส่วน มักชอบเด็กที่มีระเบียบวินัย เรียบร้อย เชื่อฟังครูโดยไม่ได้แย้ง ซึ่งตรงกันข้าม เด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์มักมีพฤติกรรมซุกซน อยากรู้อยากเห็น ครูจึงควรมองพฤติกรรมของเด็กอย่างลึกซึ้ง

Terrenc (1976) ได้กล่าวแนะนำถึงบทบาทของครูที่ควรจะเป็นในด้านการสอนศิลปะศึกษาไว้ว่า

1. บทบาทการสอนของครูที่เคยปฏิบัติมา ควรเปลี่ยนแปลงได้แล้ว ไม่ควรคอยกำกับกิจกรรมต่าง ๆ ให้เด็กตลอดเวลา ควรเป็นเพียงที่ปรึกษา สังเกตดู ชี้แนะในบางครั้งที่เท่านั้น

2. ครูศิลปะศึกษาควรมีความเข้าใจถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเด็ก เช่น การพัฒนาการด้านต่างๆ

3. ครูศิลปศึกษาควรใช้โตดทัศนศึกษามาช่วยในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ลักษณะและบุคลิกภาพของครูศิลปศึกษาในระดับประถม

วิรุณ ตั้งเจริญ (2532) กล่าวว่า ครูควรให้ความสำคัญต่อการพัฒนาการเรียนรู้ศิลปะสำหรับเด็กไว้ดังนี้

1. ครูควรสอนศิลปศึกษาอย่างมีความเชื่อมั่น โดยศึกษาแนวทางของการศิลปศึกษา ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่สอดคล้องกัน

2. ครูผู้สอนจำเป็นจะต้องศึกษาพัฒนาการของเด็ก โดยถือประสบการณ์ตรงที่ได้ใกล้ชิดกับเด็กเป็นสำคัญ พยายามสร้างความเห็นอกเห็นใจเด็กในทุกด้าน

3. ส่งเสริมให้เด็กได้รับประสบการณ์ทางศิลปะทั้งทางตรงและทางอ้อมให้มากที่สุดหลายด้าน

4. ครูผู้สอนไม่ควรใช้วิธีเผด็จการสั่งงานให้เด็กทำ ด้วยการกำหนดผลสำเร็จอย่างตายตัว

5. อย่าส่งเสริมให้เด็กเอาแบบอย่างเพื่อนที่ปฏิบัติงานอยู่ด้วยกัน เพราะอาจจะติดนิสัยกลายเป็นผู้ขาดคุณค่าทางความคิดเห็นส่วนตัวกลายเป็นผู้ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง

6. ครูควรดูแลให้เด็กสร้างสรรค์งานด้วยความพยายามของตนเอง กล้าคิดและกล้าที่จะตัดสินใจที่จะทำ

7. ครูต้องพยายามเข้าใจ พุดคุยซักงูให้เด็กสนใจที่จะค้นพบสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง ส่งเสริมให้แสวงหาแหล่งวิชาและประสบการณ์เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

8. ครูไม่ควรสอนกฎเกณฑ์ ทฤษฎี รายละเอียด และสัดส่วนต่างๆ เพราะควรจะส่งเสริมให้เด็กค้นพบข้อสรุปด้วยตัวของเขาเอง

9. ครูจะต้องพยายามดูแลการทำงานศิลปะของเด็กอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ เพราะการเรียนรู้ศิลปะจำเป็นต้องอาศัยการชี้แนะตัวต่อตัว

10. ช่วยคลี่คลายปัญหาและความคิดของเด็ก โดยวิธีซักถามพุดคุยเกี่ยวกับปัญหาและความคิด ครูจะต้องพยายามให้เด็กได้มีการแสดงความคิดเห็น อภิปราย และพุดคุยในปัญหาทั่วไปที่เหมาะสมและเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน

11. การสาธิตให้เด็กดู ควรสาธิตวิธีการใช้เครื่องมือ ความปลอดภัยในการใช้เครื่องมือ ไม่จำเป็นต้องแสดงให้เด็กเห็นว่าครูเขียนอย่างไร เพราะเด็กบางคนจะยึดแน่นอยู่กับวิธีการของครู

12. ครูควรเคารพต่อการทำงานและผลงานของเด็ก สร้างความภาคภูมิใจให้เกิดแก่เด็ก เปิดโอกาสให้เด็กได้พบข้อผิดพลาดด้วยตัวของเขาเอง เพราะสิ่งที่ผิดพลาด เด็กจะจดจำได้อย่างแม่นยำ และเป็นบทเรียนกับการทำงานครั้งต่อไป

13. การเรียนศิลปศึกษา ควรส่งเสริมบรรยากาศที่นักเรียนเป็นกันเอง การส่งเสริมให้มีบรรยากาศเป็นกันเอง เมื่อเด็กเกิดความรู้สึกว่าตนกำลังอิสระ เด็กก็พร้อมที่จะคิดและทำอย่างเต็มความสามารถ

14. พยายามส่งเสริมให้เด็กเป็นคนกล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็น กล้าวิพากษ์วิจารณ์ การแสดงความคิดเห็นต่องานของตน ช่วยให้มีความเข้าใจในความรู้สึกนึกคิดของเด็ก

15. ส่งเสริมให้มีการแสดงงานของเด็กทุกคน แต่ไม่ควรเป็นไปในทางแข่งขันกัน

เนื่องจากวิชาศิลปศึกษาเป็นวิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัย จึงมีความสำคัญต่อพฤติกรรมของครูผู้สอน บุคลิกภาพของครูศิลปศึกษาจึงน่าจะปรากฏออกมาแล้วให้เด็กเกิดความรู้สึกสนุกสนาน มีความสุขในการเรียนรู้ ซึ่งมีนักวิชาการทางศิลปศึกษาได้กล่าวถึงพฤติกรรมลักษณะ และบุคลิกภาพของครูศิลปศึกษาไว้ดังนี้

นิรมล ตีรณสาร ศาสตร์นิพนธ์ (2525) ได้กล่าวถึงลักษณะบุคลิกภาพและพฤติกรรมประจำตัวครูว่า ครูผู้สอนศิลปศึกษาในระดับประถม ต้องเป็นผู้มีความรู้ คู่คุณธรรม และได้แบ่งลักษณะครูที่ดีไว้ 3 ด้าน คือ

1. ลักษณะทางกาย ควรให้เรียบร้อย สวยงาม ทันสมัย เหมาะกับสภาพการเป็นครู ภิรยาในการสอนควรทำให้นักเรียนรู้สึกมีความสุขอยากเรียน การกระทำต่าง ๆ ก็ควรมีความขยันทั้งการสอนและการค้นคว้าหาความรู้
2. ลักษณะทางวาจา ควรมีความเข้าใจในภาษาพูดได้ถูกต้อง เช่น ความดังของเสียง ทำนองการพูด การออกเสียง และถ้อยคำน่าเสียง
3. ลักษณะทางใจ ครูศิลปะควรทำความเข้าใจจิตใจตนเอง เพื่อจะได้ปรับปรุงให้ดีขึ้น เช่น การปรับตัวเข้ากับคนอื่น การอุทิศตนให้กับงาน การทำจิตใจให้สงบ และมีความพอใจภูมิใจในงานที่ทำ
4. ลักษณะและบุคลิกภาพของครูศิลปศึกษาในระดับประถม

จอห์น เอ ไมเคิล (Michael, 1983) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูศิลปะที่มีความเข้าใจในปัญหาการทำงานของผู้เรียนศิลปะ เป็นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาทางด้านการถ่ายทอดการแสดงออกทางความคิด การสื่อความหมายที่ผู้เรียนพยายามจะแสดงออก ผู้สอนจึงมีหน้าที่สำคัญที่จะต้องศึกษาหาความรู้ทั้งทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติ เพื่อจะสามารถสร้างความเข้าใจที่กระจ่างชัดให้กับผู้เรียนได้ เมื่อผู้เรียนประสบปัญหาระหว่างการปฏิบัติงาน และสามารถสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการทำงานศิลปะ ผู้สอนมีหน้าที่สำคัญที่จะต้องช่วยให้ผู้เรียน ได้เข้าใจในกระบวนการทำงาน และรับรู้ว่าจะอะไรเกิดขึ้นบ้างในระหว่างการปฏิบัติงานมีอยู่ 5 ขั้นตอนคือ ขั้นการสร้างแรงจูงใจ ขั้นการสร้างความมั่นใจในการแสดงออก ขั้นการให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปะ กระบวนการ

ทำงานศิลปะและวิธีการทำงาน ขึ้นตอนฝึกทักษะในการใช้สื่อทางศิลปะ และขึ้นการฝึกให้นักศึกษามีความสามารถในการประเมินความพยายาม และความสำเร็จในผลงานของตนเอง ด้วยวิธีการต่างๆ คือ การหยั่งรู้ ความสมบูรณ์ทางเทคนิค การบรรลุผลในการแก้ปัญหา ความสมบูรณ์ในการแสดงออกทางความคิด ความพึงพอใจทางสุนทรียศาสตร์ และองค์ประกอบศิลป์ที่เกิดขึ้นตามความพอใจส่วนบุคคลเปรียบเทียบความสมบูรณ์ทั้งทางเทคนิค และสุนทรียภาพของผลงานใหม่ให้มีความสมบูรณ์มากกว่าชั้นเดิม

อุบล ผู้จินดา (2532) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของครูศิลปะ ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนที่ดีว่า ควรจะมีพื้นฐานทางด้านวิชาศิลปะอย่างดีมีความชำนาญในวิชาศิลปะ รวมทั้งมีความรู้ในด้านวิธีการ เทคนิคการสอน มีประสบการณ์ในการทำงาน มีสถานภาพทางสังคมที่ดีมีความรักในผู้เรียน วิชาศิลปะ และรักในการสอนศิลปะ มีความรู้ความสามารถ ความถนัดทางศิลปะโดยตรง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความสามารถในการปรับปรุงพฤติกรรม

สุลักษณ์ ศรีบุรี (2530) กล่าวถึงคุณสมบัติในด้านต่างๆ ของครูผู้สอนศิลปะไว้ดังนี้

1. บุคลิกภาพต่างๆ ไป ได้แก่ รูปร่างหน้าตาดี เสียงดังฟังชัด สุขภาพพลานามัยดี
2. นิสัยใจคอ มีความสุภาพ ความประณีต มีอารมณ์ขัน ให้ความร่วมมือกับผู้อื่น ชอบความเป็นระเบียบ เอาใจใส่ต่อวินัยของผู้เรียน ตรวจสอบวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้
3. ความสามารถ มีสติปัญญาไหวพริบดี เข้าใจตัวผู้เรียน สามารถแยกแยะความสามารถของผู้เรียนแต่ละคนได้ มีความยุติธรรม
4. กระตุ้นให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์
5. พัฒนาวิธีสอนโดยใช้วัสดุทัศนูปกรณ์อย่างสม่ำเสมอ
6. ให้ผู้เรียนได้เผชิญปัญหา แก้ไขปัญหาด้วยการคิด ใ้ตรง พิจารณาและวิเคราะห์ด้วยตนเอง
7. ให้ผู้เรียนได้สำรวจ ทดลอง ปฏิบัติงาน และหาประสบการณ์อย่างอิสระ
8. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความมั่นใจในตนเอง มั่นคงแน่วแน่ที่จะทำงานให้ได้ด้วยตนเองตามลำพัง

9. ให้ผู้เรียนได้ประเมินผลตนเอง รู้จักพัฒนาการด้านความคิดอารมณ์และการแสดงออก

ประเทิน มหาจันทร์ (2531) ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูศิลปะนั้นจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะพื้นฐาน 3 ประการคือ

1. ความรู้ ความสามารถ ในวิชาศิลปะศึกษา
2. ประสบการณ์ และจิตสำนึกของการเป็นครู
3. จิตวิทยาเกี่ยวกับเด็ก

Laura H. Chapman (1979) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับคุณสมบัติของครูศิลปะไว้คือ

1. ต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในการถ่ายทอดความรู้ทางศิลปะได้อย่างเหมาะสม
2. ยอมรับและเข้าใจในความแตกต่างของความสามารถของผู้เรียนแต่ละบุคคล
3. สนับสนุนให้เด็กมีลักษณะการเรียนรู้ แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
4. สามารถหยิบยกสาระสำคัญของศิลปศึกษา และสิ่งต่างๆ ที่จะส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก
5. ปรับตนเองให้เข้ากับสถานการณ์และเหตุการณ์เฉพาะหน้าได้
6. มีมนุษยธรรมและความเมตตาในการสอน เข้าใจถึงความต้องการของเด็ก

จากการศึกษาแนวคิดของนักการศึกษาที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ลักษณะของผู้สอนที่ดีควรจะต้องเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดี มีจิตใจที่ดี มีทัศนคติที่ดี เป็นผู้ที่รอบรู้ มีสติปัญญา มีความรู้ความสามารถในวิชาที่สอนอย่างเชี่ยวชาญ มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และที่สำคัญจะต้องรักการสอน รักและรับผิดชอบต่อผู้เรียน ทั้งนี้ครูผู้สอนควรมีสภาพความพร้อมทั้งทางด้านสังคม สติปัญญา และจิตใจ เพื่อประโยชน์สูงสุดในการจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียน

2. ด้านผู้เรียน

องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ ผู้เรียน เนื่องจากพฤติกรรมของผู้เรียนสามารถเป็นตัวบ่งชี้ถึงการประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรได้ ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอน ผู้สอนควรคำนึงถึงพฤติกรรมของผู้เรียนที่จะได้รับจากการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ครูผู้สอนจะทำการสอนได้ดีนั้น จะต้องเข้าใจถึงธรรมชาติของผู้เรียน ในด้านความต้องการพื้นฐาน พัฒนาการเด็ก และการเรียนรู้ของเด็กในการเรียนศิลปศึกษา

ความต้องการพื้นฐานของผู้เรียน

การที่เด็กจะเรียนรู้สิ่งต่างๆ ในตัวเด็กย่อมมีความต้องการขั้นพื้นฐานที่เด็กจะได้รับจากการเรียนรู้ ความต้องการพื้นฐานทั้งทางร่างกาย (Physiological) และทางจิตวิทยา (Psychological) เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก ความต้องการเหล่านี้มีความจำเป็นสำหรับคนทั่วไปในทุกสังคม แต่แนวทางในการสนองต่อความต้องการดังกล่าว มีความแตกต่างกันไปตามลักษณะวัฒนธรรมของสังคมแต่ละแห่ง ดังนั้นครูจำเป็นจะต้องเข้าใจลักษณะผู้เรียนในด้านต่างๆ เป็นอย่างดีเพื่อให้การดำเนินการเรียนการ

สอนมีความสอดคล้องกับลักษณะของผู้เรียน ซึ่ง มาสโลว์ (Maslow, 1979) ได้กล่าวถึงความต้องการทางจิตวิทยาไว้ 4 ประการคือ

1. ความต้องการความปลอดภัย (Safety needs)
2. ความต้องการความเป็นเจ้าของและความรัก (Belongingness and Love needs)
3. ความต้องการความนิยมนับถือสรรเสริญ (Esteem needs)
4. ความต้องการการยอมรับสภาพความสามารถของตนเอง (Self-actualization needs)

นอกจากนี้ครูควรให้ความสนใจด้านความต้องการทางด้านร่างกายของเด็กแต่ละคน การปฏิบัติงานของเด็กในระดับประถมศึกษาเป็นการพัฒนาความเจริญเติบโต และพัฒนาการในด้านต่างๆ เพื่อความสัมฤทธิ์ผลอันจะนำไปสู่ความสำเร็จในอนาคต ชีระ ฤกษ์เจริญ (2525) ได้กล่าวถึงการปฏิบัติงานและการพัฒนาในด้านต่างๆ ของผู้เรียนดังนี้

1. การเรียนรู้ทักษะทางกายต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับการเล่นต่างๆ
2. การสร้างทัศนคติต่อตนเองในขณะที่กำลังเจริญเติบโตขึ้น
3. การเรียนรู้ในการปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนร่วมรุ่นเดียวกัน
4. การเรียนรู้บทบาทที่เหมาะสมกับหญิงและชายในสังคม
5. การพัฒนาทักษะพื้นฐานในการอ่าน เขียน และการคำนวณ
6. การพัฒนาความคิดรวบยอด (Concepts) ที่จำเป็นสำหรับชีวิตประจำวัน
7. การพัฒนาความมีสติ จรรยาบรรณ และค่านิยมต่างๆ
8. การหาทางเพื่อความสัมฤทธิ์ผลในความอิสระส่วนตัว
9. การพัฒนาทัศนคติต่อกลุ่มชนและสถาบันต่างๆ

จำเนียร ศิลปวานิช(2538) กล่าวว่าครูผู้สอนจะเป็นผลดีต่อการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

1. ช่วยในการกำหนดจุดมุ่งหมายของการสอนให้มีความเหมาะสม ไม่สูงหรือต่ำเกินไป
2. ช่วยในการกำหนดเนื้อหาวิชาที่จะนำมาสอนเป็นไปอย่างเหมาะสมกับระดับความรู้

ความสามารถของผู้เรียน

3. ช่วยในการแบ่งกลุ่มผู้เรียน หรือมอบหมายงานให้พอเหมาะกับความรู้ ความสามารถ และความสนใจของผู้เรียนแต่ละคน
4. ช่วยให้ผู้สอนรู้ว่าในระหว่างการเรียนการสอนสมควรจะช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มใด หรือคนใดเป็นพิเศษ เพื่อที่จะให้สามารถเรียนรู้ได้ทันผู้อื่น

การเรียนรู้ของผู้เรียนนับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะการเรียนรู้ดังกล่าวนี้มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็ก ซึ่งส่งผลต่อความต้องการเบื้องต้นที่ผู้เรียนจะได้รับจากการจัดการเรียนการสอน เพราะกิจกรรมจะช่วยให้เด็กเกิดการพัฒนาในด้านต่างๆ ได้

พัฒนาการของผู้เรียนและการแสดงออกทางศิลปะ

การจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาเป็นการจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมในการพัฒนาทางด้านต่างๆ ของผู้เรียน เพื่อความสัมฤทธิ์ผลอันจะนำไปสู่การมีความสุข และความสำเร็จในอนาคตของผู้เรียน ซึ่งสิ่งที่ผู้เรียนจะได้รับจากการจัดการเรียนการสอนดังนี้

โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld,1987) ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางด้านศิลปะของเด็กซึ่งแบ่งระดับพัฒนาการตามลำดับอายุ ดังนี้

1. ขั้นขีดเขียน (Scribbling Stage) ในขั้นนี้เด็กมีอายุระหว่าง 2-4 ขวบ อยู่ในวัยเริ่มเข้าเรียน เด็กจะสนุกอยู่กับการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อ เริ่มการขีดเขียนที่ขาดการควบคุมและขึ้นชมกับการเคลื่อนไหวที่สับสนนั้น

2. ขั้นเริ่มสัญลักษณ์ (Pre-Schematic Stage) ระดับอายุ 4-7 ขวบ เป็นขั้นที่เด็กเริ่มต้นการวาดภาพโดยการแสดงออกที่มีความหมาย แต่ยังไม่มียละเอียดในภาพ เริ่มวาดภาพโดยใช้วงกลมเป็นสัญลักษณ์ และใช้สีตามความพึงพอใจโดยใช้สีซ้ำๆ กัน

3. ขั้นวาดภาพอย่างมีรูปแบบเป็นของตนเอง (Schematic Stage) ระดับอายุ 7-9 ปี เด็กจะเริ่มวาดภาพโดยใช้รูปทรงเรขาคณิต เด็กเริ่มเข้าถึงความสัมพันธ์ของตนเองกับสภาพแวดล้อม การวาดภาพจึงมีเสถียรภาพ และเริ่มเข้าใจถึงความสำคัญของภาพโดยจะเน้นให้เห็นว่าตรงไหนสำคัญ เริ่มใช้สีใกล้เคียงหรือตรงกับความจริง

4. ขั้นการวาดภาพตามความเป็นจริง (The Dawning Stage) ระดับอายุ 9-11 ปี เด็กจะเริ่มมีกิจกรรมนันทนาการกับเพื่อนมากขึ้น การรับรู้และการถ่ายทอด เด็กสามารถสร้างภาพได้เหมือนธรรมชาติที่เป็นอยู่ การใช้สีก็ตรงกับความเป็นจริงกับธรรมชาติ หรือใกล้เคียงกับธรรมชาติที่เป็นแบบ

5. ขั้นวาดภาพเหมือนของจริง (Pseude Realistic Stage) ระดับอายุ 11-13ปี เป็นระยะที่เด็กเข้าสู่ช่วงวัยรุ่น การวาดภาพและการสร้างสรรค์งานศิลปะของเด็กในช่วงนี้ ทำได้เหมือนแบบที่เป็นของจริงได้

6. ขั้นการตัดสินใจ (The Period Decision) ระดับอายุ 14-17 ปี เด็กวัยนี้จะแสดงออกด้วยตนเองอย่างมีจุดมุ่งหมาย และมีความพยายามในการพัฒนาทักษะ เพื่อผลิตผลงานอย่างเต็มความสามารถของตนเอง

พีระพงษ์ กุลพิศาล (2545) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ภายในระหว่างตัวเด็กกับสภาพแวดล้อมในการสร้างงานศิลปะ ก่อให้เกิดพัฒนาการผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. อารมณ์และจินตนาการ คือ กิจกรรมศิลปะจะส่งเสริมให้เด็กใช้จินตนาการอยู่ตลอดเวลา

เวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างการวาดภาพ ซึ่งเป็นโอกาสที่เด็กแสดงเอกลักษณ์เฉพาะตัวออกมาได้ดีที่สุด

2. สถิติปัญญา หมายถึง ความสามารถในการคิดได้อย่างมีเหตุผล ภาพวาดของเด็กจะบ่งบอกถึงพัฒนาการทางสติปัญญา บอกให้รู้ว่าเด็กมีความตระหนักรู้ในสิ่งแวดล้อมอย่างไรระหว่างการทำกิจกรรม จะแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยสติปัญญาของตนเองตลอดเวลา

3. ร่างกาย หมายถึง ระหว่างการทำกิจกรรมศิลปะ การมองและการเคลื่อนไหวร่างกาย จะประสานงานกันตลอดเวลา เด็กจะต้องควบคุมลำตัว แขน นิ้วมือ และส่วนอื่น ๆ จนกลายเป็นความชำนาญหรือทักษะเฉพาะตัวไปในที่สุด

4. การรับรู้ หมายถึง การส่งเสริมและพัฒนาประสาทสัมผัส มีความสำคัญต่อการเสริมสร้างประสบการณ์ทางศิลปะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางจักษุสัมผัส กิจกรรมศิลปะจะช่วยให้เด็กสังเกตสิ่งต่าง ๆ รอบ ๆ ตัว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสี รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว พื้นผิวที่ว่าง น้ำหนักอ่อนแก่ ด้วยเหตุนี้ความสุขสนุกสนานของการสร้างสรรค์ทางศิลปะและความสามารถในการเรียนรู้จึงล้วนแต่อาศัยประสบการณ์ทางการสัมผัสทั้งสิ้น

5. สังคม หมายถึง การเจริญเติบโตทางสังคมของเด็ก สามารถมองเห็นได้จากผลงานสร้างสรรค์ของเขา โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพวาดระบายสีจะบ่งบอกถึงระดับพัฒนาการที่เด็กมีต่อตนเองและต่อบุคคลอื่น ปกติรูปที่เด็กวาด และมองดูออกกว่าเป็นอะไรูปแรกของเขา ก็คือรูปคน ซึ่งพิสูจน์ให้เห็นว่าผลงานของเด็ก ก็สามารถสะท้อนความตระหนักในบุคคลอื่นได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นกระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะเอง ก็ยังเป็นสื่อกลางเสริมสร้างการเจริญเติบโตทางสังคมให้เด็กอีกทางหนึ่งด้วย กล่าวคือ การที่เด็กได้รู้จักสังเกตผลงานของตนเอง หรือความคิดของตนเองในผลงาน ก็ก้าวแรกที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ความคิดในผลงานของบุคคลอื่นต่อไปนั่นเอง และเด็กยังได้แลกเปลี่ยนการทำงานร่วมกับผู้อื่นในกิจกรรมอีกด้วย

6. ลักษณะสร้างสรรค์หมายถึง การเจริญเติบโตทางการสร้างสรรค์เริ่มตั้งแต่ขีดเขียน คิดค้น และประกอบเป็นผลงานอย่างเป็นตัวของตัวเอง ไม่จำเป็นต้องมีทักษะขั้นชำนาญมาก ประสบการณ์ทางศิลปะคือพื้นฐานของกิจกรรมสร้างสรรค์ กระบวนการทำงานศิลปะและผลงานทุกชิ้นสะท้อนให้เห็นการเจริญเติบโตทางการสร้างสรรค์ของเด็ก

7. สุนทรียภาพ หมายถึง คุณค่าอย่างหนึ่งที่เกิดจากการจัดรวมความคิด ความรู้สึก และการรับรู้ไว้ภายใต้การแสดงออกที่จะสื่อสารความคิดและความรู้สึกนั้นแก่บุคคลอื่น คุณค่าทางสุนทรียภาพจะปรากฏอยู่ในผลงานที่มีลักษณะสร้างสรรค์ของเด็กเสมอ กิจกรรมศิลปะจะส่งเสริมให้เด็กได้รู้จักความคิด ความรู้สึก ที่ได้รับจากสิ่งแวดล้อม มาจัดเข้าด้วยกันเป็นผลงานทางศิลปะ แล้วแสดงออกมาด้วยเทคนิควิธีการต่าง ๆ อย่างมีคุณค่า

วิรุณ ตั้งเจริญ (2532) ได้อธิบายถึงพัฒนาการที่ผู้เรียนจะได้รับจากการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา ดังนี้

1. พัฒนาการทางด้านอารมณ์ (Emotion Growth) การทำงานศิลปะ เป็นกิจกรรมการเรียนที่ทำให้ผู้เรียนได้แสดงออกอย่างสนุกสนานเพลิดเพลิน ได้แสดงความสามารถและได้เห็นผลสำเร็จจากการแสดงออกของตน ความเพลิดเพลิน ความสนุกสนาน ความภาคภูมิใจจะช่วยพัฒนาอารมณ์ของเด็กได้เป็นอย่างดี เด็กที่ได้รับเสรีภาพทางอารมณ์ด้านการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ ย่อมสร้างความรู้สึกลดอคัญและมั่นใจในการเผชิญปัญหาสิ่งแปลกใหม่และรู้จักการยืดหยุ่นแยกแยะสิ่งต่างๆด้วยความมั่นใจ

2. พัฒนาการทางด้านสติปัญญา (Intellectual Growth) “สติปัญญา” หมายถึง คุณภาพในการเรียนรู้ คุณภาพในการคิด และคุณภาพในการแสดงออก กระบวนการทำงานศิลปะนั้น เริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งเป็นประสบการณ์ และมีการบูรณาการประสบการณ์ความคิดและจินตนาการเข้าด้วยกัน แล้วจึงสังเคราะห์เป็นเส้น รูปทรง และสีในขั้นสุดท้าย ย่อมเป็นกระบวนการเรียนรู้ด้านหนึ่งที่เหมาะสมกับวัยเด็กเป็นอย่างมาก นับเป็นการช่วยพัฒนาการเรียนรู้และสติปัญญาโดยตรง

3. พัฒนาการทางด้านร่างกาย (Physical Growth) ศิลปะมีผลต่อการพัฒนาทางด้านร่างกายของผู้เรียนเป็นการพัฒนาทั้ง 2 ด้านด้วยกันคือ พัฒนาการด้านร่างกายในแง่การเคลื่อนไหว การออกกำลังกายแขนขา และการพัฒนาการทางด้านร่างกายในแง่ของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างการใช้มือให้สัมพันธ์กับตา และความคิดรวมทั้งโสตประสาทอื่นๆ

4. พัฒนาการทางการรับรู้ (Perception Growth) ศิลปะจะช่วยพัฒนาทางการรับรู้ของผู้เรียนได้ โดยที่กิจกรรมศิลปะได้ผ่านการสร้างเสริมความสามารถในการรับรู้ในด้านการรับรู้วัตถุ สิ่งแวดล้อม และสภาพการณ์ต่างๆ ในฐานะที่สิ่งเหล่านั้นเป็นสื่อกลางในการสร้างสรรค์รูปแบบทางศิลปะ เด็กย่อมมีการแสดงออกตามสิ่งที่ได้เห็น เด็กได้ผ่านการส่งเสริมการรับรู้สิ่งต่างๆ กับเป็นการสร้างเสริมสมรรถภาพทางด้านประสาทสัมผัสและการรับรู้โดยตรง

5. พัฒนาการทางด้านสังคม (Social Growth) การปฏิบัติกิจกรรมศิลปะ เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กทำงานร่วมกัน ปรึกษาหารือ ช่วยเหลือกัน เป็นการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น หรือเป็นพัฒนาการทางด้านสังคมของผู้เรียน

6. พัฒนาการทางด้านสุนทรียภาพ (Aesthetic Growth) สุนทรียภาพคือ ประสิทธิภาพในการรับรู้ความงาม ความเหมาะสม ความเป็นธรรมชาติของสรรพสิ่ง กิจกรรมศิลปะเป็นกิจกรรมความงามโดยตรง เป็นการสร้างสรรค์ความงามเพื่อเสริมสร้างสุนทรียภาพให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ในทั้งในขณะปฏิบัติงาน และการที่ได้ชื่นชมผลงานของตนเอง และของผู้อื่น และนอกจากสุนทรียภาพทางด้านศิลปะแล้ว ยังหมายรวมถึงสุนทรียภาพต่อธรรมชาติแลสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

7. พัฒนาการทางการสร้างสรรค์ (Creative Growth) การสร้างสรรค์คือ การแสดงออกที่อิสระและมีลักษณะเฉพาะตัว รวมทั้งสมรรถภาพในการแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตด้วยกิจกรรมศิลปะเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ทำทลาย ความคิดและการแสดงออก การสร้างสรรค์ของเด็กจะปรากฏให้พบเห็นได้ในงานศิลปะ ไม่ว่าจะป็นรูปแบบ เนื้อหา และแนวคิด การสร้างสรรค์ผลงานยังเป็นการสร้างเสริมบุคลิกภาพของผู้เรียนอีกด้วย

ลินเดอร์แมน (Earl W, Linderman, 1977) กล่าวถึงผลดีในการสร้างสรรค์ศิลปะของเด็กไว้ดังนี้

1. การสร้างสรรค์ศิลปะเป็นการช่วยพัฒนาทักษะ โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ทางศิลปะผ่านการทดลอง ค้นคว้า และการปฏิบัติงาน
2. การสร้างสรรค์ศิลปะของเด็กช่วยให้เกิดความซาบซึ้งต่อการทำงานของศิลปินผลงานศิลปะและสิ่งต่างๆ ที่มีความประณีตงดงาม
3. การสร้างสรรค์ศิลปะอย่างต่อเนื่อง และด้วยวิถีทางที่มีเสรีภาพ ย่อมสร้างเสริมให้เด็กกลายเป็นบุคคลที่มีลักษณะนิสัยสร้างสรรค์
4. การสร้างสรรค์ศิลปะจะนำมาซึ่งความคิดอ่าน และการปฏิบัติที่ยืดหยุ่นเหมาะสมและมีความเชื่อมั่นในการทำงาน
5. การสร้างสรรค์ศิลปะของเด็ก จะกระตุ้นให้เด็กเป็นคนที่มีความคิดต่อสิ่งต่างๆ อย่างชัดเจนหรือเป็นรูปธรรม และมีความคิดคำนึงที่แน่นอน

จอห์น เอ ไมเคิล (Michael, 1983) กล่าวถึงลักษณะของผู้เรียนศิลปะโดยจำแนกลักษณะของการถ่ายทอดทักษะทางการทำงานแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะคือ

1. ผู้เรียนแบบปฏิบัติเชิงกล (Mechanical orientation) มีลักษณะของการทำงานแบบใช้มือมากกว่าความคิดมักจะทำงานศิลปะแบบเป็นขั้นตอน(Step by step) ด้วยเครื่องมือทางศิลปะที่จำกัดการทำงานอยู่ภายใต้การควบคุมอย่างเป็นระบบมากจนเกินไปทำให้ผลงานที่ออกมาขาดความงามทางสุนทรียภาพเป็นเพียงผลงานที่แสดงออกทางเทคนิคมากกว่า
2. ผู้เรียนแบบปฏิบัติอย่างดั้งเดิม (Primitive orientation) เป็นลักษณะของผู้เรียนที่แสดงออกในงานด้วยรูปทรงที่เรียบง่ายโดยไม่คำนึงถึงสัดส่วนที่ถูกต้อง ต้องการที่จะแสดงออกแบบทดลองผิดลองถูกมากกว่าจะคำนึงถึงความถูกต้องตามกฎเกณฑ์
3. ผู้เรียนแบบปฏิบัติด้วยปัญญา (Intellectual orientation) การทำงานของผู้เรียนในลักษณะนี้จะคำนึงถึงความสมบูรณ์ของรูปแบบวิธีคิด และทักษะแสดงออกให้เห็นถึงความสามารถในเชิงทักษะจนขาดการแสดงออกทางด้านความรู้สึก
4. ผู้เรียนแบบปฏิบัติตามสัญชาตญาณและอารมณ์ (Intuitive emotional orientation) ผู้เรียนในลักษณะนี้ เป็นผู้มีความสามารถในการทำงานมีความเชื่อมั่นในตนเองสูงสามารถสร้างผลงานให้เกิดความเคลื่อนไหวตามความรู้สึกด้วยตนเองไม่ต้องอาศัยคำแนะนำจากอาจารย์ผู้สอนมากนัก

การเรียนรู้ศิลปะของเด็กในระดับประถม

แมคฟี (Mcfee,1977) ได้กล่าวถึงความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับการเรียนรู้ศิลปะศึกษาไว้ดังนี้

1. เด็กไม่ว่าจะมีพื้นฐานต่างกันอย่างไรก็สามารถมีความรู้ทางศิลปะได้ทุกคน
2. การเรียนรู้ทางศิลปะควรเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม หรือสังคม

วิรุณ ตั้งเจริญ (2532) กล่าวว่า ศิลปะศึกษาเป็นวิชาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีลักษณะเป็นกระบวนการต่อเนื่องในอันที่จะประยุกต์ใช้พฤติกรรมในการเรียนรู้ สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน

วิรัตน์ พิชญ์ไพญญ์ (2531) ได้อธิบายถึงลักษณะเด็กแต่ละระดับชั้นว่ามีความแตกต่างในความต้องการแสดงออกและความสนใจทางศิลปะ สรุปได้ดังนี้

1. เด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ชอบที่จะใช้มือปฏิบัติงานด้วยตนเอง การที่เด็กได้มีโอกาสแสดงออกอย่างอิสระตามความสนใจ เป็นการช่วยให้เด็กได้มีความเพลิดเพลิน สนุกสนานในการสร้างสรรค์ เด็กชอบการเล่นที่เป็นการพักผ่อน สนุกสนาน และเป็นการแสดงความสามารถของตน ชอบและสนใจในสิ่งที่เป็นประสบการณ์ใหม่ ๆ รวมทั้งต้องการแสดงออกเพื่อให้ทุกคนยอมรับในความเป็นสมาชิกของกลุ่ม

2. เด็กในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 4 ความเจริญทางร่างกายมีความคล่องตัวและมีความแม่นยำขึ้น โดยเฉพาะความสามารถในการใช้สายตาและมือ ได้ประสานสัมพันธ์กันดีขึ้น ความเจริญในกลุ่มเนื้อส่วนอื่นดีขึ้น สามารถสร้างสรรค์งานที่มีรายละเอียดได้มากขึ้น โดยเฉพาะการเขียนภาพคน มักจะทำงานในกลุ่มที่เป็นเพศเดียวกัน ระยะเวลาของความสนใจนานขึ้นกว่าเดิม มีความสนใจในสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

3. เด็กในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 มีความรับผิดชอบสูงขึ้น มีความเข้าใจในสิ่งที่ถูกและผิดมากขึ้น ชอบสร้างสรรค์งานตามความสนใจของตนเอง มีการแสดงออกสัมพันธ์กับอารมณ์และความเจริญทางร่างกาย มีความแม่นยำในการปฏิบัติงานดีขึ้น มีความพอใจและความสุขในการทำงานเป็นกลุ่มร่วมกับเพื่อน ๆ

ศิลปะศึกษาเป็นวิชาที่จัดประสบการณ์การเรียนการสอนด้านศิลปะในโรงเรียนให้กับเด็กตามวุฒิภาวะ เพื่อส่งเสริมให้มีโอกาสแสดงออกอย่างเสรีทางความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ ตามความสนใจ และความถนัดตามธรรมชาติของเด็กแต่ละคน (เลิศ อานันท์, 2523) ซึ่งวิรุณ ตั้งเจริญ (2526) ได้กล่าวไว้ว่าในขณะที่เด็กทำกิจกรรมทางศิลปะศึกษา เด็กจะแสดงออกจากจิตสำนึก (Conscious) ของแต่ละคน ดังนั้นผลงานของเด็กจึงมีความซับซ้อน ยากง่ายแตกต่างกัน สิ่งที่มีผลต่อการแสดงออกทางศิลปะของเด็ก ประกอบด้วยพื้นฐานทางด้านต่างๆ ดังนี้

1. พื้นฐานทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการแสดงออกทางศิลปะของเด็กคือ ความเชื่อแบบแผน หรือลักษณะการดำเนินชีวิตและกิจกรรมของคนในสังคม ศิลปะเด็กจึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมใน

สังคม ทั้งในแง่การสะท้อนถ่ายทอดสภาพความเป็นอยู่ของสังคมให้ปรากฏเป็นผลงานศิลปะ และการสร้างสรรค์ศิลปะให้เป็นรูปวัตถุทางวัฒนธรรม

2. พื้นฐานทางสภาพแวดล้อม ที่มีผลต่อการแสดงออกทางศิลปะของเด็ก ได้แก่ ธรรมชาติ ผู้คน อาคารบ้านเรือน ฯลฯ สิ่งแวดล้อมเหล่านี้ในฐานะที่มีสภาพเป็นรูปธรรม นับว่ามีผลกระทบต่อ การแสดงออกทางศิลปะโดยเด็กจะเสนอรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับวัตถุ สิ่งแวดล้อม เสนอเหตุการณ์ต่างๆ หรือเสนอความคิดอย่างใดอย่างหนึ่งเกี่ยวกับสภาพสิ่งแวดล้อมโดยการถ่ายทอดออกมาเป็นผลงาน ศิลปะ

3. พื้นฐานทางความแตกต่างระหว่างบุคคล ความแตกต่างทางเอกลักษณ์ของเด็กแต่ละคน เช่น บุคลิกภาพ สติปัญญา อารมณ์ ความนึกคิด จะมีผลไปสู่การแสดงออกที่แตกต่างกัน ทั้งเรื่องราว รายละเอียด สี ความซับซ้อน เด็กอาจจะเลือกวัสดุอุปกรณ์ที่ต่างกัน แสดงออกด้วยเทคนิคที่แตกต่าง กัน งานศิลปะที่เด็กแสดงออกจึงมีแบบแผนเฉพาะตัวที่สะท้อนความแตกต่างทางเอกลักษณ์ของเด็กแต่ละคน โดยเฉพาะ

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537) กล่าวว่าข้อมูลส่วนตัว และพื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียนเป็นสิ่ง สำคัญที่ผู้สอนจะต้องศึกษาอย่างละเอียด ข้อมูลนี้จะเป็นส่วนกำหนดในการจัดการเรียนการสอนได้ อย่างมีประสิทธิภาพตรงกับความต้องการ ความรู้ความสามารถ ความสนใจของผู้เรียน และ สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนในหลักสูตร

จากการศึกษาแนวคิดของนักการศึกษาที่ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับผู้เรียน สามารถสรุปได้ว่า ผู้เรียนเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญในการจัดการเรียนการสอน ทั้งยังเป็นตัวชี้วัดถึงความสำเร็จใน การจัดการเรียนการสอน เพราะสิ่งสำคัญที่จะทำให้ผู้สอนทราบว่าการจัดการเรียนการสอนนั้นบรรลุถึง จุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับพัฒนาการด้านต่างๆ และพฤติกรรมการแสดงออก ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. ด้านหลักสูตร

หลักสูตรเป็นสิ่งที่จัดทำขึ้น เพื่อเป็นตัวกำหนดในสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ และเป็นตัวกำหนดถึงสิ่งมุ่งหวังที่ต้องการให้เกิดกับตัวผู้เรียน เพื่อเป็นการวางรากฐานให้กับประชาชน ที่จะได้รับจากระบบการศึกษา จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวกับหลักสูตร พบว่า แนวคิดพื้นฐานสำคัญของหลักสูตรครอบคลุมถึง ความหมายของหลักสูตร องค์ประกอบของหลักสูตร ประเภทของ หลักสูตร การสร้างหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้

ความหมายของหลักสูตร

มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้อย่างกว้างขวางแตกต่างกัน ออกไปตามทัศนะและแนวคิดของนักการศึกษาแต่ละท่าน ดังนี้

ทาบ (Taba, 1962) เห็นว่าหลักสูตรเป็นกระบวนการสร้างผลผลิตให้แก่สังคมในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตรคือ มวลประสบการณ์ทั้งหลายที่ทางโรงเรียนจัดให้แก่นักเรียน เพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองไปในทางที่พึงปรารถนา

ธีรารัง บัวศรี (2532) กล่าวว่า หลักสูตร คือ แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้น เพื่อแสดงถึงจุดมุ่งหมายการจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมและประสบการณ์ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านต่างๆ ตามจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้

พรศักดิ์ สุจริตรักษ์ (2540) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตรเป็นมวลความรู้ ประสบการณ์ และกิจกรรมทั้งหมดที่จัดไว้อย่างเป็นระบบให้แก่นักเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ทั้งในและนอกโรงเรียน

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความหมายของหลักสูตรดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า หลักสูตรหมายถึง มวลประสบการณ์ความรู้ที่โรงเรียนจัดให้แก่นักเรียนทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้เรียนทั้งทางด้านร่างกาย สังคม ปัญญา และจิตใจเพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

องค์ประกอบของหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตรจะช่วยให้เห็นโครงสร้างของหลักสูตรทั้งระบบได้ชัดเจนว่า หลักสูตรทั้งระบบประกอบด้วยส่วนสำคัญอะไรบ้าง ตลอดจนทำให้ทราบแนวทางการจัดการเรียนการสอน การประเมินผล และการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรไปด้วย สำหรับองค์ประกอบหลักสูตรมีนักการศึกษาได้ให้ทัศนะไว้หลายท่าน ดังนี้

ทาบ (Taba, 1962) กล่าวไว้ว่า หลักสูตรไม่ว่าจะออกแบบมาอย่างไรก็ตาม ควรจะมีองค์ประกอบ 4 ประการด้วยกัน คือ

1. วัตถุประสงค์ประสงค์ทั่วไป และวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา
2. เนื้อหาวิชา และจำนวนชั่วโมงสอนแต่ละวิชา
3. กระบวนการเรียนการสอน หรือการนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผลหลักสูตร

ธีรารัง บัวศรี (2532) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ว่ามีความสำคัญ 6 ประการ คือ

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (Curriculum Aims) หมายถึง ผลส่วนรวมที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากที่เรียนจบหลักสูตรไปแล้ว
2. จุดประสงค์ของการเรียนการสอน (Instructional Objectives) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากที่เรียนจบเนื้อหาสาระในรายวิชาที่กำหนดไว้
3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์ (Content and Experiences) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และประสบการณ์ที่ต้องการให้ผู้เรียนได้รับ
4. ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน (Instructional Strategies) หมายถึง กระบวนการและวิธีการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางความรู้และอื่นๆ ตามจุดประสงค์และจุดหมายที่กำหนดไว้
5. วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน (Instructional Media and Materials) หมายถึง เครื่องมือ เครื่องใช้ และวัสดุต่างๆ รวมทั้งอุปกรณ์โสตทัศนศึกษา และอื่นๆ ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพและประสิทธิภาพการเรียนการสอน
6. การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การประเมินผลหลักสูตรและการประเมินผลการเรียนการสอน

วารารณีย์ สุนาลัย (2535) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรว่ามี 4 องค์ประกอบด้วยกันคือ

1. วัตถุประสงค์ (Objectives) วัตถุประสงค์ของการจัดหลักสูตร ควรกำหนดว่า มีความต้องการที่จะให้ผู้เรียนเป็นอย่างไร และจะให้บรรลุถึงจุดประสงค์ที่ต้องการนั้นๆ หรือไม่ ก็ต้องมีการตั้งมาตรฐานของวัตถุประสงค์ให้ถูกต้องและชัดเจน ดังนั้นส่วนที่สำคัญของหลักสูตรจึงจำเป็นต้องวางหลักเกณฑ์ให้เหมาะสม เนื่องจากการเรียนการสอนนั้นขึ้นอยู่กับหลักสูตร ในทางตรงกันข้ามหลักสูตรก็ขึ้นอยู่กับวิธีการเรียนการสอน ดังนั้นการสร้างหลักสูตรขึ้นมาต้องเน้นถึงวัตถุประสงค์ให้มากที่สุด
2. เนื้อหาสาระวิชาของหลักสูตร คือส่วนสำคัญในการที่จะเป็นตัวสำคัญในการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากว่าในแต่ละระดับชั้นนั้น มีเนื้อหาสาระวิชาที่แตกต่างกันจึงจำเป็นต้องเรียงลำดับความยากง่ายของสารวิชานั้นๆตลอดจนการจัดลำดับวิชาที่มาก่อนและหลังให้เหมาะสม และให้ผู้เรียนเรียนรู้และนำความรู้ไปพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation) การนำเอาหลักสูตรไปใช้นั้น เป็นหน้าที่ของผู้สอน ตลอดจนผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบริหารโรงเรียน ต้องเป็นผู้ดำเนินการนำโครงการของหลักสูตรไปใช้ จะได้ผลสำเร็จตามที่กำหนดไว้หรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับวิธีการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน และการเรียนของผู้เรียน ซึ่งควรได้รับความร่วมมือจากทั้งผู้เรียนและผู้สอนด้วย

สรุปแล้วการนำหลักสูตรไปใช้ก็คือ การสอน ส่วนผู้ที่มีความสำคัญมากในการนำหลักสูตรไปใช้ก็คือ ครูผู้สอนนั่นเอง

4. การประเมินผล (Evaluation) การประเมินผลหลักสูตรที่ดี จะต้องคำนึงถึงตัวหลักสูตรเป็นสำคัญ เนื่องจากการประเมินผลหลักสูตรเป็นงานที่ต้องการความละเอียดถี่ถ้วน จึงจำเป็นต้องมีผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ตรวจสอบและประเมินผลหลักสูตรว่า หลักสูตรที่นำมาใช้แล้วมีผลสัมฤทธิ์ตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ถ้าไม่สัมฤทธิ์ผล ก็ต้องมีการติดตามค้นหาสาเหตุว่าหลักสูตรที่จัดทำขึ้นนั้นวางวัตถุประสงค์ไว้สูงเกินไปหรือไม่ หรือเนื้อหาสาระไม่สัมพันธ์กันกับวัตถุประสงค์ ผู้สอนไม่เข้าใจใจหลักสูตร ไม่มีเทคนิคในการสอน ไม่บันทึกการสอนประจำวัน ขาดอุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น สรุปว่า การประเมินผลหลักสูตรที่สมบูรณ์แบบมีการวางแผนการประเมินล่วงหน้า เพื่อหาสาเหตุว่าหลักสูตรมีจุดอ่อนในส่วนไหน แล้วจึงจะนำผลการประเมินหลักสูตรที่ได้ไปวิเคราะห์ต่อไป

แนวทางการจัดหลักสูตรศิลปศึกษา

จอห์น เอ ไมเคิล (Michael, 1983) ได้เสนอแนวทางในการจัดหลักสูตร โดยแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1. หลักสูตรที่วางแผนล่วงหน้าโดยยึดวิชา ศิลปะในหลักสูตรรูปแบบนี้ ได้รับความสำคัญในแง่ของการเป็นศาสตร์หรือองค์ความรู้ เช่นเดียวกับความรู้ทางวิชาการแขนงอื่น ๆ การวางแผนหลักสูตรจึงอาศัยการวิเคราะห์ แยกแยะเนื้อหาวิชาเป็นหมวดความรู้ต่าง ๆ จากนั้นจึงจัดลำดับเนื้อหาที่ตายตัวตามแนวที่เชื่อว่าเป็นพื้นฐานและส่วนอื่น ๆ ตามลำดับ ครูจะสอนไปตามลำดับของแผนที่วางไว้อย่างเคร่งครัด นักเรียนจะทำกิจกรรมอย่างเดียวกันหมดในเวลาเดียวกัน ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนที่ไม่ลำบากแก่นักเรียน เพราะเป็นรูปแบบเดียวกับการเรียนวิชาอื่น ๆ ชั้นเรียนมักเป็นทางการและเป็นระเบียบ เพราะกิจกรรมหลักจะเป็นแบบฝึกหัดที่ครูกำหนดตามแนวหลักสูตรซึ่งง่ายสำหรับครูในการประเมินผล เพราะทราบล่วงหน้าถึงผลสำเร็จของงาน ตลอดจนความรู้และทักษะที่นักเรียนต้องเรียน อย่างไรก็ตามนักเรียนที่ไม่ค่อยมีความมั่นใจ และรู้สึกว่าคุณไม่มีความสามารถทำตามคำสั่งได้ อาจเกิดความเครียดและวิตกกังวล และแสดงออกในพฤติกรรมตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรรูปแบบนี้

2. หลักสูตรที่วางแผนล่วงหน้าโดยยึดนักเรียน ศิลปะรูปแบบนี้ได้รับการมองในรูปของศาสตร์และมีเนื้อหาที่ชัดเจน แต่จะจัดลำดับเนื้อหาซึ่งยืดหยุ่นเพื่อรองรับความต้องการและความสนใจของนักเรียนแต่ละกลุ่ม หรือเพื่อรองรับความต้องการและความสนใจของนักเรียนแต่ละกลุ่ม หรือเพื่อรองรับสถานการณ์ที่เป็นไปหรือน่าสนใจ ในการวางแผนหลักสูตรครูจะคำนึงถึงความต้องการและความสนใจของนักเรียนประกอบการประเมินสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในปีการศึกษาหนึ่งๆ แล้วปรับ

เนื้อหาเพื่อให้สอดคล้องกัน การจัดหลักสูตรในรูปแบบนี้อาจเรียกว่าเป็นการยึดนักเรียนด้วยการกึ่งการจัดลำดับโดยมีนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เพราะครูจะคำนึงถึงนักเรียนและพยายามนำเสนอประสบการณ์ที่จำเป็นในเวลาที่มีความหมาย เพื่อให้เข้ากับความต้องการและความสนใจของนักเรียน การจัดแบบนี้เหมาะสำหรับวิชาเริ่มต้นของระดับมัธยมศึกษา

3. หลักสูตรที่ปรับและพัฒนาโดยยึดนักเรียน ครูศิลปะจะปรับแผนพัฒนาหลักสูตรต่อไปเมื่อได้ศึกษาปัจจัยหลักเกี่ยวกับนักเรียนแล้วได้แก่ความต้องการ ความสนใจ ความสามารถในการนำไปใช้ สถานภาพเบื้องต้น และแง่มุมอื่น ๆ ซึ่งอาจกระทบต่อการเรียนรู้และพัฒนาการ ไม่มีการกำหนดเนื้อหาวิชาไว้ล่วงหน้า ขึ้นอยู่กับความสนใจของนักเรียน การจัดชั้นแบบนี้เหมาะกับชั้นเรียนที่ผ่านวิชาซึ่งเป็นระบบชัดเจนมาแล้ว เพราะนักเรียนควรมีพื้นฐานทางศิลปะมาพอสมควร

สุลักษณ์ ศรีบุรี (2534) ได้กล่าวถึงเป้าหมายสำคัญที่หลักสูตรต้องการปลูกฝังในการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาไว้ดังนี้

1. เชิงศิลป์ (Artistic Goal) การเรียนเพื่อเข้าถึงแก่นสาระ หรือธรรมชาติของวิชาศิลปะ
2. การรับรู้ (Perceptual Goal) เรียนศิลปะเพื่อประมวลประสบการณ์รับรู้ เน้นการมอง การสังเกต การใช้โสตประสาท การได้ยิน การได้ฟัง และการใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ ทำงานประสานสัมพันธ์ร่วมกัน
3. สติปัญญา (Intelligence Goal) การส่งเสริมให้ใช้ความคิด จินตนาการ และแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาความคิดของตนเอง และระดมความคิดแลกเปลี่ยนกับผู้อื่น
4. ทักษะการใช้เครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ (Manipulative Goal) สามารถใช้เครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานศิลปะได้อย่างคล่องแคล่ว
5. การแสดงออก (Expressive Goal) แสดงออกถึงความคิด จินตนาการ ความรู้สึกที่อยู่ภายใน โดยใช้กิจกรรมศิลปะเป็นสื่อ ช่วยผ่อนคลายอารมณ์เคร่งเครียด
6. การสร้างสรรค์ (Creative Goal) การสร้างสรรค์ที่เป็นแบบอย่างเฉพาะตัว ทั้งด้านความคิด จินตนาการ การคลี่คลาย การแก้ปัญหา ตลอดจนรูปแบบการทำงาน รู้จักการปรับเปลี่ยน ต่อเติม ยืดหยุ่น และประยุกต์อย่างมีทักษะ
7. ความชื่นชม (Art Appreciation Goal) นำความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปะ องค์ประกอบศิลป์ และความงามไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างเหมาะสม บังเกิดความชื่นชมและเห็นคุณค่า

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความหมายหลักสูตรและแนวทางในการจัดทำหลักสูตร ตามทฤษฎีของนักการศึกษา พบว่า หลักสูตรจำเป็นจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ด้วยกันทั้งหมด 4 ประการคือ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาสาระของหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน หรือ การนำหลักสูตรไปใช้ การประเมินผลหลักสูตร ดังนั้นในการจัดทำหลักสูตรจำเป็นจะต้องคำนึงถึงความสอดคล้องขององค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง และในการจัดทำหลักสูตรควรจะต้องคำนึงความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสังคมที่นำหลักสูตรไปใช้ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการบรรลุถึงจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ของผู้เรียน ในที่นี้ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงจุดประสงค์การจัดการเรียนการสอน และเนื้อหาสาระ

3. จุดประสงค์ของการจัดการเรียนการสอน

จุดประสงค์ของการจัดการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนได้มีคุณลักษณะ และพฤติกรรมตามที่ต้องการ การเขียนจุดประสงค์การเรียน ต้องระบุแนวทางที่ผู้เรียนจะแสดงออก สิ่งสำคัญประการแรกที่ต้องกระทำในการจัดการเรียนการสอน คือ การกำหนดจุดประสงค์เพื่อให้ผู้จัดการเรียนการสอนทุกฝ่ายเข้าใจตรงกัน (दनัย ไชโยธธา ,2534) จุดประสงค์ของการจัดการศึกษามีอยู่ 3 ระดับดังนี้คือ จุดประสงค์ของหลักสูตร จุดประสงค์เฉพาะวิชา และจุดประสงค์การเรียนรู้ (สุมิตร คุณากร,2518) จุดประสงค์ของการเรียนการสอนจะต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ที่เป็นเป้าหมายในการจัดการศึกษาของชาติ ซึ่งมีนักการศึกษาได้ให้ความหมายและทัศนะเกี่ยวกับจุดประสงค์การจัดการเรียนการสอนไว้ดังนี้

ทาบา(Taba,1962) ได้แบ่งวัตถุประสงค์ออกเป็นหัวข้อใหญ่ๆ ได้ 4 ประการดังนี้

1. วัตถุประสงค์เกี่ยวกับความรู้เป็นพื้นฐานที่มีความสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาเสริมสร้างวัตถุประสงค์ระดับอื่นอีก 3 ระดับ แต่ละระดับจะต้องมีการพิจารณาเลือก และจัดรวบรวมไว้ดีเพื่อเป็นพื้นฐานในการกำหนดวัตถุประสงค์อื่นต่อไป
2. วัตถุประสงค์เกี่ยวกับความคิดความสำคัญพื้นฐานของวัตถุประสงค์นี้จะรวมถึง ขบวนการของสิ่งที่เชื่อมโยงกัน การจัดรวบรวมพินิจเพื่อเป็นพื้นฐานนำไปสู่หลักการวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการคาดคะเนต่อไป
3. วัตถุประสงค์เกี่ยวกับทัศนคติซึ่งรวมถึงความรู้สึกและความอ่อนไหว การเสริมสร้าง ค่านิยมแบบประชาธิปไตย และส่งเสริมคุณธรรม และวัฒนธรรมเป็นต้น
4. วัตถุประสงค์เกี่ยวกับทักษะ ได้แก่ การฝึกฝนให้มีนิสัยรักการทำงาน การฝึกปฏิบัติการ มีทักษะสัมพันธ์ เสริมสร้างทักษะพัฒนาการแต่ละด้าน และการร่วมทำงานเป็นกลุ่ม เป็นต้น

นอกจากนี้ ทาบา ได้เสนอแนะว่า วัตถุประสงค์เกี่ยวกับความรู้ สามารถนำมาใช้เป็น ข้อมูลในการพิจารณาเลือกเนื้อหาสาระ และอีก 3 ด้านนั้นสามารถนำมาประกอบการพิจารณาในการ เลือกวิธีการสอน และแนวทางการจัดประสบการณ์เรียนรู้

สำหรับเกณฑ์ในการกำหนดวัตถุประสงค์ ทาบา(Taba,1962) ได้เสนอแนะข้อมูลในการ กำหนดเกณฑ์เพื่อสร้างวัตถุประสงค์ โดยตั้งเป็นคำถามให้เราพิจารณาก่อนที่จะกำหนดวัตถุประสงค์ จริง ดังนี้

1. สิ่งทั้งหลายที่เรากำลังพิจารณานั้นมีความสำคัญต่อวัฒนธรรมของเราหรือไม่
2. สิ่งที่เรากำลังพิจารณาอยู่นี้มีส่วนสัมพันธ์ต่อเนื้อหากันกับเนื้อหาสาระ และการเรียนรู้หรือไม่
3. สิ่งที่เรากำลังกำหนดเป็นวัตถุประสงค์นี้ได้แสดงถึงความแจ่มชัดเกี่ยวกับการเลือกและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้หรือไม่
4. การกำหนดวัตถุประสงค์นั้นได้แสดงถึงระดับพฤติกรรม ปรากฏออกมาอย่างชัดเจนหรือไม่
5. การกำหนดวัตถุประสงค์นี้ได้ครอบคลุมถึงผลที่จะเกิดขึ้นมา โดยมีการตอบสนองของการปฏิบัติจริงที่โรงเรียนได้มากนักน้อยเพียงไร
6. การกำหนดวัตถุประสงค์แต่ละข้อได้แสดงเอกลักษณ์หรือมีลักษณะเฉพาะของมันเอง มากน้อยเพียงไร มีการซ้ำซ้อนกับวัตถุประสงค์ข้ออื่นๆ หรือไม่

จุดประสงค์การเรียนรู้

การเขียนจุดประสงค์การเรียนรู้เป็นเรื่องสำคัญมากที่ครูต้องปฏิบัติได้เพราะประโยชน์ที่ได้รับนั้นมีมากมาย กล่าวคือ ช่วยในการวางแผนการสอนโดยเฉพาะการจัดเนื้อหา กิจกรรม วัสดุอุปกรณ์การสอนช่วยในการวัดและการประเมินผล และช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอีกด้วย (วุฒิ วัฒนสิน ,2541) สอดคล้องกับคนัย ไชโยธา (2534) ที่กล่าวว่า จุดประสงค์การเรียนรู้เป็นสิ่งที่มีความประโยชน์กับผู้สอนใช้เป็นแนวทางในการเลือกเนื้อหาวิชา เลือกวิธีการสอน และยังเป็นแนวทางในการเลือกวิธีการประเมินผล ส่วนผู้เรียนจะทราบวิชาที่ตนเรียนนั้นมีเป้าหมายประสงค์อะไร ควรจะรู้อะไรมากน้อยเพียงใด ความคาดหวังและความต้องการของผู้สอนมีมากน้อยเพียงใด ผู้เรียนจะได้ปรับตัวและดำเนินตามได้ถูกต้องเหมาะสม นอกจากนี้จุดประสงค์การสอนจะช่วยให้ผู้เรียนเป็นนักคิดและนักปฏิบัติที่ดียิ่งขึ้น จุดประสงค์การสอนจึงเป็นจุดประสงค์ที่ผู้สอนกำหนดขึ้นเฉพาะเจาะจงลงไปให้เหมาะสม สอดคล้องกับผู้เรียน สังคม และจุดประสงค์การศึกษาในระดับและขั้นตอนต่างๆ

สมบูรณ์ ชิตพงศ์ (2523) ให้ความหมายของจุดประสงค์การเรียนรู้ไว้ว่าเป็นจุดประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างเจาะจง โดยระบุลงไปว่าในการเรียนการสอนแต่ละครั้งต้องการให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมอะไรบ้าง ส่วนมากมักจะกำหนดให้อยู่ในรูปของจุดประสงค์การเรียนรู้

กนก จันทร์ขจร (2531) ให้คำจำกัดความของคำว่า จุดประสงค์ของการเรียนรู้หมายถึงจุดหมายปลายทางหรือเป้าประสงค์ของการเรียนการสอนที่ผู้สอนกำหนดขึ้น ผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ตามที่ต้องการ

दनัย ไชยโยธา (2534) กล่าวว่ากำหนดจุดประสงค์ในการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เหมาะสมตามความต้องการนั้น อาศัยพื้นฐานที่ว่า การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม จึงได้แบ่งจุดประสงค์ตามลักษณะการเรียนรู้เป็น 3 ลักษณะดังนี้

1. พุทธิพิสัย (Cognitive domain) เป็นจุดประสงค์ที่เกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผลในการพิจารณาตัดสินค่าของงานและสิ่งอื่นๆ

2. จิตพิสัย (Affective domain) เป็นจุดประสงค์ที่เกี่ยวกับด้านอารมณ์ ความรู้สึก ระดับของการยอมรับหรือไม่ยอมรับในสิ่งใดสิ่งหนึ่งของบุคคล

3. ทักษพิสัย (Psychomotor domain) เป็นจุดประสงค์ที่แสดงทักษะการเคลื่อนไหวทางกาย เช่น การเขียน การพูด การวาด การรำ และอื่นๆ เน้นการคล่องแคล่วในการเคลื่อนไหวทางกาย การประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อและระบบประสาทเป็นสิ่งสำคัญ

นอกจากนี้दनัย ไชยโยธา (2534) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ที่สำคัญ มีอย่างน้อย 3 ประการดังต่อไปนี้

1. การกำหนดพฤติกรรมที่คาดหวัง เมื่อผู้เรียนเรียนจบบทเรียนแล้วสามารถทำอะไรได้บ้าง โดยอธิบายพฤติกรรมในรูปของการแสดงออกหรือการกระทำ

2. กำหนดสถานการณ์หรือเงื่อนไขที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมที่คาดหวัง โดยกำหนดว่าในสถานการณ์ใดผู้เรียนจึงจะแสดงพฤติกรรมที่คาดหวังไว้ สถานการณ์ทำให้เกิดพฤติกรรมที่คาดหวัง มี 3 ลักษณะ

- 2.1 สถานการณ์ที่เป็นเนื้อหา

- 2.2 สถานการณ์ที่เป็นสิ่งเร้า

- 2.3 สถานการณ์ที่เป็นเงื่อนไข

3. กำหนดเกณฑ์ เกณฑ์เป็นสิ่งที่ระบุระดับความสามารถของพฤติกรรมที่แสดงออกในขั้นต่ำสุดที่จะยอมรับได้ว่า ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จริง การกำหนดเกณฑ์ของพฤติกรรมที่คาดหวังสามารถทำได้ 2 แบบคือ กำหนดเกณฑ์เป็นปริมาณ และกำหนดเกณฑ์เป็นความเร็ว

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) ได้กล่าวถึงการกำหนดวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายของวิชา ศิลปศึกษาให้กับผู้เรียนไว้ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาศิลปะนิสัยให้กับผู้เรียน มีเป้าหมายให้ผู้เรียนมีบุคลิกภาพ และอารมณ์ ที่ประณีตละเอียดอ่อน โดยผ่านกระบวนการเรียนการสอนทางศิลปะ การพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนที่พึง ประสงค์ คือ การมีความรู้คู่กับความดี ความงาม มากกว่ามีความสามารถแต่ขาดคุณธรรม ดังนั้น วัตถุประสงค์ของการพัฒนาศิลปะจึงเป็นสิ่งที่ช่วยพัฒนาบุคลิกภาพให้สมดุลทั้งความรู้และความดี งาม

2. เพื่อความตระหนักรู้เกี่ยวกับงานทัศนศิลป์ มีวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนมีทักษะใน การรับรู้งานทัศนศิลป์ว่า เป็นศิลปะที่สื่อความคิดความรู้สึกที่สัมผัสได้ด้วยตา เกิดความชื่นชม เสริมสร้างควมรื่นรมย์ ความพอใจในงานศิลปะนั้น ได้แก่ การรับรู้ การมองเห็น ความรู้สึกสัมผัส ความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการด้วยจิตใจที่เปี่ยมปิติต่องานศิลปะ

3. เพื่อการฝึกฝนทางศิลปะ มีวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนแสวงหาประสบการณ์อย่าง กว้างขวางในด้านความรู้ ทักษะ การจัดกระบวนการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนได้ใช้วัสดุเพื่อการสำรวจ การทดลอง การแก้ปัญหา การใช้เทคนิคต่าง ๆ สร้างสรรค์และแสดงออกในทางศิลปะ การฝึกฝนทาง ศิลปะที่เหมาะสม จะเป็นพื้นฐานทำให้ผู้เรียนเกิดความชื่นชม ความสนใจ มีค่านิยม และมีทัศนคติที่ดี ต่อศิลปะ

4. เพื่อตอบสนองความรู้สึกทางด้านคุณค่า และความงามที่มีอยู่ในแต่ละบุคคล เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์มีความโน้มเอียงในเรื่องความรักสวยรักงาม ต้องการแสดงออกถึงการ สร้างสรรค์ศิลปะอยู่ในตัวมาตั้งแต่เด็ก การจัดสภาพแวดล้อมและประสบการณ์การเรียนการสอนที่ น่าสนใจ การสร้างบรรยากาศที่เสริมสร้างคุณลักษณะค่านิยมทางศิลปะ เพื่อตอบสนองความต้องการ เกี่ยวกับความรู้สึกด้านความงามที่มีอยู่ในแต่ละบุคคล ได้มีโอกาสพัฒนาไปในทิศทางที่พึงประสงค์

5. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ แสดง ความสามารถ ความสนใจ และแสวงหาลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล การพัฒนาความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์และปลูกฝังรสนิยมทางศิลปะที่ดี ให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งใช้ เวลาว่างในทางสร้างสรรค์

6. เพื่อพัฒนาการสื่อความหมายทางศิลปวัฒนธรรมในแต่ละบุคคล ถือเป็นสิ่งที่จำเป็น เพราะเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อผู้เรียน ภาษาศิลปะที่ใช้ร่วมกันคือสุนทรียภาพ หมายถึง ความ สวยงามที่ซึ่งใจและกมลใจมนุษย์ ดังนั้น การพัฒนาผู้เรียนให้สามารถรับรู้สัมผัสความงามได้ จึงเป็นสิ่ง สำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และเป็นเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษาศิลปะ

เกษร ชิตะจารี (2542) กล่าวว่า การกำหนดจุดมุ่งหมายของศิลปศึกษาที่ใช้สอนในโรงเรียนจะต้องตั้งจุดมุ่งหมายให้สอดคล้องกับหลักสูตรและปรัชญาการศึกษา แล้วทำความเข้าใจจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนตามหลักสูตรและเป็นไปตามปรัชญาการศึกษานั้น ๆ ให้เข้าใจอ่องแท้ โดยทั่วไปแล้วจุดมุ่งหมายของการสอนศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมจะมุ่งเป้าหมายหลักดังนี้

1. เพื่อให้สอดคล้องและสนองความต้องการ ความสนใจของเด็กโดยธรรมชาติ
2. ส่งเสริมให้ผู้เรียนตั้งจุดประสงค์ในการเรียนและพัฒนาตนให้บรรลุตามจุดมุ่งหมาย
3. เพื่อสร้างประสบการณ์ที่ดีแก่ผู้เรียนอย่างกว้างขวาง
4. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาก้าวหน้าทั้งด้านทฤษฎีและทางปฏิบัติ
5. เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้การแก้ปัญหา อันจะทำให้เกิดความเข้าใจในบทเรียนดีขึ้น
6. เพื่อให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์และเชื่อมั่นที่จะประกอบงานของตน
7. เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านทัศนคติ

สรุปได้ว่าการดำเนินตามวัตถุประสงค์นั้น ประกอบด้วยจุดประสงค์ของหลักสูตร จุดประสงค์เฉพาะวิชา และจุดประสงค์การเรียนรู้ ซึ่งจะกำหนดให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีคุณลักษณะ และพฤติกรรมตามต้องการ ต้องเป็นวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกันกับนโยบายการจัดการศึกษาของชาติ มีความสัมพันธ์กับมิติด้านต่างๆ ขององค์ประกอบในการจัดการเรียนการสอน เช่น วัตถุประสงค์เกี่ยวกับความรู้ ความคิด ทัศนคติและทักษะ ดังนั้นผู้สอนควรเลือกให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน โดยคำนึงถึงวุฒิภาวะของผู้เรียน สัมพันธ์กับเนื้อหา ประสบการณ์การเรียนรู้ และตอบสนองต่อการปฏิบัติจริงได้หรือไม่

4. เนื้อหาสาระ

เนื้อหาสาระเป็นรายละเอียดของเรื่องที่ใช้จัดการเรียนการสอนให้บรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ประกอบด้วย ทฤษฎี หลักการ วิธีการ และแนวปฏิบัติ ทั้งนี้ต้องศึกษาความรู้จากคู่มือครูและแหล่งความรู้ต่างๆ อาจจะเขียนเฉพาะหัวข้อเรื่อง เนื้อหา และนำรายละเอียดไปไว้ส่วนท้ายของแผนการสอน หรือจัดทำเป็นเอกสารประกอบการสอนก็ได้ (เดือนใจ อินทโกศรี, 2544) เนื้อหาสาระจะเป็นสิ่งที่ครูควรให้ความสำคัญ โดยเฉพาะเอกสารต่างๆ นั้น ควรเลือกให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ และผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้ สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งได้มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายและทัศนะดังต่อไปนี้

กาเย่ และบริก (Gagne and Briggs, 1974) ได้ให้ความหมายว่า เนื้อหารายวิชาหมายถึง สาระการเรียนรู้ และประสบการณ์การเรียนรู้ เนื้อหารายวิชา ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์แบ่งออกได้หลายลักษณะเช่น (1) ข้อมูลที่เป็นความรู้ (2) เจตคติ (3) ทักษะ

ดาเยมร์ท (Diemert, 1980) ได้กล่าวว่า เนื้อหา และกระบวนการทางความรู้ และทักษะที่ตรงกับสาขาวิชา เป็นส่วนที่ช่วยให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ จนเกิดประสบการณ์แต่เกิดสมรรถภาพตามขอบเขตของเนื้อหาที่ได้กำหนดขึ้นมา เพื่อเสริมสร้างความคิด สติปัญญาในขั้นพื้นฐาน

ธำรง บัวศรี(2532) กล่าวว่าเนื้อหารายวิชา หมายถึง ข้อมูล ความรู้ หรือสิ่งอันเป็นสาระซึ่งได้ถูกเลือกสรรจากวิชาต่างๆ เมื่อนำมาให้ผู้เรียนจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

สรุปว่าเนื้อหาสาระ เป็นกระบวนการทางความรู้ที่จะช่วยให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ซึ่งเมื่อนำมาจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกิดทักษะและเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

ประเภทของเนื้อหาสาระ

สังัด อุทรานันท์ (2529) ได้จัดแบ่งประเภทของเนื้อหารายวิชาที่มีความสอดคล้องกันคดยแบ่งเนื้อหารายวิชาออกเป็น 5 ประเภทดังนี้

1. ข้อเท็จจริงและความรู้ธรรมดา เนื้อหาสาระที่จะทำให้ผู้เรียนได้เรียนนั้นจะต้องประกอบด้วยความรู้ ซึ่งอาจจะเป็นข้อเท็จจริง ข้อมูลหรือความรู้ที่ผู้เรียนอาจจะไม่เคยรู้ หรือไม่มีความเข้าใจมาก่อน
2. ความคิดรวบยอดและหลักการ เป็นความรู้ที่มีความยาก และมีความซับซ้อนมากขึ้นกว่าข้อมูล และข้อเท็จจริงธรรมดา
3. การแก้ปัญหา และความคิดสร้างสรรค์ เป็นเรื่องของกระบวนการคิด หรือฝึกให้เกิดความสามารถของสติปัญญา หรือการปฏิบัติงานต่างๆ
4. ทักษะทางกาย เป็นเรื่องของความชำนาญ ความคล่องแคล่ว ว่องไว ทางกายในการสอนการใช้ส่วนต่างๆ ของกล้ามเนื้อร่างกาย
5. เจตคติ และค่านิยม หลักสูตรที่ดีจำเป็นจะต้องมีส่วนร่วมในการปลูกฝัง อบรมสั่งสอนให้ผู้เรียนมีเจตคติ และค่านิยมที่ดีงามด้วย

เนื้อหาสาระเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงความยากง่าย ให้พอเหมาะกับความสามารถของผู้เรียน และให้มีความรู้พื้นฐานเดิมของผู้เรียน ถ้าเนื้อหาสาระง่ายเกินไป ผู้เรียนก็จะไม่เกิดการเรียนรู้ แต่ถ้าเนื้อหาสาระยากเกินไปจะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ยากลำบาก (อาภรณ์ ใจเที่ยง,2537) เมื่อเลือกเนื้อหาวิชา และประสบการณ์มาแล้ว ยังต้องพิจารณาต่อไปว่าเนื้อหาสาระอะไรควรนำไปสอนก่อน

หรือสอนหลัง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ และพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด จะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

ทาบ (Taba, 1962) ได้เสนอเกณฑ์ในการเลือกเนื้อหาสาระ 6 ประการดังนี้

1. เชื่อถือได้ และเป็นแก่นสารของความรู้ในแต่ละสาขาวิชา
2. สอดคล้องกับวุฒิภาวะในการเรียนรู้และประสบการณ์ของผู้เรียน
3. สอดคล้องกับความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน
4. มีความสมดุลระหว่างความกว้างและความลึก
5. สอดคล้องกับความจริงในสังคม
6. สนองความมุ่งหมายได้หลายประการ

คณีย์ ไชโยธา (2539) กล่าวว่า การกำหนดเนื้อหาวิชาที่เป็นข้อเท็จจริง มโนทัศน์ หลักการ การแก้ปัญหาและการคิดสร้างสรรค์ ทักษะต่างๆ เจตคติ และค่านิยมให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ เนื่องจากเนื้อหาวิชาเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ดังนั้น เนื้อหาวิชาที่จะสอนให้กับผู้เรียน ผู้สอนจึงควรคำนึงถึงเนื้อหาวิชาที่จะช่วยเหลือให้ผู้เรียนมีพัฒนาการ หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ตามจุดประสงค์ของรายวิชานั้นๆ

จินตนา ยูนิพันธ์ (อ้างถึงใน คณีย์ ไชโยธา, 2539) กล่าวว่า การกำหนดเนื้อหาเป็นหน้าที่สำคัญของผู้สอนที่จะต้องกระทำอย่างรอบคอบ จะเป็นงานร่วมกันของคณาจารย์ และเป็นงานที่จะต้องใช้เวลาานาน เนื้อหาที่คัดเลือกนั้นควรจะเป็นความรู้ที่จะต้องเรียนและควรเรียน เป็นเนื้อหาที่มีความตรงและสำคัญสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง และความต้องการของสังคม มีความสมดุลระหว่างความกว้างและความลึกซึ่ง มีการจัดลำดับเนื้อหาเพื่อให้การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นไปอย่างต่อเนื่องและเป็นขั้นตอน และเนื้อหาจะต้องสนองจุดประสงค์ของหลักสูตรและของรายวิชาอย่างกว้างขวาง สอดคล้องกับวุฒิภาวะ ประสบการณ์ ความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน

สุมิตร คุณากร (2518) ได้เสนอถึงวิธีการเลือกเนื้อหาวิชามาบรรจุลงในหลักสูตรนั้นมี 4 วิธีด้วยกัน คือ

1. ใช้ความคิดเห็นตัดสินใจเป็นวิธีใช้ความคิดเห็นของผู้พัฒนาหลักสูตรมาร่วมอภิปรายใช้ความรู้ความคิดของตนเอง ว่าควนใช้เนื้อหาสาระอะไรบ้างมาบรรจุไว้ในจัดการเรียนการสอน
2. ใช้การทดลอง เป็นวิธีที่ต้องการบรรจุเนื้อหาวิชาที่สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน เช่น วิชาศิลปะ วิธีดำเนินการคือเริ่มเนื้อหาที่เห็นว่าสอดคล้องกันกับเกณฑ์ขึ้นก่อน แล้วก็ตั้งสมมติฐานกำหนดสาระ รวบรวมข้อมูล นำผลทดลองมาเปรียบเทียบ สรุปเนื้อหาวิชาที่นำไปสอน
3. ใช้การวิเคราะห์ เป็นวิธีการเลือกเนื้อหาด้วยการวิเคราะห์ที่นิยมใช้มาก วิธีการคือ การวิเคราะห์ที่จัดเนื้อหาวิชาที่จะนำมาสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมเหล่านี้ได้เรียนว่า การวิเคราะห์กิจกรรม แต่ถ้าการปฏิบัติงานในด้านอาชีพ ถ้าอยากทราบว่าผู้เรียนรู้นั้นต้องการเรียนอะไรก็ใช้การวิเคราะห์งาน

4. ใช้ความคิดเห็นส่วนรวม เป็นวิธีจัดเนื้อหาวิชาโดยใช้ความคิดเห็นของคนหลายสาขาที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาวิชานั้นๆ

ศุจรีต เพียรชอบ (2526) ได้กล่าวถึงเกณฑ์ในการเลือกเนื้อหาวิชาดังนี้

1. มีความทันสมัย และถูกต้องของเนื้อหาวิชา คือเนื้อหาจะต้องมีสาระที่ถูกต้อง และเชื่อถือได้
  2. เนื้อหาเหล่านั้นควรเหมาะสมกับวัย ลักษณะ ตลอดจนความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน เพื่อจะได้เรียนอย่างรู้คุณค่าของวิชา อันจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงตามมา
  3. เนื้อหาวิชาเหล่านั้น ควรสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในสังคม เพื่อจะได้มีความหมายและมีคุณค่า ช่วยให้ผู้เรียนนำไปปฏิบัติในชีวิตจริงได้
  4. เนื้อหาที่ควรบรรจุไว้ในหลักสูตร คือ ควรเลือกไว้ในห้องเรียน ควรเป็นประโยชน์แก่ชีวิตของผู้เรียนทั้งในปัจจุบันและอนาคต
  5. เนื้อหาวิชาควรกว้างขวาง ลึกซึ้ง และมีสัดส่วนพอดีไม่ควรเน้นในเรื่องปริมาณมากนัก ควรเน้นในแง่ที่จะช่วยให้เกิดความคิดอย่างหนึ่งไปสู่อีกอย่างหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายๆ กันได้
  6. เนื้อหาวิชาควรเน้นในสิ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือไม่ควรเน้นในเรื่องวิทยาศาสตร์แต่เพียงอย่างเดียว ควรจะเน้นในเรื่องสุนทรียภาพ และจริยธรรมด้วย
- สังัด อุทรานันท์ (2529) ได้กล่าวถึงเนื้อหาสาระที่จะนำมาสอนว่าในการเลือกเนื้อหาสาระที่จะนำมาสอนนั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงความยากง่ายให้พอกับความสามารถของผู้เรียน และให้มีความต่อเนื่องกับความรู้พื้นฐานเดิมของผู้เรียน ถ้าเนื้อหาสาระที่นำมาสอนง่ายเกินไปผู้เรียนก็คงไม่เกิดการเรียนรู้แต่อย่างใด แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าเนื้อหาที่นำมาสอนมีความยากเกินไปก็ทำให้ไม่เกิดการเรียนรู้แต่อย่างใด ทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นด้วยความยากลำบาก ดังนั้นครูผู้สอนจึงควรพิจารณาเนื้อหาให้เหมาะสม ในประเภทเหล่านี้

1. ข้อเท็จจริง และความรู้ธรรมดา
2. ความคิดรวบยอด และหลักการ
3. การแก้ปัญหาและความคิดสร้างสรรค์
4. ทักษะทางกาย
5. เจตคติ และค่านิยม

ศักรินทร์ สุวรรณไพโรจน์, ทองพูล บุญอึ้ง และวิเชียร ไชยสุภิก (2537) ได้กล่าวถึงวิธีการเขียนเนื้อหาที่ดีไว้ดังนี้

1. เนื้อหาถูกต้อง ทันสมัย ทันเหตุการณ์
2. การนำเสนอเนื้อหาควรจัดลำดับหัวข้อให้เหมาะสม โดยอาจเรียงลำดับตามเหตุการณ์ หรือตามลำดับความยากง่าย
3. เขียนเนื้อหาให้สอดคล้องกับหัวข้อเรื่อง สำคัญ จุติประสงค์การเรียนรู้ และครบถ้วนตามหลักสูตร
4. แต่ละส่วนควรประกอบด้วยการนำเข้าสู่เรื่อง การขยายความ และการสรุป
5. มีความยากง่าย เหมาะแก่ระดับของผู้เรียน
6. มีการอธิบายความเพิ่มเติม และยกตัวอย่างประกอบ มีตาราง ภาพ แผนภูมิประกอบเนื้อหาตามความเหมาะสม
7. มีการอ้างอิงถูกต้อง และเป็นระบบเดียวกัน

4. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงเป็นหัวใจสำคัญในการนำหลักสูตร ไปใช้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้นให้ผู้เรียนเกิดทัศนคติที่ดีต่อการเรียน จนสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ดังที่วิรุณ ตั้งเจริญ (2539) กล่าวไว้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน นอกจากจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างวัย วุฒิภาวะ และพื้นฐานประสบการณ์ของเด็กแล้ว จำเป็นต้องพิจารณาถึงความสนใจของนักเรียนเป็นสำคัญด้วยกิจกรรมศิลปะที่จัดขึ้นโดยปราศจากความสนใจของนักเรียนแล้ว ย่อมมีโอกาสล้มเหลวได้ง่าย การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะทำให้ผู้สอนทราบว่าสอนอย่างไร ใช้วิธีการใดในการสอนหรือสร้างประสบการณ์ให้ผู้เรียน ซึ่งจะต้องใช้วิธีการที่เหมาะสม อาจจะใช้วิธีเดียวหรือหลายวิธีในการสอนแต่ครั้ง โดยจะต้องเหมาะสมกับลักษณะของเนื้อหาวิชา ผู้เรียน และสภาพแวดล้อม เพื่อให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การสอนที่กำหนดไว้ (อาภรณ์ ใจเที่ยง , 2540) ผู้วิจัยจึงนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และวิธีการสอนไว้ดังนี้

ความหมายของกิจกรรมการเรียนการสอน

สุมิตร คุณากร (2523) ให้ความหมายว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาไปตามเป้าหมายที่หลักสูตรต้องการ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) อธิบายว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง การจัดสภาพการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ต้องเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ได้ฝึกปฏิบัติทั้งงานกลุ่ม และงานรายบุคคล ฉะนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง กิจกรรมจะต้องมีความเหมาะสม มีความน่าสนใจ และมีความคิดสร้างสรรค์

สุพิน บุญชูวงศ์ (2538) กล่าวว่ากิจกรรมการเรียนการสอน คือ กิจกรรมที่นักเรียนเข้าไปมีส่วนร่วมและทำให้นักเรียนได้บรรลุตามจุดหมายที่ต้องการเป็นการออกแบบในการจัดประสบการณ์ เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน และมีความเข้าใจต่อการเรียนในเรื่องนั้นๆ นั่นเอง

สุรพันธ์ ต้นศรีวงศ์ (2538) กล่าวว่ากิจกรรมการเรียนการสอนคือ การกระทำใดๆก็ตามที่เกิดขึ้นในระหว่างบทเรียน อันเนื่องมาจากการที่ผู้สอนทำการสื่อความหมายติดต่อกับผู้เรียนโดยใช้สื่อชนิดต่างๆ เพื่อติดต่อสื่อความหมายเกี่ยวกับเนื้อหาสาระที่ผู้เรียนต้องศึกษาตามหลักสูตรที่ได้วางไว้

ทัศนีย์ สุขเกษม (2533) ให้ความหมายของกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ว่าหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่กระทำขึ้นเพื่อให้การเรียนการสอนครั้งนั้นๆ ได้ผลดี

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2540) กล่าวว่ากิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง การปฏิบัติต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน เพื่อให้การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และการเรียนรู้ของผู้เรียนได้บรรลุถึงจุดประสงค์การสอนที่กำหนดไว้

กิจกรรมการเรียนการสอนจึงหมายถึง การกระทำหรือการปฏิบัติต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน เพื่อให้การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และการเรียนรู้ของผู้เรียนบรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องคำนึงถึงผลประโยชน์แก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยจะต้องมุ่งพัฒนาในทุกๆด้านให้แก่ผู้เรียน ด้วยวิธีการสอนรูปแบบต่างๆ โดยจะต้องมีความเหมาะสมกับวัย ระดับความสามารถ ความสนใจของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

ประเภทของกิจกรรมการเรียนการสอน

กรมวิชาการ(2540) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีทั้งการจัดเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม ครูเป็นผู้มีบทบาทในการจัดกิจกรรมให้นักเรียน หน้าที่โดยตรงของครูคือต้องศึกษาเทคนิควิธีสอน และกิจกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบต่างๆ เพื่อนำมาใช้ให้เหมาะสมกับธรรมชาติของเนื้อหาสาระวิชา กระบวนการเรียนการสอน และความสามารถของผู้เรียนแต่ละระดับ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนถ้าพิจารณาอย่างกว้างๆ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. การสอนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง

1.1 การบรรยาย การบรรยายหรือการถ่ายทอดความรู้จากครูโดยตรงในระดับ

บรรยายศึกษาควรกระทำให้น้อย และเป็นเพียงกิจกรรมเสริมอย่างอื่นเท่านั้น ถ้าเห็นว่าไม่จำเป็นก็ควรใช้วิธีอื่นแทน

1.2 การใช้คำถาม เพื่อสอนให้นักเรียนรู้จักคิดและหาคำตอบเอง การใช้คำถามที่ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ เป็นคำถามเปิดที่เด็กจะต้องค้นคว้า ทดลองหรือหาข้อมูลเหตุผลมาประกอบหลายๆ จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนที่จะทำให้เด็กคิดพึ่งตนเองได้และมั่นใจตนเองยิ่งขึ้น

1.3 การสาธิต ได้แก่ การที่ครูแสดงหรือทำกิจกรรมให้นักเรียนดูการสาธิต จะแตกต่างกันไปตามลักษณะกลุ่มประสบการณ์ การสาธิตเป็นกิจกรรมการสอนที่ช่วยให้นักเรียนเข้าใจในเรื่องนั้นๆ ดีขึ้น

2. การสอนที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง

2.1 การใช้หนังสือ หนังสือเรียนเป็นสื่อการเรียนที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างดีประเภทหนึ่ง แต่ผู้สอนจะต้องมีความรู้และรู้จักใช้หนังสือแบบเรียนให้เกิดประโยชน์ และจะใช้หนังสือแบบเรียนแทนครูไม่ได้

2.2 การมอบหมายงานให้ปฏิบัติ หรือการค้นคว้าด้วยตนเองเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักเรียนด้วยตนเอง ในงานมอบหมายงานให้นักเรียนปฏิบัติ หรือการค้นคว้าด้วยตนเองนั้น ครูจะต้องมีจุดมุ่งหมายและเตรียมตัวล่วงหน้าจะต้องศึกษาและค้นคว้าล่วงหน้า ว่ามีแหล่งความรู้ และมีข้อมูลที่ใดบ้างที่นักเรียนจะไปค้นคว้าได้

2.3 การให้ทำแบบฝึกหัดหรือทำการบ้าน เป็นกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหนึ่งของนักเรียน ผลงานจากการทำแบบฝึกหัดจะบอกให้ครูทราบว่านักเรียนเข้าใจบทเรียนที่เรียนไปแล้วหรือไม่ ถ้านักเรียนทำแบบฝึกหัดหรือทำการบ้านไม่ค่อยได้ก็แสดงให้เห็นว่าครูจะต้องสอนซ่อมเสริมหรืออาจจะต้องทบทวนบทเรียนใหม่

2.4 การอภิปรายกลุ่ม เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือการวางแผนทางและข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานของนักเรียนเอง เป็นการฝึกให้นักเรียนรู้จักคิด แสดงความคิดเห็น รู้จักใช้เหตุผลและรู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การอภิปรายกลุ่มกระทำได้โดยครูมอบหมายงานให้นักเรียนไปค้นคว้าหาคำตอบโดยกำหนดให้ทำเป็นกลุ่ม การอภิปรายกลุ่มในบางเรื่องจะมีข้อตกลงซึ่งจะต้องปฏิบัติ และติดตามผล ครูและนักเรียนจะต้องพยายามให้มีการดำเนินงานตามข้อตกลงนั้นๆ ซึ่งจะต้องเหมาะสมกับวัยและความสามารถของเด็ก

2.5 การให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการตอบสนองความเชื่อในความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงจัดให้ผู้เรียนได้เรียนตามความสามารถ ความสำคัญของการเรียนด้วยตนเองอยู่ที่การมอบหมายงานให้เหมาะสมแต่ละบุคคล และมอบวัสดุการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับกิจกรรมและความสามารถของแต่ละบุคคล ครูจึงต้องเตรียมบทเรียนสำเร็จรูป เตรียมศูนย์การเรียนและอุปกรณ์

อื่นๆ ให้พร้อม ถ้าครูไม่สามารถเตรียมบทเรียนสำเร็จรูป หรืออุปกรณ์บางประเภทได้ด้วยตนเองก็อาจจะสำรวจ และสรรหาจากสำนักพิมพ์และแหล่งความรู้อื่นๆ

2.6 การศึกษานอกสถานที่ เป็นการไปศึกษาและสังเกตสิ่งต่างๆนอกห้องเรียน เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนมีประสบการณ์ตรงในเรื่องที่สอนไปแล้วในชั้นเรียน สถานที่ที่ครูจะไปศึกษาได้แก่ บริเวณโรงเรียน สถานที่ราชการ โบราณสถาน และสถานที่อื่นๆ ที่เกี่ยวกับบทเรียน การที่จะพานักเรียนไปดูอะไร ที่ไหน เมื่อไรนั้น ควรจะขึ้นอยู่กับวัยของเด็กด้วย

2.7 การแสดงบทบาทสมมติ เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้สนุกสนานและเรียนรู้ความรู้สึคนึกคิดเรียนรู้ที่จะเข้าใจคนอื่น รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงบทบาทของคนอื่นที่ไม่ใช่บทบาทของตนเอง

2.8 การสร้างสถานการณ์จำลอง เป็นกิจกรรมมีลักษณะใกล้เคียงกับบทบาทสมมติมาก แต่การสร้างสถานการณ์จำลองจะเน้นที่กระบวนการ และบรรยากาศทั้งหมดของการแสดงเน้นการจำลองสถานการณ์จริงทั้งหมดมาไว้ในห้องเรียน

2.9 การทดลองเป็นการค้นหาความจริงด้วยตนเองในระดับประถมศึกษาควรส่งเสริมให้ทำการทดลองในสิ่งที่เด็กพอจะทำได้และไม่ยุ่งยากซับซ้อน แต่ก็ต้องไม่ทำให้เด็กรู้สึกว่าการทดลองนั้นง่ายเกินไป

หลักการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพเป็นสิ่งจำเป็น และมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นเป็นสิ่งที่ผู้เรียนจะได้รับจากการจัดการเรียนรู้ การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ มีนักการศึกษาได้ให้ข้อเสนอแนะถึงหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ดังนี้

สุรพันธ์ ต้นศรีวงศ์ (2538) กล่าวว่ากิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีต้องทำให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนั้นการที่จะพิจารณาถึงลักษณะของการดำเนินกิจกรรมจึงควรคำนึงถึงผลสำเร็จของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยสามารถสรุปลักษณะที่ดีของกิจกรรมการเรียนการสอนได้ดังนี้

1. เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม
2. เป็นกิจกรรมที่มีรูปแบบสอดคล้องกับจุดประสงค์และเนื้อหาสาระที่เรียน
3. เป็นกิจกรรมที่ช่วยกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนตลอดทั้งบทเรียน
4. เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับระยะเวลา
5. เป็นกิจกรรมที่แสดงถึงความชัดเจนของขั้นตอนการเรียนรู้
6. เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

นอกจากนี้ สุรพันธ์ ต้นศรีวงศ์ ได้กล่าวไว้ว่า หากเป็นไปได้ก็ควรเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ พุทธิพิสัย จิตพิสัย ทักษะพิสัย ที่ผสมผสานกันอย่างมีระบบกล่าวคือ ผู้สอนจะต้องวางเงื่อนไขให้สามารถประเมินผลสำเร็จได้ตามเป้าหมายที่วางไว้

สุมิตร คุณากร (2518) ได้ให้ความสำคัญกับเกณฑ์ในการพิจารณากิจกรรมการเรียนการสอนให้เกิดผลดีนั้นสรุปได้ดังนี้

1. ประสิทธิภาพที่เลือกมาสอน ควรสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการสอน
2. กิจกรรมนั้นควรก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้เรียน
3. กิจกรรมนั้นควรอยู่ในขอบเขตที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้
4. กิจกรรมนั้นควรส่งเสริมจุดประสงค์หลายๆ ด้าน
5. กิจกรรมนั้นควรสอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล

ศุมน อมรวิวัฒน์(2526) ได้กล่าวถึงลักษณะของกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีไว้ดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนการสอนควรเป็นไปเพื่อพัฒนาผู้เรียนในทุกๆ ด้าน
2. กิจกรรมการเรียนการสอน ควรจะเร่งให้ผู้เรียนแสดงออกและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน
3. กิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี ควรให้โอกาสและเห็นความสำคัญของผู้เรียนทุกคนในชั้นเรียน
4. กิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี ควรฝึกฝนวิธีการแสวงหาความรู้ และวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเองของผู้เรียน

สมพงษ์ จิตระดับ(2527) ได้เสนอแนะแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีไว้ดังนี้คือ

- 1.กิจกรรมการเรียนการสอนต้องมีความชัดเจน และแสดงให้เห็นถึง ความสัมพันธ์กับความคิดรวบยอดของการสอน ให้ตรงกับจุดมุ่งหมายของการสอนที่กำหนดไว้ และอยู่บนพื้นฐานของเนื้อหา และ ประสิทธิภาพที่นำมาใช้ในการสอน
2. กิจกรรมการเรียนการสอนต้องเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนให้นักเรียนได้ฝึกทักษะของการคิด การวิเคราะห์ การเลือก การตัดสินใจ และทักษะอื่นๆ ที่จำเป็น
3. กิจกรรมการเรียนการสอนต้องมีผลต่อการเรียนรู้ พฤติกรรม ความรู้สึกรู้สีกนึกคิดของผู้เรียนในทางที่ดีและมีประโยชน์
4. กิจกรรมการเรียนการสอนต้องสอดคล้องกับวัย และประสิทธิภาพ ช่วงความสนใจ ระดับวุฒิภาวะและความสามารถทางสติปัญญาของผู้เรียน

5. กิจกรรมการเรียนการสอน ต้องเป็นสื่อกลางในการบูรณาการในเรื่องของ เนื้อหา ประสบการณ์ สิ่งที่เกิดขึ้น ปัญหา ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ให้เกิดความกลมกลืนในการเรียนรู้ มีความใหม่และทันสมัยอยู่เสมอ

6. กิจกรรมการเรียนการสอนต้องมีสาระน่าสนใจ สามารถสอดแทรกความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และต้องมีส่วนท้าทายให้นักเรียนรู้จักคิด การให้เหตุผล และการแสวงหาคำตอบต่างๆ ด้วยตนเอง

7. กิจกรรมการเรียนการสอนควรสร้าง และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีวินัยในตนเอง การทำตาม กฎระเบียบและขั้นตอนที่กำหนดไว้

8. กิจกรรมการเรียนการสอนควรมีส่วนของการพัฒนา ในเรื่องของการทำงานร่วมกัน

9. กิจกรรมการเรียนการสอนต้องไม่มุ่งเน้นการแข่งขัน ผลการแพ้ชนะมากเกินไป ทุกคน ควรมีความพอใจ และรู้จักยอมรับเพื่อพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้นเสมอ

10. กิจกรรมการเรียนการสอนต้องสามารถปรับเนื้อหา และประสบการณ์ซึ่งเป็นนามธรรม ที่ทำยาก ไม่น่าสนใจ ให้เกิดเป็นรูปธรรมที่แสดงออกได้ เคลื่อนไหว น่าสนใจ และมีส่วนสร้าง บรรยากาศที่ดีให้แก่ห้องเรียน

11. กิจกรรมการเรียนการสอนควรระบุชัดเจนถึงพฤติกรรมที่ผู้เรียน จะสามารถกระทำได้ และต้องสามารถวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน หลังจากกระบวนการเรียนรู้เสร็จสิ้นลง

ศักรินทร์ สุวรรณโรจน์ ทองพูล บุญอึ้ง และวิเชียร ไชยสุภิก (2537) ได้กล่าวว่า การจัด กิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพควรคำนึงถึงหลักต่อไปนี้

1. ควรจะมีความสอดคล้องกับธรรมชาติของวิชานั้นๆ

2. ควรยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนการสอนเป็นส่วนใหญ่

ใหญ่

3. ควรจัดให้มีการสอดคล้องกับสาระสำคัญ และจุดประสงค์การเรียนรู้

4. ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีความหลากหลายรูปแบบ หลายวิธีให้เกิดความสอดคล้องกับระดับความสนใจและระดับความรู้ความสามารถของผู้เรียน

5. ควรเขียนกิจกรรมการเรียนการสอนให้ชัดเจน

สุมน อมรวิวัฒน์ และสมพงษ์ จิตระดับ(2531) ได้เสนอแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีไว้ดังนี้

1. ควรพัฒนาความเจริญทุกด้านให้แก่ผู้เรียน ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

2. ควรเร้าให้นักเรียนได้แสดงออกและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ

3. ควรให้โอกาสและเห็นความสำคัญของนักเรียนทุกคนในชั้นเรียน

4. ควรฝึกฝนวิธีการแสวงหาความรู้และวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเองแก่นักเรียน
5. ควรมีบรรยากาศที่รื่นรมย์ สนุกสนานและเป็นกันเองแต่ทั้งนี้ นักเรียนต้องมีระเบียบ

วินัยในตนเองด้วย

อาภรณ์ ใจเที่ยง(2540) ได้เสนอแนะหลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับเจตนาารมณ์ของหลักสูตร
2. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การสอน
3. จัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความสนใจของผู้เรียน
4. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับลักษณะของเนื้อหาวิชา
5. จัดกิจกรรมให้มีลำดับขั้นตอน
6. จัดกิจกรรมให้มีความน่าสนใจ
7. จัดกิจกรรมโดยให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรม
8. จัดกิจกรรมโดยใช้วิธีการที่ทำท่าย ความคิดความสามารถของผู้เรียน
9. จัดกิจกรรมโดยใช้เทคนิควิธีการสอนที่หลากหลาย
10. จัดกิจกรรมแล้วต้องมีการวัดผลในการใช้กิจกรรมนั้นทุกครั้ง

บันลือ พฤกษ์วัน(2525) ได้กล่าวถึงหลัก 10 ประการ ในการจัดการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. การเตรียมตัวนักเรียนก่อนเรียน (Pre-Learning Preparation) นักเรียนต้องได้รับการทบทวนความรู้เดิมเกี่ยวกับเนื้อหาที่จะเรียนใหม่ และนักเรียนควรทราบเป้าหมายของบทเรียนใหม่ด้วย
2. การจูงใจ(Motivation) กิจกรรมที่จะจัดต้องตรงกับความสนใจ นักเรียนต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรม และควรให้นักเรียนได้เห็นคุณค่า มีเจตคติที่ดีต่อสิ่งที่เรียน
3. การให้แบบอย่างหรือให้เห็นผลงานที่ต้องการให้นักเรียนปฏิบัติเมื่อจบบทเรียน การเลียนแบบเป็นวิธีหนึ่งที่นักเรียนสามารถฝึกปฏิบัติสิ่งที่รับรู้มาใหม่ได้ จึงจำเป็นที่ครูต้องจัดประสบการณ์ให้นักเรียนได้เห็นตัวอย่างเพื่อปฏิบัติหลังจากจบบทเรียนแล้ว
4. ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างเต็มที่ (Active Responding) การเรียนรู้จะเกิดเมื่อนักเรียนได้กระทำกิจกรรมเอง การจัดกิจกรรมต้องมีการเร้าเพื่อให้นักเรียนได้ตอบสนองออกมาในลักษณะของการทำกิจกรรม เช่น การตอบคำถาม การเข้าร่วมกิจกรรม เป็นต้น
5. การแนะแนวทาง (Guidance) พยายามลดสิ่งที่จะช่วยแนะลงทีละน้อย จนให้นักเรียนสามารถปฏิบัติงานด้วยตนเองได้ เป็นการแนะแนวทางเพื่อให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียน
6. การฝึกฝน (Practice) การส่งเสริมให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดบ่อยๆ จนเกิดพฤติกรรมในการเรียนรู้ใหม่เป็นการรักษาให้สิ่งเหล่านั้นคงรูปอยู่ได้

7 การรับรู้ผลการกระทำของตนเอง(Knowledge of Results) นักเรียนควรทราบผลการเรียนให้เร็วที่สุด เพื่อเป็นรางวัลในความสำเร็จ ทำให้นักเรียนได้ย้ำพฤติกรรมนั้นๆมากขึ้น เมื่อผู้เรียนทำผิดควรพยายามให้ตรวจสอบและแก้ไขเอง

8. การจัดลำดับขั้นของสิ่งที่เรียน (Graduated Sequence) ควรจัดลำดับเนื้อหาวิชาจากง่ายไปหายาก ขั้นการเรียนแต่ละขั้นจะต้องช่วยให้นักเรียนก้าวหน้าไปได้พอเหมาะ ไม่ง่ายหรือยากจนน่าเบื่อหน่าย ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้จัดลำดับขั้นของตนเอง เพื่อเป็นการนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ให้ชัดเจน และยังช่วยให้ครูสามารถปรับปรุงการจัดลำดับขั้นการสอนได้ดีขึ้น

9. ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Differences) ให้นักเรียนได้เรียนรู้ในอัตราเร่งที่แตกต่างกัน ฉะนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรให้นักเรียนแต่ละคนก้าวไปตามสัดส่วนความสามารถของตนเอง

10. การสอนของครู(Classroom Teaching Performance) ทักษะของครูในการเร้าความสนใจ เช่น การนำอธิบาย ชี้ช่องทาง และการควบคุมห้องเรียนของครูซึ่งครูแต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกัน ฉะนั้นผลสำเร็จที่ได้รับย่อมไม่เหมือนกัน

กล่าวโดยสรุป หลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ควรจะมีความสัมพันธ์กับจุดประสงค์ของการเรียนทั้ง 3 ด้านคือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ควรเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้กับสภาพการณ์ต่างๆ และมีความสอดคล้องกับความสามารถ ความสนใจ ภูมิภาค เพศ ประสบการณ์ และสติปัญญาของผู้เรียน กระตุ้นให้ผู้เรียนได้แสดงออกมีส่วนร่วมในการค้นหาวิธีการแก้ปัญหา และการแสวงหาคำตอบอย่างมีเหตุผล โดยครูผู้สอนจะต้องคำนึงถึงพัฒนาการด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านกายภาพ ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านสติปัญญาไปพร้อมกัน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกกระบวนการคิด การแก้ปัญหา มีส่วนร่วมในการแสดงออก และส่งเสริมประสบการณ์ใหม่ให้กับผู้เรียนอยู่ตลอดเวลา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญอย่างหนึ่ง ก็คือ เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุถึงจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรโดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากการเรียนรู้ ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนผู้สอนจึงจำเป็นต้องจัดกิจกรรมให้มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนมากที่สุด ในกระบวนการการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนองค์ประกอบที่มีความสำคัญมากอย่างหนึ่งก็คือ การเลือกวิธีการการสอน เพราะการจัดกิจกรรมเป็นการถ่ายทอดความรู้และการจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน ครูจะต้องเลือกใช้วิธีการสอนให้มีความเหมาะสมกับลักษณะรายวิชาและวัยของผู้เรียน เพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งมีหลักและการเลือกวิธีการสอนมีรายละเอียดดังนี้

วิธีการสอน

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิธีการสอนถือได้ว่าเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรืออาจกล่าวได้ว่าการสอนเป็นหัวใจที่สำคัญที่สุดในขั้นตอนของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพราะหากผู้สอนเลือกวิธีการสอนที่ไม่เหมาะสม และไม่สอดคล้องกับลักษณะของรายวิชาที่จะสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ก็ไม่สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่กำหนดไว้ ดังนั้นการสอนจะประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดีนั้นจะต้องให้ผู้เรียนมีเป้าหมายในการเรียนรู้ และพยายามหาหนทางไปสู่เป้าหมายนั้น มีนักการศึกษาได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความหมาย และหลักในการเลือกวิธีการสอนไว้ ดังต่อไปนี้

สุพิน บุญชูวงศ์ (2538) ให้ความหมายของการสอนไว้ว่า การสอน คือ การจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้นักเรียนได้ปะทะ เพื่อที่จะให้เกิดการเรียนรู้หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น การสอนจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม การสอนจึงเป็นภารกิจที่ครูผู้สอนจะต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ จึงจะสามารถก่อให้เกิดประสบการณ์ที่มีความหมายต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2540) กล่าวว่าวิธีการสอนหมายถึง กระบวนการต่างๆที่ครูผู้สอนใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

ทิสนา เขมมณี (2545) กล่าวถึงวิธีการสอนว่า หมายถึง ขั้นตอนที่ผู้สอนดำเนินการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ตามวัตถุประสงค์ด้วยวิธีการต่างๆ ที่แตกต่างกันไปตามองค์ประกอบและขั้นตอนสำคัญอันเป็นลักษณะเฉพาะหรือลักษณะเด่นที่ขาดไม่ได้ของวิธีนั้นๆ และ ได้นำเสนอวิธีการสอนไว้ดังนี้

1. วิธีสอนโดยใช้การบรรยาย (Lecture)
2. วิธีสอนโดยใช้การสาธิต(Demonstration)
3. วิธีสอนโดยใช้การทดลอง(Experiment)
4. วิธีสอนโดยใช้การนิรนัย(Deduction)
5. วิธีสอนโดยใช้การอุปนัย(Induction)
6. วิธีสอนโดยใช้การไปทัศนศึกษา (Field trip)
7. วิธีสอนโดยใช้การอภิปรายกลุ่มย่อย(Small group discussion)
8. วิธีสอนโดยใช้การแสดงละคร (Dramatization)
9. วิธีสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมุติ (Role playing)
10. วิธีสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง (Case)
11. วิธีสอนโดยใช้เกมส์ (Game)
12. วิธีสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation)

13. วิธีสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง(Learning center)
14. วิธีสอนโดยใช้บทเรียนโปรแกรม (Programmed instruction)

การเลือกวิธีสอน

การเลือกวิธีการสอนเป็นสิ่งที่ผู้สอนจะต้องพิจารณาให้รอบคอบ เพื่อจะได้วิธีการสอนที่เหมาะสมและมีประโยชน์ ซึ่งเทคนิควิธีสอนแต่ละอย่างมีประสิทธิผลในการสร้างทักษะข้อความรู้ ประสบการณ์ และการมีโอกาสแสดงบทบาทในการเรียนของผู้เรียนแตกต่างกันไป ดังนั้นการจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนจะต้องวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้ก่อนว่าต้องการให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมในระดับใดก่อนที่จะเลือกเทคนิควิธีการที่มีจุดเด่น หรือการมีคุณค่าในการเสริมทักษะ ข้อความรู้ และพฤติกรรมที่กำหนดนั้นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้การเรียนการสอนนั้นบรรลุจุดหมายที่ต้องการ

ไพฑูรย์ สีนลรัตน์(2524) ได้กล่าวว่าวิธีการสอนใดก็ตาม ครูผู้สอนเป็นผู้เลือกใช้อย่างเหมาะสมโดยจะต้องคำนึงถึงหลักการต่อไปนี้

1. วิธีการสอนต้องเหมาะสมกับตัวครูน้อยเพียงใดครุมีความรู้ความสนใจ และความถนัดทางด้านใดก็ควรจะนำมาใช้และแสวงหาวิธีที่มีความถนัดและเหมาะสมต่อไป
2. วิธีการสอนจะต้องมีความเหมาะสมกับเนื้อหาวิชาที่จะสอน
3. วิธีสอนจะต้องเหมาะสมกับจุดประสงค์ในการสอน
4. วิธีสอนต้องเหมาะสมกับจำนวนและลักษณะของผู้เรียน
5. วิธีสอนต้องเหมาะสมกับบทบาทและมีความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน

สุจริต เพียรชอบ (2522) ได้กล่าวถึงวิธี และเทคนิคการสอนว่าประกอบด้วย

1. วิธีการสอน
2. การนำเข้าสู่บทเรียน
3. การตั้งคำถาม
4. การเร้าความสนใจ

สังัด อุทรานันท์ (2529) ได้กล่าวถึงการเลือกเทคนิควิธีการสอนว่า ผู้สอนจำเป็นต้องเลือกเทคนิค และวิธีการสอนให้เหมาะสมกับธรรมชาติของเนื้อหาวิชาต่างๆ และเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนด้วย ดังนั้นผู้สอนควรจะได้ศึกษาถึงเทคนิควิธีการสอนแบบต่างๆ ให้รู้ถึงข้อดีและข้อจำกัดของวิธีการสอนแบบต่างๆ ให้รู้ว่ารูปแบบการสอนเหมาะสมกับเนื้อหาวิชาประเภทใดหรือเหมาะสมกับผู้เรียนในวัยใด

กรมวิชาการ (2532) ได้วิเคราะห์ข้อมูลจากงานวิจัย ทดลองเกี่ยวกับการเรียนการสอนในกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ สรุปได้ว่าเทคนิควิธีสอนที่สามารถทำให้นักเรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ มี 2 ลักษณะคือ

1. เทคนิควิธีสอนที่ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทนำ และให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมคือ การตั้งปัญหาคำถามให้นักเรียนตอบ การสอนแบบสืบสวนสอบสวน การอภิปรายซักถาม การสาธิต การทดลอง การค้นคว้า รายงาน การใช้วิทยากรท้องถิ่น การใช้วัสดุทัศนูปกรณ์ การศึกษานอกสถานที่ การให้ตัวแบบ การปรับพฤติกรรม การสร้างความตระหนัก การเล่านิทาน การเล่าเรื่องจากประสบการณ์ การร้องเพลง การฝึกทักษะ และการใช้งาน

2. เทคนิควิธีที่นักเรียนเป็นผู้ทำกิจกรรม และครูเป็นที่ปรึกษาคือ การใช้บทเรียนสำเร็จรูป การสร้างสถานการณ์จำลอง การแสดงบทบาทสมมติ การเล่นละคร การใช้กิจกรรมการเล่นพื้นบ้าน การเล่นเกม การแข่งขันการฝึกปฏิบัติจริง การได้เวที การใช้กระบวนการกลุ่ม การระดมสมอง การแสดงนิทรรศการ

บุญชม ศรีสะอาด(2537) กล่าวว่าวิธีการสอนนั้นมีข้อควรพิจารณาถึงองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้

1. จุดประสงค์ของบทเรียน การที่จะเลือกใช้วิธีการสอนใดวิธีการสอนนั้นต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ของบทเรียน กล่าวคือเป็นวิธีที่มั่นใจว่าจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนบรรลุ จุดประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

2. ลักษณะของเนื้อหาสาระ ควรเลือกวิธีสอนบางวิธีสามารถใช้ได้กับผู้เรียนหลายวัยหลายประเภท แต่บางวิธีที่เหมาะสมกับผู้เรียนบางวัย บางประเภท จึงต้องเลือกวิธีที่เหมาะสมกับลักษณะของผู้เรียนนั้นๆ

3. ลักษณะของผู้เรียน มีวิธีสอนบางวิธีสามารถใช้ได้กับผู้เรียนหลายวัยบางประเภท จึงต้องเลือกวิธีที่เหมาะสมกับลักษณะของผู้เรียนนั้นๆ

4. เวลา ในการสอนแต่ละครั้งมีเวลายกหนดให้นานเท่าใด ตามช่วงเวลาดังกล่าวเพียงพอสำหรับการสอนด้วยวิธีนั้นๆ หรือไม่ จะต้องพิจารณาให้รอบคอบ

5. สถานที่ สถานที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ต้องพิจารณาการสอนบางวิธีจำเป็นต้องจัดสภาพห้องเรียน โต๊ะ เก้าอี้ให้เหมาะสม เช่น วิธีการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ วิธีสอนแบบอภิปรายกลุ่ม วิธีสอนแบบการเรียนรู้เป็นคู่เป็นต้น แต่ละวิธีมีการจัดสภาพห้องแตกต่างกัน เราสามารถจัดสภาพห้องเรียนได้ตามที่ต้องการได้หรือไม่

6. จำนวนผู้เรียน ควรพิจารณาว่าในผู้เรียนมีจำนวนมากน้อยเท่าใด จำนวนผู้เรียนดังกล่าว นั้น เหมาะสมกับวิธีการสอนที่เลือกใช้หรือไม่

รูปแบบวิธีสอนศิลปศึกษา

บารุง กลัดเจริญ และคณะ (2527) กล่าวว่าวิธีการสอนต่าง ๆ ที่นำมาใช้จำแนกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 3 แบบ คือ

1. วิธีสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง โดยครูเป็นผู้สอน ผู้ถ่ายทอดความรู้เป็นผู้วางแผนการสอน ควบคุมเนื้อหา วัดผล และดำเนินการทุก ๆ วิธี เพื่อต้องการให้เด็กมีความรู้ ได้แก่วิธีการสอนแบบบรรยาย อธิบาย สาธิต

2. วิธีสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง โดยครูให้นักเรียนเป็นผู้ค้นคว้าความรู้ด้วยตนเอง เป็นผู้วางแผนบทเรียน ดำเนินการค้นคว้าหาความรู้ สรุปผลออกเป็นกฎเกณฑ์ ครูเพียงแนะนำไปสู่การค้นคว้า แนะนำสื่อการเรียนจนนักเรียนได้ทราบ ได้พบความรู้ด้วยตัวเองเท่านั้น ได้แก่ วิธีการสอนแบบทดลอง แบบหน่วย และแบบสอนเป็นรายบุคคล

3. วิธีสอนแบบครูและนักเรียนร่วมกัน โดยครูและนักเรียนจะร่วมกันในการจัดบทเรียน วางแผนค้นคว้าหาความรู้ สรุปผลออกมาเป็นความรู้ การสอนแบบนี้จะถือเอากลุ่มเป็นหลัก ความเห็นของกลุ่มเป็นการถูกต้อง เน้นการทำงานเป็นหมู่หรือเป็นพวก ได้แก่ การสอนแบบอภิปรายเป็นหมู่ การแสดงบทบาท เป็นต้น

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) ได้กล่าวว่า วิธีสอนศิลปศึกษา ไม่ควรยึดมั่นอยู่กับรูปแบบหรือวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้สอนควรที่จะเลือกใช้วิธีสอนหลาย ๆ รูปแบบ โดยเน้นให้มีความสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน

เลิศ อานันทนระ (2518) ได้กล่าวถึง การเลือกใช้วิธีการสอนว่า ครูศิลปะควรเลือกใช้วิธีการสอนหลายๆ วิธี และยังไม่มียุทธวิธีสอนแบบใดดีที่สุด โดยไม่มีการแก้ไขปรับปรุง ผู้สอนจึงควรทดลองค้นคว้าวิธีการสอนใหม่ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบันเสมอ

Bates Jane ,K. (2000) ได้แบ่งรูปแบบการสอนศิลปะปฏิบัติออกเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

1. รูปแบบการสอนแบบเน้นตัวผลงาน (The product – oriented teaching model) เป็นการเตรียมโครงสร้างในการลำดับประสบการณ์ต่างๆ เพื่อที่จะนำไปสู่การสร้างผลงานขั้นสุดท้าย รูปแบบการสอนในลักษณะนี้จะมุ่งเน้นพัฒนาทักษะและทัศนคติรวมถึงการรับรู้ข้อมูลโดยผ่านประสาทสัมผัสจากการเห็น การสัมผัส การควบคุมความสามารถเชิงปฏิบัติ การคิด และทักษะในการแก้ปัญหา เหมาะกับเด็กทุกระดับยกเว้นเด็กอายุ 4 – 6 ปี เนื่องจากยังมีประสบการณ์ไม่เพียงพอ

2. รูปแบบการสอนแบบเน้นกระบวนการ (The process – oriented teaching model) เป็นการเตรียมโครงสร้างสำหรับในการลำดับประสบการณ์ทางด้านศิลปะ ซึ่งประสบการณ์จะถูกนำไปใช้สอนเกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์ สื่อ และเทคนิคต่าง ๆ เพื่อสร้างทักษะ พัฒนาความสามารถในการสร้างสรรค์ และสำรวจแนวคิดต่างๆ ทางศิลปะ ซึ่งผลของตัวกิจกรรมนั้นจะไม่พิจารณาที่ตัว

ผลงาน แต่จะดูจากกระบวนการที่นักเรียนปฏิบัติ การสอนลักษณะนี้เหมาะสำหรับนักเรียนระดับ ประถมศึกษา

นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร (2525) ได้เสนอรูปแบบการสอนศิลปศึกษาที่ผู้สอนควรเลือกใช้ ให้เหมาะสมกับลักษณะของบทเรียน ผู้เรียน และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ประกอบไว้ 4 วิธี

1. การสอนแบบแสดงให้ดูเป็นขั้นตอน (Directed teaching) เป็นวิธีการสอนที่ผู้สอน สาธิตการทำงานให้ผู้เรียนดูทีละขั้นตอน แล้วให้ผู้เรียนปฏิบัติตาม บางครั้งอาจสาธิตให้จบทุกขั้นตอน ก่อนก็ได้ เหมาะสำหรับงานศิลปะที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีและขั้นตอนการทำงาน เพื่อที่ผู้เรียน จะได้นำหลัก หรือขั้นตอนนั้นไปเป็นแนวทางในการแสดงออก หรือคิดผสมผสานวิธีต่างๆ เข้าด้วยกัน จนเกิดเป็นผลงานสร้างสรรค์ที่แปลกใหม่

2. การสอนแบบให้ทำงานอิสระ (Free expression) เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ ตัดสินใจทำงานตามความพอใจของตนเอง อาจเป็นไปได้ 4 แบบ คือ

2.1 ผู้สอนให้ผู้เรียนเลือกสื่อที่จะใช้ในการแสดงออกทางศิลปะได้โดยอิสระ และ ทำงานในลักษณะใด ๆ ก็ได้ตามใจนักเรียน เป็นการให้อิสระอย่างเต็มที่

2.2 ผู้สอนกำหนดสื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วให้ผู้เรียนใช้สื่อนั้นแสดงความรู้สึก นึกคิดออกเป็นงานศิลปะเองโดยเฉพาะ

2.3 ผู้สอนกำหนดสื่อให้เช่นเดียวกับแบบที่ 2 และกำหนดหัวข้อที่จะให้ผู้เรียน แสดงออกทางศิลปะไว้ด้วย

2.4 ผู้สอนกำหนดสื่อ แล้วกำหนดหัวข้อให้เช่นเดียวกับแบบที่ 3 แต่หัวข้อที่ครู กำหนดนั้นแคบและเจาะจงมากกว่า แบบนี้เป็นการให้อิสระแก่ผู้เรียนน้อยที่สุด

3. การสอนแบบสัมพันธ์กับวิชา (Correlate teaching) สอนศิลปะให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น

4. การสอนแบบเป็นแกนกลาง (Core teaching) เป็นการสอนที่ผู้สอนและผู้เรียน ร่วมกันกำหนดปัญหาไว้เป็นแกนกลาง แล้วใช้ความรู้วิชาต่าง ๆ เพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา นั้น เป็นวิธีสอนแบบธรรมชาติ เน้นการทำงานเป็นกลุ่ม สอนให้ผู้เรียนรู้จักพิจารณาปัญหารอบ ๆ ตัว และสามารถหาวิธีแก้ปัญหา นั้นได้

อ่ำไพ ตีรณสาร (2543) ได้แบ่งแนวทางการสอนศิลปะปฏิบัติออกเป็น 4 แนวทาง ดังนี้

1. การสอนแบบเน้นประสบการณ์ (Art approached experimentally) เป็นการ ทดลองการลงมือปฏิบัติจริง และกระบวนการคิดแก้ปัญหา ผู้เรียนจะพัฒนาทั้งด้านทักษะ และความ เข้าใจ การสอนแบบนี้ประกอบด้วยขั้นตอนการเรียนรู้หลายอย่างด้วยกัน กล่าวคือ การสำรวจ การ แสวงหาความเป็นไปได้ต่างๆ การสรุปเป็นสมมติฐาน และการทดสอบสมมติฐาน

2. แนวการสอนแบบมีศิลปินเป็นแบบอย่าง (The artist as model)

แนวความคิดเกิดจากความพยายามที่จะจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ใกล้เคียงกับการทำงาน ศิลปะในโลกอาชีพในชีวิตจริงให้มากที่สุด เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้สัมผัสและได้เรียนรู้ชีวิต และกระบวนการทำงานในอาชีพทางศิลปะจากศิลปินจริง ๆ การเรียนรู้ของนักเรียนด้วยวิธีแบบนี้จะได้ สัมผัสจากประสบการณ์ตรง

3.แนวการสอนแบบมีนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Student – centered approaches)

เป็นการให้ความสำคัญกับลักษณะเฉพาะของนักเรียนแต่ละบุคคล นั่นคือ นักเรียนแต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกันในหลายด้าน การสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลางนี้มี 2 แบบ คือ

3.1แบบการเปิดเสรี นักเรียนจะเป็นผู้เลือกในสิ่งที่ตนสนใจ จะเป็นผู้วางแผนและดำเนินการเรียนด้วยตนเอง ครูจะเป็นผู้จัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียน จัดวัสดุอุปกรณ์ให้พร้อม มีส่วนช่วยแนะนำหรือให้ข้อเสนอแนะเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

3.2 แบบการศึกษาแนวเล็ก เป็นการสอนที่ให้ความสำคัญต่อศักยภาพทางศิลปะ ของนักเรียนแต่ละบุคคล ครูมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดตั้งแต่การเสนอก่อนขั้นตอน และการแนะนำให้นักเรียนสามารถดำเนินการและวิเคราะห์ ประเมินผลการทำงานแต่ละขั้นตอน

4. แนวการสอนแบบประสมประสาน (Interdisciplinary studies) เป็นการประสมประสาน ศาสตร์ต่าง ๆ เข้าด้วยกันโดยการเรียนรู้ศาสตร์ต่าง ๆ ต้องมีความลึกซึ้งเพียงพอด้วย

Chapman (1978) กล่าวว่า การสอนศิลปะศึกษาในระดับประถมศึกษา นั้น เกี่ยวข้องกับการจัด สถานการณ์ต่าง ๆ ครูผู้สอนจึงต้องมีความรู้เกี่ยวกับแนวทางการสอนศิลปะศึกษา ซึ่งประกอบด้วยหลักการ ต่าง ๆ ดังนี้

1.การแสวงหาแนวคิด หมายถึง การกระตุ้นเร้า ให้คำแนะนำ หรือสร้างแรงบันดาลใจ ให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่จะแสวงหาแนวคิดในการแสดงออกทางศิลปะตามวิถีทางของตนเอง

2.การวางแผนอย่างรอบคอบ เป็นการวางแผนงานสนับสนุนให้เด็กได้คิดทบทวน เกี่ยวกับความคิด หรือการสร้างสรรค์งานของตน เพื่อช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ หรือมีประสบการณ์ในการ ปรับปรุงหรือขยายแนวคิดให้กว้างขึ้นเป็นลำดับขั้น

3.การปฏิบัติงานในด้านสื่อ คือ การสนับสนุนให้เด็กสามารถเลือกใช้สื่อเป็นเครื่องมือ ในการแสดงออก ในการสร้างงานศิลปะได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความคิดและสามารถถ่ายทอด ออกมาได้ตามความต้องการ

จากทฤษฎีของนักการศึกษาที่ได้กล่าวมานั้น สามารถสรุปได้ว่าวิธีการสอนเป็นกระบวนการหนึ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนจะต้องเลือกเทคนิคและวิธีการสอนให้ เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาที่จะสอนและตัวผู้เรียน เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการเรียนการสอนหรือการ

ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน ทั้งยังส่งผลให้บทเรียนมีความน่าสนใจและเป็นแรงจูงใจให้ผู้เรียนมีความสนใจในบทเรียนเพิ่มขึ้น

5. ด้านสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน

การเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่ผู้สอนจะถ่ายทอดความรู้ และจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ซึ่งในกระบวนการถ่ายทอดความรู้จำเป็นต้องมีตัวกลางในการถ่ายทอดเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างชัดเจน และเข้าใจได้โดยง่าย สื่อกลางในการถ่ายทอดความรู้ในที่นี้หมายถึง สื่อและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยผู้สอนจำเป็นต้องมีการเตรียมสื่อและอุปกรณ์การเรียน ให้เหมาะสมกับลักษณะเนื้อหาวิชา และตัวผู้เรียนไว้ล่วงหน้าก่อนที่จะทำการสอน เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อม และเพื่อนำผู้เรียนไปสู่วัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอนที่กำหนดไว้ มีนักการศึกษาได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนไว้ดังต่อไปนี้

กรมวิชาการ (2545) ได้กล่าวไว้ว่าสื่อการเรียนรู้ที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ควรมีความหลากหลายทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และสื่ออื่นๆ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีคุณค่า น่าสนใจ ชวนคิด ชวนติดตาม เข้าใจได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง ลึกซึ้งและต่อเนื่องตลอดเวลา

ไพฑูริย์ สินลารัตน์(2524) กล่าวว่าการสอนเป็นสิ่งสำคัญในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ชัดเจน และเร็วขึ้น ตลอดจนช่วยสร้างความสนใจได้ดี สื่อการสอนที่ดีจะช่วยให้การสอนดำเนินไปได้ราบรื่นและสะดวกคล่องตัว แก่ผู้เรียน การเตรียมสื่อการสอนทำให้ผู้สอนทราบว่าจะใช้อะไรเป็นสื่อช่วยสร้างประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด

สุพิน บุญชูวงศ์ (2538) กล่าวว่าสื่อการสอนเป็นส่วนสำคัญในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ชัดเจนและเร็วขึ้น ตลอดจนช่วยสร้างความสนใจได้ดี

กรมวิชาการ (2545) ได้ให้ความหมายของสื่อการเรียนการสอนไว้ว่า สื่อการเรียนหมายถึง เครื่องมือ ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ ที่จะช่วยสนับสนุนให้การเรียนการสอนบรรลุตามจุดหมายที่วางไว้ สื่อการเรียนยังเป็นสิ่งสร้างความสนใจของผู้เรียนให้เกิดความอยากรู้ เรียนรู้ต่อไปเพราะจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในสิ่งที่เรียนได้อย่างดีและรวดเร็วยิ่งขึ้น

คณัย ไชยโยธา (2534) กล่าวว่าสื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่เป็นตัวกลางที่ใช้ในกระบวนการเรียนการสอน เพื่อทำให้ผู้สอนและผู้เรียนเข้าใจในสิ่งที่ถ่ายทอดซึ่งกันและกันได้ผลดี และทำให้การเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามจุดประสงค์ที่ได้วางไว้ ดังนั้นสื่อการเรียนจึงหมายถึง วัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์ต่างๆ ทั้งที่เป็นประเภทถาวรและสิ้นเปลือง รวมทั้งวิธีการสอนที่ผู้สอนใช้ปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อช่วยให้การจัดการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

เลิศ อานันท์ (2526) กล่าวว่า สื่อการสอนศิลปศึกษา หมายถึงเครื่องมืออุปกรณ์ หรือวิธีการต่างๆ ที่ใช้ในการสอนศิลปศึกษา เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถแสดงออกอย่างได้ผลตามที่ครูได้ตั้งจุดประสงค์ไว้

Dale Edgar (1900) ได้กล่าวถึงคุณค่าและความสำคัญของสื่อการสอนไว้ดังนี้

1. สื่อการสอนสามารถส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างนักเรียนในชั้นได้ และทำให้ผู้เรียนเปลี่ยนพฤติกรรมตามที่ประสงค์
2. สื่อการสอนจะสร้างประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่แปลกใหม่แก่ผู้เรียน และทำให้การเรียนรู้มีความหมาย ผู้เรียนที่มีระดับสติปัญญาแตกต่างกันมากๆ จะเข้าใจเนื้อหาวิชาที่เรียนได้เช่นเดียวกัน
3. สื่อการสอนทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่สมบูรณ์ เกิดความถวิลหา (Concept) ที่ถูกต้องและมีความหมาย กระจำและเป็นระเบียบ เพิ่มพูนและขยายขอบเขตของประสบการณ์ให้กว้างขวางขึ้น ช่วยให้จดจำได้เร็ว แม่นยำ โดยไม่ต้องอาศัยคำอธิบาย
4. สื่อการสอนทำให้ผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์ของเนื้อหาวิชาที่เรียนตรงกับความ ต้องการ มีผลทำให้เพิ่มแรงจูงใจ
5. สื่อการสอนทำให้ผู้เรียนมีปฏิริยาสะท้อนกลับ ช่วยให้ทราบว่าผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้เพียงใด

อุบล ตูจินดา (2532) กล่าวว่า สื่อการสอนเป็นวัสดุอุปกรณ์ หรือวิธีการอันเป็นตัวกลางที่ ผู้สอนให้ผู้เรียนรับรู้ เพื่อเกิดความรู้ ความคิด ความเข้าใจ และมีความหมายต่อผู้เรียน ฉะนั้นสื่อ การสอนไม่ใช่ผู้สอนหรือแหล่งความรู้เพียงอย่างเดียว สื่อการสอนเป็นได้แต่เพียงส่วนประกอบ หรือ ส่วนช่วยในการสอน ช่วยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น

ประเภทของสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน

คณั โขโยธา (2539) กล่าวว่าสื่อการเรียนการสอนจำแนกได้เป็น 3 ประเภทดังนี้

1. เครื่องมือหรืออุปกรณ์ ได้แก่ สื่อใหญ่ประกอบด้วยกลไฟฟ้า และอิเล็กทรอนิกส์ เช่น เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องฉายภาพสไลด์ เครื่องเล่นแผ่นเสียง วิทยุ กระดานดำ เป็นต้น สื่อ ประเภทนี้ส่วนใหญ่ต้องอาศัยความรู้ในแบบต่างๆ มาป้อนผ่านเครื่องไปสู่ตัวผู้เรียน
2. วัสดุ ได้แก่ สื่อเล็กๆบางอย่างต้องอาศัยสื่อใหญ่สำหรับนำเสนอ เช่น फिल्म ภาพยนตร์ แผ่นสไลด์ ม้วนเทป เป็นต้น สื่อเล็กๆบางชนิดเป็นตัวของมันโดยเอกเทศ เช่น หนังสือเรียน ภาพของจริง หุ่นจำลอง แผนที่ แผนที่ ภูมิ บัตร ชุดการสอน เป็นต้น
3. เทคนิคหรือวิธีการ ได้แก่ สื่อการสอนที่มีลักษณะเป็นกิจกรรม เช่น เทคนิคในการ เขียนแบบ การแสดงการละเล่นละครและหุ่น การสาธิตกรรมวิธี การพาผู้เรียนศึกษานอกสถานที่ การ จัดนิทรรศการ และรวมถึงเทคนิคการสอนบทเรียนด้วยสื่อประเภทเครื่องมือและวัสดุแก่ผู้เรียน

กรมวิชาการ(2540) ได้แบ่งสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนออกเป็น 4 ประเภทคือ

1. ประเภทวัสดุ ได้แก่ ซอด้ก สี แผ่นภาพ แผนภูมิ ภาพถ่าย สไลด์ แถบบันทึกเสียง แถบบันทึกภาพและเสียง หนังสือ ฯลฯ
2. ประเภทอุปกรณ์ได้แก่ กล้องถ่ายรูป เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ เครื่องฉายภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ เครื่องคอมพิวเตอร์
3. ประเภทเทคนิควิธี ได้แก่ ระบบการสอนแบบต่างๆ สถานที่ฝึกงาน
4. ประเภทสิ่งพิมพ์

กรมวิชาการ (2545) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรสถานศึกษามุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และใช้เวลาว่างอย่างสร้างสรรค์ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้จากสื่อการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท รวมทั้งจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นชุมชนและแหล่งอื่นๆ เน้นสื่อที่ผู้เรียนและผู้สอนใช้ศึกษาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียน ผู้สอนสามารถจัดทำ และพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเองหรือนำสื่อต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัว และในระบบสารสนเทศมาใช้ในการเรียนรู้ โดยใช้วิจารณญาณในการเลือกใช้สื่อ และแหล่งความรู้ โดยเฉพาะหนังสือ ควรมีเนื้อหาสาระครอบคลุมตลอดช่วงชั้น

นอกจากนี้ กรมวิชาการ(2545) ได้กำหนดแนวปฏิบัติให้แก่สถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่มีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อให้การใช้สื่อการเรียนรู้เป็นไปตามแนวการจัดการเรียนรู้ และพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง โดยควรดำเนินการดังนี้

1. จัดทำและจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ป็นสื่อการเรียนรู้
2. ศึกษา ค้นคว้า วิจัยเพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน
3. จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้ สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน และสำหรับเสริมความรู้ของผู้สอน
4. ศึกษาวิธีการเลือก และการใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เหมาะสมหลากหลาย และสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
5. ศึกษาวิธีการวิเคราะห์ และประเมินคุณภาพมาตรฐานสื่อการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นเอง และที่เลือกนำมาใช้ประกอบการเรียนรู้ โดยมีการวิเคราะห์และประเมินสื่อการเรียนรู้ที่ใช้อยู่กันอย่างสม่ำเสมอ
6. จัดหาหรือจัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในสถานศึกษา และในชุมชน เพื่อการศึกษาค้นคว้าแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ และพัฒนาสื่อการเรียนรู้
7. จัดให้มีเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น ชุมชน และสังคมอื่น

8. จัดให้มีการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับสื่อ และการใช้สื่อ การเรียนรู้เป็นระยะๆ

หลักการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนบางชนิดอาจหาได้ด้วยการซื้อ บางชนิดอาจผลิตหรือสร้างขึ้นมาใช้ โดย คำนึงถึงวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น บางชนิดอาจหาได้จากแหล่งวัสดุที่มีอยู่ในโรงเรียนหรือชุมชนนั้น สื่อการเรียนที่ผู้สอนสามารถผลิตได้มีอยู่หลายอย่าง เป็นต้นว่า รูปภาพ บัตรคำ บัตรเลข และแผนภูมิซึ่ง คณีย์ ไชยโยธา (2539) ได้กล่าวว่าหลักการใช้สื่อการเรียนการสอนมีขั้นตอนเป็นลำดับดังนี้

1. ขั้นเลือก

การที่จะเลือกใช้สื่อประเภทใดนั้น ควรเตรียมความพร้อมในเรื่องของกิจกรรมก่อนที่ จะสอน โดยพิจารณาตามหลักการเลือกสื่อ เช่น ต้องเลือกสื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหา กิจกรรมและ เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

2. ขั้นเตรียม

เป็นการเตรียมตัวผู้สอนตลอดจนการทดลองใช้สื่อการเรียนนั้นๆ สื่อบางชนิด จำเป็นต้องเตรียมตัวผู้เรียนด้วย เพราะบางครั้งจะต้องให้ผู้เรียนมีพื้นฐานในเรื่องที่จะเรียนก่อน

3. ขั้นใช้

การใช้สื่อควรใช้เป็นไปตามลำดับขั้นตอนของการใช้สื่อ และให้ผู้เรียนได้มีโอกาส ร่วมในการใช้สื่อด้วย การใช้สื่อการเรียนการสอนอาจใช้ได้หลายลักษณะดังนี้

3.1 นำเข้าสู่บทเรียน

3.2 เสริมกิจกรรมการเรียน

3.3 สรุปบทเรียน

3.4 ผู้สอนเป็นผู้ใช้สื่อ ผู้สอนและผู้เรียนใช้ร่วมกัน

3.5 สื่อการเรียนเมื่อใช้แล้วต้องเก็บรักษาเพื่อใช้ในครั้งต่อไปด้วย

นอกจากนี้คณีย์ ไชยโยธา (2539) ได้กล่าวว่า เกณฑ์ทั่วไปในการเลือกสื่อการเรียนการสอนมี ลักษณะดังนี้

1. เลือกสื่อและประสบการณ์ที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนการสอน และพยายาม เลือกสื่อที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างจริงจัง เพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ไปสู่จุดประสงค์ที่ต้องการ

2. เลือกสื่อและประสบการณ์ที่จะช่วยเร้าให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ มีการตอบสนองและ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่คาดหวัง

3. เลือกสื่อและประสบการณ์ในการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับความสามารถ และประสบการณ์เดิมของแต่ละคน การเลือกสื่อจำเป็นต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วย
4. เลือกสื่อและวัสดุอุปกรณ์ที่พอจะหาได้ คำนึงถึงความสะดวกสบายในการนำมาด้วย และไม่จำเป็นต้องใช้สื่อที่มีราคาแพงเสมอไป
5. เครื่องมือและเครื่องอำนวยความสะดวกนั้นต้องสอดคล้องกับวัย ความสนใจ และความสามารถที่มีอยู่ต่างๆ กันของผู้เรียน เหมาะสมกับจุดประสงค์การเรียนรู้ในหัวข้อที่เรียน เหมาะกับประสบการณ์ที่เลือกแล้ว เลือกจากสิ่งที่มีอยู่และเหมาะสมกับเครื่องมือและสิ่งอำนวยความสะดวก

รูปแบบของสื่อการสอนทางศิลปศึกษา

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2528) ได้กล่าวถึงสื่อการสอนและได้จำแนกประเภทของสื่อการสอนไว้ว่า สื่อการสอนไม่จำเป็นต้องเป็นวัสดุอุปกรณ์ราคาแพง แต่จะประกอบด้วยวัสดุที่มีราคาถูก จัดหาจัดทำได้ง่าย จำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. สื่อการสอนประเภทวัสดุ หมายถึง สิ่งที่เป็นวัสดุสิ้นเปลือง ใช้แล้วหมดไปหรือเสียหายได้ง่าย เช่น สิ่งพิมพ์ ภาพชุด กระดาษ फिल्म ซอด้ก หรือวัสดุธรรมชาติต่าง ๆ
2. สื่อการสอนประเภทอุปกรณ์ หมายถึง สื่อการสอนประเภทเครื่องมือที่ใช้ประกอบการสอนโดยตรง เช่น ของจริง หุ่นจำลอง เครื่องฉาย เทปบันทึกเสียง เครื่องมือต่าง ๆ
3. สื่อการสอนประเภทวิธีการ หมายถึง กระบวนการและวิธีการต่าง ๆ ที่ต้องใช้อุปกรณ์ และไม่ต้องใช้อุปกรณ์ เช่น การฟังวิทยากร การศึกษานอกสถานที่ การแสดงละคร การสาธิต การจัดนิทรรศการ

วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) ได้จัดแบ่งประเภทของสื่อการสอนศิลปศึกษาตามหน้าที่ของการใช้สื่อ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. สื่อการสอนที่ทำให้ผู้เรียนได้รับรู้แล้วช่วยขยายความรู้ ความคิด และความเข้าใจของผู้เรียน ผลจากการเรียนรู้จะมีผลต่อการสร้างสรรค์งานศิลปะโดยตรงหรือไม่ก็ได้ สื่อการสอนในลักษณะนี้ ได้แก่ วัสดุ อุปกรณ์ และการสาธิต สื่อเหล่านี้จะช่วยขยายเนื้อหาสาระทางศิลปะ และเมื่อถึงโอกาสที่ผู้เรียนได้กระทำกิจกรรมศิลปะ ความรู้ ความคิด และความเข้าใจเหล่านั้นจะมีผลต่องานศิลปะทั้งในด้านเนื้อหาและรูปแบบ
2. สื่อการสอนที่ทำให้ผู้เรียนได้รับรู้เพื่อเป็นสื่อคลุใจในการแสดงออก และการสร้างสรรค์งานศิลปะ สื่อการสอนในลักษณะนี้จะทำหน้าที่กระตุ้นการรับรู้ทั้งด้านเนื้อหา และรูปแบบ กระตุ้นให้เกิดอารมณ์ ความคิดและจินตนาการ แสดงออกมาเป็นงานศิลปะ สื่อการสอนชนิดนี้ ได้แก่ วัสดุต่าง ๆ เช่น คน หุ่นนิ่ง ทิวทัศน์ ฯลฯ

3. สื่อการสอนที่เสนอให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติแล้วเกิดความรู้ ความคิด และความเข้าใจขึ้น
ผลจากการปฏิบัติ คือ ผลงานศิลปะตามเป้าหมายของการใช้สื่อ นั้น ๆ สื่อชนิดนี้ ได้แก่ การทดลองและ
ปฏิบัติกิจกรรมศิลปะ ซึ่งการเสนอสื่อนี้จะมีสภาพเป็นนามธรรม และปฏิบัติงานด้วยสื่อวัสดุที่เป็น
รูปธรรม

เลิศ อานันทนนะ (2525) ได้แบ่งประเภทของสื่อการสอนศิลปศึกษาตามลักษณะของสื่อได้ 2
ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. สื่อการสอนที่เป็นวัสดุ (รูปธรรม) สื่อประเภทนี้ทำให้เกิดการกระตุ้นความคิด ผู้เรียน
มองเห็นได้ เช่น ภาพตัวอย่าง ของจริง หรือหุ่นจำลอง ผลดีทำให้มีโอกาสฝึกทักษะและความแม่นยำใน
การใช้มือทำงาน ผลเสียคือ ปิดกั้นจินตนาการของเด็ก

2. สื่อการสอนที่เป็นความคิด (นามธรรม) สื่อประเภทนี้ ได้แก่ ความคิด จินตนาการจาก
ประสบการณ์ในชีวิต ที่มองเห็นหรือมีประสบการณ์มาแล้ว เรื่องราวต่าง ๆ นำมาจัดกำหนดหัวข้อให้
เด็กได้แสดงออก ซึ่งเป็นผลดีที่เด็กได้แสดงความคิดสร้างสรรค์ออกมา

จากการศึกษาทฤษฎีของนักการศึกษาเกี่ยวกับสื่อวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน สามารถ
สรุปได้ว่า สื่อการสอนเป็นวัสดุอุปกรณ์หรือวิธีการ อันเป็นกระบวนการสื่อความหมายระหว่างผู้สอน
และผู้เรียน เพื่อถ่ายทอดความรู้จากครูไปสู่ผู้เรียน ซึ่งในการถ่ายทอดความรู้จำเป็นจะต้องอาศัย
ตัวกลางในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาวิชาได้ชัดเจน และเร็วยิ่งขึ้น โดยครู
ต้องรู้จักเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้ตรงตามเนื้อหาวิชาที่ต้องการสอน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด
ในการเรียนรู้ คือผู้เรียนได้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่กำหนดไว้

6. ด้านการวัดและประเมินผล

การวัดและการประเมินผลเป็นขั้นตอนสุดท้ายในการจัดการเรียนการสอน ที่ต้องปฏิบัติ
หลังจากการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผลนั้นจะช่วยให้ผู้สอนทราบว่
การดำเนินการสอนที่ผ่านมานั้นบรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรหรือไม่ การวัดผลและ
ประเมินผล และทราบว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากน้อยเพียงใด หากพบข้อบกพร่องผู้สอนควรจะ
นำไปใช้ในการปรับปรุงเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน มีนักการศึกษาได้ให้
ทฤษฎีเกี่ยวกับความหมายของการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนไว้ดังต่อไปนี้

กรมวิชาการ(2545) กล่าวไว้ว่า การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ให้ผู้สอน
ใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียนเพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และ
ความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน รวมทั้งข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการ
พัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ

ไพฑูรย์ ลินลารัตน์(2524) กล่าวว่า การวางแผนเพื่อประเมินผลการเรียนของนักเรียนผู้สอน จะต้องพิจารณาว่าจะประเมินผลรวมอย่างเดียว หรือประเมินผลแบบก้าวหน้าควบคู่กันไป และจะใช้วิธีการใดบ้าง

ภัทรา นิคมานนท์ (2538) กล่าวไว้ว่า การวัดผล หมายถึง กระบวนการในการกำหนดหรือหาปริมาณแทนคุณลักษณะของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือแทนพฤติกรรมหรือสมรรถภาพของบุคคล โดยใช้เครื่องมือช่วยในการวัด และผลของการวัดจะออกมาเป็นตัวเลข หรือคะแนนว่ามีจำนวนหรือปริมาณเท่าใด และได้กล่าวถึงความหมายของการประเมินผลว่า หมายถึง การนำเอาข้อมูลทั้งหลายที่ได้จากการวัดผลมาใช้ในการตัดสินใจ โดยการหาข้อสรุป ตัดสินประเมินค่าหรือตีราคาโดยเปรียบเทียบกับข้อมูลอื่น ๆ หรือเกณฑ์ที่ตั้งไว้

บุญชม ศรีสะอาด(2537) การประเมินการสอนเป็นเทคนิคที่ไว้ในการพิจารณาตัดสินลงความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอน ความเหมาะสมของเนื้อหาสาระ กิจกรรม และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการเรียนการสอนนั้น ซึ่งจะต้องพิจารณาในแง่มุมต่างๆ ประกอบ

Chapman (1978) กล่าวว่า การประเมินผล เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายหลังจากการวัดผล คือ เมื่อวัดได้ปริมาณที่แสดงผลสัมฤทธิ์ของบุคคลออกมาเป็นตัวเลข หรือคะแนนแล้วก็จะนำคะแนนนั้นมาพิจารณาตีความ สรุปออกมาเพื่อหาคุณค่าหรือคุณภาพของนักเรียนคนใดคนหนึ่งว่ามีความรู้และทักษะเพียงใด มีจุดเด่นจุดด้อยในด้านใดบ้าง ผลการเรียนอยู่ในระดับใด

ชนิดของการประเมินผล

กรมวิชาการ(2545) กล่าวว่า สถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบจัดการศึกษา จำต้องจัดทำหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษา เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกัน และเป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน สถานศึกษาต้องมีผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการวัดและประเมินทั้งในระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ ตลอดจนการประเมินภายนอกเพื่อใช้เป็นข้อมูลสร้างความมั่นใจเกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียนแก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การวัดประเมินผลระดับชั้นเรียน

จุดหมายสำคัญของการประเมินผลระดับชั้นเรียน คือ มุ่งหาคำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการคุณธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ อันเป็นผลเนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่/เพียงใด ดังนั้น การวัดและประเมินจึงต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย เน้นการปฏิบัติให้สอดคล้อง และเหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน และสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปในกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยประเมินความประพฤติ พฤติกรรม การเรียน การร่วมกิจกรรม และผลงานจากโครงการหรือแฟ้มสะสม

ผลงาน ผู้ใช้ผลการประเมินในระดับชั้นเรียนที่สำคัญ คือ ผู้เรียน ครู ผู้สอน และพ่อแม่ ผู้ปกครอง จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วิธีการและค้นหาข้อมูล เกณฑ์ต่างๆ ที่จะทำให้สะท้อนให้เห็นภาพสัมฤทธิ์ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียนจะทราบระดับความก้าวหน้า ความสำเร็จของตน ครู ผู้สอนจะเข้าใจความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน แต่ละกลุ่มสามารถให้ระดับคะแนนหรือจัดกลุ่มผู้เรียน รวมทั้งประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนเองได้ ขณะที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง จะได้ทราบระดับความสำเร็จของผู้เรียน

2. การประเมินผลระดับสถานศึกษา

เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าด้านการเรียนรู้เป็นรายชั้นปีและช่วงชั้น สถานศึกษานำข้อมูลที่ได้นี้ไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน และคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้ รวมทั้งนำผลการประเมินรายช่วงชั้นไปพิจารณาตัดสินการเลื่อนช่วงชั้น

3. การประเมินคุณภาพระดับชาติ

สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในปีสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้น เข้ารับการประเมินคุณภาพระดับชาติในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สำคัญ และกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน และคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละแห่ง

กรมวิชาการ (2540) ได้จำแนกตามจุดประสงค์ของการประเมิน แบ่งออกเป็น 4 ชนิดคือ

1. การประเมินผลก่อนการเรียน (Placement test) เพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานเดิมของผู้ที่จำเป็นในการเรียนต่อไป ผลการประเมินสามารถนำไปกำหนดจุดประสงค์ของการเรียนให้อยู่ในระดับที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้หรือนำไปใช้ในการปรับพื้นฐานความรู้เดิมให้มั่นคงขึ้น นอกจากนี้ การประเมินผลก่อนการเรียนยังมีประโยชน์อีก 2 ประการคือ เพื่อตรวจสอบว่าจุดประสงค์ข้อใดที่ผู้เรียนทราบแล้วจะได้ตัดออกไปไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อน หรือใช้เป็นข้อมูลในการจัดกลุ่มผู้เรียน และใช้เป็นพื้นฐานสำหรับเปรียบเทียบความก้าวหน้าของการเรียนรู้

2. การประเมินผลเพื่อปรับปรุงผลการเรียน (Formative Evaluation) กระทำในระหว่างที่มีการเรียนการสอนอยู่ เพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียน และตรวจสอบประสิทธิภาพของการเรียนการสอน การประเมินผลแบบนี้มีบทบาทในการเสริมกำลังใจของผู้เรียนในแง่ที่ผู้เรียนได้รู้ความก้าวหน้าของตนเป็นระยะ

3. การประเมินผลเพื่อวินิจฉัยข้อบกพร่อง (Diagnostic Evaluation) การประเมินผลชนิดนี้สัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชนิดที่ 2 การประเมินผลเพื่อวินิจฉัย เป็นสิ่งที่ผู้สอนทำกับนักเรียนที่มีปัญหาทางวิชาการเพื่อหาจุดบกพร่องของผู้เรียน เพื่อหาสาเหตุของปัญหา การประเมินผลเพื่อการวินิจฉัยทำให้การสอนของครูผู้สอนมีทิศทางมากขึ้น

4. การประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียน (Summative Evaluation) เป็นการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดการสอนในแต่ละระยะ เช่น ตอนสิ้นเทอม กลางปี กลางเทอม และสิ้นปี เป็นต้น เพื่อวัดระดับความรู้ความสามารถของผู้เรียน

วิธีการวัดและประเมินผล

กรมวิชาการ (2540) ได้กำหนดวิธีการวัดและประเมินผลไว้ดังนี้

1. การสังเกต การสังเกตส่วนใหญ่เป็นการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน จะเป็นการสังเกตพฤติกรรมขณะการสอน และวิธีการสังเกตหลังการสอน โดยในการสังเกตจะต้องมีหลักเกณฑ์และจุดมุ่งหมาย

2. การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เป็นการสอบถามด้วยปากเปล่า โดยจะมีแบบสัมภาษณ์หรือวัดจากการสังเกตท่าทางกิริยา ใหว่พรึบในการตอบคำถาม

3. การตรวจงาน การตรวจผลงาน ผู้สอนจะดูจากผลงานที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง การตรวจงานนี้เป็นการประเมินผลวิธีหนึ่ง เพื่อที่จะได้ทราบถึงความก้าวหน้าในการเรียนของผู้เรียน แต่ผู้สอนควรจะต้องตั้งหลักเกณฑ์การประเมินผลไว้

4. การทดสอบการทดสอบที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายมีอยู่ 2 แบบคือ

4.1 แบบอัตนัย (Subjective-test) การทดสอบแบบอัตนัยเป็นการใช้แบบทดสอบโดยใช้วิธีเรียงความ การทดสอบประเภทนี้ให้เสรีภาพแก่ผู้ตอบ ส่วนผู้สอนจะต้องใช้เวลาในการตรวจแบบทดสอบนอกจากนี้การให้คะแนน ไม่มีมาตรฐานที่แน่นอนขึ้นอยู่กับความคิดและการตัดสินใจของผู้สอนเอง

4.2 แบบปรนัย (Objective-test) การทดสอบแบบปรนัยเป็นการทดสอบที่ผู้สอนออกแบบให้ครอบคลุมเนื้อหาสาระวิชา เป็นแบบทดสอบที่ผู้เรียนสามารถเลือกตอบได้สะดวก ส่วนผู้สอนใช้เวลาในการตรวจแบบทดสอบ เนื่องจากแบบทดสอบแต่ละชุดมีค่าเฉลยตรงกัน

การวัดและประเมินผลทางศิลปศึกษา

Bloom, B. S. (1982) ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาโดยทั่วไป ซึ่งรวมทั้งศิลปศึกษาดด้วยนั้น มีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม 3 ด้าน คือ

1. พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และความสามารถทางสติปัญญา

2. จิตพิสัย (Affective Domain) มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาด้านความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติ ค่านิยม ความสนใจ และความซาบซึ้ง

3. ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาด้านทักษะหรือความชำนาญในการใช้วัยวะต่าง ๆ

Gruber (1994) กล่าวว่า ครูศิลปะจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการตั้งเกณฑ์เพื่อให้เกิดความสมดุล ซึ่งประกอบด้วย การประเมิน 4 ด้าน คือ

1. ประเมินผลด้านความรู้ เป็นการวัดด้านเนื้อหาวิชา เป็นการวัดความจำ การคิดวิเคราะห์ โดยวิธีสอบข้อเขียน เช่น ปรนัย อัตนัย เติมคำในช่องว่าง หรือการทำแบบฝึกหัด
2. ประเมินผลด้านเจตคติ เป็นการวัดด้านอารมณ์ ความรู้สึก ความเชื่อ ทักษะ และคุณค่า โดยจะแสดงออกในเรื่องคุณภาพของงานหรือการให้คำตอบแบบวิเคราะห์
3. ประเมินผลด้านทักษะ เป็นการวัดด้านการเตรียมและการใช้เครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ โดยสังเกตจากกระบวนการปฏิบัติงาน
4. ประเมินผลด้านพฤติกรรม เป็นการวัดด้านพฤติกรรมการทำงาน ระเบียบวินัย การร่วมมือในการทำงาน ความตั้งใจและการให้ความสำคัญในการทำงาน

Lowenfeld (1987) นักจิตวิทยาพัฒนาการ ได้เสนอเกณฑ์เกี่ยวกับการวัดผลทางศิลปศึกษา ซึ่งมุ่งเน้นที่จะวัดพัฒนาการของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ เป็นดังนี้

1. ด้านร่างกาย เพื่อศึกษาความสามารถในการใช้เครื่องมือเครื่องใช้อย่างคล่องแคล่ว มีความแม่นยำ แน่นนอน การปฏิบัติงานเป็นการแสดงออกที่สามารถวัดผลได้จากทักษะ การใช้เทคนิคต่าง ๆ และจากงานที่สำเร็จ
2. ด้านอารมณ์ เพื่อศึกษาความสามารถในการปฏิบัติงานที่ออกมาด้วยความเพลิดเพลินในการทำงาน โดยอิสระแสดงถึงสุขภาพจิตและอารมณ์ที่ดี
3. ด้านสังคม เพื่อศึกษาความสามารถในการทำงานด้วยตนเอง และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
4. ด้านสติปัญญา เพื่อศึกษาความสามารถในการแสดงออก แก้ปัญหาได้อย่างฉลาดถูกต้อง ทำกิจกรรมสำเร็จด้วยคืออย่างมีหลักการและความรู้
5. ด้านสุนทรียภาพ เพื่อศึกษาความเข้าใจในงานศิลปะ เข้าใจในความงามและธรรมชาติ สามารถแสดงข้อคิดเห็น บรรยาย วิเคราะห์ได้โดยใช้หลักการศิลปะได้อย่างเหมาะสม
6. ด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพื่อศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหา เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ริเริ่ม วางแผนได้อย่างอิสระ ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น แสดงความคิดก้าวหน้าอย่างเชื่อมั่นในตนเอง
7. ด้านการรับรู้ เพื่อศึกษาความสนใจในการแสดงออก บรรยายอภิปราย เข้าใจ และแสดงความรู้ได้อย่างมั่นใจ

ชลอ พงษ์สามารถ และ วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางที่นิยมใช้ในการวัดประเมินผลวิชาศิลปศึกษา มีดังนี้

1. การทดสอบ เป็นวิธีวัดผลที่สำคัญ และนำมาใช้ในการวัดพฤติกรรมทางสมอง การทดสอบความสามารถของผู้เรียน

2. การสังเกต เป็นวิธีที่ใช้ได้ตั้งแต่เริ่มบทเรียน ครูเป็นผู้สังเกตในเรื่องของความตั้งใจ ความสนใจในการเรียนการสอน ตั้งใจปฏิบัติงานเฉพาะตัว และงานกลุ่มจนงานสำเร็จ
3. การสัมภาษณ์ การสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมาย ย่อมทำให้พบกับข้อเท็จจริงบางประการ เช่น บุคลิกภาพ ท่วงทีวาจา ปฏิภาณไหวพริบ ทักษะคติ นิสัยบางประการจากคำพูด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า
4. แบบสอบถาม เป็นตัววัดความรู้สึก ความคิดเห็น ความสนใจ ทักษะคติ บางทีใช้คู่กับการสัมภาษณ์ การสร้างแบบสอบถาม
5. การตรวจผลงาน เป็นการวัดผลจากผลงานสำเร็จ ทำให้ครูได้ทราบถึงความก้าวหน้าของนักเรียน การแก้ปัญหา ความถูกต้อง ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

สรุป ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่ง ก็คือ การวัดและการประเมินผล เพราะการวัดผลจะชี้ให้เห็นว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้น้อยเพียงใด ทั้งยังเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการด้านต่างๆ ของผู้เรียนซึ่งได้กำหนดไว้ในเป้าหมายของหลักสูตร แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน ดังนั้นครูผู้สอนจำเป็นต้องคำนึงถึงรูปแบบ และหลักในการประเมินผลให้มีความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน และสอดคล้องกับลักษณะของรายวิชา เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาในโรงเรียนระดับประถมศึกษา เป็นการวัดประสิทธิผลในการเรียนรู้ในรายวิชา การจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบด้านต่างๆ เช่น ครูผู้สอน ผู้เรียน หลักสูตร จุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อวัสดุอุปกรณ์ และการวัดและประเมินผล องค์ประกอบเหล่านี้มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนโดยทุกองค์ประกอบจะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการเรียนรู้ของผู้เรียนที่จะบรรลุถึงจุดประสงค์ที่กำหนดไว้โดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่เหมาะสม และสามารถมีพัฒนาการในด้านต่างๆตามวุฒิภาวะ และระดับการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์

การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา ปัจจุบันศิลปศึกษาถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ด้านทัศนศิลป์ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ การคิดที่เป็นเหตุเป็นผลถึงวิธีการทางศิลปะ ความเป็นมาของรูปแบบ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และรากฐานทางวัฒนธรรม ตลอดจนการเปิดโอกาสให้แสดงออกอย่างอิสระ ทำให้ผู้เรียน

ได้รับการส่งเสริม สนับสนุนให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ดัดแปลง จินตนาการ มีสุนทรียภาพและเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทยและสากล(กรมวิชาการ,2546) ซึ่งสอดคล้องกับวิรัตน์ พิษณุไพบูลย์ (2520) และโลเวนเฟลด์ (Lowenfeld,1982) กล่าวว่า เป้าหมายในการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับศิลปะให้แก่นักเรียน เพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และความคล่องแคล่วว่องไว ในการใช้ส่วนต่างๆ ของร่างกายให้มีความสัมพันธ์กับความคิด และการแสดงออก โดยให้เด็กจัดกิจกรรมมีโอกาสสร้างสรรค์แก้ปัญหา เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ทางด้านสุนทรียศาสตร์ การรับรู้ สังคมและการสร้างสรรค์

ศิลปะศึกษาเป็นกระบวนการเรียนการสอน และแนวปฏิบัติในการจัดประสบการณ์ทางศิลปะให้แก่ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตลอดจนพัฒนาการด้านต่างๆ วิธีการสอนศิลปะจึงต่างจากการสอนวิชาสามัญทั่วไป เพราะด้วยลักษณะธรรมชาติของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เทคนิค วิธีการทำงาน ฝึกฝนปฏิบัติ การลงมือทำจริง และการคิดค้น แก้ปัญหา (กรมวิชาการ,2546)

ซึ่งวิรุณ ตั้งเจริญ (2545) กล่าวถึงสภาพการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาปัจจุบันเมื่อสังคมไทยเชื่อมโยงกับสังคมโลก มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างสลับซับซ้อน ทำให้สังคมไทยจำเป็นต้องปรับตัวครั้งสำคัญ รวมทั้งศิลปะศึกษาก็เกิดแนวคิดในการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญจากศิลปะศึกษาแบบเดิมไปสู่แนวคิดใหม่ คือ พหุศิลปะศึกษา (Arts Education) องค์ความรู้ทางด้านศิลปะศึกษาในสังคมไทย มีรากฐานเดิมมาจากสังคมไทยที่เชื่อมโยงกับวิถีการดำเนินชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรม ทั้งนี้ภายใต้สังคมดังกล่าว ได้ส่งผลทำให้ศิลปะศึกษาในสังคมเกษตรกรรมมีระบบการศึกษาแบบช่างฝีมือที่เน้นการลอกเลียนแบบและการทำตามแบบ เน้นทักษะความชำนาญมากกว่าการคิดสร้างสรรค์ รวมทั้งให้ความสำคัญที่ครูเป็นศูนย์กลาง

จากการศึกษาพบว่ามีปัญหาในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาหลายประการ ดังนี้ สังคม ทองมี (2530) กล่าวว่า ปัญหาในการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาประการหนึ่งคือ การขาดการสนับสนุนจากผู้บริหาร หรือจากนโยบายผู้บริหารไม่ให้การสนับสนุน ครูผู้สอนจะต้องพยายามสร้างทัศนคติที่ดีทางศิลปะ ให้เกิดขึ้นกับผู้บริหารและครูอื่นๆ ภายในโรงเรียน

ต่อต้าน ชารีเกษ (2538) กล่าวว่า ปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาทั่วไปที่พบมากที่สุดก็คือ ครูยังไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนของตนเอง ยังคงยึดถือการสอนแบบเดิมที่เคยสอนมาก่อน ครูยังคงมีบทบาทเป็นศูนย์กลางการเรียน และมักจะให้ผู้เรียนปฏิบัติตามที่ตนกำหนดโดยไม่ให้ผู้เรียนมีอิสระในการแสดงออกทางความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เท่าที่ควร

พีระศักดิ์ เทพไตรรัตน์ (2534) ได้ทำการศึกษาพบว่า ครูศิลปะศึกษาขาดความเข้าใจเนื้อหาศิลปะศึกษาในการจัดการเรียนการสอน ขาดความรู้ ความเข้าใจในด้านการใช้หลักสูตร เนื่องจากไม่เคยผ่านการอบรม สัมมนา เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

พิภพ ปิติ (2537) ได้พบว่า ความเหมาะสมของเนื้อหาวิชา กับเวลาที่ใช้ในการจัดการเรียน การสอนไม่สมดุลกัน เนื่องจากการกำหนดกิจกรรมที่จะใช้สอนไว้มาก แต่มีเวลาในการจัดการเรียน การสอนน้อยเกินไป

วินัย โสมดี (2544) ได้กล่าวว่า การสอนศิลปะในสภาพปัจจุบัน โดยเฉพาะระบบโรงเรียน ยังมีอุปสรรค และมีปัญหาอยู่มาก โดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอนที่ไม่เอื้อต่อการบรรลุเป้าหมาย ซึ่งเกิดจากสภาพปัญหาดังนี้

1. ขาดความเชื่อมโยงระหว่างศิลปะแขนงต่างๆ อาทิ เช่น ทักษะศิลป์ ดนตรี นาฏศิลป์ เป็นต้น เพราะสิ่งดังกล่าวล้วนเป็นกิจกรรมศิลปะที่ส่งผลต่อพัฒนาการทางด้านอารมณ์ และจิตใจ ทำให้ขาดความเชื่อมโยงทำให้เกิดการเรียนรู้แบบแยกส่วน แม้ว่าหลักสูตรวิชาแกน ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เน้นการบูรณาการของศิลปะแขนงต่างๆ แต่ปัญหาอยู่ที่ทักษะของครูผู้สอนส่วนใหญ่ที่ไม่ได้ฝึกมาเพื่อการบูรณาการดังกล่าว

2. ความไม่ชัดเจนของหลักสูตร และทิศทางของผู้สอนไม่สามารถเน้นให้เห็นคุณค่าของศิลปะในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ เช่น ทักษะศิลป์ แนวการสอน ยังเป็นเพียงการสร้างวัตถุนิยมการให้ความสำคัญต่อผลงานสำเร็จรูปมากเกินไป ขาดการเอาใจใส่กระบวนการทำงานศิลปะ ขาดการวิเคราะห์ผู้เรียน และยังเป็นการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง มีส่วนสร้างความผิดพลาดได้มากการทำงานศิลปะโดยเฉพาะในวัยเด็ก กระบวนการจึงมีความสำคัญ และส่งผลถึงการพัฒนาคุณภาพของชีวิตได้

3. ภาพรวมลักษณะของครูศิลปะบางส่วนค่อนข้างปลีกวิเวกหมายถึงไม่ค่อยร่วมกิจกรรมกับบุคคลอื่นๆนอกเหนือจากการจัดการเรียนการสอนเป็นผลให้องค์ความรู้ทางศิลปะขาดความสำคัญ โดยเฉพาะเป้าหมายในการนำศิลปะมาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

4. การศึกษาศิลปะ และการสร้างสรรค์งานศิลปะส่วนใหญ่ ขาดการค้นคว้าอย่างลุ่มลึก ขาดการเชื่อมโยงศิลปะกับชีวิต ภูมิปัญญาชุมชน และสากลทำให้การแสดงในผลงานไม่ชัดเจน ซึ่งส่งผลต่อตนเอง ผู้สนับสนุน และผู้สะสมงานศิลปะด้วย นอกจากนี้การเรียนการสอนศิลปะยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับความงามความคิด องค์ประกอบทางสุนทรียะ การวิเคราะห์ผลงานจึงมีความสำคัญเพื่อชี้ให้เห็นถึงความคิดรวบยอดของผู้เรียนอย่างชัดเจน

5. แหล่งค้นคว้าทางด้านศิลปะมีน้อย ไม่สะดวกต่อการค้นคว้า และการนำเสนอข้อมูลทางด้านศิลปะยังยุ่งยาก ซับซ้อนรวมถึงภาษา และการสื่อความหมาย มักใช้ศัพท์เฉพาะเกินไปทำให้การขยายความรู้ความเข้าใจทำได้ยาก โดยเฉพาะการเรียนการสอนจึงควรเลือกใช้ภาษาที่เข้าใจได้ง่าย เพื่อเป็นพื้นฐานในการนำไปสู่การเรียนรู้ศิลปะที่ซับซ้อนยิ่งขึ้นต่อไป

เกษร ชิตะจารี (2543) ได้กล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้สอนในการจัดกิจกรรมศิลปะให้กับผู้เรียน ในโรงเรียนมีดังนี้

1. ผู้สอนไม่มีพื้นความรู้ และประสบการณ์ทางศิลปะเพียงพอในการสอน หรือไม่ได้จบทางสายศิลปศึกษามา ก่อให้เกิดปัญหาในด้านเนื้อหา และการกำหนดกิจกรรมให้กับผู้เรียน
2. ผู้สอนไม่ได้ศึกษาหลักสูตรที่กำหนดไว้ ก่อให้เกิดความสับสนในเรื่องที่จะสอนและสอนไม่สอดคล้องตามวุฒิภาวะของผู้เรียนจึงทำให้การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนไม่ประสบผล
3. ผู้สอนไม่ได้วางแผนการสอนให้เป็นไปตามลำดับขั้นตอนความยากง่ายและให้เนื้อหา มีความสัมพันธ์กัน จึงทำให้เกิดความยุ่งยากในการกำหนดกิจกรรมให้กับผู้เรียน
4. ผู้สอนไม่สนใจในการจัดกิจกรรมทางศิลปะ โดยเฉพาะในโรงเรียนทั้งประถมและมัธยมซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่ความยากง่ายหรือความซับซ้อนในการปฏิบัติต่างกันซึ่งผู้สอนจะต้องตระหนักในเรื่องเหล่านี้
5. ผู้สอนขาดแคลนวัสดุในการปฏิบัติงานตามเนื้อหาวิชา ซึ่งผู้สอนจะต้องรู้จักประยุกต์การใช้วัสดุที่หาง่ายมาทดแทน ซึ่งถ้าผู้สอนไม่เคยปฏิบัติมาก่อนก็จะไม่สามารถทำได้ และจะต้องขึ้นอยู่กับภูมิภาคไหนหรือบริบทของผู้สอน ที่จะต้องรู้จักพลิกแพลงกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตรงตามเนื้อหา
6. ผู้สอนไม่มีความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมให้กับผู้เรียน จึงทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ดังนั้น ผู้สอนจะต้องคิด ค้นคว้า สิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ มาให้ผู้เรียนอยู่เสมอในการฝึกปฏิบัติกิจกรรม

ปราโมทย์ บุญเต็ม (2536) ได้กล่าวถึงปัญหาการสอนศิลปศึกษาในโรงเรียนที่เกิดจากปัจจัยสำคัญต่างๆ ดังนี้

1. ปัญหาจากตัวครูศิลปศึกษา ทั้งครูที่มีความรู้ทางศิลปศึกษา และครูที่ไม่มีความรู้ทางศิลปศึกษาซึ่งขาดความรู้ความเข้าใจในหลักสูตร ปรัชญาการสอนศิลปศึกษา และจุดมุ่งหมายในการสอนรวมทั้งปัญหาเรื่องเวลาในการปฏิบัติงานของครู ซึ่งมีผลกระทบต่อทักษะ และเทคนิคในการสอน
2. ปัญหาจากผู้บริหารที่ไม่เห็นความสำคัญ และไม่สนับสนุนวิชาศิลปศึกษาเท่าที่ควร
3. ปัญหาจากการบริหารหลักสูตร อันเนื่องมาจากการขาดคู่มือครู ตำรา เอกสารประกอบการเรียนการสอนศิลปศึกษา
4. ปัญหาจากตัวนักเรียนที่ไม่เห็นความสำคัญของวิชาศิลปศึกษา ทำให้ความสนใจลดน้อยลง ซึ่งส่งผลกระทบต่อการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาในระดับสูงขึ้น
5. ปัญหาจากผู้ปกครองที่ไม่สนับสนุนให้นักเรียนเรียนวิชาศิลปศึกษา ทำให้เด็กมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อวิชา

วิรุณ ตั้งเจริญ (2545) ประมวลปัญหาการศึกษาศิลปวัฒนธรรมที่เน้นกระบวนการศึกษาทางด้าน ศิลปะและการสร้างสรรค์ศิลปะในสังคมไทยไว้ดังนี้

1. เราแยกกระบวนการคิด กระบวนการสร้างสรรค์ และกระบวนการบริหารจัดการระหว่างศิลปะในสาขาต่างๆ ขาดความสัมพันธ์ในบริบทศิลปะ และพลังของศิลปะโดยองค์รวม ไม่ว่าจะเป็นทัศนศิลป์ ดนตรี ศิลปะการแสดง
2. เราแยกศิลปะออกเป็นนิสระจากบริบทสังคม ทำให้กระบวนการคิด กระบวนการสร้างสรรค์ และกระบวนการบริหารจัดการ ขนาดคุณภาพและประสิทธิภาพในเชิงบูรณาการ
3. เราแยกศิลปะของศิลปินออกจากศิลปะศึกษา และในกระบวนการเรียนการสอนศิลปะศึกษาในระบบโรงเรียนก็แยกสาขาต่างๆ ออกจากกันอย่างโดดเดี่ยว ไม่ว่าจะเป็นทัศนศิลป์ ดนตรี นาฏศิลป์ ทำให้ระบบการศึกษาทางด้านศิลปะขาดการเชื่อมโยงบูรณาการ
4. หลักสูตรการศึกษาทางด้านศิลปะ ทั้งทัศนศิลป์ ดนตรี นาฏศิลป์ เป็นหลักสูตรแบบรักษามารยาท ไม่ได้ให้ความจริงใจและเห็นคุณค่าของศิลปะ ว่ามีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาสมาชิกในสังคมทุกคนให้เกิดดุลยภาพแห่งชีวิต
5. ประสิทธิภาพในการสอนศิลปะทุกระดับ ขาดความลุ่มลึก และขาดการอุทิศตนเพื่อวิชาชีพอย่างแท้จริง
6. สมาชิกสังคมไทยส่วนใหญ่ผ่านระบบการศึกษาแบบสูตรสำเร็จ จํามากกว่าคิด ทัศนคติวัตถุนิยม ทำให้คนมีการศึกษา นักการเมือง นักบริหาร ครูอาจารย์ มีทัศนคติ รสนิยมและแรงสนับสนุนทางด้านศิลปวัฒนธรรมเป็นไปอย่างอ่อนแอ
7. การศึกษาศิลปะมีอยู่ในระบบโรงเรียนเป็นด้านหลัก ขาดพลังศิลปะในสังคมและในครอบครัว
8. สังคมไทยขาดพลังสื่อมวลชน และผู้คนในวิชาชีพต่างๆที่มีความตระหนักในงามศิลปวัฒนธรรมอันเป็นจิตวิญญาณของสังคม
9. การศึกษาศิลปะและการสร้างสรรค์ศิลปะ ขาดวิชาการ ความรู้ ความคิด และการค้นคว้าวิจัย ทำให้บุคคลและผลผลิตทางศิลปะขาดภูมิปัญญา
10. การศึกษาและการสร้างสรรค์ขาดการเชื่อมโยงทั้งภูมิปัญญาชุมชน ภูมิปัญญาสังคมไทย และภูมิปัญญาสากลซึ่งเป็นผลผลิตเชิงช่างฝีมือ และเทคนิคเป็นด้านหลัก
11. สังคมไทยขาดผู้ชื่นชม ผู้ฟัง ผู้สนับสนุน และผู้สะสมงานศิลปะ ที่มีความรู้ความเข้าใจและรสนิยม จึงทำให้การชื่นชม ต้องการเพียงผลผลิตที่ฉาบฉวยซึ่งส่งผลไปถึงผู้สร้างสรรค์ที่ฉาบฉวยด้วยเช่นกัน
12. สังคมไทยต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ รวมทั้งด้านศิลปกรรมศาสตร์ด้วยเช่นกัน

13. เราขาดแหล่งการศึกษาขั้นคว่ำทางด้านศิลปะทุกสาขา ขาดหอศิลป์กรรม หอคนตรี หอนาฏลักษณะ หอสะสมศิลปะ หอสมุด หอจดหมายเหตุ พิพิธภัณฑ์ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ ในทุกชุมชน รัฐบาล สถาบันการศึกษา เอกชน วัด ชุมชน ฯลฯ ต้องตระหนักและพัฒนาให้เกิดขึ้น
14. เราขาดสื่อการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาทางด้านศิลปวัฒนธรรม
15. เราขาดแรงผลักดันจากองค์การภาครัฐ ขาดวิสัยทัศน์และขาดพลังในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญา
16. ขาดพลังทางด้านศาสนาที่ควรจะมีมุงผลสานความดีและความงามสังคมต้องร่วมพัฒนาศาสนาให้มีพลังที่เข้มแข็งและเป็นที่ยิ่งทางปัญญา ความดี และความงาม
17. ชุมชนต้องเข้มแข็ง มีภูมิปัญญา มีความเชื่อมั่นในพลังของชุมชน รวมทั้งการเป็นผู้นำในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมให้เข้มแข็ง และในทางกลับกันศิลปวัฒนธรรมก็ต้องย้อนกลับมาพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งด้วยเช่นกัน
18. เราขาดการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรม สื่อการเรียนรู้ สื่อพัฒนารสนิยม รวมทั้งกิจกรรมสร้างสรรค์ต่างๆ การสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับสมาชิกทั้งมวลย่อมเป็นก้าวสำคัญที่จะพัฒนาความรู้ความเข้าใจ ความรัก การส่งเสริมและสนับสนุนจากทุกคนในสังคม

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าสภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษายังมีปัญหาอยู่หลายประการ ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากด้านต่างๆ ประกอบกัน เช่น ปัญหาของครูศิลปะที่สอนเด็กในทุกวิชาหรือครูไม่ได้มีคุณวุฒิทางด้านศิลปะศึกษาโดยตรง ครูมีเวลาน้อยเกินไปในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา ปัญหาที่เกิดขึ้นเหล่านี้ย่อมจะส่งผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอนให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ การจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา คือ การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับศิลปะให้แก่แก่นักเรียน เพื่อเป็นการเสริมสร้างลักษณะนิสัยอันดีให้เกิดขึ้นแก่เด็ก และส่งเสริมพัฒนาการทางด้าน ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์ ผ่านการปฏิบัติกิจกรรมทางศิลปะ ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนมีการจัดองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนหลายประการ เช่น ผู้สอน ผู้เรียน หลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอน งบประมาณ สภาพแวดล้อม เป็นต้น ดังนั้น องค์ประกอบต่างๆเหล่านี้ จะต้องมีความสัมพันธ์กัน และได้รับการควบคุมดูแลจากครูผู้จัดประสบการณ์การเรียนการสอนให้เหมาะสมกับความสามารถ ความสนใจ ตามวุฒิภาวะของผู้เรียน ป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาในกระบวนการต่างๆของการจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนดำเนินไปถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้

การจัดการเรียนการสอนแบบพหุวัฒนธรรม

สภาพสังคมในประเทศต่างๆ ประกอบด้วยประชากรที่มีคุณลักษณะทางด้านชาติพันธุ์ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน ซึ่งบัญญัติ ยง่วน (2550) กล่าวว่า ในประเทศหนึ่งมักไม่ได้ประกอบด้วยวัฒนธรรมเดี่ยวเพียงอย่างเดียว แต่ยังประกอบด้วยวัฒนธรรมย่อยๆ อีกมากมาย วัฒนธรรมที่คนในชาติยึดถือปฏิบัติร่วมกัน เรียกว่าวัฒนธรรมหลักหรือวัฒนธรรมชาติ (Macroculture) ขณะที่กลุ่มคนหรือสังคมย่อยๆ ก็จะมีวัฒนธรรมเฉพาะเป็นของตนเองจึงเรียกว่า วัฒนธรรมรอง (Microcultures) ซึ่งในชาติหนึ่งอาจมีจำนวนวัฒนธรรมรองมากน้อยแตกต่างกันไปตามคุณลักษณะของประชากรที่อยู่อาศัยในประเทศนั้นๆ

ในสังคมของจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาสนั้น จัดว่าเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Culture Diversity) ซึ่งความหลากหลายนี้ครอบคลุมถึงเรื่องชาติพันธุ์ ภาษา ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ศาสนา และความเชื่อ กล่าวคือ ไม่ได้มีเฉพาะชาวมลายูมุสลิมเท่านั้น หากแต่ยังประกอบด้วยชาวไทยพุทธ ซึ่งแม้จะเป็นชนกลุ่มน้อยในพื้นที่ แต่ก็ยังเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพทางการเงิน การลงทุนมากกว่า ดังนั้นจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่า จะพัฒนาสังคมที่มีลักษณะพหุวัฒนธรรมเช่นนี้ อย่างไรแบบไม่ให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเกิดความรู้สึกว่าได้รับผลประโยชน์ไม่เท่าเทียมกันและในขณะเดียวกันการพัฒนานั้นต้องพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วย (บัณฑิตย ธรรมะอนุ และคณะ ,2549)

วัฒนธรรมและความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ความหมายของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของสังคมมนุษย์ ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมเป็นแบบแผนการดำรง และการดำเนินชีวิตของคนในสังคม นอกจากนี้วัฒนธรรมยังเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม หรือความประพฤติของมนุษย์ในแต่ละสังคม มีผู้ให้ความหมายของวัฒนธรรม ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2531) กล่าวว่าวัฒนธรรม เป็นวิถีการดำเนินชีวิตของสังคมเป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและการแสดงออกซึ่ง ความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกัน ดังนั้น วัฒนธรรมไทยคือ วิถีชีวิตที่คนไทยได้สั่งสม เลือกรสร ปรับปรุง แก้ไข จนถือกันว่าเป็นสิ่งดีงามเหมาะสม กับสภาพแวดล้อม และได้ใช้เป็นเครื่องมือหรือเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาในสังคม

สมชัย ใจดี และยรรยง ศรีวิริยาภรณ์ (2545) กล่าวว่าวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งหมายรวมถึงความคิด ศิลปะ วรรณคดี ดนตรี ปรัชญาศีลธรรม จรรยา ภาษา กฎหมาย ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีและสิ่งต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งได้ถ่ายทอดให้กับคนรุ่นต่อๆมา เป็นเรื่องของการเรียนรู้จากคนกลุ่มหนึ่งไปยังคนอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งถ้าสิ่งใดดีก็เก็บไว้ สิ่งใดควรแก้ก็แก้ให้ดีขึ้น เพื่อจะได้ส่งเสริม ให้มีลักษณะที่ดีประจำชาติต่อไป ในลักษณะนี้วัฒนธรรมจึง

เป็นการแสดงออกซึ่งความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีงามของประชาชน

แมคฟี (Mcfee, J.K.,1998) กล่าวว่า วัฒนธรรม ประกอบด้วย การเรียนรู้ การมีส่วนร่วม และการถ่ายทอดรูปแบบการปรับตัวอยู่ในธรรมชาติของมนุษย์รวมถึงพืชและสัตว์ความแตกต่างหลากหลายของมนุษย์ และการสร้างสรรค์ วัฒนธรรม คือรูปแบบของการอยู่ร่วมกันระหว่างกลุ่มชน รูปแบบนี้ได้รับการพัฒนาโดยการเรียนรู้ร่วมกันทางความเชื่อและการยอมรับในพฤติกรรมต่อกัน และวัฒนธรรมยังรวมถึง การศึกษา ศาสนา วิทยาศาสตร์ ศิลปะ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และระบบหน่วยต่างๆ ของสังคมด้วย

เบนคส์ และเบนคส์ (Banks and Banks, 1989) กล่าวว่า วัฒนธรรมคือ แบบแผนของกลุ่มเพื่อการดำรงชีวิตและการปรับใช้ให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมจะประกอบด้วย ความรู้ มโนทัศน์ คุณค่าร่วมของสมาชิกในกลุ่ม ตลอดจนระบบของการติดต่อสื่อสาร ความเชื่อร่วมกันของสมาชิกในกลุ่ม สัญลักษณ์และการให้ความหมายของกลุ่ม นักสังคมศาสตร์ในปัจจุบันให้ภาพของวัฒนธรรมว่าประกอบด้วยสัญลักษณ์ดั้งเดิมของกลุ่ม ความคิด ความเป็นตัวตนของกลุ่ม

Taylor (1871 : อ้างถึงใน Banks, 2001) ได้ให้ความหมายของคำว่า วัฒนธรรมแบบกว้างๆ และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป กล่าวคือ วัฒนธรรมเป็นลักษณะรวมๆ ที่มนุษย์ในสังคมคิดค้น และยึดถือเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต ซึ่งประกอบด้วย ความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม กฎระเบียบ ขนบธรรมเนียม ตลอดจนลักษณะนิสัย และความสามารถที่จะทำสิ่งต่างๆ ได้

Grant and Ladson - Billings (1997) ได้สรุปว่า วัฒนธรรม หมายถึง ค่านิยม และการประพฤติปฏิบัติของสมาชิกในสังคมใดสังคมหนึ่ง ซึ่งปรากฏในรูปของเนื้อหาและกระบวนการอันเป็นผลมาจากพัฒนาการด้านสติปัญญา อารมณ์และสังคมของคนในสังคมนั้น

สรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต ของคนในสังคม นับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถีแต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจราจรและขนส่ง วิถีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ วิถี แสดงความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต โดยแนวทางการแสดงออกถึงวิถีชีวิตนั้น อาจเริ่มมาจาก เอกชนหรือคณะบุคคลทำเป็นตัวแบบ แล้วต่อมาคนส่วนใหญ่ก็ปฏิบัติสืบต่อกันมา วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลง ไปตามเงื่อนไขและกาลเวลาเมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิถีใหม่ที่แก้ปัญหาคือและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ซึ่งอาจทำให้สมาชิกของสังคมเกิดค่านิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม ดังนั้นการรักษาหรือธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิมจึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรมให้ เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย

องค์ประกอบของวัฒนธรรม

คอร์นบลัม(Kornblum,1996) ได้ทำการศึกษาลักษณะวัฒนธรรมในสังคมต่างๆและสรุปว่าวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น3 องค์ประกอบดังนี้

1. องค์ความรู้ด้านความคิด (Ideas) ประกอบด้วยกระบวนการคิด ความเชื่อ องค์ความรู้ ค่านิยม ตลอดจนคติชาวบ้าน องค์ประกอบส่วนนี้จะนำไปสู่การพัฒนา กำหนดคกฏเกณฑ์หรือบรรทัดฐานทางสังคม

2.องค์ประกอบด้านบรรทัดฐาน (Norms) เป็นระเบียบวิธีการอันเป็นที่ยอมรับกันและมีบทบาทต่อการกำหนดพฤติกรรมและการกระทำในชีวิตประจำวันของบุคคล เช่น ระเบียบวิธีการในองค์ความรู้ต่างๆกฎหมายจารีตประเพณีสิ่งต้องห้ามและวิถีชาวบ้าน ฯลฯ

3.องค์ประกอบทางวัตถุ (Materials) เป็นสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งเป็นผลที่พัฒนามาจากองค์ประกอบด้านความคิดและด้านบรรทัดฐาน

ยูทช สักคีเดชยนต์(2526)ได้กล่าววว่าองค์ประกอบของวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น4 องค์ประกอบดังนี้

1.สัญลักษณ์ (Symbols) หมายถึง สิ่งที่ใช้แทนสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อให้เกิดความหมาย โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นนามธรรม ตัวอักษรและตัวเลขก็ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ สัญลักษณ์จะช่วยให้เข้าใจคำพูดบางคำที่เป็นนามธรรมได้เป็นอย่างดี สัญลักษณ์สามารถใช้แทนคำพูดและภาษาเขียนที่ยาว ๆ ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในระบบการจราจร มีการใช้เครื่องหมายจราจรแทนข้อปฏิบัติในการใช้รถใช้ถนน มากกว่าที่จะเขียนเป็นกฎจราจรด้วยภาษาเขียน เพราะสัญลักษณ์เป็นสิ่งที่สามารถจำ และเข้าใจได้ง่าย คำว่าสัญลักษณ์จะมีความหมายแตกต่างจากคำว่า สัญลักษณ์ ซึ่งหมายถึงพฤติกรรมที่แสดงออกจากการโต้ตอบต่อสิ่งกระตุ้นต่าง ๆ ตามสัญชาตญาณมนุษย์สามารถใช้ได้ทั้งสัญลักษณ์และสัญลักษณ์ในการติดต่อสื่อสารระหว่างกันแต่สัตว์จะใช้ได้แต่เฉพาะสัญลักษณ์เท่านั้น

2.ภาษา(Language) หมายถึง สิ่งที่มนุษย์ใช้สื่อสารระหว่างกันด้วยการพูดและการเขียน แต่ละสังคมจะมีภาษาพูดและภาษาเขียนแตกต่างกันหรือแม้กระทั่งคนในสังคมเดียวกัน เชื้อชาติเดียวกันก็มีการใช้ภาษาที่แตกต่างกันบางกลุ่มก็มีการสร้างภาษาขึ้นมาเอง มีการใช้และรู้ความหมายเฉพาะสมาชิกในกลุ่มเท่านั้น เช่น ภาษาของนักเรียนวิทยุสื่อสาร ภาษามือ เป็นต้น ภาษาเปรียบเสมือนกุญแจดอกสำคัญที่จะไขไปสู่ความเข้าใจในวัฒนธรรมนักสังคมวิทยาและนักมานุษยวิทยากล่าวว่า ถ้าปราศจากภาษาแล้ว มนุษย์จะถ่ายทอดเชื่อมโยงวัฒนธรรมกันด้วยความยากลำบาก การพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมก็จะดำเนินไปอย่างเชื่องช้า ภาษา จึงเปรียบเสมือนกุญแจดอกสำคัญที่จะไขไปสู่ความเข้าใจในวัฒนธรรมของสังคมต่างๆ

3.ค่านิยม (Values) คือ ความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ในสังคมที่มีต่อพฤติกรรม การกระทำ และปรากฏการณ์ทางสังคมว่าสิ่งใดดี-ไม่ดี เรื่องใดถูก-ผิด และอะไรคือสิ่งที่พึงปรารถนา-ไม่พึงปรารถนา ค่านิยมหลัก ๆ ของสังคมจะมีการถ่ายทอดทั้งในคนรุ่นเดียวกัน และต่างรุ่นกันโดยใช้ระบบสัญลักษณ์ นอกจากนี้จะเห็นค่านิยมของแต่ละสังคมจากพฤติกรรมและการกระทำของคนในสังคมแล้ว อาจเห็นค่านิยมของแต่ละสังคมที่สะท้อนออกมาในรูปของขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ วรรณกรรม การแสดง และสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมนั้น

4.บรรทัดฐาน (Norms) คือ กฎเกณฑ์หรือข้อกำหนดที่เป็นตัวบังคับหรือควบคุมความรู้สึก ความคิด และการกระทำของสมาชิกในสังคม ซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 แบบ คือ บรรทัดฐานที่เป็นทางการ (Formal norms) คือ กฎเกณฑ์หรือข้อบังคับของสังคมที่มีการเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร หรือประมวลไว้เป็นกฎหมาย มีข้อกำหนดหรือการลงโทษที่ชัดเจนสำหรับผู้ที่ไม่ปฏิบัติตาม และบรรทัดฐานที่ไม่เป็นทางการ (Informal norms) คือ กฎเกณฑ์หรือข้อบังคับของสังคมที่ไม่ได้เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรแต่สมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมจะเข้าใจหรือทราบกันเป็นอย่างดี

ประเภทของวัฒนธรรม

สังคมในปัจจุบันเป็นสังคมขนาดใหญ่ มีสมาชิกจำนวนนับแสนนับล้านคน ย่อมมีแบบแผน หรือวิถีชีวิตที่คนส่วนใหญ่ รับรู้และปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน เราเรียกวัฒนธรรมที่คนส่วนใหญ่ ปฏิบัตินี้ว่าวัฒนธรรมใหญ่ (Great Culture) หรือ วัฒนธรรมหลัก (Total Culture) ขณะเดียวกันในสังคม ใหญ่ๆ อาจประกอบด้วยกลุ่มคนย่อยๆ มากมายหลายกลุ่มที่มีความเชื่อแตกต่างกันทั้งเชื้อชาติ สีผิว ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม การแต่งกาย อาหารการกิน เฉพาะกลุ่มตน เราเรียกวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิตเฉพาะกลุ่มว่า วัฒนธรรมรอง หรือวัฒนธรรมย่อย (Subculture)

1.วัฒนธรรมใหญ่หรือวัฒนธรรมหลัก หมายถึง วัฒนธรรมที่เป็นหลักของการดำเนินชีวิต ทั่วไป ของสมาชิกส่วนใหญ่ในสังคม ส่วนต่างๆ ของวัฒนธรรมจะรวมตัวกันทำให้เกิดระเบียบ ในสังคมและแต่ละคนสามารถคาดหวังอะไรจากผู้อื่นและผู้อื่นจะต้องปฏิบัติ อย่างไร และสามารถ คาดเดาผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ เนื่องจากทุกคนจะมีฐานความคิด ความเชื่อ ประสบการณ์และ ค่านิยมแบบเดียวกัน เช่น ในสังคมไทย คนไทยส่วนใหญ่ที่นับถือศาสนาพุทธ มักไปวัดและฟังเทศน์ ในวันพระและ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา พูดภาษาไทยกลาง มีระบบเศรษฐกิจแบบผสม คือ การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีค่านิยมที่สำคัญ ได้แก่ รัก ถิ่นฐานบ้านเกิด มีความรักเพื่อนพ้อง ยึดมั่นในระบบอาวุโส เห็นความสำคัญของผู้สูงอายุ ยึดถือ ความกตัญญู ตลอดจนการปฏิบัติตาม ขนบธรรมเนียม ประเพณีเช่น วันปีใหม่ วันสงกรานต์ เป็นต้น

2.วัฒนธรรมรองหรือวัฒนธรรมย่อย หมายถึงแบบแผน หรือวิถีการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติ

กันในกลุ่มคนบางกลุ่มเท่านั้น และมักเป็นส่วนย่อยของวัฒนธรรมใหญ่ วัฒนธรรมย่อยมักเกี่ยวข้องกับ เชื้อชาติ อายุอาชีพ สถานภาพ ชนชั้น หรือลักษณะภูมิศาสตร์ ตัวอย่างเช่น คนไทยในภาค ต่างๆ พูดภาษาสำเนียงที่แตกต่างกัน คนในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือรับประทานข้าว เหนียวเป็นหลักกิริยาท่าทางหรือสรีวิก็ก็สามารถระบุได้ว่าเป็นคนในภาคใดเป็นต้น

ลักษณะสำคัญของวัฒนธรรม

วรรณภา อุดระ (2548) ได้สรุปสาระสำคัญของวัฒนธรรมจากการศึกษาเปรียบเทียบ วัฒนธรรมในหลายๆแห่งทั่วโลกของนักมานุษยวิทยาได้สรุปลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมไว้ 6 ประการ ด้วยกัน

1. วัฒนธรรมเป็นความคิดร่วม (Shared idea) โดยค่านิยมทางสังคมจะเป็นตัวกำหนด มาตรฐานพฤติกรรมของคน ในวัฒนธรรมเดียวกันจะสามารถคาดคะเนพฤติกรรมของผู้อื่นใน สถานการณ์ต่างๆ ได้ซึ่งทำให้พฤติกรรมของเขามีความสอดคล้องต้องกันของผู้อื่น

2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ทีละเล็กละน้อย (Learned) จากการเกิด และ เติบโตมาสังคมหนึ่ง วัฒนธรรมเปรียบเสมือน“มรดกทางวัฒนธรรม” ได้รับถ่ายทอดจากคนรุ่น หนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งโดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม หรือกระบวนการเรียนรู้ทาง วัฒนธรรม (Enculturation)

3. วัฒนธรรมเป็นองค์รวมของความรู้และภูมิปัญญา(Wisdom) ในลักษณะนี้วัฒนธรรมมี หน้าที่สนองต่อ ความต้องการของมนุษย์เช่นสอนให้มนุษย์รู้จักหาอาหารวางกฎเกณฑ์ให้มนุษย์ ดำเนินชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผนเพื่อให้สังคมทำงานไปได้อย่างมีระบบ นอกจากนี้วัฒนธรรมยัง ช่วยให้มนุษย์ปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อม เป็นพื้นฐานด้านการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อความเจริญ และความอยู่รอดของมนุษย์

4. วัฒนธรรมมีพื้นฐานจากการใช้สัญลักษณ์ (symbolic) พฤติกรรมของมนุษย์มีต้นกำเนิด จากการใช้สัญลักษณ์ ชีวิตประจำวันของเราได้เกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ ที่มนุษย์ใช้คือภาษา ซึ่งเป็นเครื่อง สื่อความหมายซึ่งกันและกันนอกจากนี้ภาษา และระบบสัญลักษณ์อื่น ๆ ยังช่วยให้มนุษย์สามารถ เก็บรวบรวมความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่างๆอย่างเป็นระบบและสามารถถ่ายทอด ความรู้ไปยังคนรุ่นหลังได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. วัฒนธรรม คือกระบวนการที่มนุษย์ได้กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิต และสิ่ง ต่างๆ(life and thing)

6. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง หากแต่มีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (dynamic) การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีสาเหตุหลายประการเช่น การเปลี่ยนแปลงมาจากการ แพร่กระจายทางวัฒนธรรม(diffusion) เช่นความคิดและค่านิยมที่มาจากวัฒนธรรมอื่นและมีก่อให้เกิด

การเปลี่ยนแปลง และการยอมรับในวัฒนธรรมของเรา

วัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญของคน เพราะเข้าไปซึมประกอบเป็นรูปแบบวิถีชีวิตของคน วัฒนธรรมจึงเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นความประพุดที่เคยชินของสังคม วัฒนธรรมจึงเป็นทั้งที่สังคม เป็นผู้สร้างและที่สังคมเรียนรู้ควบคู่กันไป คนในสังคมจะมีลักษณะเป็นอย่างไร ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม

ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ก่อนที่มนุษย์จะเกิดขึ้นก็มีความหลากหลายทางธรรมชาติเป็นพื้นฐานมาก่อน มนุษย์เกิดขึ้น ในสภาพสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันในแต่ละแห่ง มนุษย์ก็ย่อมเรียนรู้ที่จะอย่างสอดคล้อง กับธรรมชาติ จึงมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน เรียกว่า ความหลากหลายทางชีวภาพ กับความหลากหลายทาง วัฒนธรรม (Cultural Diversity) ก็เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกันเพราะว่าชีวิตต้องเกิดขึ้นในที่ต่างๆ ศาสนาก็ เป็นพื้นฐานหนึ่ง คือ เป็นวัฒนธรรมร่วม ศาสนาพุทธเป็นวัฒนธรรมของคนไทยส่วนหนึ่ง และศาสนา อิสลามก็เป็นวัฒนธรรมของคนไทยอีกส่วนหนึ่ง (บัญญัติ ยงยวน และชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์ ,2550) ดังนั้น ความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงเป็นความแตกต่างในเรื่องของเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม

วรรณภา อุตุระ (2548) กล่าวว่าวัฒนธรรม แต่ละวัฒนธรรมจะมีความแตกต่างกัน (Cultural diversity) เพราะวัฒนธรรมที่มีอยู่ในแต่ละสังคมเป็นผลผลิตของคนที่อยู่ในสภาพแวดล้อม ทางสังคมที่แตกต่างกัน การสร้างวัฒนธรรมจึงต้องมีความเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของคนใน สังคม ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบของวัฒนธรรมให้มีความแตกต่างกันมี2ปัจจัยคือ

1.ปัจจัยด้านกายภาพ ได้แก่ อากาศ ภูมิประเทศ ประชากร พืช และสัตว์ เป็นต้น

2.ปัจจัยด้านสังคมได้แก่เทคโนโลยี ภาษา ความเชื่อ และการติดต่อสื่อสารกับวัฒนธรรม อื่น เป็นต้นความแตกต่างทางวัฒนธรรม สามารถมองเห็นเป็นทั้งในด้านเวลา และสถานที่ กล่าวคือ คนที่อยู่ในเขตอากาศหนาวย่อมมีวิถีชีวิตต่างกับคนที่อยู่ในเขตอากาศร้อน คนสมัยโบราณย่อมมีวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ต่างกับคนสมัยปัจจุบัน แม้ว่ามนุษย์จะมีความแตกต่างกันด้านกายภาพและสังคม และส่งผลให้เกิดความแตกต่างทางวัฒนธรรมของแต่ละสังคมตามมา

ความเหมือนกันของวัฒนธรรมและความแตกต่างกันทางวัฒนธรรม เป็นผลทำให้มนุษย์มี การกระทำทางวัฒนธรรมจนเกิดสภาพการณ์ต่างๆของวัฒนธรรมดังต่อไปนี้

1.คติถือชาติพันธุ์ของตนเป็นเกณฑ์(Ethnocentrism)เป็นทัศนคติของคน ที่เห็นว่าเชื้อชาติสังคม และวัฒนธรรมของตนดีกว่าหรือเจริญกว่าเชื้อชาติ สังคมและวัฒนธรรมอื่น ๆ การแสดงออกที่เห็นได้ ก็คือ การดูหมิ่น รังเกียจ ไม่ยอมรับพฤติกรรม ความคิด และการกระทำของคนที่ยอยู่นอกกลุ่ม ข้อเสียของ คติถือชาติพันธุ์ของตนเป็นเกณฑ์ก็คือทำให้เกิดความขัดแย้งทางสังคมกับผู้อื่น เป็นอุปสรรคขัดขวาง การพัฒนาทางสังคม เพราะสมาชิกในสังคมไม่ยอมรับการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม เทคโนโลยี

ส่วนข้อดีของคติถือชาติพันธุ์ของคนเป็นเกณฑ์ก็คือ เป็นปัจจัยสนับสนุนให้สังคมมีความเป็นระเบียบ และมีความมั่นคงเพราะคนในสังคมเห็นว่าบรรทัดฐาน และค่านิยมที่ตนมีอยู่นั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องและดี จึงร่วมมือรวมใจกันปฏิบัติตาม

2.คติถือชาติพันธุ์ผู้อื่นเป็นเกณฑ์ (Xethnocentrism) จะมีลักษณะตรงข้าม กับคติถือชาติพันธุ์ของคนเป็นเกณฑ์ เพราะเป็นทัศนคติของคนที่ไม่เห็นว่าเชื้อชาติสังคม และวัฒนธรรมของผู้อื่นดีกว่าหรือเจริญกว่าเชื้อชาติสังคมและวัฒนธรรมของตน

3.วัฒนธรรมย่อย (Subcultures) เป็นรูปแบบของค่านิยมและพฤติกรรมของคนกลุ่มหนึ่งที่ ลักษณะเด่น และแตกต่างไปจากวัฒนธรรมหลักในสังคม วัฒนธรรมย่อยสามารถแบ่งออกได้ตาม ลักษณะของสังคมและสิ่งแวดล้อมดังนี้คือ วัฒนธรรมย่อยทางเชื้อชาติ วัฒนธรรมย่อยทางอาชีพ วัฒนธรรมย่อยทางศาสนา วัฒนธรรมย่อยทางการเมือง วัฒนธรรมย่อยตามท้องถิ่น วัฒนธรรมย่อยตาม ชั้นทางสังคมและวัฒนธรรมย่อยตามอายุ

4.การล่าหลังทางวัฒนธรรม (Cultural lag) เป็นธรรมชาติของวัฒนธรรมที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมแต่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดสภาพ ความไม่สมดุลกัน วัฒนธรรมบางส่วนอาจมีการปรับเปลี่ยนไปใช้สิ่งประดิษฐ์ใหม่ (Invention) หรือ สิ่งที่เกิดจากการค้นพบใหม่(Discovery) อย่างรวดเร็ว แต่วัฒนธรรมส่วนอื่นๆยังไม่ได้ปรับเปลี่ยนให้ ทันกัน หรือเมื่อมีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในสังคม คนในสังคมย่อมจะเกิดการต่อต้านสิ่งใหม่ก่อน เป็นอันดับแรก และหลังจากนั้นจึงยอมรับเอามาใช้ถ้าเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อคน

5.การบูรณาการทางวัฒนธรรม (Cultural integration) ความเจริญก้าวหน้าทางด้าน การคมนาคมสื่อสารและการเคลื่อนย้าย ทางสังคมจะเป็นตัวนำให้วัฒนธรรมของสังคมหนึ่งเข้าไปอยู่ในอีก สังคมหนึ่ง หรือที่เรียกว่า การติดต่อกันระหว่างวัฒนธรรม (Acculturation) หากวัฒนธรรมที่เข้ามาใหม่ ได้รับการยอมรับจากสมาชิกของสังคมก็จะเกิดการบูรณาการทางวัฒนธรรม การบูรณาการทาง วัฒนธรรมอาจเกิดจากการยอมรับตั้งแต่ระดับเล็กๆ ของแต่ละบุคคลจนไปถึงระดับใหญ่ทั้งสังคมก็ ได้ ในการบูรณาการทางวัฒนธรรมถ้าวัฒนธรรมเก่ากับวัฒนธรรมใหม่สามารถเข้ากันได้ดีคนใน สังคมรับเอามาประพฤติปฏิบัติ ก็จะเกิดการผสมผสาน ทางวัฒนธรรม(Assimilation)และมีการ ถ่ายทอดสืบต่อไป

6.การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Cultural change) มีความหมายแตกต่าง กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม กล่าวคือการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในระเบียบ แบบแผนธรรมเนียมประเพณีหรือแนวกำหนดพฤติกรรมมากกว่าอย่างอื่นส่วนการเปลี่ยนแปลงทาง สังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับพฤติกรรมของคนในสังคม โดยเฉพาะพฤติกรรมสังคม (Social behavior) หรือการกระทำทางสังคม (Social action) อันสืบเนื่องมาจากการมีความสัมพันธ์ทาง

สังคมต่อกัน (Social relations) มากกว่าอย่างอื่น การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอาจเกิดจากปัจจัยภายในซึ่งเป็นผลมาจากความขัดแย้ง เกิดความคิดแบบใหม่ ๆ มีการเปลี่ยนค่านิยม ประดิษฐ์เครื่องมือ เครื่องใช้ที่ทันสมัยหรือ หรืออาจเกิดจากอิทธิพลของวัฒนธรรมต่างสังคมด้วย

สำหรับประเทศไทยประกอบด้วยประชากรหลากหลายชาติพันธุ์หลักๆ ได้แก่คนไทยที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ มีทั้งไทย จีน ญวน ลาว พม่า มอญ มลายู และความหลากหลายทางศาสนา มีทั้งศาสนาพุทธ อิสลาม คริสต์ ฮินดู ซิกข์ ซึ่งคนไทยเหล่านี้จะมีวัฒนธรรมหลักร่วมกันเช่น การใช้ภาษาไทยในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน การเคารพในสถาบันพระมหากษัตริย์ การปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับเดียวกัน เป็นต้น ขณะที่คนไทยในแต่ละชาติพันธุ์ก็จะมีวัฒนธรรมย่อยแตกต่างกันไป เช่น คนไทยเชื้อสายมลายูส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาอิสลาม พูดภาษามลายู มีการแต่งกายและวิถีชีวิตเป็นแบบมลายู คนไทยเชื้อสายจีนก็จะปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม ประเพณีดั้งเดิมของตน ส่วนคนไทยพื้นเมืองก็จะมีวัฒนธรรมเฉพาะของตนเอง รวมทั้งผลงานศิลปะก็จะมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

จึงอาจกล่าวได้ว่าสังคมไทยเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม (Multicultural Society) โดยแท้จริง ดังนั้น การจัดการศึกษาในประเทศหรือในสังคมที่มีความหลากหลายของคุณลักษณะประชากร ดังที่กล่าวข้างต้น จึงควรมีรูปแบบที่เหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะของสังคม และผู้เรียนจากทุกกลุ่ม วัฒนธรรม ที่เรียกว่า การศึกษาพหุวัฒนธรรม (Multicultural Education)

แนวคิดพหุวัฒนธรรมศึกษา

พหุวัฒนธรรมได้บ่งชี้ถึงความแตกต่างกันของคนในสังคมในหลากหลายมิติ ทั้งในแง่ของเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม แนวคิด ความเชื่อ ภาษา หรือแม้กระทั่งสถานภาพทางสังคม ซึ่งทั้งหมดส่งผลโดยตรงไปยังสภาพความหลากหลายในชั้นเรียนด้วยเช่นกัน ในขณะที่เดียวกันหากการจัดการศึกษาไม่เอื้อต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมแล้วก็จะส่งผลกลับไปยังสังคมโดยรวมด้วยเช่นกัน ดังตัวอย่างที่ อมรวิรัช นาคทรทรัพย์ (มปป.) ได้นำเสนอสภาพของพหุวัฒนธรรมทางการศึกษาของประเทศมาเลเซียไว้ว่า ระบบการศึกษาของประเทศมาเลเซียมีลักษณะคล้ายคลึงกับประเทศไทยที่ยังไม่สามารถนำความหลากหลายทางวัฒนธรรมมาเป็นพลังให้กับสังคม แต่ยังคงเป็นเครื่องลดทอนพลังของสังคม ซึ่งระบบการศึกษาเองก็ไม่ได้ช่วยเยียวยาปัญหานี้เท่าใดนัก ถึงแม้ในยุคการปฏิรูปการศึกษาในสมัยนายกรัฐมนตรีมหาเธร์ โมหะมัด ที่ชูประเด็นใหญ่ในการปฏิรูปสองเรื่องคือ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและเรื่องการสร้างสามัคคีระหว่างชาวมาเลย์ต่างเชื้อชาติผ่านระบบการศึกษาที่เน้นให้มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมมากขึ้น แต่พบว่าปัจจุบันโรงเรียนประถมของรัฐส่วนใหญ่เริ่มที่จะกลายพันธุ์ไปเป็นโรงเรียน “วัฒนธรรมเดียว” หรือกลายเป็นโรงเรียนอิสลามศึกษามากกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ว่าจะให้เป็น “โรงเรียนพหุวัฒนธรรม” ในตอนแรกของการปฏิรูป จึงทำให้ชาวมาเลย์เชื้อสายจีนและเชื้อ

สายอินเดีย ซึ่งแม้จะเป็นชนกลุ่มน้อยแต่ก็มีจำนวนมากพอสมควร ไม่นิยมส่งลูกเข้าโรงเรียนของรัฐกันเท่าใดนัก เนื่องจากเกรงว่าลูกๆ หลานๆ จะถูกกลืนทางวัฒนธรรม ปัจจุบันจึงกลายเป็นว่าชาวมาเลย์เชื้อสายจีนถึงร้อยละ 95 จะนิยมส่งลูกไปเข้าโรงเรียนจีน (Chinese School) ในขณะที่ชาวมาเลย์เชื้อสายอินเดียรวร้อยละ 50 ก็จะส่งลูกไปเข้าโรงเรียนแบบทมิฬ (Tamil School) หรือบางครอบครัวก็ใช้วิธีสอนลูกอยู่กับบ้าน (Home School) หรือส่งไปเข้าโรงเรียนในต่างประเทศ เช่น สิงคโปร์ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ซึ่งลักษณะการแบ่งแยกทางเชื้อชาติในการเลือกโรงเรียนเช่นนี้ ทำให้รัฐบาลมาเลเซียกังวลว่าการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างชาวมาเลย์เชื้อสายต่างๆ จะเป็นไปได้ยาก และนำไปสู่ความขัดแย้งในสังคมมากขึ้นในอนาคต

จากข้อความที่นำเสนอไปข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของกระบวนการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนต่อพหุวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี สำหรับเป้าหมายของพหุวัฒนธรรมทางการศึกษา (Multicultural Education) ได้มีนักวิชาการได้ให้ทรรศนะไว้ดังนี้

อามัดไญนี คาโอะ(2551) กล่าวว่าเป้าหมายของการศึกษาพหุวัฒนธรรมไม่ใช่มีแค่เพียงการสอนให้เด็ก ๆ ทราบถึงกลุ่มคนเท่านั้น แต่จะต้องช่วยให้เด็ก ๆ ได้คุ้นเคยกับความคิดที่ว่ายังมีอีกหลายวิถีชีวิต ภาษา วัฒนธรรมและมุมมอง จุดประสงค์ของหลักสูตรพหุวัฒนธรรมคือการสร้างความรู้ลึกเชิงบวกที่มีต่อประสบการณ์แบบพหุวัฒนธรรมเพื่อที่ว่าเด็กแต่ละคนจะได้รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่ง มีคุณค่า และมีความเป็นมิตรหรือนับถือบุคคลที่มาจากกลุ่มวัฒนธรรมและเชื้อชาติอื่น ๆ สิ่งหนึ่งในการช่วยให้เด็ก ๆ พัฒนาความรู้ลึกว่าพวกเขาเป็นพลเมืองของโลกคือครูที่สอนพวกเขาในวัยเยาว์ การส่งเสริมวัฒนธรรมจะทำให้ประสบความสำเร็จในการพัฒนามุมมองของเด็กในส่วนของพหุวัฒนธรรมเด็กทุกคนมาโรงเรียนพร้อมด้วยลักษณะทางกลุ่มชน ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะต้องได้รับการยอมรับจากครูและถือเป็นรากฐานสำหรับกิจกรรมการเรียนในชั้นเรียน ในที่นี้จะต้องมีการรับรู้ความแตกต่างมากกว่าที่จะเพิกเฉยความแตกต่างเหล่านั้น ถือเป็นเรื่องสำคัญที่เด็กแต่ละคนจะต้องรับทราบและภูมิใจในกลุ่มชนของตนตลอดจนกลุ่มชนอื่นๆ ในชั้นเรียน การยอมรับกลุ่มชนเช่นนี้ถือเป็นจุดเริ่มและเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงครูและนักเรียนหรือนักเรียนกับนักเรียนด้วยกัน นอกจากนี้ยังถือเป็นพื้นฐานในกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องความสัมพันธ์ เพราะฉะนั้นควรมีการเน้นลักษณะเฉพาะของกลุ่มชนในกระบวนการศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาขึ้นไป

วุทธิศักดิ์ โภชนกุล (2551) เป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษา ตามแนวทางพหุวัฒนธรรม คือการเปลี่ยนแปลงสถานศึกษาซึ่งมีทั้งนักเรียนชาย-หญิง ผู้มีความสามารถพิเศษ นักเรียนจากวัฒนธรรมที่หลากหลาย ชนชั้นทางสังคม เชื้อชาติ และกลุ่มชน โดยการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนที่มีความเท่าเทียมกันให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา ดังนั้นความสำคัญของการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม คือการเพิ่มขึ้นของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนทุกคน ภายใต้ข้อสมมติฐานที่ว่า ผู้สอนสามารถเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้นักเรียนทุกคนที่มาจากกลุ่มที่

หลากหลาย โดยการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและลักษณะการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคน

เบนคส์ และเบนคส์ (Banks and Banks, 1989) ได้นำเสนอไว้ว่าในกระบวนการพัฒนาวัฒนธรรมทางการศึกษาจะต้องประกอบขึ้นด้วยอย่างน้อยสามส่วนคือ แนวคิดหรือมโนทัศน์ การขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษา และกระบวนการ

1.แนวคิดทางพหุวัฒนธรรมจะต้องเพื่อผู้เรียนทุกคน โดยไม่แบ่งแยก เพศ ชนชั้นทางสังคม กลุ่มชน เชื้อชาติ หรือลักษณะทางวัฒนธรรม จะต้องมีความเท่าเทียมกันในโอกาสที่จะได้รับการเรียนรู้ในสถานศึกษา และมุ่งให้ผู้เรียนได้รับการเปลี่ยนแปลงที่ดีที่สุดในสถานศึกษา

2.การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมเป็นแนวทางในการปฏิรูปทางการศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องยากมากในการที่จะเปลี่ยนแปลงสถาบันการศึกษาซึ่งมีผู้เรียนจำนวนมาก หลากหลายชนชั้น มีความแตกต่างทางเพศ เชื้อชาติ และวัฒนธรรม ให้มีโอกาที่เท่าเทียมกันทางการศึกษา ดังนั้นการปฏิรูปการศึกษาตามแนวทางการศึกษาพหุวัฒนธรรมจะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางการศึกษาของสถานศึกษาในลักษณะองค์รวม ไม่ได้จำกัดเฉพาะการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเท่านั้น

3.การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมเป็นกระบวนการ มีเป้าหมายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่มีเสรีภาพและความยุติธรรม จะต้องมีการขจัดความคิดที่เป็นอคติและการแบ่งแยกของกลุ่มต่าง ๆ ในผู้เรียนให้หมดไป โดยเป็นกระบวนการที่จะต้องปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มความเท่าเทียมกันทางการศึกษาแก่ผู้เรียนทุกคน

นอกจากนี้เบนคส์ และเบนคส์ (Banks and Banks, 1989) ได้นำเสนอเป้าหมายสำคัญของแนวคิดพหุวัฒนธรรมทางการศึกษาไว้ว่า เป้าหมายหลักของพหุวัฒนธรรมทางการศึกษาคือ การเปลี่ยนแปลงโรงเรียนเพื่อนักเรียนทั้งเพศชายและหญิง นักเรียนกลุ่มพิเศษ นักเรียนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ชนชั้นทางสังคม เชื้อชาติ และกลุ่มชนชาติ ให้มีประสบการณ์ โอกาสที่เท่าเทียมกันในการเรียนรู้ในโรงเรียน เพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่เพิ่มขึ้นของนักเรียนทั้งหมด และอีกเป้าหมายหลักของพหุวัฒนธรรมทางการศึกษา คือช่วยพัฒนาทัศนคติทางบวกของนักเรียนทั้งหมดต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม ชนชาติ เชื้อชาติ และกลุ่มศาสนา และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของพหุวัฒนธรรมทางการศึกษานั้นจะต้องเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาจะต้องมีส่วนร่วมอย่างสำคัญเพื่อให้กระบวนการดังกล่าวบรรลุเป้าประสงค์

ฮิลตัน (Hinton, 2007) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรมทางการสอน (Multicultural Teaching)ไว้ว่า พหุวัฒนธรรมทางการสอนมุ่งเน้นไปสู่หลักการสร้างความยุติธรรมในสังคม ให้ความสำคัญต่อความเป็นมนุษย์ ความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเหล่านี้เป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมของเรา ถึงแม้ว่ายังไม่เป็นจริงในปัจจุบัน กรอบปรัชญาหลักของพหุวัฒนธรรมทางการศึกษาประกอบด้วย 4 คุณค่าหลัก คือ

1. การยอมรับและการชื่นชมของความแตกต่างทางวัฒนธรรม
2. ความเคารพสำหรับความมีเกียรติมนุษย์และสิทธิมนุษยศาสตร์
3. ความรับผิดชอบต่อชุมชนโลก
4. ให้เกียรติต่อโลก

แบงค์ (Banks,2001) กล่าวว่า การศึกษาพหุวัฒนธรรมเป็นรูปแบบของการจัดการศึกษาที่สภาพแวดล้อมทางการศึกษาประกอบไปด้วย นักเรียนที่มาจากกลุ่มวัฒนธรรมที่ต่างกัน เช่น เชื้อชาติ หรือกลุ่มชาติพันธุ์ เพศ ชั้นทางสังคม กลุ่มภูมิภาค กลุ่มความต้องการพิเศษ ซึ่งสภาพแวดล้อมทั้งหมดในโรงเรียนจะได้รับการปฏิรูปเพื่อส่งเสริมให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน และเกิดความยุติธรรมระหว่างกลุ่มนักเรียนต่างวัฒนธรรม โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อตกลงที่ว่า อกติ การแบ่งแยกและความขัดแย้งเป็นเรื่องปกติของกลุ่มคนที่มาจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

จากกรอบแนวคิดของพหุวัฒนธรรมทางการศึกษาข้างต้นทำให้เห็นสภาพของพหุวัฒนธรรมทางการศึกษาได้ชัดเจนขึ้น ทั้งนี้ถึงแม้ว่านักเรียนในโรงเรียนจะนับถือศาสนาเดียวกันคือศาสนาศาสนาอื่นๆ แต่ยังมีอีกหลายมิติของนักเรียนที่มีความแตกต่างกันเช่น เพศ ภาษา สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ เป็นต้น อาจสรุปได้ว่า การศึกษาพหุวัฒนธรรม คือ การปฏิรูปการจัดการศึกษา โดยการจัดสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา ซึ่งมีผู้เรียนที่มาจากต่างวัฒนธรรม เช่น เชื้อชาติหรือกลุ่มชาติพันธุ์ภาษา ศาสนา เพศ ชั้นทางสังคม และความต้องการพิเศษอื่นๆ ได้เกิดการเรียนรู้ที่จะยอมรับในความแตกต่างทางวัฒนธรรม ไม่มีอคติต่อกัน ไม่เกิดการแบ่งแยกและเลือกปฏิบัติ ลดความขัดแย้งระหว่างกันเพื่อการสร้างความเท่าเทียมกันในการประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรม

แนวทางการจัดการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาในพหุวัฒนธรรมไว้ในหลายมาตรา มีรายละเอียดดังนี้

1. มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทยรู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติรวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติการกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

2. มาตรา 10 การจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพหรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ การศึกษาสำหรับคนพิการในวรรคสอง ให้จัดตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษ ต้องจัดด้วยรูปแบบที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น

3. มาตรา 60 วรรค 3 จัดสรรงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษาอื่นเป็นพิเศษให้เหมาะสม และสอดคล้องกับความจำเป็นในการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการเป็นพิเศษ แต่ละกลุ่ม ตามมาตรา 10 วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่ โดยคำนึงถึงความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาและความเป็นธรรม ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

แบงค์ (Banks, 2001) เสนอแนะถึงมิติที่นักการศึกษาจะต้องนำมาเป็นแนวทางในการปฏิรูปโรงเรียนเพื่อความสำเร็จในการจัดการศึกษาแนวพหุวัฒนธรรม โดยสถานศึกษาสามารถกระทำได้ใน 5 มิติ ดังนี้

1. การบูรณาการในเนื้อหาวิชา (Content Integration)

คือการที่ครูผู้สอนยังคงสอนวิชาต่างๆ เหมือนที่เคยสอนมา ขณะเดียวกันก็นำเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของกลุ่มต่างๆ มาสอดแทรก บูรณาการในเนื้อหาเดิมที่กำลังสอนอยู่ โดยครูอาจนำข้อมูลข้อสนเทศจากกลุ่มวัฒนธรรมของนักเรียนที่อยู่ในห้องเรียนในโรงเรียนหรือในชุมชนมา ยกตัวอย่าง มาอภิปรายร่วมกัน ซึ่งวิธีการนี้นอกจากจะเหมาะสมกับการสอนวิชาทางด้านภาษาและสังคมศึกษาแล้ว ยังสามารถสอดแทรกในวิชาทางด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ได้อีกด้วย เช่นการสอดแทรกประวัติศาสตร์ของบุคคลสำคัญที่คิดค้นทฤษฎี ความรู้ต่างๆ จากกลุ่มคนสีผิว เป็นต้น

2. กระบวนการสร้างองค์ความรู้ (The Knowledge Construction Process)

การศึกษาพหุวัฒนธรรมในมิตินี้ ครูจะมีบทบาทในการช่วยให้นักเรียนเกิดความเข้าใจว่าความรู้ถูกสร้างขึ้นมาได้อย่างไร องค์ประกอบทางเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ เพศ ชั้นทางสังคม ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล มีอิทธิพลต่อการก่อเกิดความรู้ต่างๆ อย่างไร ข้อสรุป การอภิปราย ทรรศนะ และความลำเอียงของคนในวัฒนธรรมหนึ่งๆ เกิดขึ้นมาจากปัจจัยใด ดังนั้น การจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรมในมิตินี้ สถานศึกษาและครูจะต้องเปลี่ยนจากการเรียนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนจดจำเนื้อหาที่มีอยู่เดิม เป็นการกระตุ้นส่งเสริมให้นักเรียนมีโอกาสได้ค้นคว้าจากการอ่าน การฟัง การร่วมอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อให้นักเรียนพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์เปรียบเทียบ ตัดสินใจ เกิดความเข้าใจในผู้อื่นที่มาจากวัฒนธรรมที่ต่างจากตน เข้าใจถึงทรรศนะการมองโลกของพวกเขา

3. การลดอคติ (Prejudice Reduction)

การศึกษาพหุวัฒนธรรมในมิตินี้ เชื่อว่า เด็กส่วนใหญ่เข้าโรงเรียนมาพร้อมกับเจตคติต่อเชื้อชาติ ชาติพันธุ์อื่นๆ ในทางลบ ซึ่งสะท้อนถึงเจตคติของพ่อแม่ผู้ปกครองของพวกเขาเช่นกัน ดังนั้นแนวคิดสำคัญคือทำอย่างไรที่สถานศึกษาและครูจะปลูกฝังเจตคติทางเชื้อชาติในทิศทางบวกและปลูกฝังเจตคตินิยมความเป็นประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียนการจัดการหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้เด็กนักเรียนมีเจตคติต่อเชื้อชาติในทางบวก และมีค่านิยมแบบประชาธิปไตยด้านกิจกรรม 4 ประการคือ

3.1 การให้การเสริมแรงนักเรียน

3.2 การให้นักเรียนได้รับรู้ถึงความแตกต่างทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในห้องเรียนและในสังคม

3.3 การปรับเปลี่ยนหลักสูตร

3.4 การใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นความร่วมมือและมีการติดต่อสัมพันธ์กัน

4. การสอนที่ยึดหลักความยุติธรรม (Equity Pedagogy)

การศึกษาพหุวัฒนธรรมในมิตินี้มุ่งเน้นให้ครูปรับวิธีการสอนที่จะเอื้ออำนวยสนับสนุนให้นักเรียนที่มาจากต่างเชื้อชาติ วัฒนธรรมได้ประสบความสำเร็จในการเรียน โดยครูส่งเสริมให้นักเรียนจากกลุ่มต่างๆ ได้มีส่วนร่วมในชั้นเรียนอย่างทั่วถึง ทั้งในการอภิปรายแสดงความคิดเห็นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

5. การปรับโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมในโรงเรียน (An Empowering School Culture and Social Structure)

การจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรมในมิตินี้ เน้นการปรับวัฒนธรรมองค์กรของโรงเรียนให้เหมาะสมกับนักเรียนกลุ่มต่างๆ ให้เกิดความเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยผู้บริหาร ครู บุคลากรทุกคนในโรงเรียน ผู้ปกครองนักเรียน ควรมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การสร้างบรรยากาศของความร่วมมือกัน การปรับรูปแบบการสื่อสารที่เอื้อต่อสมาชิกทุกคนในโรงเรียน ปรับหลักสูตรและการสอนรวมทั้งกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้ส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียนทุกกลุ่ม

บรรจง ฟ้ารุ่งสว่างและคณะ (2550) ได้ให้ข้อเสนอแนะ ในการนำองค์ความรู้พหุวัฒนธรรมเพื่อไปใช้ในการสร้างนโยบายการศึกษาสำหรับท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้ปัจจุบันและอนาคต จากการประมวลองค์ความรู้การวิจัยพบว่า ประเด็นที่ควรนำไปใช้ในการพัฒนาการศึกษาให้เหมาะสมกับสังคมภาคใต้คือ

1.การรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมโดยการส่งเสริมองค์ความรู้ด้านภาษา ศาสนา วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเห็นประโยชน์ต่อการนำไปพัฒนาท้องถิ่นโดยเชื่อมโยงองค์ความรู้ระดับประเทศและระดับนานาชาติ เช่นด้านกระแสการใช้ภาษาในสังคมปัจจุบันควรส่งเสริมภาษาท้องถิ่น โดยเฉพาะนโยบายการส่งเสริมการเรียนภาษาที่หลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรม

2.รัฐจำเป็นต้องใช้นโยบายการมองสังคมพหุวัฒนธรรมในการจัดทำนโยบายเชิงโครงสร้างเพื่อแก้ไขปัญหาในท้องถิ่น เช่นการส่งเสริมให้มีการศึกษาด้านสังคมวัฒนธรรม อันเป็นพื้นฐานความเข้าใจที่ถูกต้องเช่นการส่งเสริมการเรียนรู้ทางสังคมที่มีคนอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างหลากหลายเชื้อชาติศาสนาในวิชาหลักสูตรทุกระดับเพื่อการพัฒนาพื้นฐานความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เช่นมีการศึกษาปัญหาเกี่ยวกับพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่นำไปใช้ในการสร้างองค์ความรู้ในพหุวัฒนธรรมศึกษา ได้แก่ การศึกษาองค์ความรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ถูกต้อง ด้านชาติพันธุ์ทุกกลุ่ม ทั้งชุมชนมุสลิม ชุมชนไทยพุทธและชุมชนไทยเชื้อสายจีน การสร้างความเข้าใจในสังคมไทย ยอมรับความหลากหลายทั้งในด้านชาติพันธุ์ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

3. ในด้านการจัดการศึกษา ภาษา หลักสูตร การเรียนการสอน รูปแบบสถานศึกษา ควรเน้นการพัฒนาระบบการจัดการศึกษา เพื่อให้การศึกษามีผลสัมฤทธิ์มากขึ้น การศึกษาต้องตรงกับความต้องการของประชาชน การส่งเสริมการเรียนรู้ลักษณะเฉพาะของจังหวัดชายแดนภาคใต้ และสร้างความเข้าใจแก่สังคมทุกระดับ โดยอธิบายความแตกต่างทางวัฒนธรรม เช่น การสร้างหลักสูตรด้านภาษาที่ใช้ในท้องถิ่น

4.รัฐควรมีนโยบายบริหารงานเชิงพหุวัฒนธรรมเน้นการทำงานอกระบบที่เหมาะสมกับพื้นที่ และสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เช่น นโยบายการรับบุคคลในพื้นที่เป็นครู เพื่อป้องกันการย้ายออกนอกพื้นที่ นโยบายการออกแบบการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นปัจจุบันพบว่า องค์กรมีบทบาทในการเร่งปรับปรุงนโยบายการศึกษา เป็นแนวโน้มของการพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่น คือการเร่งกระจายอำนาจการจัดการศึกษาในด้านงบประมาณ บุคคล และบริหารทั่วไปจากส่วนกลางไปยังสถานศึกษา

จะเห็นได้ว่าจากนโยบายที่ได้กล่าวมา รัฐได้มีการสนับสนุนการพัฒนาทั้งการบริหาร การจัดการหลักสูตรท้องถิ่น โดยเฉพาะท้องถิ่นชายแดนภาคใต้ก็มีความจำเป็นต้องได้รับการตอบสนองจากนโยบายการศึกษาดังกล่าวที่เร่งจัดการศึกษาในพื้นที่ภายใต้้นนโยบายการเร่งปฏิรูปการศึกษาเพื่อส่งเสริมการศึกษาแนวพหุวัฒนธรรม พบว่า การศึกษาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ปัจจุบันและอนาคตมีแนวโน้มการจัดการศึกษาในทุกระดับโดยคำนึงถึงลักษณะทางสังคมท้องถิ่นมากขึ้น โดยมีการเสนอแนวทางดำเนินการเช่น การศึกษาควรจัดให้สอดคล้องกับพื้นฐานทางศาสนา ภาษา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ และโรงเรียนสามารถเพิ่มเติมสาระที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตที่เป็นความจำเป็นของพื้นที่ได้ตามที่เห็นสมควร

Banks (1994 :อ้างถึงใน จิรภรณ์ มั่นเศรษฐวิทย์ ,2546) ได้กล่าวถึงแนวทางการปฏิรูปการศึกษาโดยนำแนวคิดพหุวัฒนธรรมมาใช้ คือ

1. การจัดการเรียนการสอนควบคู่กับวิถีชีวิตที่เด็กเรียนรู้
2. ให้สิทธิความเสมอภาคกับทุกคน
3. ส่งเสริมให้ยอมรับในคุณค่าของวัฒนธรรมตนเองและผู้อื่น
4. จัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่ลดการแบ่งแยก
5. ใช้หลักสูตรที่เรียนรู้เกี่ยวกับทุกกลุ่มชน
6. ตอบสนองความสนใจ ความต้องการของเด็กทุกคน
7. ตระหนักตลอดเวลาว่าการจัดการศึกษามีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทุกกลุ่มชน

Sleeter and Grant (2003: อ้างถึงใน Peggy ,2006) กล่าวถึงรูปแบบการวางแผนเพื่อสร้างบทเรียนในแนวทางของพหุวัฒนธรรม (Multicultural Approaches to Lesson Planning) ดังนี้

1. การพัฒนาบทเรียน (Aspects of the Lesson) โดยหลักสูตรจะประกอบด้วย 1) มีความหลากหลายรูปแบบและแบบฝึกหัด 2) แบบฝึกหัดต้องไม่แสดงถึงความเข้าใจผิดในหลักการของพหุวัฒนธรรม (misconceptions) 3) ภาษาที่ใช้ในแบบฝึกหัดต้องคำนึงถึงระดับความสามารถทางการอ่านของผู้เรียน 4) องค์ความรู้ที่สำคัญต้องมีการจัดทำเป็นเอกสาร 5) สื่อ-อุปกรณ์ต้องไม่แสดงถึงการกีดกันทางเพศ เชื้อชาติและภาษา 6) แบบฝึกหัดให้เชื่อมโยงกับสังคมของผู้เรียน

2. การจัดการสอนต้องอยู่บนพื้นฐาน ของหลักการ 6 ประการ (Instruction : Based on 6 principles) คือ 1) ความอยากรู้และความสามารถในการเรียนและคิด 2) สอดคล้องกับแนวทางการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล 3) สร้างให้เกิดองค์ความรู้ในตัวผู้เรียน 4) สร้างให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จตามระดับที่เป็นจริงของแต่ละคน 5) ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือและแบ่งปันความรู้ 6) จัดให้ทุกคนหรือทุกกลุ่มมีส่วนร่วม

3. การประเมินผล (Assessment) ประกอบด้วย 1) ใช้วิธีการที่หลากหลาย 2) ครอบคลุมทั้งหลักสูตร 3) ไม่แสดงถึงความรู้ที่ไม่เท่าเทียมกัน 4) มีความยืดหยุ่น ด้านเวลา เนื้อเรื่อง ทักษะการอ่าน ภาษา และอื่น ๆ 5) พิจารณาถึงภาษาที่หนึ่งของผู้เรียน 6) เคารพในภาษาและรายละเอียดปลีกย่อย (item) ในการทดสอบ 7) หลีกเลี่ยงการสร้างความขวยเขินแก่ผู้เรียนจากผลการประเมิน

พงษ์พัชรินทร์ พุทธิวัฒน์ (2550) กล่าวถึงบทบาทศึกษาศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้ง 4 ด้านดังนี้

1. บทบาทด้านการผลิตบัณฑิต ส่งเสริมให้ครูมีความสามารถในการสร้างสรรค์การเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย มีความรับผิดชอบต่อเศรษฐกิจ พหุวัฒนธรรมสังคมและสิ่งแวดล้อม ในด้านหลักสูตรการเรียนการสอนควรปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรโดยเน้นให้การศึกษาแบบ Multicultural Education สร้างบรรยากาศแบบพหุวัฒนธรรม ส่งเสริมให้นักศึกษาคูได้มีเจตคติการ

ยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมโดยการบูรณาการหลักสูตร การสร้างบรรยากาศพหุวัฒนธรรม สามารถที่จะทำได้โดยเริ่มจากผู้บริหาร ครู ตลอดจนผู้ปกครอง ตระหนักถึงความสำคัญของการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของบุคคลในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

2. บทบาทด้านการวิจัยและการจัดการความรู้ ควรปฏิรูปให้มีวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริม การเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัย สะสมองค์ความรู้ทางการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น เร่งรัดการสร้าง ความรู้ใหม่โดยการบูรณาการใช้ภูมิปัญญาสากล อย่างผสมกลมกลืนและเหมาะสม

3. บทบาทด้านบริการวิชาการ ควรได้รับการปฏิรูปให้มีระบบเครือข่ายทางวิชาการกับ ชุมชน และท้องถิ่นให้เป็นพันธกิจสำคัญ เพื่อพัฒนาการศึกษาในท้องถิ่น และสร้างความสัมพันธ์อันดี กับชุมชนและสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการแก่ท้องถิ่น

4. บทบาทด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ไม่ควรถูกจำกัดอยู่แต่การอนุรักษ์มรดกทาง ศิลปวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ควรหมายรวมถึงการศึกษาให้เข้าใจความเป็นไทยอย่างทอ้งแท้ เพื่อนำไปสู่ การสงวนความแตกต่างทางวัฒนธรรม และการอยู่ร่วมกันในประชาคมโลกอย่างมีเอกลักษณะและ คักคิ์ศรี การสร้างบรรยากาศทางวัฒนธรรมในสถาบันการศึกษาโดยอาศัยสภาพแวดล้อม กิจกรรม ตลอดจนการเรียนการสอนที่มีการบูรณาการของเป้าหมายและการดำเนินงานระหว่างกัน เป็นสิ่งที่จะ ช่วยพัฒนาค่านิยม และคุณลักษณะทางวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น หลักสูตร และกิจกรรมที่สืบทอดศิลปะ วัฒนธรรมไทยที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม สัมผัสชุมชนและวัฒนธรรม ประการสำคัญในการเสริมสร้างวัฒนธรรมอันดีงาม จำเป็นต้องปฏิรูปทั้งแนวคิดและวิธีการดำเนินงาน ที่สามารถถ่ายทอดกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมออกมาเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา นอกจากนี้ควร พัฒนาและเสริมสร้างมาตรฐานศิลปวัฒนธรรม โดยเป็นการแสดงรากเหง้าของศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต มีการรวบรวมและรักษารูปแบบที่ถูกต้องของภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ และพัฒนาในเชิง สร้างสรรค์ ควรเสริมสร้างนวัตกรรมเพื่อการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่นให้คงอยู่ ตลอดไป

บัญญัติ ขงย่วน และ ชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์ (2550) กล่าวถึงทำการศึกษายบทบาทครูต่อการศึกษา ในสังคมพหุวัฒนธรรมจากทรรศนะของนักวิชาการ พบว่า

1. ครูคือผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างเจตคติ ค่านิยมทางเชื้อชาติที่ถูกต้องให้กับ นักเรียนโดยผ่านกระบวนการสอนและการกระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน ดังนั้น การรับรู้ เจตคติ และพฤติกรรมของครูเกี่ยวกับความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรมของนักเรียน ต้อง เป็นไปในทิศทางบวก

2. ครูจะต้องเป็นผู้ที่ยอมรับแนวคิดในเรื่องของความแตกต่างทางวัฒนธรรม และการอยู่ ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลาย

3. ครูจะต้องมีความรู้ เจตคติและทักษะการสื่อสารในชั้นเรียนสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน และจัดกิจกรรมในบทเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เข้าใจและยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความหลากหลาย

4. ครูประจำชั้นและครูประจำวิชาในสังคมพหุวัฒนธรรมของสถาบันการศึกษา คือผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมเจตคติในเรื่องของการยอมรับในบุคคลและกลุ่มบุคคลที่มีความแตกต่างจากตน ไม่ว่าจะความแตกต่างนั้นเป็นเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา หรือวัฒนธรรม

5. ครูต้องปราศจากอคติความลำเอียงต่อนักเรียนที่มีลักษณะแตกต่างจากตนและเรียนรู้ นักเรียนกลุ่มต่างๆ เพื่อนำไปสู่การสื่อสารและการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมและส่งเสริมการยอมรับซึ่งกันและกัน

กล่าวโดยสรุปก็คือการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมควรต้องดำเนินการในลักษณะองค์รวม คือ จัดกิจกรรมพร้อมๆ กัน ทั้งในด้านการปฏิรูปหรือเปลี่ยนแปลง ลักษณะการใช้คำพูดในการสื่อสารระหว่างครูและนักเรียน หลักสูตร กิจกรรมนอกหลักสูตร เจตคติเกี่ยวกับภาษาของแต่ละกลุ่ม การวัดและประเมินผล กิจกรรมกลุ่ม รูปแบบของสถาบัน ความเชื่อ ค่านิยม และเป้าหมายของสถานศึกษา การบูรณาการเนื้อหา กระบวนการสร้างองค์ความรู้ การลดอคติ การสอนที่ยึดหลักความยุติธรรม และการปรับโครงสร้างทางสังคม และวัฒนธรรมในโรงเรียน โดยมีความจำเป็นที่ครูหรือบุคลากรทางการศึกษาจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของกลุ่ม และเจตคติทางบวกต่อความเสมอภาค และเห็นคุณค่าของการนำการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมไปใช้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษาแนวพหุวัฒนธรรม นั่นคือ การปลูกฝังเยาวชนของชาติที่มีความแตกต่างกันด้านเชื้อชาติชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิต ให้มีโอกาสประสบความสำเร็จในการเรียนโดยเสมอภาคกัน และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย ยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม และดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข

การจัดการเรียนการสอนศิลปะแนวพหุวัฒนธรรม

การเรียนการสอนศิลปะแนวพหุวัฒนธรรม คือวิธีการหนึ่งที่นักศึกษานำมาใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้นักเรียนที่อยู่ในสังคมที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ในคุณค่าทางวัฒนธรรมทั้งของตนเองและผู้อื่น เกิดความเข้าใจและยอมรับความหลากหลาย วัฒนธรรมทั้งในด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิต ซึ่งถือเป็นการเตรียมตัวนักเรียนที่อยู่ในสังคมพหุวัฒนธรรมให้มีความพร้อมที่จะอยู่ในสังคมปัจจุบันและอนาคตได้อย่างมีความสุข

ความสุข (บัญญัติ ขง่วน และ ชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์ ,2550) มีนักวิชาการได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับการเรียนการสอนศิลปะแนวพหุวัฒนธรรมไว้ดังนี้

สแตวาร์ด (Stewart,1992) กล่าวว่า การสอนศิลปะศึกษาแนวพหุวัฒนธรรมจะช่วยให้นักเรียนมีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น ตระหนักรู้ถึงอคติหรือความลำเอียงที่เกิดกับตน ก่อให้เกิดการเข้าใจและยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม

แมคฟี (McFee,1977) มีความเห็นว่าภาพวาดของเด็กมิใช่เป็นเพียงการนำเสนอสิ่งที่เด็กมองเห็นเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในตนเอง และเข้าใจในวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งการวิเคราะห์คุณภาพจากภาพวาดของเด็กนั้นนับเป็นวิธีทางหนึ่งที่ดียิ่งในการศึกษาอิทธิพลด้านวัฒนธรรม เพราะประเด็นด้านวัฒนธรรมเป็นที่สนใจในหมู่นักวิชาการด้านศิลปะศึกษาทั่วโลกมาโดยตลอด เนื่องจากปัจจัยด้านวัฒนธรรมเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ผู้ชม เห็น รู้สึก เข้าใจ ตอรับ หรือให้คุณค่างานศิลปะที่มีความแตกต่างกัน

นอกจากนี้แมคฟี (McFee,1998) กล่าวว่าวัฒนธรรมใช้แยกแยะคุณค่า ทศนคติ และการยอมรับพฤติกรรมของมนุษย์จากประเพณีที่สืบทอดกันมา และในชั้นเรียนนั้นแสดงให้เห็นถึงรูปแบบของสังคมแบบย่อที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกในชั้นเรียน และในชั้นเรียนนั้นๆ อาจจะแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่หลากหลาย วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปตามระดับความแตกต่างของปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และศาสนา ภูมิหลังของกลุ่มชนนั้น สภาพแวดล้อมของชนบท หรือเมือง และสภาพภูมิศาสตร์ และครูที่จัดการเรียนการสอนตามแนวพหุวัฒนธรรมนั้นไม่สามารถจะจำกัดตนเองให้อยู่ในวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งได้ ครูจะต้องรู้จักวัฒนธรรมที่อยู่เบื้องหลังงานศิลปะ สิ่งนี้จะช่วยให้ครูเข้าใจทศนคติของเด็กที่มาจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน รวมถึงการให้ความสำคัญ และรู้ว่าศิลปะมีความสำคัญกับพวกเขาอย่างไรด้วยทศนคติเช่นนี้ ครูและนักเรียนสามารถเข้าใจ และทราบว่าศิลปะนั้นเปรียบเสมือนหน้าต่างของวัฒนธรรม โดยการมองสังคมที่มีความหลากหลายผ่านรูปแบบของงานศิลปะ พหุวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้เพราะครูที่มีภูมิหลังทางวัฒนธรรมหนึ่งพยายามที่จะสอนนักเรียนที่มาจากวัฒนธรรมอื่นให้เรียนรู้วัฒนธรรมของตน ในโรงเรียนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้น ครูมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ทักษะในการตรวจสอบว่าเด็กเลือกที่จะทำงานศิลปะในรูปแบบไหน ทำไมพวกเขาถึงชอบหรือไม่ชอบมัน ภาพวาดของเด็กนั้นจะเป็นตัวบ่งบอกว่าพวกเขาสร้างมันอย่างไร อะไรคือสิ่งสำคัญที่พวกเขาอยากอธิบายหรือแสดงออกมาให้เห็น

โกลด์บลัทท์ (Goldblatt ,1998) กล่าวว่า ศิลปะศึกษาสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการกระตุ้นวิธีการมองและวิธีการคิดให้มีความหลากหลาย โดยกิจกรรมศิลปะจะสามารถเป็นสื่อกลางในการกระตุ้นความสนใจของนักเรียนให้มีการอภิปรายพูดคุยกันในเรื่องของความแตกต่างทางวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วม หรือการใช้ชีวิตในสังคมที่มีความหลากหลาย

บัญญัติ ยง่วน และ ชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์ (2550) กล่าวว่า ศิลปศึกษา คือวิชาหนึ่งที่ครูสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความหลากหลายให้กับนักเรียน เนื่องจากกิจกรรมศิลปะจะช่วยให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง หรือวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการยอมรับในวัฒนธรรมของคนอื่น

ชานดา(Chanda,1992) ได้กล่าวไว้ว่า ครูสอนศิลปศึกษาส่วนใหญ่ไม่ได้ใส่ใจกับความหลากหลายวัฒนธรรมของผู้เรียน และมักจะเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนจะมองเห็นความงามของศิลปะเหมือนทุกคน ซึ่งความเป็นจริงไม่ได้เป็นเช่นนั้น เนื่องจากพบว่างานศิลปะชิ้นเดียวกันนักเรียนที่มีชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมที่ต่างกัน อาจจะทำให้คุณค่าหรือประเมินค่าแตกต่างกัน ดังนั้น การสอนศิลปศึกษาแนวพหุวัฒนธรรมให้กับนักเรียนที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม ครูจะต้องเข้าใจถึงบริบทหรือเบื้องหลังความเป็นมาของนักเรียนในห้องเรียนอย่างถูกต้อง เพราะมีความสำคัญในการส่งเสริมให้นักเรียนได้สำรวจถึงความแตกต่างด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ และเกิดความเข้าใจบุคคลอื่นที่มีวัฒนธรรมต่างจากตนได้อย่างลึกซึ้ง และเกิดการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมในที่สุด

แบงค์ส (Banks,1989) ได้กล่าวถึงวิธีการสอนศิลปศึกษาแนวพหุวัฒนธรรม โดยการนำมาบูรณาการกับเนื้อหาเกี่ยวกับชาติพันธุ์ของนักเรียนเข้าไปในกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปศึกษา ซึ่งแบ่งออกได้ 4วิธีคือ

1. การกระจายเนื้อหาของกลุ่มชาติพันธุ์โดยเท่าเทียมกัน (The Contributions Approach) คือ การสอนศิลปศึกษาที่ให้ความสำคัญกับเนื้อหาศิลปะของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ของนักเรียนโดยเท่าเทียมกัน ในทุกมิติของการสอนศิลปะ ได้แก่ ความงามทางศิลปะ (Aesthetics) การวิพากษ์วิจารณ์งานศิลปะ (Art Criticism) และประวัติศาสตร์ศิลปะ (Art History)

2. การเพิ่มเติมเนื้อหาของกลุ่มชาติพันธุ์ในภายหลัง (The Ethnic Additive Approach) คือ การสอนศิลปศึกษาโดยการกำหนดเนื้อหาหรือหน่วยการเรียนรู้ที่เป็นเรื่องของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง แล้วเพิ่มเติมเนื้อหาของอีกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งเข้าไป เช่น หน่วยการเรียนรู้เรื่องประวัติศาสตร์ศิลปะ จะใช้เนื้อหาศิลปะของยุโรปเป็นหลัก และในขณะที่สอน ครูก็จะสอดแทรกเนื้อหาประวัติศาสตร์ศิลปะของแอฟริกันเข้าไปด้วย

3. การเปลี่ยนแปลงเนื้อหาสาระและรูปแบบการสอนตามสถานการณ์ (The Transformation Approach) คือการสอนศิลปศึกษาแนวพหุชาติพันธุ์ โดยเป้าหมายและโครงสร้างของหลักสูตรจะถูกเปลี่ยนไปตามมุมมองที่ต่างกันเช่น ขณะที่ทำการสอนศิลปะแนวสุนทรียศาสตร์ นักเรียนอาจจะเปลี่ยนความสนใจของตนจากจุดเน้นที่ผลงานศิลปะ ไปเป็นกระบวนการสร้างผลงานศิลปะแทนหรือในขณะที่มีการอภิปรายผลงานศิลปะก็จะมีการถามคำถามในมุมมองจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ถึงการตีความในงานศิลปะชิ้นนั้นๆ

4. การเชื่อมโยงผลงานศิลปะกับสังคม (The Socail-Action Approach) ถือว่าเป็นการสอน ศิลปศึกษาแนวพหุชาติพันธุ์ในขั้นสูงสุด คือ การที่ครูกระตุ้นส่งเสริมให้นักเรียนได้คิดวิเคราะห์ จาก มุมมองทางศิลปะแนวสุนทรียศาสตร์ และประวัติศาสตร์ศิลปะ ขณะที่แนวทางการวิพากษ์วิจารณ์งาน ศิลปะ จะใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบมโนทัศน์พื้นฐาน กระบวนทัศน์ และทัศนคติของนักเรียน ในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

Congdon (1989, อ้างถึงในบัญญัติ ขง่วน และชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์ ,2550) กล่าวถึง กลวิธีการ สอนศิลปศึกษาแนวพหุวัฒนธรรมว่ามี 3 ลักษณะ คือ

1. การวิพากษ์งานศิลปะ(Art Criticism) เนื่องจากการให้นักเรียนได้วิพากษ์งานศิลปะจะ สามารถสะท้อนให้ครูได้เข้าใจถึงการมองโลก หรือการมองสิ่งต่างๆ รอบตัวของนักเรียนอย่างชัดเจน
2. ประวัติศาสตร์ศิลปะ (Art History) จะทำให้นักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ หรือวัฒนธรรม ต่างๆได้เข้าใจถึงที่มาของงานศิลปะ และยอมรับในเอกลักษณ์ หรือคุณค่าของงานศิลปะ และกลุ่มชาติ พันธุ์นั้นๆ
3. การชื่นชมความงามของศิลปะ (Aesthetic) เป็นการฝึกให้นักเรียนได้มองโลกในแง่ดี และคุณค่าของงานศิลปะ และความสามารถของเจ้าของผลงานศิลปะ ทั้งที่เป็นชาติพันธุ์เดียวกับตน หรือชาติพันธุ์อื่นๆ

สรุปได้ว่า การสอนศิลปศึกษา หรือกิจกรรมทางศิลปะในการจัดการศึกษาทุกระดับนั้นจะมี ส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักรู้ในคุณค่าและวัฒนธรรมของตนเอง และ วัฒนธรรมของผู้อื่น และเกิดการยอมรับในความแตกต่าง และความหลากหลายทางวัฒนธรรม เกิดเจต คติที่ดีระหว่างคนต่างเชื้อชาติ ศาสนา ภาษาและวัฒนธรรม ดังนั้นควรมีการส่งเสริมให้มีการนำกิจกรรม ศิลปะแนวพหุวัฒนธรรมมาใช้กับนักเรียนในสังคมพหุวัฒนธรรม

สรุปประเทศไทยเรามีประชากรนับถือศาสนาหลายศาสนา ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธ ศาสนา อิสลาม ศาสนาคริสต์ เป็นต้น เมื่อมีความหลากหลายทางศาสนา ก็ย่อมมีขนบธรรมเนียม ประเพณีและ วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ย่อมประสบปัญหาด้านการสื่อสารการศึกษาอยู่เสมอเพราะความไม่เข้าใจและ ไม่ยอมรับประเพณีของแต่ละศาสนา โดยเฉพาะในทางภาคใต้จะมีคนนับถือศาสนาพุทธและศาสนา อิสลามอยู่เป็นจำนวนมากและศาสนาทั้งสองศาสนาก็มีประเพณีและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันจึงทำให้ เกิดความขัดแย้งกันระหว่างศาสนาแต่ละศาสนา เพราะต่างฝ่ายต่างไม่ยอมรับของวัฒนธรรมของแต่ละ ฝ่ายเมื่อเป็นเช่นนั้น การดำรงชีวิตประจำวันไม่ราบรื่นและอยู่ด้วยกันอย่างไม่เข้าใจกัน ทำให้การดำเนิน ชีวิตอย่างไม่มีความสุข ดังนั้นเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนในสังคม จำเป็นจะต้องปลูกฝัง ตั้งแต่เกิด จะได้ซึมซับและเกิดการยอมรับอย่างแท้จริง สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข กระทำได้

โดยการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบพหุวัฒนธรรม ก็คือการสอนให้เด็กได้เรียนรู้ถึงประเพณี วัฒนธรรมจริยธรรมที่แตกต่างกันของแต่ละศาสนา เพื่อให้เกิดการยอมรับวัฒนธรรมของแต่ละศาสนามี ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเหมือน และความแตกต่างของศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม

การเรียนการสอนศิลปะจึงเป็นกิจกรรมหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ความหลากหลายทาง วัฒนธรรม และนำมาซึ่งการยอมรับในความหลากหลายทางศาสนา วัฒนธรรมของผู้เรียน โดยใช้ เนื้อหาของศิลปวัฒนธรรม สถานการณ์ในท้องถิ่น มาบูรณาการเป็นเนื้อหาวิชาศิลปศึกษา โดยครู จัดเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินกิจกรรมเพราะหากครูมีเจตคติที่ไม่ดี ต่อความหลากหลายวัฒนธรรม นั้น ย่อมเกิดอคติขึ้นได้ในการจัดการเรียนการสอน ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนแนวพหุวัฒนธรรม จะต้องเกิดจากความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการ จัดการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม

การเรียนการสอนแบบพหุศิลปศึกษา

วิรุณ ตั้งเจริญ (2545) ได้รวบรวมทฤษฎีพหุศิลปศึกษา ไว้ในหนังสือ ‘ทัศนศิลปศึกษา’ โดย กล่าวว่าการจัดการเรียนการสอนแบบพหุวัฒนธรรม เป็นการปฏิรูปเนื้อหาวิชากระบวนการเรียนการ สอนศิลปศึกษาให้ก้าวทันไปกับการเปลี่ยนแปลงในยุคแห่งการปฏิรูปการศึกษาและปฏิรูปสังคมทั้ง ระบบ กระบวนการสอนพหุศิลปศึกษาได้บูรณาการแนวคิดและการสร้างงานศิลปะโดยใช้สื่อที่ หลากหลาย ทั้งสื่อร่างกาย สื่อภาษา สื่อวัสดุ ฯลฯ อันเป็นการแสดงจากสภาพการรู้คิดและจินตนาการ เพื่อสะท้อนถึงสุนทรียะภูมิปัญญาและวัฒนธรรม นับเป็นนวัตกรรมการสอนศิลปะที่มีความ หลากหลายที่บูรณาการแนวคิดและการสร้างสรรค์ศิลปะ จะต้องมีการศึกษาทำความเข้าใจในจุดหมาย ของการปฏิรูปการศึกษาและการปฏิรูปสังคมทั้งระบบ จะต้องเข้าใจการ พัฒนาเปลี่ยนแปลงที่ ประสานเชื่อมโยงแบบองค์รวม จะต้องทำการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีต่าง ๆ เพื่อสนับสนุน ให้เกิดการ ปฏิรูปศิลปศึกษา หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การพัฒนาพหุศิลปศึกษา สัมพันธ์กับทฤษฎีสันับสนุน 5 ทฤษฎี ได้แก่

1. พหุศิลปศึกษาเชิงแบบแผน (DBAE/Discipline-Based Arts Education)
2. พหุศิลปศึกษาเชิงพหุปัญญา (MIAE/Multiple Intelligences Arts Education)
3. พหุศิลปศึกษาเชิงภูมิปัญญาไทย (TWAE/Thai Wisdom Arts Education)
4. พหุศิลปศึกษาเชิงศิลปะหลังสมัยใหม่ (PMAE/Post-Modern Arts Education)
5. พหุศิลปศึกษาเชิงความสามารถพิเศษ (GCAE/Gifted Child Arts Education)

ปรัชญาและแนวคิด

การพัฒนาสังคมไปสู่อารยสังคม จำเป็นต้องสร้างสังคมธรรมาภิบาลให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ สร้างสรรค์ เป็นสังคมแห่งจริยธรรม และสันติสุขบนพื้นฐานความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่มีช่องว่างทางเศรษฐกิจน้อยที่สุด โดยมุ่งพัฒนาศาสตร์และวิชาชีพให้มีความสำคัญเท่าเทียมกัน มีสภาพเป็นสหวิทยาการบนภาพซ้อนหลายมิติและมีพลวัต เป็นสังคมที่ให้คุณค่าของชุมชน ความเป็นชาติ และความเป็นสังคมโลก เชื่อมมั่นในภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาสากล

วิสัยทัศน์และเจตนารมณ์

แผนกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาพหุศิลปศึกษาสำหรับสังคมไทย เป็นแผนกลยุทธ์เพื่อร่วมปฏิรูปสังคมและการศึกษา เพื่อสร้างดุลยภาพระหว่างการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ โดยเชื่อมั่นว่าพัฒนาการของสังคมต้องมีสภาพเป็นองค์รวม มีฐานการพัฒนาจากศาสตร์ต่าง ๆ อย่างครอบคลุม และมีผลงานสร้างสรรค์ของสมาชิกในสังคมซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด พลังสร้างสรรค์ดังกล่าว ผลลัพธ์หลักมาจากกระบวนการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของพหุศิลปศึกษา ซึ่งสัมพันธ์กับศิลปวัฒนธรรมทั้ง การศึกษา ในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

หลักการและกรอบความคิด

แผนกลยุทธ์เพื่อพัฒนาพหุศิลปศึกษาสำหรับสังคมไทยมีหลักการและกรอบความคิด ดังนี้

1. พหุศิลปศึกษา หมายถึง กระบวนการศึกษาจากการบูรณาการความคิด และการสร้างสรรค์ โดยการเลือกสรรสื่อแสดงออกที่หลากหลาย สื่อแสดงออกอย่างไรอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่าง ไม่ว่าจะ เป็นสื่อสี สื่อวัตถุ สื่อร่างกาย สื่อเสียง สื่อภาษาเป็นการแสดงออกจากสภาพการรู้คิด และจินตนาการ สะท้อนวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และสุนทรียะ ของปัจเจกบุคคล ที่สัมพันธ์กับชุมชน ความเป็นชาติ และความเป็นสากล
2. พหุศิลปศึกษามีพลังในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ สุนทรียะ และการพัฒนาวัฒนธรรมบูรณาการในสำคัญอย่างสำคัญยิ่ง
3. กระบวนการพัฒนาพหุศิลปศึกษา บูรณาการอยู่ในทุกปัจเจกบุคคลและทุกวิชาชีพ ทั้ง การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย สัมพันธ์กับศิลปวัฒนธรรม และชุมชน
4. กระบวนการพัฒนาพหุศิลปศึกษามุ่งพัฒนามวลประชากรทั้งประเทศเป็นด้านหลัก และพร้อมที่จะผลักดันประชากรส่วนหนึ่งที่มีความสามารถพิเศษ และมุ่งมั่นที่จะประกอบวิชาชีพทางศิลปกรรมศาสตร์ให้บรรลุเป้าหมายและมีศักยภาพสูงสุด

5. ภารกิจการพัฒนาพหุศิลปศึกษาเป็นของทุกคนในสังคมไทย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาพหุศิลปศึกษา ให้เป็นแกนสำคัญสำหรับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ ให้กับทุกคนและทุกวิชาชีพในสังคมไทย โดยเชื่อมั่นว่าความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการนั้น จะเป็นพลังสำคัญในสังคมไทย เพื่อเป็นการพัฒนาวิชาชีพทุกวิชาชีพในสังคมที่ต้องแข่งขันและก้าวหน้าในสังคมโลกวันนี้
2. เพื่อสร้างแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาพหุศิลปศึกษา ให้เป็นแกนสำคัญสำหรับการพัฒนาสุนทรียะของทุกคนในสังคม เพื่อให้พลังสุนทรียะที่สัมพันธ์กับภูมิปัญญาของปัจเจกบุคคลชุมชน ชาติ และความเป็นสากล เป็นพลังสำคัญในการพัฒนาสังคมให้มีรสนิยมและสันติสุข
3. เพื่อสร้างแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาพหุศิลปศึกษา ให้เป็นแกนสำคัญสำหรับการพัฒนาวัฒนธรรมบูรณาการ วัฒนธรรมและวิถีการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับความคิดสร้างสรรค์จินตนาการ และสุนทรียะผสานสัมพันธ์กับศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและชุมชน ภายใต้ความหลากหลายและพลวัตในสังคม

1. ทฤษฎีพหุศิลปศึกษาเชิงแบบแผน

ช่วงปี ค.ศ. 1980 ได้มีนักวิชาการด้านศิลปศึกษาหันมาสนใจปฏิรูปการศึกษาแนวใหม่ ที่เรียกชื่อว่า “ศิลปศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน DBAE” หรือ (Discipline-Based Art Education) ได้จำแนกเนื้อหาวิชาศิลปศึกษาออกเป็นสาระความรู้ 4 แกน คือ

1.1 แกนประวัติศาสตร์ศิลป์ (Art History) มุ่งเน้นประวัติ เรื่องรวมความเป็นมา สังคม ตลอดจนความสัมพันธ์จากอดีตจนถึงปัจจุบันเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษา และสร้างผลงานศิลปะของผู้เรียนเอง ช่วยให้ผู้เรียนมีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น อีกทั้งยังซาบซึ้งถึงคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมของชาติตน และยอมรับซาบซึ้งในความงามของศิลปวัฒนธรรมของผู้อื่น

1.2 แกนสุนทรียศาสตร์ (Art Aesthetic) มุ่งเน้นความรู้ลึกเกี่ยวกับความงาม ตั้งประเด็นของคำถามและค้นหาคำตอบเกี่ยวกับแก่นแท้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและเห็นคุณค่าของความงาม ทั้งในธรรมชาติและในศิลปะ สามารถรับรู้เกี่ยวกับความงามในสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความพึงพอใจในความงามอันเป็นรากฐานของศิลปะ การสอนให้ผู้เรียนเกิดความรับรู้ศิลปะจากประสาทสัมผัสต่าง ๆ โดยการฝึกทักษะจากการปฏิบัติจริง

1.3 แกนศิลปวิจารณ์ (Art Criticism) มุ่งเน้นความคิดเกี่ยวกับผลงาน การพรรณนารูปร่าง และการบรรยาย การวิเคราะห์ และการตีความ ในการประเมินผลงานศิลปะจะช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการวิจารณ์ หรือศึกษาบทวิจารณ์ของนักวิจารณ์ เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนเป็นผู้มีความรอบรู้

ละเอียดย่อย มีความเป็นประชาธิปไตย กล่าวคือกล้าแสดงออกอย่างมีเหตุผล ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งจะเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองและปรับปรุงผลงาน

1.4 แกนศิลปะปฏิบัติ (Art Production) มุ่งเน้นทักษะทางการผลิตผลงานทางศิลปะ ทำให้เกิดประสบการณ์โดยตรง ช่วยให้ได้ฝึกทักษะด้วยตนเองทั้งในด้านการตัดสินใจและการใช้ความคิดสร้างสรรค์ รู้จักแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ปัญหาเกี่ยวกับคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ สำหรับศิลปะศึกษาในยุคนี้ สมิธ (Smith, 1987) ให้ความคิดเห็นไว้ว่าการศึกษาศิลปะศึกษามีจุดมุ่งหมายว่า ศิลปะศึกษาเป็นสาขาวิชาที่มีองค์ความรู้อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่จะถ่ายทอดให้แก่ผู้เรียน มิใช่เป็นทางผ่านหรือเครื่องมือที่จะนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ตามแนวคิดเดิมของปรัชญาพัฒนาการเท่านั้น และเนื่องจากวิชาศิลปะศึกษาก็สามารถให้ความรู้และประสบการณ์ที่มีคุณค่าแก่ผู้เรียนได้ วิชาศิลปะศึกษาจึงควรเป็นวิชาหนึ่งซึ่งมีฐานะเท่าเทียมกับวิชาพื้นฐานที่เป็นวิชาบังคับของหลักสูตรการศึกษาทั่วไป โดยเน้นกระบวนการทำงานอย่างสุนทรียศาสตร์ เห็นว่าความสำคัญเท่าเทียมกันกับตัวงาน นอกจากนี้ นักวิชาการอื่น ๆ ได้ร่วมกันลงความเห็นว่าเป็นวิชาศิลปะศึกษาควรจะเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนที่ประเมินได้ และมีเนื้อหาเชิงวิชาการที่จะสามารถนำมาสอนและเรียนได้ในลักษณะเดียวกับวิชาอื่น ในยุคนั้นศิลปะศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน (DBAE) มีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความเชี่ยวชาญในศิลปะทั้ง 4 แขนง คือ เป็นศิลปิน นักวิจารณ์ศิลปะ นักประวัติศาสตร์ศิลป์ และนักสุนทรียศาสตร์ เป็นกระแสของการให้ความสนใจเพื่อนำไปสู่เรื่องของการสร้างทักษะในการรับรู้ ซึ่งเน้นความสำคัญไปที่การเรียนรู้ด้านความรู้ความเข้าใจหรือพุทธิปัญญา โดยเน้นการเรียนรู้ในศาสตร์ของศิลปวิจารณ์และประวัติศาสตร์ศิลป์มากกว่าด้านอื่น ซึ่งเอฟแลนด์ (Efland, 1971) กล่าวว่า เป็นเพราะช่วงเวลานั้นเป็นช่วงแห่งการตื่นตัวในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การเรียนการสอนต้องเป็นรูปธรรมมากขึ้น ต้องทำการเรียนการสอนให้เป็นที่ไปในเชิงวิชาการ คือ ต้องมีการระบุวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่จะสามารถวัดผลการเรียนได้ชัดเจน กระแสในยุคนี้ให้ความสำคัญกับความรู้ในเชิงของความเข้าใจหรือพุทธิพิสัยมากกว่าเจตคติ

2. ทฤษฎีพหุศิลปะศึกษาเชิงพหุปัญญา

เป็นเรื่องที่ต้องยอมรับความจริงว่าพัฒนาการในเรื่องขององค์ความรู้ด้านศิลปศึกษานั้น สังคมตะวันตกมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยอย่างเป็นระบบ และมีการพัฒนาองค์ความรู้มาก่อนสังคมไทย ฐานความรู้ที่เข้มแข็งดังกล่าว เมื่อผนวกรวมกับความเจริญก้าวหน้าในวิทยาการด้านต่าง ๆ และความสัมพันธ์ระหว่างสังคมไทยกับสังคมตะวันตกแล้ว ได้ส่งผลทำให้การศึกษาศิลปะศึกษาของสังคมไทยเลือกที่จะศึกษาและพัฒนาศิลปะศึกษาไปตามแนวทางการพัฒนาตามแบบโลกตะวันตก ซึ่งก็หมายรวมไปถึงเรื่องของทฤษฎีศิลปะศึกษาด้วยไม่ว่าจะเป็นความเชื่อในทฤษฎีเหมือนจริงทางศิลปะศึกษา ทฤษฎีปัญญาทางศิลปะศึกษา ทฤษฎีการรับรู้ทางศิลปะศึกษา ตลอดจนทฤษฎีความรู้สึกและการเห็นทางศิลปะศึกษาทฤษฎีต่างๆ ดังกล่าว ส่งผลทำให้ผู้มีความรู้ความเข้าใจในศิลปะศึกษาอาศัยทฤษฎี

ดังกล่าวไปพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนตามความรู้ความเข้าใจและจุดหมายที่ต่างกัน อย่างไรก็ตาม การศึกษาค้นคว้าเพื่อสร้างทฤษฎีใหม่ ๆ ในวงการศึกษา และการนำทฤษฎีเหล่านั้น ไปประยุกต์ใช้ในวงการศิลปศึกษาก็เกิดขึ้นตลอดเวลา โดยทฤษฎีหนึ่งที่น่าสนใจก็คือทฤษฎีวิวัฒนาการของสมองสามส่วน ซึ่งสมองส่วนที่สามที่เรียกว่า นีโอคอร์เท็กซ์ (Neocortex) หรือสมองส่วนใหม่ประกอบด้วยสมองซีกซ้ายและสมองซีกขวา กับการเสนอทฤษฎีพหุปัญญาของการ์คเนอร์ ว่าด้วยความฉลาดและเขาวานปัญญาภายในตัวของมนุษย์ 8 ด้าน ได้แก่

1. ปัญญาด้านภาษา (Linguistic Intelligence)
2. ปัญญาด้านตรรกะและคณิตศาสตร์ (Logical-Mathematical Intelligence)
3. ปัญญาด้านมิติ (Spatial Intelligence)
4. ปัญญาทางด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว (Bodily-Kinesthetic Intelligence)
5. ปัญญาทางด้านดนตรี (Musical Intelligence)
6. ปัญญาทางด้านมนุษย์สัมพันธ์ (Interpersonal Intelligence)
7. ปัญญาทางด้านตนหรือความเข้าใจตนเอง (Intrapersonal Intelligence)
8. ปัญญาทางด้านนักธรรมชาติวิทยา (Naturalist Intelligence)

ทฤษฎีพหุปัญญาว่าด้วยความฉลาดและเขาวานปัญญาภายในตัวของมนุษย์ทั้ง 8 ด้าน ซึ่งเกี่ยวข้องกับสมองทั้ง 2 ซีกของมนุษย์นั้น ถือเป็นการศึกษาค้นคว้าด้านจิตวิทยาที่สำคัญ และถือเป็นกุญแจดอกสำคัญต่อการพัฒนาไปสู่ทฤษฎีพหุศิลปศึกษาเชิงพหุปัญญา (อารี สันต์ฉวี, 2535)

3. ทฤษฎีพหุศิลปศึกษาเชิงภูมิปัญญาไทย

เมื่อพิจารณาถึงภูมิปัญญาไทย (Thai Wisdom) คงพิจารณาพหุปัญญาได้ทั้งสองด้าน ด้านหนึ่งคือภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ได้พัฒนาสืบต่อกันมาในชุมชน เป็นภูมิปัญญาเพื่อการดำรงชีวิต และเพื่อการแก้ปัญหาในการใช้ชีวิตร่วมกันในชุมชน ท่ามกลางธรรมชาติสิ่งแวดล้อมซึ่งภูมิปัญญาพื้นบ้านนี้ได้ผ่านการพัฒนาเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม สอดคล้องในแต่ละช่วงเวลาและอีกด้านหนึ่งคือภูมิปัญญาที่คนไทยคิดค้นและสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ซึ่งภูมิปัญญาความรู้ที่เกิดขึ้นนี้จะเกิดขึ้นในอดีต ในปัจจุบันหรือในอนาคตก็ได้เมื่อเรากล่าวถึงภูมิปัญญา ย่อมหมายถึง “ปัญญา” ที่ติดดิน (ภูมิแผ่นดิน) มีคุณค่าบนโลกตามความเป็นจริง ภูมิปัญญาเป็นนามธรรม แต่ภูมิปัญญาก็สะท้อนสู่พฤติกรรม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยภูมิปัญญาไทยสามารถแยกพิจารณาได้เป็น 8 ด้าน ดังนี้

1. วิธีการดำรงชีวิต (Livelihood)
2. ขนบธรรมเนียมประเพณี (Tradition)
3. ปรัชญาความเชื่อ (Philosophy and Belief)

4. เรื่องเล่าพื้นบ้าน (Folklore)
5. ความเชื่อทางศาสนา (Religion)
6. การละเล่นพื้นบ้าน (Folkplay)
7. ศิลปะและงานช่าง (Arts and Craft)
8. ภูมิปัญญาร่วมสมัย (Contemporary Wisdom)

การศึกษาทางด้านศิลปศึกษา สามารถเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาไทยทั้งที่สืบทอดมาจากอดีต ภูมิปัญญาพื้นบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาร่วมสมัย สามารถนำมาพัฒนาเป็นกระบวนการ เรียนการสอน ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย โดยแยกกิจกรรมการเรียนรู้ได้ ดังนี้

1. การแสวงหาความรู้ภูมิปัญญาไทยจากบุคคล ในรูปแบบการพูดคุย สอบถาม สัมภาษณ์ จากปราชญ์พื้นบ้าน พระสงฆ์ ผู้สอนศาสนา ผู้เฒ่า ศิลปินช่างพื้นบ้าน ฯลฯ ซึ่งมีภูมิปัญญามากมายทางด้านศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่เป็นความคิด ขนบธรรมเนียมประเพณี

2. การแสวงหาความรู้ภูมิปัญญาไทยจากเอกสาร และบันทึกต่าง ๆ เช่น จากสมุดข่อย หนังสือจดหมายเหตุ งานวิจัย ทั้งทางด้านปรัชญาความคิด การดำรงชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ

3. การแสวงหาความรู้ความเข้าใจจากประสบการณ์ตรง เป็นการเดินไปสู่แหล่งข้อมูล การใช้ชีวิตฝังตัวอยู่ในแหล่งข้อมูล หรือแหล่งประสบการณ์โดยตรง เรียนรู้ สังเกต และซึมซับ ประสบการณ์รอบตัวด้วยตนเอง ซึ่งสัมผัสและเรียนรู้ภูมิปัญญาได้ทุกด้าน

4. การพัฒนาภูมิปัญญาไทย เมื่อเรามีชีวิตอยู่กับภูมิปัญญาของเรา ได้ศึกษาค้นคว้า หรือได้ประสบการณ์ตรง เราสามารถอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาภูมิปัญญาทั้งหลายให้เหมาะสม สอดคล้องกับปัจจุบันเหมาะสมสอดคล้องกับชุมชน ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการสร้างสรรค์ขึ้นใหม่

5. การสร้างสรรค์กิจกรรมศิลปะและงานช่าง ทั้งศิลปะการแสดง ดนตรี และทัศนศิลป์ งานช่างที่มีความหลากหลายในแต่ละภูมิภาคและชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเครื่องปั้นดินเผา เครื่องจักสาน การทอผ้า งานแกะไม้ เป็นต้น

การสร้างสรรค์กิจกรรมศิลปะจากภูมิปัญญาไทย จำเป็นจะต้องเรียนรู้ทำความเข้าใจ แสวงหาประสบการณ์ตรง สร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนามาสู่การสร้างสรรค์ กิจกรรมศิลปศึกษา สามารถสร้างสรรค์ได้ ทั้งในเชิงศิลปศึกษาที่บูรณาการสื่อการแสดงออก ทัศนศิลป์ ศิลปะการแสดง ดนตรี เข้าด้วยกัน หรือบูรณาการสื่อที่หลากหลายในศิลปะของแต่ละสาขา เช่น ทัศนศิลป์สื่อผสม ผสมผสานระหว่างอดีตกับปัจจุบัน ไทยกับสากล หรือบูรณาการกับกิจกรรมอื่นๆ พร้อมกันนั้นก็ยังสามารถแยกการแสดงออก แยกสื่อ แยกลักษณะการสร้างสรรค์ได้เช่นกัน

4. ทฤษฎีพหุศิลปศึกษาเชิงศิลปะหลังสมัยใหม่

การเรียนการสอนศิลปะในประเทศไทยดำเนินการมาหลายทศวรรษ มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนการสอนศิลปะมาตามลำดับเท่าที่ผ่านมาการเรียนการสอนศิลปะยังคงดำเนินการเรียนการสอน แยกศิลปะตามลักษณะของสื่อการแสดงออกเป็น ทัศนศิลป์ นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ และอื่นๆ อีกทั้งพัฒนาการทางความคิด ยังคงใช้รูปแบบของศิลปะสมัยใหม่เป็นกระแสดความคิดความเชื่อทางศิลปะที่ดำเนินมากกว่าหนึ่งศตวรรษแล้ว จนทำให้นักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ ต้องกลับมาพิจารณา ทบทวนว่าความคิดความเชื่อดังกล่าวตกยุคสมัยไปหรือยัง สิ่งจำเป็นที่ผู้สอนศิลปะ ควรรู้ถึงความจริงดังกล่าวว่ากระบวนการเรียนการสอนศิลปะในประเทศไทยกำลังสอนและสร้าง “ผู้เสพและผู้สร้าง” งานศิลปะแบบโบราณ ไม่ทันต่อกระแสดความคิดของโลกปัจจุบันจากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับศิลปะหลังสมัยใหม่ได้ ดังนี้

1. พหุศิลป์ และพหุศิลปศึกษา เป็นรูปแบบของศิลปะตามแนวคิดของกลุ่มหลังสมัยใหม่ เพราะศิลปะตามความคิดของกลุ่มหลังสมัยใหม่ ให้ความสำคัญกับการบูรณาการความคิดในการสร้างงานศิลปะด้วยสื่อที่หลากหลาย ปราศจากกำแพงกั้นระหว่างประเภทของศิลปะตามแนวความคิดแบบเก่า

2. ผลงานศิลปะในความคิดของกลุ่มหลังสมัยใหม่ ปราศจากความหมายในตัวมันเอง ความสัมพันธ์เชิงความหมายระหว่างศิลปินและผลงานศิลปะในความคิดแบบหลังสมัยใหม่ เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ในความคิดของกลุ่มหลังสมัยใหม่ ความหมายในผลงานศิลปะ เกิดจากการรับรู้ของผู้เสพ ซึ่งผู้เสพงานศิลปะเป็นผู้ให้ความหมายของงานนั้น

3. ศิลปะในความคิดของกลุ่มหลังสมัยใหม่จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมเหตุนี้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมจึงนับเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญต่อการสร้างสรรค์และเรียนรู้ศิลปะ ศิลปะทั้งหลายมีอาจจะอยู่โดด ๆ ตามลำพังได้ นอกจากนี้ ผู้สร้างงานศิลปะหลังสมัยใหม่มักจะมีประเด็นสงสัย และวิพากษ์วิจารณ์ ยุคสมัยของตน อีกทั้งมักจะสร้างผลงานที่สะท้อนถึงการต่อสู้เรียกร้องเพื่อสังคมและการเมือง

4. กลุ่มศิลปะหลังสมัยใหม่ จะเป็นปฏิปักษ์ต่อระบบความคิดตามแบบศิลปะสมัยใหม่ และจะเป็นกลุ่มที่วิพากษ์ศิลปะสมัยใหม่ กลุ่มศิลปะสมัยใหม่เห็นว่า ศิลปะแบบสมัยใหม่ให้ความสำคัญกับจิตสำนึกส่วนตัวโดยไม่สนใจอดีต และพยายามเน้นความริเริ่มเฉพาะตนในการสร้างงานศิลปะ ขณะที่กลุ่มหลังสมัยใหม่ทั่วไปจะหยิบเอาสาระจากอดีต และนำเอาสาระเก่านั้นมาใส่ในบริบทใหม่ นอกจากนี้ นักทฤษฎีและนักวิจารณ์หลังสมัยใหม่จะให้การยอมรับกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะและรูปแบบงานศิลปะที่หลากหลาย ไม่จำกัดขอบเขตเส้นแบ่งกันใด ๆ

5. ทฤษฎีพหุศิลป์ศึกษาเชิงความสามารถพิเศษ GCAE

การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพนับว่าเป็นหัวใจสำคัญ ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษาจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อระบบการศึกษาตระหนักถึงความแตกต่างและสามารถตอบสนองผู้เรียนแต่ละคนได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในกรณีผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษที่เหนือกว่าผู้เรียนในวัยเดียวกัน กลุ่มผู้เรียนเหล่านี้มีสิทธิ์ที่จะได้รับการศึกษารูปแบบที่เหมาะสม

กล่าวโดยสรุป กระบวนการสอนพหุศิลป์ศึกษา คือ กระบวนการบูรณาการแนวคิดและการสร้างสรรค์งานศิลปะ โดยเลือกสรรสื่อการแสดงออกที่หลากหลาย โดยสื่อแสดงออกอย่างไรอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกจากสภาพารูคิดและจินตภาพ หรือสะท้อนสุนทรียะ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม การบูรณาการนวัตกรรมการสอนศิลปะที่มีความหลากหลายที่บูรณาการแนวคิดและการสร้างสรรค์ศิลปะ และเพื่เป็นการศึกษาบริบทของสังคม วัฒนธรรม ผู้คนและชุมชน ด้วยมุมมองและมิตินความคิดที่หลากหลาย เพื่อให้หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนศิลปะเปลี่ยนแปลงตามสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน

สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส มีพื้นที่รวมกันทั้งหมด 10,936.864 ตารางกิโลเมตร ซึ่งตั้งอยู่ทางตอนใต้สุดของประเทศไทย และมีพรมแดนติดต่อกับประเทศมาเลเซีย ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพื้นที่ที่ยาวนาน และในปัจจุบันเป็นพื้นที่ที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบจากขบวนการก่อการร้ายซึ่งทำให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับผลกระทบในการดำเนินวิถีชีวิตประจำวันในทุกด้าน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในเรื่องประวัติศาสตร์ของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สาเหตุความเป็นมาของความขัดแย้งที่นำมาซึ่งเหตุการณ์ความไม่สงบ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จึงขอนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในด้านต่างๆ คือ สภาพทั่วไปของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ภูมิหลังของปัญหา ความรุนแรง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อโครงสร้างของปัญหาความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลกระทบในด้านต่างๆซึ่งเกิดจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และสภาพและปัญหาในการจัดการศึกษา พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ปัจจุบันอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งครอบคลุมจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส 4 อำเภอของจังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูล ในที่นี้ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงเฉพาะสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เกี่ยวข้องกับการทำวิจัยในครั้งนี้คือ ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส

สภาพทั่วไปของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

จังหวัดยะลา

1. สภาพภูมิศาสตร์

ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดยะลาเป็นจังหวัดที่อยู่ใต้สุดของประเทศไทย มีพื้นที่ประมาณ 4,521 ตารางกิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพมหานคร รถยนต์ 1,084 กิโลเมตร ทางรถไฟ 1,055 กิโลเมตร มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและป่าไม้ มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	มีพื้นที่บางส่วนในเขตอำเภอเมืองยะลา อำเภอยะหา และอำเภอกาบัง ติดต่อกับพื้นที่บางส่วนในเขตจังหวัดสงขลา และมีพื้นที่บางส่วนในเขตอำเภอเมืองยะลา และอำเภอรามัน ติดต่อกับพื้นที่บางส่วนในจังหวัดปัตตานี
ทิศใต้	มีพื้นที่บางส่วนในเขตอำเภอรามัน อำเภอบันนังสตา อำเภอธารโต และอำเภอเบตง ติดต่อกับพื้นที่บางส่วนในรัฐเปรัก ประเทศมาเลเซีย
ทิศตะวันออก	มีพื้นที่บางส่วนในเขตอำเภอรามัน อำเภอกรงปินัง อำเภอบันนังสตา อำเภอธารโต อำเภอเบตง ติดต่อกับพื้นที่บางส่วนในเขตอำเภอบาเจาะ อำเภอรือเสาะ อำเภอสรีสาคร และอำเภอจะแนะ จังหวัดนราธิวาส
ทิศตะวันตก	มีพื้นที่บางส่วนในเขตอำเภอยะหา และอำเภอกาบัง ติดต่อกับพื้นที่บางส่วนในเขตจังหวัดสงขลา และพื้นที่บางส่วนในเขตอำเภอกาบัง อำเภอยะหา อำเภอบันนังสตา อำเภอธารโต และอำเภอเบตง ติดต่อกับพื้นที่บางส่วนในเขตรัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย

2. สภาพภูมิประเทศ

จังหวัดยะลา มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและป่าไม้ คิดเป็นร้อยละ 4 ของพื้นที่จังหวัด พื้นที่ราบมีน้อย และเป็นจังหวัดเดียวในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทยที่ไม่มีพื้นที่ติดต่อกับบริเวณชายฝั่งทะเล

3. สภาพภูมิอากาศ

จังหวัดยะลา มี 2 ฤดู คือ ฤดูฝน และฤดูร้อน เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้จึงทำให้มีฝนตกเกือบตลอดปี ในเวลากลางวันจะมีอากาศอบอุ่น แลมีอุณหภูมิค่อนข้างต่ำในเวลากลางคืน อุณหภูมิโดยเฉลี่ยระหว่าง 21-27 องศาเซลเซียส

4. แหล่งน้ำธรรมชาติ

จังหวัดยะลา มีแม่น้ำธรรมชาติอยู่ 2 สายได้แก่

แม่น้ำสายบุรี ต้นน้ำเกิดจากภูเขาในเทือกเขาสันกาลาคีรี บริเวณชายแดนไทย – มาเลเซีย ในอำเภอเบตง จังหวัดยะลา ไหลผ่านอำเภอเมืองยะลา และออกสู่ทะเลอ่าวไทยที่อำเภอเมืองปัตตานี มีความยาวประมาณ 190 กิโลเมตร

4.2 แม่น้ำสายบุรี แหล่งต้นน้ำอยู่บนเทือกเขาสันกาลาคีรี ไหลผ่านอำเภอรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส ผ่านอำเภอรามัน จังหวัดยะลา ออกสู่ทะเลอ่าวไทยที่อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี มีความยาวประมาณ 170 กิโลเมตร

นอกจากนี้จังหวัดยะลามีเขื่อนที่สำคัญอีก 2 แห่งคือ

1. เขื่อนบางลาง เป็นเขื่อนพลังงานไฟฟ้าของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย สร้างกันแม่น้ำปัตตานีมีเนื้อที่ประมาณ 35,000 ไร่

2. เขื่อนกั้นแม่น้ำปัตตานี เป็นเขื่อนกั้นน้ำของกรมชลประทาน มีเนื้อที่ประมาณ 7,500 ไร่

5. ทรัพยากรธรรมชาติ

5.1 แร่ธาตุ มีแร่ธาตุสำคัญหลายชนิด เช่น แร่ดีบุก แร่หินปูน แร่หินอ่อน เป็นต้น

5.2 ป่าไม้ มีพื้นที่ซึ่งได้ประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติจำนวน 11 ป่า เนื้อที่ประมาณ 668,427.75 ไร่ เตรียมสงวน 2 ป่า มีเนื้อที่ 318,993.75 ไร่ และป่าคุ้มครอง 2 ป่า เนื้อที่ประมาณ 100,359 ไร่ รวมเนื้อที่ป่าไม้จังหวัดยะลาประมาณ 1,098,515 ไร่

5.3 สัตว์ป่าและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า แม้ว่าจังหวัดยะลาจะมีพื้นที่ป่าเป็นจำนวนมาก แต่พื้นที่ป่าไม้ที่เป็นประโยชน์เพื่อสิ่งแวดล้อมจริงๆ มีอยู่เพียง 5 แห่ง คือ อุทยานแห่งชาติบางลาง อุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาว อุทยานแห่งชาติเทือกเขาบูโด-สุไหงปาดี อุทยานแห่งชาติสันกาลาคีรี และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าบาลา-อาลา

6. สภาพเศรษฐกิจ

จังหวัดยะลามีลักษณะโครงสร้างทางเศรษฐกิจดังนี้

เกษตรกรรม เช่น การเพาะปลูกยางพารา การทำสวนผลไม้ และการทำป่าไม้

อุตสาหกรรม เช่น เหมืองแร่ดีบุก หินอ่อน

การพาณิชย์ เช่น การค้าขาย ยางพารา แร่ดีบุก ผลไม้สด

จังหวัดปัตตานี

1. สภาพภูมิศาสตร์

1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดปัตตานีตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลด้านตะวันออกของภาคใต้ติดต่อกับอ่าวไทย มีพื้นที่

ประมาณ 1,940.356 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,212,723 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.7 ของพื้นที่ภาคใต้ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 1,055 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	มีพื้นที่บางส่วนในเขตอำเภอหนองจิก อำเภอเมืองปัตตานี อำเภอยะหริ่ง และอำเภอปะนาเระ ติดต่อกับอ่าวไทย
ทิศใต้	มีพื้นที่บางส่วนในเขตอำเภอโคกโพธิ์ อำเภอแม่ลาน อำเภอยะรัง อำเภอทุ่งยางแดง อำเภอกระพ้อ ติดต่อกับพื้นที่บางส่วนในอำเภอเมืองยะลา และพื้นที่ในเขตอำเภอกระพ้อ อำเภอสายบุรี อำเภอไม้แก่น ติดต่อกับพื้นที่บางส่วนในเขตอำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส
ทิศตะวันออก	มีพื้นที่บางส่วนในเขตอำเภอปะนาเระ อำเภอสายบุรี อำเภอไม้แก่น ติดต่อกับอ่าวไทย
ทิศตะวันตก	มีพื้นที่บางส่วนในเขตอำเภอหนองจิก และอำเภอโคกโพธิ์ ติดต่อกับพื้นที่บางส่วนในเขตอำเภอเทพา จังหวัดสงขลา

2. สภาพภูมิประเทศ

จังหวัดปัตตานีตั้งอยู่บนภูมิประเทศที่เป็นที่ราบชายฝั่งทะเลประมาณ 1 ใน 3 ของพื้นที่จังหวัด นอกจากนั้นเป็นที่ราบ และที่ลาดเชิงเขาและภูเขาทำให้มีความเหมาะสมต่อการทำการเกษตรหลากหลายรูปแบบ

3. สภาพภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศโดยรวมของจังหวัดปัตตานีเป็นแบบมรสุมเขตร้อน อุณหภูมิเฉลี่ย 27.5 องศาเซลเซียส สามารถแบ่งได้เป็น 2 ฤดูกาลคือ

3.1 ฤดูฝนจะเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมไปจนถึงเดือนมกราคม เป็นระยะเวลา 9 เดือน โดยจะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่านอ่าวไทย มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 200-300 มิลลิเมตร

3.2 ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน เป็นเวลาประมาณ 3 เดือน เป็นช่วงที่ได้รับลม ซึ่งพัดมาจากบริเวณความกดอากาศสูงในทะเลจีนใต้ ในช่วงนี้จะมีฝนตกบ้างเล็กน้อย อุณหภูมิโดยทั่วไปจะสูงกว่าช่วงอื่นๆ ช่วงเวลาที่ร้อนที่สุดอยู่ในเดือน เมษายน ถึงเดือนพฤษภาคม

4.แหล่งน้ำธรรมชาติ

จังหวัดปัตตานีมีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ อันได้แก่ แม่น้ำ ลำคลอง ซึ่งมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของประชากร แหล่งน้ำที่สำคัญได้แก่

4.1 แม่น้ำปัตตานี มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาสันกาลาคีรีบริเวณรอยต่อเขตแดนไทย-

มาเลเซีย ในเขตอำเภอเบตง จังหวัดยะลา ไหลจากทางทิศใต้ไปทางทิศเหนือ มีความยาวประมาณ 190 กิโลเมตร มีน้ำไหลตลอดปี เป็นแม่น้ำสายสำคัญใช้ประโยชน์ในการอุปโภคบริโภค อุตสาหกรรม เกษตรกรรม ผลิตกระแสไฟฟ้า และใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ

4.2 แม่น้ำสายบุรี ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาสันกาลาคีรี ในเขตอำเภอเวียง จังหวัดนราธิวาส ไหลออกสู่ทะเลที่อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี มีน้ำไหลตลอดปี ใช้ประโยชน์ในการอุปโภคบริโภค เกษตรกรรม อุตสาหกรรม

5. สภาพเศรษฐกิจ

โครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดปัตตานีมีลักษณะดังนี้

5.1 เกษตรกรรม เช่น การทำนาข้าว การประมง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง และการทำนาเกลือ การทำสวนผลไม้และสวนยางพารา

5.2 อุตสาหกรรม เช่น โรงงานอุตสาหกรรมห้องเย็น โรงงานทำปลาป่น เป็นต้น

5.3 การพาณิชย์ เช่น การส่งออกมะพร้าว น้ำมันมะพร้าว ปลา กุ้ง เป็นต้น

จังหวัดนราธิวาส

1. สภาพภูมิศาสตร์

1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดนราธิวาสเป็นจังหวัดชายแดนใต้สุดของประเทศไทยที่ตั้งอยู่บนฝั่งทะเลด้านตะวันออกของแหลมมลายู มีพื้นที่ประมาณ 4,475.43 ตารางกิโลเมตร หรือ 2,797,143.75 ไร่ ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ 1,149 กิโลเมตร และทางรถไฟ 1,116 กิโลเมตร ชายแดนไทยมาเลเซียที่อำเภอสุไหงโก-ลก โดยมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ มีพื้นที่บางส่วนในเขตอำเภอบาเจาะ ติดต่อกับพื้นที่บางส่วนในเขตอำเภอสายบุรี อำเภอกระพ้อ และอำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี และมีพื้นที่บางส่วนของอำเภอบาเจาะ และอำเภอรีเมาะ ติดต่อกับพื้นที่บางส่วนในเขตอำเภอรามัน จังหวัดยะลา และยังมีพื้นที่อีกบางส่วนของอำเภอบาเจาะ อำเภอช้าง และอำเภอเมืองนราธิวาสติดต่อกับอ่าวไทย

ทิศใต้ มีพื้นที่บางส่วนในเขตอำเภอสุคีริน อำเภอเวียง อำเภอจะแนะ ติดต่อกับพื้นที่บางส่วนในเขตรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย และมีพื้นที่อำเภอจะแนะบางส่วน ติดต่อกับอำเภอเบตง ของจังหวัดยะลา

ทิศตะวันออก มีพื้นที่บางส่วนในเขตอำเภอเมืองจังหวัดนราธิวาส และอำเภอตากใบ ติดต่อกับอ่าวไทย และบางส่วนของอำเภอสุไหงโก-ลก อำเภอตากใบ และอำเภอเวียง ติดต่อกับพื้นที่บางส่วนในเขตรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย

ทิศตะวันตก มีพื้นที่บางส่วนในเขตอำเภอหรือเสาะ อำเภอศรีสาครและอำเภอจะนะ ติดต่อกับพื้นที่บางส่วนในเขตจังหวัดยะลา

4. สภาพภูมิประเทศ

เป็นป่าและภูเขาประมาณ 2 ใน 3 ของพื้นที่ทั้งหมด มีภูเขาหนาแน่นแถบทิศตะวันตกเฉียงใต้จดเทือกเขาสันกาลาคีรีซึ่งเป็นแนวกันพรหมแดน ไทย-มาเลเซีย ลักษณะของพื้นที่ที่มีความลาดเอียงจากทิศตะวันตกไปสู่ทิศตะวันออก พื้นที่ราบส่วนใหญ่อยู่บริเวณติดกับอ่าวไทยและที่ราบลุ่มบริเวณแม่น้ำ 4 สาย คือ แม่น้ำสายบุรี แม่น้ำบางนรา แม่น้ำตากใบ และแม่น้ำโก-ลก มีพื้นที่พรุจำนวน 361,860 ไร่

5. สภาพภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของจังหวัดนราธิวาสเป็นแบบมรสุมเขตร้อน แบ่งออกเป็น 2 ฤดู ได้แก่

3.1 ฤดูฝน แบ่งออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่รับลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งพัดเอาความชื้นจากทะเลอันดามัน และมหาสมุทรอินเดียเข้ามา ทำให้มีฝนตกชุกในเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม อีกช่วงหนึ่งก็คือช่วงที่รับลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งพัดเอาความชื้นจากอ่าวไทยเข้ามา ทำให้ฝนตกชุกอีกในเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม

3.2 ฤดูแล้ง ฤดูแล้งอยู่ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน เนื่องจากได้รับลมตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นลมร้อนที่พัดมาจากทะเลจีนใต้ ทำให้อากาศโดยทั่วไปร้อนและชื้น

6. แหล่งน้ำธรรมชาติ

แหล่งน้ำธรรมชาติสามารถแบ่งออกเป็น 2 แหล่งคือ

4.1 แม่น้ำ จังหวัดนราธิวาสมีแม่น้ำสำคัญ 4 สายคือ

4.1.1 แม่น้ำบางนรา รับน้ำจากเทือกเขาบูโด-สุไหงปาดี ผ่านคลองสุไหงปาดี คลองยะกั้ง และคลองตันหยงมัส ไหลผ่านท้องที่อำเภอตากใบ อำเภอสุไหงปาดี อำเภอรามัน แล้วไหลลงสู่ทะเลที่อำเภอเมืองนราธิวาส มีความยาวประมาณ 60 กิโลเมตร

4.1.2 แม่น้ำโก-ลก เป็นแม่น้ำกั้นพรหมแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศมาเลเซีย ต้นน้ำอยู่ในเทือกเขาในประเทศมาเลเซีย และท้องที่อำเภอแว้ง ไหลผ่านอำเภอสุไหงโก-ลก และไหลลงอ่าวไทยที่อำเภอตากใบ มีความยาวประมาณ 60 กิโลเมตร

4.1.3 แม่น้ำสายบุรี ต้นน้ำเริ่มจากเทือกเขาในอำเภอสุคีริน ไหลผ่านอำเภोजะนะ อำเภอศรีสาคร อำเภอหรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส อำเภอรามัน จังหวัดยะลา แล้วไหลลงอ่าวไทยที่อำเภอสายบุรีจังหวัดปัตตานี มีความยาวประมาณ 195 กิโลเมตร

4.1.4 แม่น้ำตากใบ เป็นแม่น้ำที่เกิดจากการเปลี่ยนกระแสน้ำในทะเล ประกอบกับคลื่นได้ซัดทรายเข้าหาฝั่งทำให้เกิดเป็นสันทราย ส่วนภายในยังลึกเป็นแนวยาว จึงเกิดเป็นแม่น้ำยาวประมาณ 14 กิโลเมตร อยู่ชายฝั่งตะวันออกในท้องที่ตำบลเจ๊ะเห ตำบลศาลาใหม่ และไหลไปบรรจบแม่น้ำโก-ลกที่บ้านดาบา ตำบลเจ๊ะเห อำเภอตากใบ ติดต่อชายแดนไทย-มาเลเซีย

4.2 พรุ มีพรุโต๊ะแดงในอำเภอตากใบ อำเภอสุไหงโก-ลก และอำเภอสุไหงปาดี มีพื้นที่ประมาณ 200,000 ไร่ เป็นพรุที่ใหญ่ที่สุด นอกจากนั้นยังมีพรุเล็กพรุน้อยอีกมาก รวมเป็นพื้นที่พรุทั้งหมดประมาณ 361,860 ไร่

5. สภาพเศรษฐกิจ

จังหวัดนราธิวาสมีลักษณะโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ดังนี้

5.1 เกษตรกรรม เช่น การเพาะปลูกยางพารา การประมงน้ำเค็ม การทำป่านไม้

5.2 อุตสาหกรรม เช่น โรงสีข้าว โรงงานไม้บดย่อยหิน

5.3 การพาณิชย์ เช่น ยางพารา มะพร้าวแห้ง น้ำมันมะพร้าว เส้นไหม อาหารทะเลสด อาหารทะเลแปรรูป

สภาพสังคมการปกครอง

เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบไปด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูลและสงขลา 4 อำเภอ ได้แก่อำเภอจะนะ นาทวี สะบ้าย้อยและเทพา รวมจำนวน 44 อำเภอ ประชากรทั้งสิ้น 2,234,728 คนหรือคิดเป็นร้อยละ 37.60 ของประชากรภาคใต้ทั้งหมดเนื้อที่ 16,409.61 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 29.40 ของพื้นที่ภาคใต้หรือร้อยละ 4.10 ของพื้นที่ประเทศ ที่ตั้งของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร เฉลี่ยประมาณ 1,000 กม.

ตารางที่ 4 เขตการปกครอง พื้นที่ และประชากร

จังหวัด	การปกครอง					ประชากร	พื้นที่ : ตร.กม.
	อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน	เทศบาล	อบต.		
นราธิวาส	13	77	581	14	70	700,525	4,502.43
ปัตตานี	12	115	638	12	101	634,376	1,940.36
ยะลา	8	58	376	8	55	464,121	4,521.08
สงขลา เขต 3	4	40	360	4	40	271,841	2,966.76
สตูล	7	36	276	6	35	277,865	2,478.98
รวม	44	326	2,231	44	301	2,348,728	16,409.61

หมายเหตุ : สพท.สงขลา เขต 3 จำนวน 4 อำเภอ (จะนะ นาทวี สะบ้าย้อย และ เทพา)

ที่มา : กรมการปกครอง

สภาพเศรษฐกิจ

1. โครงสร้างเศรษฐกิจ

โครงสร้างการผลิตในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีฐานแคบพึ่งพาผลผลิตด้านการเกษตรไม่กี่ชนิด เช่น ยางพารา น้ำมันปาล์ม น้ำมัน และการประมง โดยมีผลิตภัณฑ์มวลรวม (GDP) ปี 2548 ประมาณ 257,534 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 3.6 ของประเทศและมีสัดส่วนการผลิตในภาคเกษตรสูงถึงร้อยละ 41 ของ GDP สัดส่วนในภาคอุตสาหกรรมคิดเป็นร้อยละ 10 ส่วนที่เหลือร้อยละ 49 เป็นการผลิตในภาคบริการที่มีสัดส่วนรายได้จากการท่องเที่ยวและการค้าบริการ

2. ด้านการกระจายรายได้

ประชากรในพื้นที่ชายแดนภาคใต้มีรายได้เฉลี่ย 47,995 บาทต่อคนต่อปี ต่ำกว่ารายได้ต่อหัวเฉลี่ยทั้งประเทศ (74,675 บาท:คน:ปี) และรายได้ต่อหัวเฉลี่ยของภาคใต้ (51,284 บาท:คน:ปี) นอกจากนี้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังมีปัญหาด้านการกระจายรายได้ โดยสงขลาซึ่งเป็นจังหวัดที่มีประชากรมากที่สุด มีรายได้เฉลี่ยสูงสุด 59,000 บาทต่อคนต่อปี ในขณะที่นราธิวาสมีรายได้เฉลี่ยต่ำสุดเพียง 29,000 บาทต่อคนต่อปี ใกล้เคียงกับรายได้เฉลี่ยของมุกดาหารในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและเพชรบูรณ์ น่านและพะเยาในภาคเหนือ

3. การขยายตัวทางเศรษฐกิจ

ปี 2545 - 2546 เศรษฐกิจของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีอัตราการขยายตัวในระดับเฉลี่ยร้อยละ 5.8 - 5.9 ต่อปี ใกล้เคียงกับระดับการเติบโตของภาคใต้และประเทศ แต่ภายหลังเกิดเหตุการณ์อัตราการขยายตัวได้ชะลอตัวลงเหลือเพียงร้อยละ 2.14 ในปี 2547 และร้อยละ 0.98 ในปี 2548

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

สภาพทางสังคมพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม หรือที่เรียกว่าชาวไทยมุสลิมซึ่งคิดเป็นร้อยละ 78.79 ของจำนวนประชากรทั้งหมดในพื้นที่ และมีประชากรเป็นส่วนน้อยที่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งเรียกว่าชาวไทยพุทธ ประชากรในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เป็นชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่ใช้ภาษามลายูท้องถิ่นในการติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน มีผู้ที่อ่านเขียนภาษาไทยไม่ได้ ร้อยละ 17.4 และมีขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมคล้ายคลึงกับประชากรในสหพันธรัฐมาเลเซีย จึงแตกต่างจากประชากรที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคอื่นของประเทศไทย เช่น การแต่งกายชาวไทยมุสลิมนุ่งโสร่งหรือกางเกงขายาว สวมเสื้อเชิ้ตหรือเสื้อคอกลมแขนสั้นหรือแขนยาว หญิงชาวไทยมุสลิมนุ่งโสร่งปาเต๊ะ สวมเสื้อแขนยาวถึงข้อมือ นิยมสวมเครื่องประดับที่ทำด้วยทองคำและพลอย ศรีษะมักจะปกปิดทั้งหญิงและชาย กล่าวคือ ชายนิยมสวมหมวก และหญิงใช้ผ้าคลุมผม ชาวไทยมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มักจะนิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนเอกชนสอน

ศาสนา และปฏิบัติตามหลักการศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด มีการสร้างมัสยิดกระจายตามหมู่บ้านต่างๆ ชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมไม่นิยมการย้ายถิ่นฐาน แต่จะมีบ้างเป็นส่วนน้อยที่จะย้ายถิ่นฐานชั่วคราวตามฤดูกาล เพื่อไปประกอบอาชีพรับจ้างในสหพันธรัฐมาเลเซีย และชาวไทยมุสลิมนิยมตั้งถิ่นฐานเป็นกลุ่มๆ กระจายอยู่ในพื้นที่เกษตรกรรมทั่วไป เป็นสังคมแบบโคโคเด็ยว ครอบครัวส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวมากกว่าที่จะเป็นครอบครัวขยาย และมีครอบครัวรวมบ้างเป็นส่วนน้อย อำนาจในครอบครัวเป็นของผู้ชาย จากสภาพแวดล้อมของสังคมเกษตรกรรม และความแตกต่างระหว่างเชื้อชาติและวัฒนธรรมทำให้สังคมไทยมุสลิมมีลักษณะเป็นสังคมปิด มีการเกาะกันเป็นกลุ่มของเชื้อชาติอย่างเหนียวแน่น การปรับตัว หรือการยอมรับทัศนคติใหม่ๆ ทำได้ยาก โครงสร้างทางสังคมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงมีลักษณะพิเศษ กล่าวคือ ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามและใช้ภาษามลายูท้องถิ่นเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวัน การดำรงชีวิตของประชากรส่วนใหญ่ในแถบนี้ จึงผูกพันผสมผสานกันระหว่างขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นกับหลักธรรมและข้อบังคับของศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ที่แตกต่างไปจากมาตรฐานส่วนใหญ่ของประเทศ ผู้วิจัยจึงขอเสนอข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทางสังคม 4 ด้านคือ ด้านศาสนา ด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี ด้านภาษา และภูมิปัญญาท้องถิ่นของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

1. ด้านศาสนา

ศาสนาเป็นสิ่งสำคัญที่มีอยู่คู่กับพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มาตั้งแต่สมัยโบราณ ก่อนศาสนาคริสต์ และพุทธศาสนาเข้ามาในภูมิภาคนี้ ประชาชนทั่วไปยึดถือปฏิบัติตามความเชื่อดั้งเดิม เช่น การนับถือภูตผีและปรากฏการณ์ธรรมชาติ เมื่อศาสนาพราหมณ์เข้ามาพิธีกรรมต่างๆ ก็มีมากขึ้นโดยผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิม เมื่อพุทธศาสนาเข้ามาก็เช่นเดียวกัน พิธีกรรมดั้งเดิมบางส่วนก็ยังคงอยู่ บางส่วนก็อาจเล็กลงไป จนกระทั่งเมื่อศาสนาอิสลามเข้ามาในภูมิภาคนี้ ประชาชนส่วนใหญ่เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม หลักปฏิบัติทางศาสนาจึงเปลี่ยนแปลงไป พิธีกรรม ความเชื่อบางส่วนยังคงตกทอดสืบมา บางส่วนผสมผสาน บางส่วนที่ขัดกับหลักการของศาสนาอิสลามก็ยกเลิกไป ประชาชนบางกลุ่มที่ยังคงนับถือพุทธศาสนา ก็ยังคงรักษาประเพณีปฏิบัติ พิธีกรรม และความเชื่อต่างๆ สืบต่อมาจนทุกวันนี้ ในที่นี้จะกล่าวถึงพุทธศาสนา และศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นศาสนาหลักที่ประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่ยึดถือปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน

ศาสนาอิสลาม

คำว่า “อิสลาม” เป็นคำมาจากภาษาอาหรับ หมายความว่า อ่อนน้อม ยอมตาม และเชื่อฟัง ฉะนั้นศาสนาอิสลามจึงหมายความว่า การยอมตาม และการเชื่อฟังพระเจ้าเป็นเจ้าเพียงพระองค์เดียว อิสลามเป็นศาสนาอิสลามแห่งการยอมตนต่อพระเจ้าเป็นเจ้า ซึ่งเรียกว่า อัลลอฮ์ และมุฮัมมัด ถือว่า

เป็นศาสดาองค์สุดท้าย ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประเภทเอกเทวนิยม บุคคลที่นับถือศาสนาอิสลาม เรียกว่า มุสลิม ซึ่งหมายถึง ผู้นอบน้อมมอบตนต่อพระเจ้าเพียงองค์เดียวอย่างสิ้นเชิงเพื่อความ สันติ (เสาวนีย์ จิตต์หมวด,2524) การปฏิบัติตนของมุสลิมหรือการปฏิบัติตามวัฒนธรรมอิสลามมีที่มา 2 ทางคือ ตามบัญญัติในคัมภีร์อัลกรุอาน ได้ประมวลแนวทางในการดำเนินชีวิตไว้อย่างชัดเจน และ อีกแนวทางหนึ่งก็คือ จริยวัตร หรือการปฏิบัติตน

เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2531) ได้อธิบายว่า ศาสนาอิสลามประกอบด้วยหลักธรรมคำสอนที่ สำคัญ 2 ประการ ที่มุสลิมทุกคนต้องยึดมั่นคือ ต้องมีความศรัทธาเป็นพื้นฐาน และแสดงออกซึ่งการ ปฏิบัติคือ

หลักศรัทธาของศาสนาอิสลาม

ผู้ที่เป็นมุสลิมจะต้องศรัทธาในหลัก 6 ประการ ที่เรียกว่า “รูกอนอิหม่าน” ได้แก่

1. ศรัทธาต่อพระเจ้า ซึ่งเรียกว่า อัลลอฮ์ เพียงองค์เดียว มุสลิมเชื่อว่า มีพระเจ้าเพียง องค์เดียวเป็นผู้สร้างสรรพสิ่ง ต้องเชื่อยอมรับและปฏิบัติตามคำสั่งของพระเจ้า และศรัทธา คุณลักษณะต่างๆ ของพระองค์ มุสลิมจะสักการบูชาสิ่งอื่นใดนอกจากพระอัลลอฮ์มิได้
2. ศรัทธาต่อเทพบริวารของพระเจ้า ซึ่งเรียกว่า “มลาอิกะฮ์” (เทวดา) คือ ผู้รับใช้ พระเจ้ามีจำนวนมาก มีหน้าที่ต่างๆ กัน มุสลิมต้องเชื่อว่ามลาอิกะฮ์มีจริง
3. ศรัทธาต่อคัมภีร์ อัล-กรุอาน ที่พระเจ้าเป็นเจ้าทรงบัญญัติที่ประทานแก่บรรดาศาสนทูต (รَسُول) เพื่อประกาศเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต
4. ศรัทธาต่อศาสนทูต หมายถึง ศาสดาซึ่งเรียกว่า รอซูล มุสลิมต้องเชื่อศรัทธาใน บรรดาศาสนทูต เพราะว่าท่านเหล่านี้เป็นผู้ที่พระเจ้าได้เลือกสรรให้เป็นผู้ปฏิบัติ และเผยแพร่ แนวทางของพระเจ้าให้มนุษย์ชาติทุกยุคทุกสมัยได้ปฏิบัติเพื่อความถูกต้องและความสมบูรณ์ใน การดำรงชีวิตอันจะนำไปสู่ผลของการตอบแทนทั้งในโลกนี้และโลกหน้า
5. ศรัทธาต่อวันสิ้นโลก มุสลิมต้องเชื่อว่าโลกที่เราอาศัยอยู่นี้ต้องมีวันจบสิ้น หรือเรียกว่า วันกิยามะฮ์ เป็นวันสิ้นสุดของทุกสิ่งทุกอย่าง
6. ศรัทธาในกฎกำหนดศภาวะของพระเจ้า เป็นข้อกำหนดของพระเจ้าที่ไว้วางไว้ให้ สรรพสิ่งทั้งหลายดำเนินไปตามที่พระองค์ประสงค์

หลักการปฏิบัติตามบทบัญญัติศาสนาอิสลาม

หลักการปฏิบัติที่ศาสนาอิสลามบัญญัติไว้นั้น ได้กำหนดให้บุคคลที่นับถือศาสนาอิสลาม มีแนวทางการปฏิบัติในชีวิตประจำวันในแต่ละพฤติกรรมไว้อย่างชัดเจน ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ 5 ประการคือ

1. การปฏิบัติตน มุสลิมต้องกล่าวคำปฏิญาณว่า “ข้าพเจ้าขอปฏิญาณว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใด นอกจากอัลลอฮ์ และแท้จริงมุฮัมมัดเป็นศาสนทูต (รอซูล)ของอัลลอฮ์” การปฏิญาณต้องทำเสมอเมื่อนมัสการพระเจ้า

2. การละหมาด คือ การนมัสการ หรือการแสดงความรักต่อพระเจ้าทั้งทางร่างกายและจิตใจ มุสลิมทุกคนไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็ตามต้องปฏิบัติละหมาดวันละ 5 เวลา ก่อนปฏิบัติละหมาดต้องรวมจิตใจให้บริสุทธิ์ ชำระร่างกายให้สะอาดด้วยน้ำ การละหมาดจะทำได้ก็ต่อเมื่อต้องเป็นที่สะอาด และไม่เป็นที่ต้องห้ามตามหลักการของศาสนาอิสลาม ในวันศุกร์มุสลิมโดยเฉพาะผู้ชายจะต้องไปละหมาดร่วมกันที่มัสยิด ซึ่งเป็นศาสนสถานของมุสลิม ในการละหมาดมุสลิมทั่วโลกจะต้องหันหน้าไปทางเมืองเมกกะ

3. การถือศีลอด หมายถึง การละเว้นจากการบริโภคอาหาร เครื่องดื่ม การร่วมสังวาส ตั้งแต่พระอาทิตย์ขึ้นถึงเวลาพระอาทิตย์ตกดิน มุสลิมต้องถือศีลอดปีละ 1 เดือน คือในเดือนรอมฎอนตามปฏิทินอิสลาม ผู้ที่ได้รับการผ่อนผันไม่ต้องถือศีลอด ได้แก่ คนชรา หญิงมีครรภ์ หญิงให้นมลูกอ่อน ผู้หญิงขณะมีรอบเดือน หรือหลังคลอด หรือคนป่วย แต่เมื่อฟื้นสภาวะดังกล่าว ก็ให้ถือศีลอดชดเชยตามจำนวนวันที่หยุด การถือศีลอดเป็นการฝึกฝนร่างกายและจิตใจให้มีความอดทน ให้ความรู้ความเข้าใจว่าความวิโยชนั้นเป็นอย่างไร จะได้มีความเห็นอกเห็นใจผู้ยากไร้ เป็นการควบคุมตนเองให้พ้นจากอำนาจฝ่ายต่ำ ทำจิตใจให้บริสุทธิ์

4. การบริจาคซะกาต หรือ ซากาต หมายถึง การบริจาคทาน บังคับจากผู้มีทรัพย์สิน มุสลิมทุกคนต้องสำรวจทรัพย์สินของตนในทุกๆปี และจะต้องบริจาคเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้ยากไร้ สิ่งที่ต้องจ่ายเป็นซะกาต ได้แก่ ทองคำและเงินที่ใช้จ่าย รายได้จากปศุสัตว์ รายได้จากพืชผล รายได้จากธุรกิจการค้า ซะกาตเหล่านี้จะต้องจ่ายให้แก่ผู้ที่มีสิทธิ์รับบริจาค ได้แก่ คนอนาถา คนยากจน ผู้ที่เพิ่งเข้ารับนับถือศาสนาอิสลาม ผู้มีหนี้สินเพราะทำงานส่วนรวม ผู้ธำรงและเผยแพร่ศาสนาอิสลาม การบริจาคเป็นข้อบังคับ เป็นบทบัญญัติที่ต้องปฏิบัติ

5. การประกอบพิธีฮัจญ์ มุสลิมทุกคนไม่ว่าชายหรือหญิงต้องเดินทางไปบ่าเพื่อฮัจญ์ ณ นครเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย อย่างน้อยครั้งหนึ่งในชีวิต ทั้งนี้หากมีความสามารถ ทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์ พิธีฮัจญ์ไม่ได้บังคับให้มุสลิมต้องกระทำ แต่ให้ถือเป็นหลักปฏิบัติสำหรับผู้ที่พร้อมและมีความสามารถ การบ่าเพื่อฮัจญ์นั้นเป็นเครื่องวัดความอดทน และความเสียสละของแต่ละคนในหนทางของพระเจ้า และเพื่อเป็นการประกาศศรัทธาต่อพระเจ้า

2. ขนบธรรมเนียมประเพณี

วัฒนธรรมของประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีพื้นฐานมาจากหลักการทางศาสนาอิสลาม ดังนั้นขนบธรรมเนียมประเพณีในชีวิตประจำวันของชาวมุสลิม ขึ้นอยู่กับขอบข่ายของศาสนาอิสลามทั้งสิ้น เพราะศาสนาอิสลามได้กำหนดคอบทบัญญัติทางศาสนาและวิถีปฏิบัติให้กับผู้นับถือศาสนาอิสลามตั้งแต่เกิดจนตายซึ่งทุกคนจะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม จึงเป็นเรื่องแสดงพวกพ้องเดียวกัน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวกลุ่มให้เกิดความผูกพันและความมั่นคง (อารง สุทธศาสตร์, 2523)

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่เข้มงวด ไม่มีลักษณะที่อ่อนตัว หรือใจกว้างทำให้เป็นสังคมปิด ซึ่งก่อให้เกิดลักษณะที่สำคัญบางประการ คือ ทำให้ยากต่อการผสมผสานทางวัฒนธรรม จึงทำให้คนไทยพูดภาษาไทยในชีวิตประจำวันกลายเป็นคนละพวกกับคนที่พูดภาษามลายู ความร่วมมือระหว่างกลุ่มหายไปขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกันประกอบกับมีพื้นที่บางส่วนติดต่อกับประเทศมาเลเซีย ซึ่งนับถือศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติ และมีวัฒนธรรมที่แตกต่างจากคนไทย ทำให้ประชาชนรับเอาวัฒนธรรมจากประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงนำมาปฏิบัติสืบทอดกัน การปลูกฝังวัฒนธรรมอิสลามให้แก่เด็กที่นับถือศาสนาอิสลาม ได้เริ่มตั้งแต่การเกิดได้รับการถ่ายทอดจากครอบครัว จนกระทั่งถึงสถาบันทางศาสนาของชุมชน มีการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง (โมฮัมหมัด อับดุลการเคร์ , 2530)

ขนบธรรมเนียมประเพณีในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หากแบ่งตามความเชื่อทางศาสนา อาจจำแนกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ ทางศาสนาอิสลาม กลุ่มศาสนาพุทธจะมีความคล้ายคลึงกับชาวจังหวัดอื่นๆ ในภาคใต้ และกลุ่มชาวจีนก็มีรูปแบบเหมือนกับพี่น้องชาวจีนในจังหวัดอื่นๆ ทั้ง 3 กลุ่ม วัฒนธรรมดังกล่าวเมื่อนำมาปฏิบัติในท้องถิ่นต่างๆ ก็จะแตกต่างกันไปตามสภาพสังคมนั้น ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีลักษณะเด่นเป็นของตนเอง ดังนี้

การแต่งกาย

ประเพณีการแต่งกายของประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะกล่าวถึงกลุ่มประชากรที่มีประเพณีการแต่งกายแตกต่างกัน กลุ่มของชาวบ้านโดยทั่วไปทั้งผู้ที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามมีความนิยมเหมือนกันคือ การนุ่งผ้าถุงหรือผ้าโสร่ง ผู้หญิงมุสลิมเมื่อจะออกนอกบ้านจะแต่งกายแบบมิดชิด ใช้เสื้อแขนยาวและมีผ้าคลุมศีรษะภาษาถิ่นเรียกว่า “กายกูบง” ผู้ชายเมื่อออกนอกบ้านจะนุ่งผ้าโสร่ง สวมเสื้อแขนยาวและจะมีผ้าโพกศีรษะ เรียกว่า “ผ้าตรีอเบ” หากไม่ใช้ผ้าโพกศีรษะก็จะใช้สวมหมวก ที่เรียกว่า “กือปีเยาะ” ห้ามแต่งกายด้วยผ้าไหม และห้ามใช้เครื่องประดับประเภททองคำ เงิน สำหรับผู้หญิงให้ปกปิดร่างกายตั้งแต่คอไปจนถึงข้อมือและข้อเท้า อนุญาตให้ผู้หญิงเปิดเผยส่วนของร่างกายได้เฉพาะใบหน้ากับมือเท่านั้น ปัจจุบันชาวไทยมุสลิมได้เดินทางไปต่างประเทศมากขึ้น โดยเฉพาะประเทศแถบตะวันออกกลาง เพื่อประกอบพิธีฮัจญ์ หรือไป

ศึกษาต่อและไปทำงาน ทำให้ลักษณะการแต่งกายของชาวไทยมุสลิมในท้องถิ่นนี้ ได้รับอิทธิพลจากประเทศดังกล่าวมากขึ้น

การบริโภคอาหาร

ในศาสนาการบริโภคอาหารที่มาจากพืชสามารถบริโภคได้โดยไม่มีข้อห้าม ยกเว้นสิ่งที่เกิดจากการนำไปหมักจนกลายเป็นสุรา สำหรับอาหารที่มาจากสัตว์สามารถแยกออกได้เป็น 2 ประเภทคือ สัตว์บก และสัตว์ทะเล สัตว์ทะเลหมายถึง สัตว์ที่อาศัยอยู่ในน้ำทะเลไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้หากไม่มีน้ำ ถือว่าเป็นอาหารที่บริโภคได้ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต หรือตายแล้วก็ตาม สำหรับสัตว์บกมีข้อห้ามหลายประการ เช่น ห้ามบริโภคสุกร สุนัข สัตว์ที่ตายเอง ถูกฆ่าเพื่อบูชาญู ถูกรัดคอตาย ถูกตีตาย ตกจากที่สูง ถูกขวิดตาย ถูกสัตว์ป่ากิน สัตว์ที่ล่าสัตว์อื่นเป็นอาหาร สัตว์ที่เชือดโดยไม่ได้กล่าวนามของพระเจ้า ตลอดจนเลือดของสัตว์ที่ได้จากการเชือด เป็นต้น นอกจากนี้ เค้ายังมีข้อห้ามเกี่ยวกับเครื่องดื่มและสิ่งเสพติด ซึ่งเมื่อดื่มหรือเสพแล้วทำให้เกิดอาการเมามาสดดี ให้โทษแก่ร่างกาย เช่น สุรา เบียร์ ยาเสพติดทุกประเภท

มารยาทในการพบกัน

สำหรับมุสลิมเมื่อพบปะกัน ศาสนากำหนดให้กล่าวคำว่า “สละม” เป็นการทักทาย การกล่าวสละม เป็นการขอพรจากพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้า ให้โปรดประทานความสันติสุขให้แก่ผู้ที่พบกันและยังมีข้อห้ามมิให้มุสลิมที่เป็นเพศเดียวกัน หรือต่างเพศแต่ศาสนบัญญัติไม่อนุญาตให้แต่งงานกันได้ การปฏิบัติเกี่ยวกับการกล่าวสละม มีหลายประการ คือ

1. การสละมและการจับมือด้วย ซึ่งกระทำไ้ระหว่างชายกับชาย และหญิงกับหญิง สำหรับชายกับหญิงทำได้เฉพาะผู้ที่อยู่ในฐานะที่แต่งงานกันไม่ได้เท่านั้น เช่น พ่อกับลูก พี่กับน้อง หากชายหญิงนั้นอยู่ในฐานะที่จะแต่งงานกันได้เป็นสิ่งที่ต้องห้าม

2. ผู้ที่อายุน้อยกว่าควรให้สละมผู้ที่อายุมากกว่า

3. เมื่อจะเข้าบ้านไม่ว่าจะเป็นบ้านของตนเองหรือผู้อื่น สิ่งแรกที่จะต้องทำคือกล่าวสละม ให้แก่ผู้ที่อยู่ในบ้านทราบก่อน หากกล่าวครั้งแรกยังไม่มีผู้รับสละม ให้กล่าวอีกสองครั้ง ถ้ายังไม่มีผู้กล่าวรับ ให้เข้าใจว่า เจ้าของบ้านไม่อยู่หรือไม่พร้อมที่จะรับแขกก็ให้กลับไปก่อน แล้วค่อยมาใหม่

4. จะต้องมีกรกล่าวสละมก่อนที่จะมีการสนทนาปราศรัย

5. เมื่อมีผู้ให้สละม ผู้ฟังหรือผู้ที่ได้ยินต้องกล่าวรับ สละม หากไม่กล่าวรับสละม จะเป็นบาปแก่ผู้นั้น

งานมหรกรรมแข่งขันนกเขาชาวเสียมเอเชีย

ยะลาเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคใต้ตอนล่างที่นิยมเลี้ยงของนกเขาและยังเชื่อว่า นกเขาเป็น

สัตว์มงคลที่จะนำโชคลาภมาให้แก่ผู้เป็นเจ้าของ โดยเฉพาะหากเป็นนกเขาที่มีลักษณะถูกต้องตามตำรา ด้วยเหตุนี้ทางเทศบาลเมืองยะลา ร่วมกับชมรมผู้เลี้ยงนกเขาชาวจังหวัดยะลา จึงจัดให้มีการแข่งขัน นกเขาชาวเลี้ยงชิงแชมป์ อาเซียน ครั้งที่ 1 ขึ้นในประเทศไทย เมื่อปี 2529 ต่อมาได้จัดเป็นงานเทศกาล ประจำปีของจังหวัดยะลา ณ บริเวณสนามสวนขวัญเมือง กำหนดการจัดงานคือ วันเสาร์-อาทิตย์ แรก ของเดือนมีนาคม ทุกปี

ประเพณีชักพระ

เป็นประเพณีในพระพุทธศาสนา ในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ทำพิธีหลังจากวันมหา ปาวณา หรือวันออกพรรษาหนึ่งวัน เป็นพิธีรำลึกถึงวันรับเสด็จองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากลับ จากจำพรรษา และแสดงพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ โปรดพระพุทธมารดา ณ ดาวดึงส์ในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ครั้งพุทธกาล ต่อมาจึงได้กลายเป็นประเพณีกระทำกันทุกปี โดยพุทธศาสนิกชนในท้องถิ่นจะชักลาก เรือพระ ที่ตกแต่งอย่างสวยงามจากวัดต่างๆ ผู้ร่วมขบวนจะแต่งกายอย่างงดงาม มีการพ้อนรำหน้าเรือ พระมีการนมัสการเรือพระพร้อมกับถวายภัตตาหารพระภิกษุ-ประเพณีลากพระหรือชักพระ พุทธศาสนิกชนจะพร้อมใจกัน อัญเชิญพระพุทธรูปขึ้น ประดิษฐานบนบุษบก ที่วางอยู่เหนือรถ หรือ ล้อเลื่อน แล้วแห่แหนชักลากไปตามถนน ไปรวมกัน ณ จุดที่นัดหมาย อาจเป็นวัดใดวัดหนึ่งหรือ สถานที่ที่กำหนดไว้ รถหรือล้อเลื่อนที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ชาวบ้านเรียกว่า เรือพระ ปกติจะตกแต่งเป็นรูปเรือ ใช้คนลากโดยเชือกลากเป็นสองสาย บนเรือพระจะมีคนตีโทน เพื่อปลุกใจให้ชาวบ้าน มาร่วมพิธี เมื่อเรือพระไปถึงจุดหมาย ชาวบ้านจะนำอาหารมาถวายพระสงฆ์ที่มาพร้อมเรือพระ หรือ พระสงฆ์ที่ชาวบ้านนิมนต์มาเพื่อร่วมงานลากพระ เมื่อพระฉันเสร็จแล้วชาวบ้านก็จะร่วมกันกินอาหาร แล้วเริ่มกิจกรรมเพื่อความสนุกสนาน ได้แก่ การประกวดเรือพระ การแข่งขันตีโทน หรือกลองใหญ่ แข่งขันซัดต้ม แข่งขันกีฬาพื้นบ้าน พอสสมควรแก่เวลา พอตกเย็น ๆ ลากเรือพระวัดของตน แยกย้ายกัน กลับวัด

งานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว

วันเพ็ญ เดือน 3 เป็นงานประเพณีที่ทำกันทุกปี ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนอ้าย ตามจันทรคติ ของจีน คือหลังวันตรุษจีน 15 วันของทุกปี (หรือตรงกับวันเพ็ญ เดือน 3 ตามจันทรคติของไทย) มีการ สมโภชแห่รูปสลักไม้มะม่วงหิมพานต์ของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวและรูปพระอื่นๆ โดยอัญเชิญออกจาก ศาลาประทับบนเกี้ยว ตามด้วยขบวนแห่ต่างๆ มีการลุยไฟและแสดงอภินิหารต่างๆ เพื่อพิสูจน์ความ ศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าแม่ โดยผู้ร่วมพิธีจะต้องถือศีลกินเจอย่างน้อย 7 วันก่อนทำพิธี ในงานนี้จะมีชาว ปัตตานีและชาวจังหวัดใกล้เคียงมาร่วมพิธีกันเป็นจำนวนมาก มีการเซ่นไหว้และเฉลิมฉลองกันเป็นที่ สนุกสนาน

ประเพณีฮารีรายอ

ประเพณีฮารีรายอเป็นประเพณีหนึ่งที่มีความสำคัญต่อผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม เทศกาลฮารีรายอมืออยู่สองวันคือ

1. วันฮารีรายอ หรือวันอิฎิ้ลฟิตรี เป็นวันรื่นเริง เนื่องจากสิ้นสุดการถือศีลอดในเดือนรอมฎอน เป็นการกลับเข้าสู่สภาพเดิม ตรงกับวันที่หนึ่งของเดือนเซาวาล ซึ่งเป็นเดือนที่สิบทางจันทรคติ

การปฏิบัติของชาวอิสลามในวันรายอจะบริจาคทานเรียกว่า ซากัดฟิตเราะห์ (การบริจาคข้าวสาร) มีการบริจาคทานแก่คนแก่หรือคนยากจน บางครั้งเรียกว่า วันรายอฟิตเราะห์ หลังจากนั้นจะไปละหมาดที่มัสยิด จากนั้นจะมีการขอขมาจากเพื่อน มีการเยี่ยมเยียนญาติพี่น้องที่อยู่ใกล้และไกลออกไปมีการเลี้ยงอาหารด้วย

2. วันฮารีรายอหัจญ์ หรือวันรายอออิฎิ้ลอัฎฮา คำว่า อัฎฮา แปลว่า การเชือดพลี เป็นการเชือดสัตว์เพื่อเป็นอาหารแก่ประชาชนและคนยากจน อิฎิ้ลอัฎฮา จึงหมายถึงวันรื่นเริงเนื่องในวันเชือดสัตว์พลี ตรงกับวันที่สิบของเดือนซุลฮัจญะ เป็นเวลาเดียวกับการประกอบพิธีหัจญ์ ที่เมืองเมกกะของชาวอิสลามทั่วโลก ชาวไทยอิสลามจึงนิยมเรียกวันตรุษนี้ว่า วันอีดีใหญ่ การปฏิบัติจะมีการละหมาดร่วมกันและเชือดสัตว์เช่น วัว แพะ แกะ แล้วแจกจ่ายเนื้อสัตว์เหล่านั้นแก่คนยากจน การเชือดสัตว์พลีนี้เรียกว่ากรูบาน

วันเมอลิด

เมอลิดเป็นภาษาอาหรับแปลว่า ที่เกิดหรือวันเกิด หมายถึงวันเกิดของนบีมุฮัมมัด ตรงกับวันที่12 เดือนรอบีอุลอวาล หรือเดือนที่ 3 ตามปฏิทินอาหรับ วันเมอลิดยังเป็นวันรำลึกถึงวันที่ท่านลี้ภัยจากเมืองเมกกะไปยังเมืองมาดีนะห์ และเป็นวันมรณกรรมของท่านด้วย

กิจกรรมต่าง ๆ ในวันเมอลิดได้แก่ การเชิญคัมภีร์อัล-กุรอาน การแสดงปาฐกถาธรรม การแสดงนิทรรศการ ฯลฯ และการเลี้ยงอาหาร

นอกจากนี้โมฮัมหมัด อับดุลการเดร์ (2530) กล่าวว่า หลักสำคัญของศาสนาและวัฒนธรรมของศาสนาอิสลามมี 4 ประการคือ

1. ศาสนาและวัฒนธรรม คือ ชีวิตของสังคม ชาวไทยมุสลิมได้ถือบทบัญญัติทางศาสนาเป็นธรรมนูญของชีวิต หรืออีกนัยหนึ่ง ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวมุสลิมขึ้นอยู่กับบทบัญญัติของศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด

2. ภาษาและวัฒนธรรมจะต้องมีความสืบทอดในสังคม ตามหลักแล้วถือว่าเป็นหน้าที่ของชาวมุสลิมทุกคนที่จะต้องเรียนรู้และเผยแพร่ศาสนาของตน ถ้าละเว้นถือว่าเป็นบาป

3. ศาสนาและวัฒนธรรมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เพราะเนื้อหาของศาสนา และวัฒนธรรมอิสลามนั้น แบ่งได้เป็น 2 พวกคือ พวกที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ ส่วนมากจะระบุแน่นอนตายตัวว่า จะปฏิบัติอะไร เมื่อไร อย่างไร กับพวกที่เปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งไม่ระบุแน่นอนขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณของมุสลิมว่าสิ่งไหนควร สิ่งไหนไม่ควร

4. ศาสนาและวัฒนธรรมทำให้เกิดเอกลักษณ์ของกลุ่ม เนื่องจากความแตกต่างทางศาสนา และวัฒนธรรมทำให้เกิดความรู้สึกแยกพวกแยกเหล่าขึ้นทุกสังคมว่า คนนี้คือพวกเรา คนโน้นคือพวกเขา ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็เช่นเดียวกัน ความรู้สึกแบ่งแยกระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมก็มักจะมีการปรากฏอยู่บ่อยครั้ง

3. ด้านภาษา

การใช้ภาษาพูดในชีวิตประจำวันของประชาชน ในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ชาวไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชนใช้ภาษาพูดที่หลากหลาย เพราะมีประชากรหลายกลุ่มมาตั้งถิ่นฐานทั้งภาคกลางและจังหวัดอื่นๆ ในภาคใต้จึงมีสำเนียงพูดหลายสำเนียง ส่วนชาวไทยมุสลิมใช้ภาษามลายูในชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นสื่อกลางในการติดต่อ ไม่นิยมใช้ภาษาไทยในชีวิตประจำวัน ซึ่งส่วนใหญ่พูดภาษาไทยไม่ได้ อาจจะเป็นเพราะว่าพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้มีการถ่ายทอดภาษามาจากประเทศเพื่อนบ้าน ใกล้เคียง คือประเทศมาเลเซีย ประชาชนส่วนใหญ่จึงมีความกลมกลืนในการใช้ภาษามลายู ภาษามลายูที่ใช้กันอยู่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เรียกว่า ภาษามลายูถิ่นปัตตานี ซึ่งเป็นภาษามลายูถิ่นที่ชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ภาคกลางใช้อยู่ในปัจจุบัน โดยมีที่มาจากภาษามลายูถิ่นในแหลมมลายูสามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ กลุ่มซึ่งแผ่ขยายจากปัตตานี และกลุ่มซึ่งแผ่ขยายจากรัฐยะโฮร์ ภาษามลายูถิ่นปัตตานีมีความคล้ายคลึงกับภาษามลายูถิ่นกัณฑ์ตันมาก ชาวกัณฑ์ตัน กับชาวมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงสามารถสื่อสารเข้าใจกันได้เกือบทั้งหมด แต่ในระยะหลังภาษามลายูถิ่นปัตตานียืมคำในภาษาไทยไปใช้มากขึ้นจึงทำให้มีความแตกต่างในเรื่องของคำมากขึ้น การที่ประชาชนในพื้นที่ไม่นิยมพูดภาษาไทย สำนักงานศึกษาธิการเขต 2 ได้กล่าวถึงสาเหตุไว้ว่า

1. ประชาชนส่วนใหญ่พูดภาษามลายู ภาษามลายูจึงมีอิทธิพลเหนือภาษาไทย แม้ประชาชนที่เป็นชาวไทยพุทธก็สามารถพูดภาษามลายูได้อีกด้วย ความจำเป็นในการสื่อสารด้วยภาษาไทยจึงมีน้อย

2. ในการติดต่อราชการประชาชนก็ใช้ภาษามลายูหรือใช้ล่าม จึงเป็นเหตุให้ประชาชนไม่เห็นความสำคัญของภาษาไทย

3. เกิดการอาย ความจริงส่วนมากพูดภาษาไทยได้บ้างแล้ว แต่เกรงจะผิดจึงไม่กล้าพูด โดยเฉพาะเมื่ออยู่กับชาวไทยมุสลิมด้วยกัน

4. ตำราทางศาสนาส่วนใหญ่เป็นภาษามลายู ในกานสอนศาสนายังนิยมใช้ภาษามลายู เพราะสอดคล้องกับภาษาพูด

4. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่สะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ ชีวิต สังคม และในสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน แล้วถ่ายทอดสืบต่อกันมาในวัฒนธรรม (ประเวศ วะสี,2534) ดังนั้นภูมิปัญญาเกี่ยวกับศิลปะ จึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับงานศิลปกรรมท้องถิ่นหรืองานช่างศิลปกรรม เนื่องจากมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอย่างแน่นแฟ้น อีกทั้งศิลปะและวัฒนธรรมยากที่จะแยกจากกันอย่างเด็ดขาด เพราะศิลปะก็เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม

ศิลปกรรมท้องถิ่นมีลักษณะเป็นงานช่างฝีมือหรือช่างศิลป์ เป็นผลงานศิลปะที่ใช้วัสดุพื้นถิ่นในการประดิษฐ์สร้าง ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ความคิด ฝีมือ ความเรียบง่าย ประโยชน์ใช้สอย และความงามบนพื้นฐานของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อ ศิลปกรรมท้องถิ่นจึงมีความหมายต่อการดำรงชีวิต และมีคุณค่าต่อการบำรุงขวัญ เป็นศิลปกรรมที่มีการศึกษาและสืบสานที่เป็นเชิงวัฒนธรรมที่เรียกกันว่า งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน หรือศิลปะพื้นบ้านนั่นเอง (มโน พิสุทธิรัตนานนท์,2539) ได้มีผู้กล่าวถึงลักษณะของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไว้ดังต่อไปนี้

มโน พิสุทธิรัตนานนท์(2539) กล่าวว่า ศิลปกรรมท้องถิ่นหรือศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีลักษณะโน้มเอียงไปทางหัตถกรรมบ้าง โน้มเอียงไปทางศิลปกรรมบ้าง ขึ้นอยู่กับคุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย และคุณค่าความงามที่ผสมผสานกันไปสุดแต่คุณค่าด้านใดมีความโดดเด่น และเข้มแข็งกว่า หัตถกรรมพื้นถิ่นบางชิ้นบางประเภทมีความประณีตงดงามมาก มักเรียกว่าศิลปหัตถกรรม ดังนั้นการพูดถึงศิลปกรรมท้องถิ่นจึงเกี่ยวโยงสัมพันธ์ไปกับเรื่องหัตถกรรมพื้นถิ่น จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นการพูดถึงสิ่งเดียวกัน

วุฒิ วัฒนสิน (2541) กล่าวว่า ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน นอกจากจะสนองตอบความต้องการของมนุษย์ทางด้านจิตใจเมื่อได้สัมผัสกับความงามแล้ว จุดเด่นของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน คือ การตอบสนองความต้องการของมนุษย์ทางด้านร่างกาย เมื่อนำมาใช้สอยในชีวิตประจำวันนั้นคือ

1. ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นประยุกต์ศิลป์
2. ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจะตกแต่งให้สวยงามโดยเน้นสีสันทันและลวดลาย
3. ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไม่นิยมการเปลี่ยนแปลง
4. ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมีความเป็นสากล

สำหรับเอกลักษณ์ของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านนั้น ได้แก่ ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเน้นในเรื่องของประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก โดยมีจุดมุ่งหมายรอง คือ เพื่อความสวยงาม ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจะไม่นิยมการเปลี่ยนแปลงพัฒนาในด้านรูปทรงที่เป็นเอกลักษณ์ แต่จะเพิ่มเติมและตกแต่งให้ดูแปลกตาขึ้นด้วยสีสันทันและลวดลาย และศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจะมีความเป็นสากลทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ

ผลงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ประกอบด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส มีชาวมุสลิมเป็นประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ งานศิลปหัตถกรรมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงน่าจะมีศิลปกรรมอันได้รับอิทธิพลจากศาสนาอิสลามอย่างมากมาย เช่น ด้านสถาปัตยกรรมและจิตรกรรม ซึ่งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น น่าจะมีงานศิลปกรรมเหล่านั้นกระจัดกระจายอยู่มาก เพราะชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้สร้างผลงานศิลปะไว้มากมาย ทั้งโดยนายช่างท้องถิ่น และนายช่างจากที่อื่นๆถ้าเปรียบเทียบกับงานศิลปะของจังหวัดข้างเคียงหรือจังหวัดอื่นๆ ของประเทศไทยแล้ว ลักษณะของงานศิลปกรรมที่ปรากฏนั้น แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ที่บ่งบอกให้เห็นถึงอิทธิพลของศาสนาอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามด้วยอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม เช่น วัฒนธรรม ประเพณี สภาพภูมิประเทศ และแบบอย่างศิลปะอื่นๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ทำให้รูปแบบงานศิลปะของมุสลิมแถบนี้มีความแตกต่างจากศิลปะมุสลิมจากประเทศอื่นๆ (ดลมนรวิทย์ บากาและคณะ, ม.ป.ป.)

จากการศึกษารวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น หรืองานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถยกตัวอย่างได้ ดังต่อไปนี้

1. ลวดลายบนเรือกอลและ
2. ลวดลายผ้าปาเต๊ะ
3. ลวดลายผ้าบาติก
4. ผ้าทอจวนตานี
5. ลวดลายเสื้อกระจุค เสื้อปาหนัน หรือเสื้อกูแว
6. งานจักสาน เช่น ผลิตภัณฑ์จักสานใบเตย ไม้ไผ่ กระด้ง กระจาด หมวกกาปิเยาะ ยานลิเกา ฝาชีใบตาล
7. ลวดลายบนเครื่องถ้วยชามและเครื่องใช้
8. เครื่องปั้นดินเผา
9. ลวดลายตกแต่งบ้าน
10. อักษรประดิษฐ์
11. งานแกะสลักลวดไม้ช่องระบายลมของเรือนไทยมุสลิม
12. สถาปัตยกรรมของมัสยิด และสุเหร่า
13. บ้านเรือนไทยมุสลิม
14. กริช เครื่องทองเหลือง
15. กรงนกเขา
16. หินสลักเหนือหลุมฝังศพ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นงานศิลปกรรมท้องถิ่นหรือศิลปหัตถกรรม
พื้นบ้าน ที่มีความสัมพันธ์กับเรื่องของศาสนา ความเชื่อ ประโยชน์ใช้สอย และการดำรงชีวิตที่เกี่ยวข้อง
กับความอยู่รอดของประชากรในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยเฉพาะชาวไทยมุสลิม โดยแสดง
ออกมาในลักษณะของศิลปวัตถุต่างๆ ที่มีการสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนเกิดเป็นลักษณะเฉพาะ
ของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในบริเวณสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความแตกต่างกับ
ภูมิภาคอื่นๆของประเทศไทย

งานศิลปะพื้นบ้านประจำท้องถิ่น หรือศิลปะชาวบ้าน หรือศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่สวยงาม
และมีคุณค่าแก่การอนุรักษ์ไว้นั้นมีคุณค่าในด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และ
ประวัติศาสตร์ของสังคมที่มนุษย์อาศัยอยู่ (วุฒิ วัฒนสิน,2541) ดังนั้น การปลูกฝังความรู้ความเข้าใจ
และเห็นคุณค่าในศิลปวัฒนธรรมทั้งในอดีตและปัจจุบัน ก่อให้เกิดการเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม
ของชาติ (วิรัตน์ พิชญ์ไพญญ์, 2536) การจัดการเรียนการสอนให้มีความสอดคล้องกับศิลปวัฒนธรรม
ของชาติ หรือศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น จึงเป็นการส่งเสริมให้เยาวชนเห็นคุณค่า มีเจตคติที่ดีต่อภูมิ
ปัญญาของตนเอง ทั้งยังเป็นการปลูกฝังการเรียนรู้ความเป็นมาของขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม
ของท้องถิ่นที่อยู่ในรูปแบบของผลงานศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น

จากการศึกษาข้อมูลทางสภาพทั่วไปของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันประกอบด้วย
จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ในด้านสภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ สภาพเศรษฐกิจ
พบว่าสภาพภูมิประเทศของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ภูเขา และพื้นที่ป่าส่วนใหญ่
เป็นป่าดิบชื้น ป่าดงดิบ ป่าพรุและป่าชายเลน พื้นที่ราบชายฝั่งทะเล ภูมิอากาศมี 2 ฤดูคือ ฤดู
ฝน และฤดูร้อน ทรัพยากรแร่ธาตุส่วนใหญ่เป็นแร่ดีบุกซึ่งมีมากในจังหวัดยะลา ในด้านเศรษฐกิจส่วนใหญ่
เป็นการทำเกษตรกรรม เช่น การเพาะปลูก การทำประมงชายฝั่ง การนำนาเกลือ ทำปาล์ม ปลูก
ยางพารา และการทำสวนผลไม้ เป็นต้น การทำอุตสาหกรรม เช่น โรงงานอุตสาหกรรมห้องเย็น
โรงงานปลาป่น เหมืองแร่ดีบุก และการพาณิชย์ เช่น การส่งออกมะพร้าว อาหารทะเล ผลไม้สด
ยางพารา เป็นต้น ด้านสภาพทางสังคม ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และภาษา มีความ
หลากหลายทางวัฒนธรรม โดยมีทั้งชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม และชาวไทยเชื้อสายจีน แต่วิถีชีวิตของ
คนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่จะมีความเกี่ยวข้องกับหลักการของศาสนาอิสลาม
ทั้งสิ้น เพราะประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่นับถือศาสนาอิสลามถึง ร้อยละ 89 กล่าวคือ มีขนบธรรมเนียม
ประเพณี การใช้ภาษา การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์และธรรมเนียมปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลาม จึง
ทำให้มีการดำรงชีวิตที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ซึ่งมีความแตกต่างจากภูมิภาคอื่นๆในประเทศไทย

ภูมิหลังของปัญหาความรุนแรงพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ด้วยเหตุผลที่ดินแดนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นที่ที่มีลักษณะทางสังคมที่แตกต่างจากภูมิภาคอื่นของประเทศ พลเมืองส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 79.3 หรือ 1.4 ล้านคนนับถือศาสนาอิสลาม ภาษามลายูถิ่นเป็นภาษาในชีวิตประจำวัน โดยมีประชากรชาวไทยพุทธอยู่เพียงร้อยละ 20.1 กระจายอยู่ทั่วไปทั้งในเขตเมืองและชนบท (รายงานคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ , 2549) มีอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากความเป็นไทยส่วนใหญ่ มีประวัติศาสตร์ของตนเองมายาวนาน จากความแตกตางที่กล่าวมาข้างต้น ผนวกกับการดำเนินนโยบายที่ผิดพลาดของรัฐบาลบางสมัย ทำให้เกิดกระแสความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐ มีการต่อต้านอำนาจรัฐในรูปแบบต่างๆ ความรุนแรงในพื้นที่จึงดำรงอยู่มาโดยตลอด นับตั้งแต่มีการผนวกพื้นที่นี้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (ชากีย พิทักษ์कुมพล, 2549) ความรุนแรงทางการเมืองสามารถเกิดขึ้นได้เสมอในประเทศที่มีประชากรชนส่วนน้อยมีความรู้สึกว่าได้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมประเทศ หรือได้รับการปฏิบัติที่ทำให้เกิดความรู้สึกว่า รัฐมีเจตนาทำลายอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และพยายามเปลี่ยนพวกเขาให้เหมือนกับประชากรที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ก็เช่นเดียวกัน ความรู้สึกของชาวไทยเชื้อสายมลายูที่ผูกพันกับประวัติศาสตร์ว่าดินแดนของพวกเขาถูกยึดครองโดยรัฐไทย และได้มีความพยายามต่อสู้ให้หลุดพ้นจากการปกครองได้เกิดขึ้นโดยต่อเนื่อง

อดีตรัฐปัตตานีถูกไทยแยกออกเป็นเจ็ดหัวเมืองเล็กๆ คือ สายบุรี ปัตตานี หนองจิก ยะลา ยะหริ่ง ธาระแงะ และรามัน รวมทั้งไทรบุรี ได้พยายามแยกตัวเป็นอิสระจากกรุงเทพหลายต่อหลายครั้ง มูลเหตุสำคัญประการหนึ่ง ซึ่งรัตติยา สาและ (2544) ได้กล่าวไว้ดังนี้

การย้ายชาวไทยพุทธเข้าไปอยู่ในดินแดนเจ็ดหัวเมือง เพื่อสร้างความสมดุลแห่งอำนาจ และป้องกันการคุกคามจากชาวพื้นเมืองที่ไม่พอใจรัฐบาล ความขัดแย้งระหว่างประชาชนเจ็ดหัวเมืองกับรัฐบาลได้เกิดขึ้นบ่อยครั้ง เจ้าเมืองบางคนแอบสะสมอาวุธและผู้คนไว้ต่อสู้กับฝ่ายรัฐบาล

ต่อมาสมัยราชการที่ 5 เมื่อมีการปฏิรูปการปกครองเป็นแบบรวมศูนย์อำนาจ โดยมีระบบเทศาภิบาลเป็นกลไกในการปกครองหัวเมือง เพื่อให้กรุงเทพสามารถควบคุมหัวเมืองประเทศราชได้รัดกุมขึ้น เจ้าเมืองทั้งเจ็ดไม่พอใจเมื่อถูกลดอานาจลงอย่างมาก จึงได้ก่อการกบฏขึ้นอีก แต่กรุงเทพก็สามารถจัดการกับความพยายามแยกตัวเป็นอิสระได้ จนถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 ได้มีการยกเลิกระบบเทศาภิบาลทาเป็นการปกครองส่วนภูมิภาค หัวเมืองมลายูและเจ็ดหัวเมืองในอดีตจึงถูกเปลี่ยนเป็นจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลา และสตูล

การเคลื่อนไหวทางการเมืองในหัวเมืองมลายู นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ได้ปฏิรูประบบการปกครอง รวมอำนาจไว้ส่วนกลางเป็นระบบเทศาภิบาล เป็นผลให้บรรดาเจ้านครไม่พอใจเพราะถูกลดอานาจ เกิดขึ้นพร้อมกับการที่อังกฤษซึ่งปกครองรัฐต่างๆ ของมลายู ได้ใช้นโยบายส่งเสริม

ความยิ่งใหญ่ของเจ้าเมืองหรือสุลต่าน หนุนพวกเจ้าให้สูงส่งกว่าบุคคลธรรมดา สร้างความแตกแยก ระหว่างพวกเจ้ากับพวกราษฎร ชำยังหนุนชาวจีนให้ครองอำนาจทางเศรษฐกิจ เพื่อให้สะดวกต่อการปกครอง ต่อมาเมื่อญี่ปุ่นยึดครองมลายู ขบวนการต่อสู้เพื่ออิสรภาพก็เกิดขึ้นหลังสงครามสงบชาวมลายูก่ด้นรนเพื่อเอกราชของตน สภาพการณ์ข้างต้นมีอิทธิพลต่อแนวคิดของชาวไทยเชื้อสายมลายู จนขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชที่เป็นรูปร่างได้เกิดขึ้นชัดเจนในราว พ.ศ. 2490 และดำเนินเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (มารค ตามไท และสมเกียรติ บุญชู, 2549)

สถานการณ์ในปัจจุบันนับตั้งแต่เหตุการณ์คนร้ายไม่ทราบจำนวนบุกเข้าไปในกองพันพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ที่บ้านปี่เหล็ง อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 นับแต่นั้นเป็นต้นมาสถานการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้กลายเป็นจุดสนใจของสังคมอย่างกว้างขวาง เหตุการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย มีการลอบวางเพลิง มีการวางระเบิด มีการโจมตีสถานที่ราชการ ข้าราชการและเจ้าหน้าที่รัฐตกเป้าแห่งการโจมตีของฝ่ายก่อการจนมีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ประชาชนผู้บริสุทธิ์จำนวนมากต้องสังเวทชีวิตจากเหตุการณ์ความรุนแรงทั้งจากการดำเนินนโยบายที่รุนแรงของรัฐและจากการลอบทำร้ายของฝ่ายก่อการ ด้วยเหตุนี้เหตุการณ์ความรุนแรงจึงนำไปสู่การสร้างความรู้สึกไม่ไว้วางใจต่อกันระหว่างประชาชนและรัฐบาล ประชาชนขาดความมั่นใจในอำนาจรัฐที่จะให้ความคุ้มครองในชีวิต และทรัพย์สินของตน ดังจะเห็นได้จากรายงานของคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (2549) พบว่า ในปี พ.ศ.2548 เกิดความรุนแรงขึ้น 1,703 ครั้ง รวมระยะเวลา 2 ปีที่ผ่านมาคือ ปี 2547-2548 เกิดเหตุการณ์ 3,546 ครั้ง ทำให้มีผู้เสียชีวิต 1,175 คน และบาดเจ็บ 1,765 คน โดยเฉลี่ยเหตุการณ์ในรอบ 2 ปีที่ผ่านมาปีละ 1,733 ครั้งหรือเดือนละ 148 ครั้ง กล่าวได้ว่าเหตุการณ์ที่เพิ่มมากขึ้นในปี 2547-2548 นี้ นับเป็นอัตราเพิ่มสูงขึ้นถึง 26 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในรอบปี 11 ปีก่อนหน้านั้น สอดคล้องกับ ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี (2548) เพื่อเปรียบเทียบเหตุการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จากข้อมูลย้อนหลัง 10 ปี นับตั้งแต่ปี 2536-2547 พบว่า เหตุการณ์ความรุนแรงมีแนวโน้มสูงขึ้นในระดับหนึ่งตั้งแต่ปี 2540 ปีละ 80-100 กว่าครั้ง หรือโดยเฉลี่ย 65.6 ครั้งต่อปี แต่ในปี 2547 เพียงปีเดียว เหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้นสูงถึง 1,843 ครั้ง หรือ 19 เท่าของค่าเฉลี่ยปีก่อนหน้านั้น และ ประสิทธิ์ เมฆสุวรรณ (2550) รายงานว่า เฉพาะห้วงเวลาตั้งแต่ 4 มกราคม 2547 ถึงวันที่ 31 สิงหาคม 2549 ความถี่ของการก่อเหตุรวมทั้งสิ้น 5,460 ครั้ง แยกเป็นพื้นที่ นราธิวาส 2,074 ครั้ง ปัตตานี 1,656 ครั้ง และยะลา 1,412 ครั้งและบางพื้นที่ของจังหวัดสงขลา 318 ครั้ง นับเป็นความรุนแรงระดับสูงสุดเท่าที่สังคมภาคใต้ตอนล่างเคยประสบ

ตลอดระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่วันที่ 4 มกราคม 2547 จนถึงปัจจุบัน (มกราคม 2550) รัฐบาลพยายามนำเสนอแนวทางการแก้ปัญหาภาคใต้ด้วยการใช้มาตรการทางทหารควบคู่กับมาตรการทางการเมือง อย่างไรก็ตามแนวทางการแก้ปัญหาของรัฐบาล ซึ่งค่อนข้างที่จะให้ความสำคัญกับ

มาตรการทางทหารมากกว่าทางการเมือง ไม่สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะประชาชนชาวไทยมุสลิม ซึ่งถือว่าเป็นประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่ ทำให้เกิดการต่อต้านการใช้อำนาจรัฐอย่างชัดเจน เสมือนหนึ่งกลายเป็นแนวร่วมให้กับผู้ก่อความไม่สงบโดยไม่รู้ตัว และที่สำคัญทางผู้ก่อความไม่สงบได้ใช้เงื่อนไขในการละเมิดสิทธิมนุษยชน เช่นการใช้กำลังทหาร ตำรวจ อุ้มฆ่า หรือปราบปรามประชาชน เป็นเครื่องมือในการขยายแนวร่วมในหมู่ประชาชนให้ต่อต้านรัฐทุกรูปแบบ ดังนั้น มาตรการต่างๆ ที่รัฐบาลนำมาแก้ปัญหา จึงเป็นภาพลักษณ์ที่มีแต่ความล้มเหลว เป็นภาพของการรังแกประชาชนเรื่อยมา ตลอดจนการปฏิบัติโดยใช้นโยบายของรัฐ บางกรณีเป็นการสร้างความกดดันให้กับประชาชนในพื้นที่อย่างชัดเจน สถานการณ์ทั้งหมดนี้ที่สุดแล้วนำไปสู่ การก่อรูปขึ้นของความรุนแรงทั้งทางความคิด และการใช้กำลังที่เป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่องของประชาชน (ชากีย์ พิทักษ์कुมพล, 2549)

จากปัญหาที่กล่าวมาจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า เมื่อรัฐยังใช้ความรุนแรง แรงสะท้อนของความรุนแรงก็ตกอยู่กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังนั้นย่อมเป็นเรื่องปกติที่มีการขยายตัวของความรุนแรงเพิ่มมากยิ่งขึ้น ปัจจุบันจะเห็นได้ชัดเจนว่า ความรุนแรงได้พัฒนาจากที่เคยเกิดขึ้นระหว่างรัฐกับประชาชนไปเป็นความรุนแรงระหว่างประชาชนกับประชาชน เหตุการณ์ทำร้ายพระภิกษุและบวชเฝ้าทำลาวยัด เป็นรูปธรรมของความขัดแย้งในมติดังกล่าวได้อย่างชัดเจน ดังนั้น สายสัมพันธ์อันดีงามระหว่างประชาชนกับประชาชนต่างศาสนาที่เคยอยู่ร่วมกันมาในอดีตถูกกัดกร่อนทำลาย และแทนที่ด้วยความหวาดระแวง ไม่ไว้ใจซึ่งกันและกัน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นแรงกดดันให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปจากอดีตอย่างสิ้นเชิง

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อโครงสร้างของปัญหาความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ความเคลื่อนไหวของหัวเมืองมลายู หรือดินแดนที่ถูกเรียกขานว่าเป็นรัฐปัตตานี ที่เป็นประเทศของรัฐไทยในอดีต เพื่อแยกตัวเป็นอิสระในทัศนะของรัฐบาลไทยนั้นนิยามความเคลื่อนไหวดังกล่าวว่าเป็นการก่อกบฏ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพพื้นฐานของจังหวัดชายแดนภาคใต้แล้ว พบว่า นอกเหนือจากปัจจัยทางด้านประวัติศาสตร์แล้ว ยังมีปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบอื่นๆ ที่สนับสนุนให้การเคลื่อนไหวของความพยายามแยกตัวเป็นอิสระจากรัฐไทยรวมอยู่ด้วย และกลายเป็นพลังให้เกิดแนวร่วม และผู้สนับสนุนการแยกตัวเป็นอิสระนี้มีความสืบเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน มีปัจจัยดังนี้คือ

1. ด้านภูมิศาสตร์ เนื่องจากเป็นพื้นที่อยู่ห่างไกลและภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นป่าและภูเขาทำให้เส้นทางคมนาคมขนส่งเข้าไปถึงลำบาก เส้นทางติดต่อระหว่างจังหวัดกับจังหวัดและระหว่างหมู่บ้านมีจำกัดและสามารถใช้งานได้ในบางฤดูกาลเท่านั้นเมื่อเปรียบเทียบกับการเดินทางติดต่อกับกรุงเทพแล้ว ชาวไทยเชื้อสายมลายูชอบที่จะเดินทางไปติดต่อกับประเทศมาเลเซีย ซึ่งทำได้

ง่ายและสะดวกกว่าทั้งการเดินทางทางบกและทางน้ำ ปัจจัยของด้านภูมิศาสตร์นี้เชื่อมชาวไทยเชื้อสายมลายูให้มีความใกล้ชิดกับประเทศมาเลเซียมากกว่ากรุงเทพมหานคร

2. ด้านระบบการเมืองการปกครอง รูปแบบการเมืองการปกครองที่ถูกนำมาใช้ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แม้ว่าจะไม่ได้มีความแตกต่างจากพื้นที่อื่นของประเทศ กล่าวคือ เป็นระบบที่ศูนย์กลางของอำนาจอยู่ที่รัฐบาลในกรุงเทพมหานคร อย่างไรก็ตามสำหรับชาวไทยเชื้อสายมลายูซึ่งมีวัฒนธรรมและวิถีชีวิต และมีความฝังใจถึงทางประวัติศาสตร์นั้น การที่เจ้าหน้าที่การปกครองรับคำสั่งหรือรับนโยบายจากรัฐบาลที่กรุงเทพมหานคร โดยไม่รับฟังหรือให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็นในการกำหนดนโยบาย ทำให้นโยบายที่นำไปใช้ในพื้นที่ยังขาดความเข้าใจ มุ่งให้ประโยชน์เฉพาะส่วนกลางมากกว่าประโยชน์ในพื้นที่ ประกอบกับการที่เจ้าหน้าที่รัฐส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธ มีความเข้าใจในภาษาท้องถิ่นเพียงเล็กน้อยหรือไม่เข้าใจเลย ประการสำคัญคือ ยังไม่สามารถเข้าใจในวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นที่ดีเพียงพอ จึงเป็นผลให้เกิดช่องว่างของการสื่อสารและช่องว่างต่อการจัดการด้านการเมืองการปกครองเป็นอย่างมาก

3. ด้านการรวมกลุ่มทางสังคม ชาวไทยเชื้อสายมลายูยึดมั่นในศาสนาอิสลามอย่างแน่นแฟ้น และมีวิถีชีวิตที่ไม่ผสมกลมกลืนกับสังคมชาวไทยพุทธหรือชาวไทยเชื้อสายจีน แม้ว่าโดยความเป็นจริงที่ระดับความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยมุสลิมกับชาวไทยพุทธ มิได้เป็นปัญหาหรือไม่เคยมีปัญหาเรื่องแบ่งพวกหรือแบ่งฝ่าย แต่ในแง่ของการรวมกลุ่มทางสังคมแล้ว อัตลักษณ์ทางด้านศาสนาและความเชื่อที่แตกต่างกัน ทำให้ชาวไทยมุสลิมไม่มีปฏิสัมพันธ์ในเชิงที่ทำให้สามารถกลมกลืนได้กับชาวไทยพุทธที่เป็นชนส่วนน้อยในพื้นที่อย่างเห็นเป็นกลุ่มเป็นก้อน ความเดือดร้อนหรือทุกข์ของชาวไทยมุสลิมมิได้มีส่วนที่ทำให้ชาวไทยพุทธรู้สึกทุกข์ร้อนด้วยมากนัก ซึ่งรวมถึงความรู้สึกของเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ที่เป็นชาวไทยพุทธ

4. ด้านเศรษฐกิจ ชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีวิถีชีวิตแบบพอเพียงส่วนใหญ่พึ่งพาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งการประมง การเกษตร ทั้งการทำนาและการทำสวนยาง รวมทั้งการค้าขนาดเล็ก ในขณะที่ความมั่งคั่งในภูมิภาคนี้อยู่ในมือของคนเชื้อสายอื่นที่ไม่ใช่ชาวไทยมุสลิม ความรู้สึกที่ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ถูกคนจากพื้นที่อื่นเข้ามาตัดวงและเอาเปรียบ ช้ำยังเกิดการเปรียบเทียบเรื่องความล้ำหลังของการพัฒนาพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้กับพื้นที่ส่วนอื่นของประเทศ รวมทั้งภาพความเจริญทางเศรษฐกิจของหมู่บ้านมาเลเซียที่อยู่ใกล้เคียงสภาพการณ์ข้างต้น ทำให้ชาวไทยมุสลิมรู้สึกว่าผลประโยชน์ของพวกเขาไม่ได้รับการปกป้องเอาใจใส่จากรัฐบาล ผลก็คือความรู้สึกห่างเหินและการไม่ยอมรับว่าพวกเขาเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย

ผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

สถานการณ์การก่อความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นับวันจะทวีปัญหามากขึ้น ทั้งทางด้านความรุนแรงและความถี่ นอกจากนี้ผลในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้แล้ว ปัจจุบันยังได้ขยายเข้าสู่จังหวัดสงขลา และสตูล อันก่อให้เกิดผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศในวงกว้างทุกมิติ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองการปกครอง และการศึกษาศาสนา และวัฒนธรรม รวมถึงผลกระทบทางด้านศรัทธาและความเชื่อมั่นต่อรัฐบาลของประชาชน แม้ว่ารัฐบาลมีความตั้งใจที่จะให้มีความสงบสุขเกิดขึ้นก็ตาม ทั้งนี้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นยังส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านการดำเนินชีวิต ด้านสุขภาพร่างกาย และจิตใจ และความเป็นอยู่ที่ดีด้านสังคมและเศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ที่ดีด้านจิตวิทยา ความเชื่อข่าวสารที่มีผลกระทบต่อสัมพันธ์ภาพระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชน และความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งผลกระทบที่กล่าวมานั้น มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ โดยผู้วิจัยขอเสนอสถิติเหตุการณ์ความไม่สงบ และผลกระทบทางด้านต่างๆที่เกิดจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามที่ได้มีนักวิชาการได้ทำการวิจัย ศึกษาค้นคว้า ไว้ดังต่อไปนี้

สถิติเหตุการณ์ความไม่สงบ

จากข้อมูลสถิติเหตุการณ์ความไม่สงบในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้(ศอ.บต.) ตั้งแต่ พ.ศ.2540 ถึงเดือน มกราคม พ.ศ.2550 พบว่า เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบจำนวนทั้งสิ้น 5,482 ครั้ง โดยเหตุการณ์ความรุนแรงในปี 2547 เพิ่มขึ้นประมาณ 10 เท่า จากปี 2546 และเพิ่มจำนวนขึ้นทุกปี โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 5 แสดงสถิติเหตุการณ์ความไม่สงบ

ปี พ.ศ.	จังหวัด					รวมเหตุการณ์ความไม่สงบ
	ยะลา	ปัตตานี	นราธิวาส	สงขลา	สตูล	
2540	30	21	32	0	0	83
2541	13	10	24	0	0	47
2542	8	5	40	0	0	53
2543	2	4	9	0	0	15
2544	3	16	14	2	0	35
2545	15	21	24	6	0	66
2546	13	29	76	7	0	125

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	จังหวัด					รวมเหตุการณ์ ความไม่สงบ
	ยะลา	ปัตตานี	นราธิวาส	สงขลา	สตูล	
2547	263	360	559	67	0	1249
2548	455	493	756	94	0	1798
2549	526	587	617	96	0	1826
ม.ค. 2550	39	55	72	15	4	185
รวมทั้งสิ้น	1,367	1,601	2,223	287	4	5,482

ที่มา : ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลกระทบทางการอพยพย้ายถิ่น

รุ่ง แก้วแดง(2548) ได้กล่าวเกี่ยวกับผลกระทบในเรื่องของการอพยพย้ายถิ่นไว้ว่า ปัญหาที่สืบเนื่องจากปัญหาภัยก่อการร้ายและการแก้ปัญหาของรัฐบาลทำให้คนไทยพุทธ โดยเฉพาะไทยพุทธ เชื้อสายจีนเกิดความรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน คนกลุ่มนี้จึงอพยพย้ายถิ่นฐานไปยังเมืองหาดใหญ่ หรือกรุงเทพมหานคร การอพยพเคลื่อนย้ายของคนกลุ่มนี้ก่อให้เกิดปัญหาที่สำคัญ 2 ประการ คือ ทางด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากคนไทยเชื้อสายจีนเป็นพ่อค้าและนักธุรกิจ เมื่อคนกลุ่มนี้ย้ายออกก็หมายถึงการเคลื่อนย้ายเงินทุนออกจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วย ทำให้เศรษฐกิจซึ่งวิกฤตอยู่แล้วประสบวิกฤตมากขึ้น นอกจากนี้ ยังทำให้โครงสร้างของประชากรเปลี่ยนไป เพราะสัดส่วนของคนไทยพุทธจะลดลง ในขณะที่ไทยมุสลิมจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ และส่งผลกระทบโดยรวมต่อไป

ชากีร์ พิทักษ์कुมพล (2549) ทำการศึกษาผลกระทบของเหตุการณ์ความไม่สงบต่อการย้ายถิ่นของประชากรในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า สถานการณ์ความไม่สงบที่ยังเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเผยให้เห็นถึงแนวโน้มการย้ายถิ่นออกมาจากพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่เลือกที่จะตั้งถิ่นฐานในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาอย่างถาวร ในขณะที่มีบางส่วนที่ต้องการย้ายถิ่นฐานกลับหลังจากเหตุการณ์ความไม่สงบเบาบางลง เมื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นหลังจากการย้ายถิ่น พบว่า การย้ายเข้ามาในอำเภอหาดใหญ่ส่งผลกระทบทั้งในแง่บวกและลบต่อการประกอบอาชีพ และการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้ย้ายถิ่นกล่าวคือ ผลกระทบด้านการประกอบอาชีพ การย้ายมาอาศัยในอำเภอหาดใหญ่สำหรับผู้ย้ายถิ่นบางท่าน เป็นเหตุให้ต้องสูญเสียอาชีพเดิมที่มีผลตอบแทนสูง มาประกอบอาชีพที่มีผลตอบแทนน้อยลง แต่ต้องทำงานหนักขึ้น ในด้านการดำเนินชีวิตประจำวัน ผู้ย้ายถิ่นบางท่านต้องปรับตัวให้เข้ากับควมเร่งรีบของเมืองใหญ่ ตลอดจนถึงภาษาและประเพณีของท้องถิ่นใหม่อย่างเหมาะสม

นอกจากนี้การย้ายถิ่นเข้ามาในภาคใหญ่ทำให้ผู้ย้ายถิ่นแต่ละท่านได้รับ และสูญเสียโอกาส ด้วยเช่นกัน กล่าวคือ การที่อำเภอภาคใหญ่เป็นเมืองธุรกิจหลักในภาคใต้นั้น สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ โอกาสทางการศึกษาให้แก่ผู้ย้ายถิ่นและบุตรหลาน และที่สำคัญที่สุดโอกาสในเรื่องของการมีสุขภาพจิตที่ดีขึ้น ในขณะที่เดียวกันผู้ย้ายถิ่นทุกท่านกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่าการย้ายถิ่นทำให้การปฏิสัมพันธ์ในหมู่เครือญาติลดน้อยลงเช่นกัน

ผลกระทบที่มีต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิม

บัณฑิตย ธรรมะอุณ และคณะ (2549) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ของมลายูมุสลิมกับชาวไทยพุทธนั้นโดยทั่วไปไม่มีปัญหา นอกจากกรณีของมลายูมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้คือยะลา ปัตตานี นราธิวาส ทั้งนี้เนื่องมาจากมลายูมุสลิมภาคอื่นมีจำนวนไม่มากและไม่ได้อยู่รวมกันหนาแน่นมากนัก ขณะที่มลายูมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีจำนวนมากและมีประวัติศาสตร์ความขัดแย้งกับรัฐบาลไทยมาเป็นเวลานาน มีการวิเคราะห์กันว่าปัญหาความขัดแย้งนี้เกิดมาจากความแตกต่างของลักษณะเกือบทุกด้านของชนทั้งสองกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นมาทางประวัติศาสตร์รวมทั้งลักษณะทางศาสนา วัฒนธรรม และภาษา ลักษณะทั้งสามนี้ทำให้เกิดภาวะจิตวิทยาทางกลุ่มคือการแบ่งพวกในแง่พวกเขาและพวกเรา ภาวะทางจิตวิทยานี้ทำให้เกิดความตึงเครียดในลักษณะต่างๆ โดยมีความเข้มข้นมากขึ้นเมื่อผสมเข้ากับปัญหาากลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ กลุ่มอิทธิพล กลุ่มกระบวนการต่างๆ นโยบายอันไม่เหมาะสมของรัฐบาลตลอดจนความไม่เท่าเทียมกันในแผนพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจแห่งชาติในแต่ละสมัย แม้ในปัจจุบัน หลังพ.ศ.2523 เป็นต้นมา ปัญหาภาคใต้ได้คลายไปมาก โดยรัฐบาลยอมรับความเป็นมุสลิมของคนในชุมชนมากขึ้น

อารง สุทธศาสตร์(2519) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ระห่างโดยใช้แนวคิดในเรื่องเอกลักษณ์ (อัตลักษณ์) ทางชาติพันธุ์ อธิบายความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งระหว่างข้าราชการชาวไทยพุทธและประชาชนชาวมลายูมุสลิม ว่าสาเหตุที่สำคัญของปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดจากความแตกต่างด้านเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ ศาสนาวัฒนธรรม และภาษา ของทั้งสองชาติพันธุ์นำไปสู่ปัญหาจิตวิทยา มีการแบ่งแยกในกลุ่มคน 2 ศาสนา เป็นพวกเขา พวกเรา และเมื่ออยู่ในสภาพที่ทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ต้องสัมพันธ์จะก่อให้เกิดความตึงเครียดอันเป็นชนวนก่อความรุนแรงได้ในที่สุด

กิตติ รัตนฉายา (2548) ได้สรุปทรรศนะเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธกับชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ไว้ว่า

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิม ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในระดับประชาชนต่อประชาชนนั้น โดยทั่วไปจะเป็นไปในลักษณะที่ค่อนข้างดี เนื่องจากมีการติดต่อค้าขายมากขึ้นเรื่อยๆปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นบ้างมักจะเป็นผลมาจากเหตุการณ์กระทบกระทั่งที่เกิดขึ้นซึ่งโดยทั่วไปแล้วก็คือว่าเป็นเรื่องปกติของสังคม นอกจากนี้ผลจากกระบวนการก่อการร้ายต่างๆ โดย

กระบวนการที่อ้างด้านศาสนา การแยกดินแดนก็ส่งผลให้ชาวไทยพุทธส่วนหนึ่งมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อชาวไทยมุสลิม และชาวไทยมุสลิมส่วนหนึ่งก็มีความกังวลใจว่าจากเหตุการณ์ และพฤติกรรมของคนจำนวนน้อยนั้น จะทำให้ชาวไทยพุทธมีความไม่ไว้วางใจต่อชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันต่อปัญหานี้ ด้วยผลของการติดต่อสื่อสารความสัมพันธ์ส่วนบุคคล การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ มีผลประโยชน์ร่วมกันมากขึ้น ทำให้ทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมซึ่งอยู่ร่วมกันมีความระมัดระวังด้านความรู้สึก และมองเหตุการณ์ต่างๆ อย่างวิเคราะห์ แยกแยะไม่เอาส่วนน้อยมาเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ความเข้าใจต่อผู้กันมีสูงขึ้นและความหวาดระแวงลดลง

รุ่ง แก้วแดง (2548) กล่าวถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิมไว้ว่า แต่เดิมนั้น คนที่นับถือศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธอยู่ร่วมกันอย่างสันติส่วนใหญ่จะตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้เคียงกัน ในบางชุมชนมีคนไทยมุสลิมมากกว่าคนไทยพุทธ แต่ในบางชุมชนจะตรงกันข้ามกัน คือ มีคนไทยพุทธมากกว่าคนไทยมุสลิม ส่วนใหญ่ในบริเวณที่เป็นเมืองนั้น จะผสมกันระหว่างคนไทยพุทธ คนไทยมุสลิม และคนไทยเชื้อสายจีน

ตั้งแต่อดีตคนไทยพุทธ ไทยมุสลิม และไทยเชื้อสายจีนนั้น ไม่ได้มีปัญหาเรื่องความแตกต่างทางศาสนา การขัดแย้งที่รุนแรงนั้นเกิดจากระบบราชการมากกว่าจะเป็นเรื่องความขัดแย้งระหว่างศาสนิกชน คนไทยมุสลิมจะมีความขัดแย้งกับข้าราชการ หรือที่คนได้เรียกว่า “เจ้านายหรือโตะนาย” แต่เหตุการณ์วิกฤตที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปีพ.ศ.2547นี้ ได้ทำให้ความไว้วางใจที่เคยมีต่อกันเปลี่ยนแปลงไปคนทั้ง 2 ศาสนาเริ่มไม่ไว้วางใจกันอย่างรุนแรง โดยเฉพาะนักการศาสนาอิสลามรุ่นใหม่ที่พยายามอธิบายถึงข้อห้ามของอิสลามที่เข้มงวด จนกระทั่งทำให้คนไทยพุทธเริ่มไม่เข้าใจว่า เหตุใดอิสลามิกชนจึงเคร่งครัดจนแตกต่างจากวิถีที่เคยปฏิบัติดั้งเดิม ดังนั้น ความหวาดระแวง การรังเกียจเหยียดฉันท์ จึงเริ่มเกิดขึ้นและกำลังกระจายตัวไปทั่ว

รัตติยา สาและ (2549) ได้ทำการศึกษาถึงปฏิสัมพันธ์ของคนไทยพุทธและไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในระยะเวลาที่ผ่านมา ตั้งแต่ปี พ.ศ.2544 จนถึงกลางปี 2549 โดยภาพรวมพบว่าทั้งสองศาสนิกชนดังกล่าวยังมีลักษณะการปฏิสัมพันธ์ในกรอบของโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมแบบเดิม อีกมาก กล่าวคือ ทั้งสองศาสนิกชนได้ให้ความสำคัญกับตัว “ศรัทธา” และ “สัจจะ” ในระดับที่เท่าเทียมกันในการมีปฏิสัมพันธ์ หรือถ้ามีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับรายละเอียดในการใช้มายาพฤติกรรมของคนบางกลุ่มทั้งที่เป็นพุทธและมุสลิมที่มีอคติต่อกันเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว หรือเป็นเรื่องของความจำเป็นและจำใจที่ต้องยอมฝืนปฏิบัติต่อกันตามบทบาทและหน้าที่โดยตรง ซึ่งแต่ละฝ่ายต้องรับผิดชอบโดยตรงตามลักษณะของการปฏิสัมพันธ์แบบเลือกปฏิบัติต่อกัน ซึ่งผู้ปฏิบัติเองก็ไม่ค่อยมีความเต็มใจที่จะปฏิบัติให้ดีกว่าที่ควร จึงทำให้ผู้ที่ได้รับการปฏิบัติรู้สึกไม่ค่อยพอใจและเกิดความไม่ไว้วางใจต่อผู้ปฏิบัติมากขึ้น ลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นได้ เพราะศาสนิกชนแต่ละฝ่ายนั้นเคยสะสมความรู้สึกหวาดระแวงซึ่งกันและกันมาก่อนแล้ว จึงทำให้ขาดความเชื่อมั่นในตัวผู้อื่นหรือแม้แต่เพื่อนบางคนที่ตนเคยคบค้าสมาคมด้วยกัน

ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ

สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีพื้นที่อยู่ประมาณร้อยละ 15 ของภาคใต้ มีประชากรประมาณร้อยละ 20 ของภาคใต้ มีขนาดเศรษฐกิจที่วัดตามตัวเลข GDP ประมาณ 88,000 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 14 ของภาคใต้ หรือร้อยละ 1.3 ของประเทศ ตัวเลขนี้มีความสัมพันธ์กับขนาดของประชากรประชากรมี 1 ใน 5 แต่ขนาด GDP มีแค่ 1 ใน 6 หรือ 1 ใน 7 ของภาคใต้ ดังนั้นในผลิตภัณฑ์ต่อคนของประชากร ณ วันนี้ถือว่าต่ำกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นๆ ในภาคใต้ อาจกล่าวได้ว่าสภาพเศรษฐกิจในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อยู่ในลำดับท้ายๆ ของภาคใต้ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในปี 2547-2548 จึงส่งผลกระทบโดยตรงต่อเศรษฐกิจในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างชัดเจน

รุ่ง แก้วแดง (2548) ได้กล่าวถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์แต่ในปัจจุบันได้ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจที่รุนแรงมาก รายได้โดยภาพรวมลดลง การลงทุนเพื่อสร้างงานก็เผชิญอุปสรรคอยู่แล้ว แต่ในปัจจุบันมีสภาพที่ย่ำแย่มากยิ่งขึ้น การลงทุนในโครงการใหญ่ๆ ไม่มีเลย และถึงแม้ว่ารัฐบาลจะเข้าไปสนับสนุน แต่ก็ทำได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น

ประพันธ์ มุสิกพันธ์ (2549) ซึ่งชี้ให้เห็นถึงผลกระทบต่อเศรษฐกิจว่าเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ.2547 ส่งผลต่อตัวเลขอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจที่เคยโตถึง ร้อยละ 5.8-5.9 ชะลอตัวลงมาเหลือเพียงร้อยละ 1.4

รอชิต๊ะ ระเด่นอาหมัด (2549) ซึ่งชี้ให้เห็นผลกระทบของความรุนแรงต่อเศรษฐกิจในสาขาต่างๆ คือ การผลิตสำหรับภาคการเกษตรที่มีผลกระทบอย่างชัดเจนที่สุดคือ สาขาการประมงซึ่งเป็นภาคเกษตรที่สำคัญในพื้นที่ที่มีผลผลิตลดลงเป็นอย่างมาก ส่วนการลงทุนธุรกิจภาคเอกชน เมื่อพิจารณาจากพื้นที่การขออนุญาตก่อสร้างในเขตเทศบาลพบว่า อัตราการขยายตัวลดลง ซึ่งส่งผลกระทบต่อไปยังอุตสาหกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องกับภาคการก่อสร้าง ภาคเศรษฐกิจที่มีอัตราการขยายตัวลดลงมากที่สุด คือ โรงแรม ภัตตาคาร รองลงมาคือ ภาคอสังหาริมทรัพย์ ดังนั้นเหตุการณ์ความรุนแรงในช่วงปีพ.ศ. 2547-2448 จึงส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างชัดเจน แม้บางเศรษฐกิจกลับขยายตัวสูงขึ้น แต่สิ่งเหล่านั้นเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มคนที่มีรายได้สูงเป็นสำคัญ คนที่มีรายได้น้อยและปานกลางซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ยังคงเดือดร้อนจากภาวะเศรษฐกิจที่เป็นอยู่

ผลกระทบทางด้านการเมืองและการปกครอง

รุ่ง แก้วแดง(2548) ได้กล่าวถึงปัญหาที่ความรุนแรงส่งผลกระทบต่อความศรัทธาต่อระบบราชการไว้ว่า การก่อการร้ายได้ทำให้ระบบราชการในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้กลายเป็นอัมพาตงานบริการและการเชื่อมโยงจากภาครัฐหายไป เนื่องจากข้าราชการรู้สึกไม่ปลอดภัยจึงไม่ออกท้องที่แม้แต่ตำรวจและทหารก็ไม่กล้าลาดตระเวนในบางพื้นที่หลังจากเวลา 22.00 นาฬิกา ทำให้ประชาชนใน

พื้นที่ที่มีความรู้ดีกว่าทางราชการไม่สามารถช่วยอะไรได้ เพราะแม้แต่ข้าราชการก็ยังคงต้องระวังความปลอดภัยของตนเอง

ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี (2549) ได้กล่าวถึงผลกระทบของความรุนแรงที่มีต่อระบบการเมืองการปกครองไว้ว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ทำให้มีการตั้งคำถามว่า รัฐบาลล้มเหลวในการจัดการปัญหา หรือขาดความชอบธรรมในการจัดการเรื่องราวที่เกิดขึ้นในทางการเมืองและความมั่นคงหรือไม่ ที่ผ่านมามีความพยายามของรัฐในการแก้ปัญหาภาคใต้มีอยู่ไม่น้อยที่มุ่งแก้ปัญหาความมั่นคงและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในแง่การทหารและความมั่นคงรัฐได้ใช้เจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงเข้ามาแก้ปัญหาในพื้นที่จำนวนมาก และได้ลงทุนเงินเป็นจำนวนหลายหมื่นล้านบาทเพื่อเป็นงบประมาณในการแก้ปัญหาภาคใต้ นอกจากนี้ยังได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติขึ้นมา เพื่อศึกษาการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างลึกซึ้งด้วย

Robert Albritton และคณะ (2006) ได้ทำการศึกษาเพื่อสำรวจความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในเรื่อง “ค่านิยมประชาธิปไตย” มีกลุ่มตัวอย่างประชากร 1,500 คนจากการสุ่มตัวอย่างอย่างเป็นระบบจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันประกอบด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส รวมทั้งสงขลาและสตูล ข้อมูลที่ได้มาเป็นความคิดเห็นประชาชนส่วนใหญ่ต่อสถาบันทางสังคม และการเมืองทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีประชาชนจำนวนไม่น้อยในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังมีความเชื่อมั่นต่อสถาบันและกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งการกระจายอำนาจการปกครองท้องถิ่นซึ่งถือว่าเป็นกลไกสำคัญในการแก้ปัญหาความมั่นคงที่เกิดขึ้น แม้ว่ารัฐจะไม่ล้มเหลว แต่รัฐก็ทำหน้าที่ได้ไม่ดีนัก เพราะสถาบันการบริหาร เช่น ตำรวจ และทหาร รวมทั้งข้าราชการพลเรือนไม่ได้รับการยอมรับจากประชาชน บทบาทของนักการเมืองในระดับชาติก็ไม่ได้รับการยอมรับจากประชาชน บทบาทของนักการเมืองในระดับชาติก็ไม่ได้รับการยอมรับ แสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวของพรรคการเมืองในการสนองตอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลกระทบทางด้านระบบการศึกษา

รุ่ง แก้วแดง (2548) ได้กล่าวถึงผลกระทบจากความรุนแรงที่มีต่อระบบการศึกษาไว้ว่า ระบบการศึกษาซึ่งเดิมเปรียบเสมือนเบ้าหลอมของสังคมกำลังเปลี่ยนไป การแยกโรงเรียนเป็น 2 ระบบมีความชัดเจนมากขึ้น เด็กไทยมุสลิมจะเริ่มต้นเรียนในอนุบาลของมัซยิด เฉพาะช่วงประถมจึงเข้าเรียนโรงเรียนของรัฐบาล หลังจากนั้นไปเข้าเรียนในสถาบันอุดมศึกษา ส่วนเด็กไทยพุทธเรียนในสถานศึกษาของทางราชการ ปัญหาเรื่องคุณภาพการศึกษาก็เป็นเรื่องสำคัญ แต่ปัญหาที่สำคัญมากกว่าก็คือ ปฏิสัมพันธ์และความเป็นเพื่อนระหว่างเด็กของทั้งสองศาสนาจะหมดไป ถ้าไม่มีระบบอื่นเข้ามาทดแทน จะกลายเป็นปัญหาที่สำคัญยิ่ง เมื่อเด็กเหล่านี้เติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต

ประสิทธิ์ เมฆสุวรรณ (2548) กล่าวว่า “ครูใน 3 จังหวัดจะไปสอนหนังสือลำบากมาก เกิดความกลัว ความหวาดระแวงตลอดเวลา หากขวัญกำลังใจในการสอนของครูตกอยู่ในสภาพนี้ ทุกอย่างกระทบกันไปหมดทั้งหลักสูตร ไปจนถึงนโยบายการศึกษา ซึ่งมันเชื่อมโยงกับการจัดการเรียนการสอน คุณภาพของเด็กนักเรียน และอนาคตของเด็กในพื้นที่แ่ล่งอย่างแน่นอนหากเหตุการณ์ยังเป็นเช่นนี้

จากคำกล่าวข้างต้น การสูญเสียของบุคลากรที่มีคุณค่าและความสำคัญทางการศึกษา และเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นเป็นรายวันนั้น ย่อมมีผลกระทบต่อจิตใจและสภาพความเป็นอยู่ของผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในระบบการจัดการเรียนการสอนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อสภาพจิตใจและสภาพความเป็นอยู่ของผู้ให้การศึกษาได้รับผลกระทบ สิ่งที่ได้รับผลกระทบตามในการจัดการเรียนการสอนก็คือ ประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนและประสิทธิผลที่ผู้เรียนจะได้รับ เมื่อคุณภาพในการจัดการเรียนการสอนลดน้อยลงนั้น ผู้เรียนก็ไม่สามารถบรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ได้

ชากี๊ พิทักษ์कुมพล (2549) ได้ทำการศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดจากการอพยพย้ายถิ่นของคนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า เหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีผลกระทบต่อระบบการศึกษาในด้านต่างๆ เช่น ระยะเวลาในการเรียนของนักเรียนน้อยกว่าโรงเรียนในพื้นที่อื่นๆ ในบางวันโรงเรียนอาจจะต้องเลิกเรียนเร็วกว่าเวลาปกติ และบางครั้งเมื่อเหตุการณ์ความรุนแรงมีความถี่มากขึ้น โรงเรียนจำเป็นต้องหยุดการเรียนการสอน เพราะเกรงจะเกิดความปลอดภัยขึ้น จึงทำให้นักเรียนขาดความต่อเนื่องในการเรียน ซึ่งปัญหาที่ตามมาอีกประการหนึ่งก็คือ การอพยพย้ายถิ่นไปยังจังหวัดอื่นๆ เพราะผู้ปกครองต้องการให้บุตรหลานได้รับการเรียนการสอนอย่างปกติ

ผลกระทบต่อครู นักเรียน และบุคลากรทางการศึกษา

ผลกระทบต่อบุคลากรในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้จากสถานการณ์ความไม่สงบพบว่า นับแต่เดือนมกราคม พ.ศ.2547 ถึง 20 มิถุนายน 2551 มีครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนเสียชีวิตแล้ว 126 ราย บาดเจ็บ 208 ราย และทรัพย์สินเสียหาย 53 ราย โดยมีรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6 บุคลากรที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้
ตามกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ

กลุ่ม/ ผลกระทบ	เขตพื้นที่การศึกษา				
	นราธิวาส	ปัตตานี	ยะลา	สงขลา 3	รวม
<u>ครู/อาจารย์</u>	62	54	71	5	192
เสียชีวิต	21	29	27	1	78
บาดเจ็บ	25	22	34	3	84
ทรัพย์สินเสียหาย	16	3	10	1	30
<u>บุคลากรทางการศึกษา</u>	13	14	28	0	55
เสียชีวิต	7	8	4	0	19
บาดเจ็บ	2	6	5	0	13
ทรัพย์สินเสียหาย	4	0	19	0	23
<u>นักเรียน</u>	59	24	55	2	140
เสียชีวิต	5	9	13	2	29
บาดเจ็บ	54	15	42	0	111
<u>รวมทั้งสิ้น</u>	134	92	154	7	387
เสียชีวิต	33	46	44	3	126
บาดเจ็บ	81	43	81	3	208
ทรัพย์สินเสียหาย	20	3	29	1	53

* ข้อมูล ณ วันที่ 20 มิถุนายน

2551

ที่มา : ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้

การเผาทำลายโรงเรียน

จากสถานการณ์ความไม่สงบพบว่าในรอบ 5 ปีคือตั้งแต่เดือนมกราคม 2547 จนถึง 17 มิถุนายน 2551 มีโรงเรียนถูกลอบวางเพลิงเผาทำลาย 296 แห่ง จำแนกเป็นจังหวัดยะลา 72 แห่ง ปัตตานี 114 แห่ง นราธิวาส 90 แห่ง และสงขลา เขต 3 จำนวน 20 แห่ง

ตารางที่ 7 จำนวนโรงเรียนที่ถูกลอบวางเพลิงเผาทำลาย

สพท.	เขตพื้นที่การศึกษา						รวม
	1		2		3		
	1 ครั้ง	> 1 ครั้ง	1 ครั้ง	> 1 ครั้ง	1 ครั้ง	> 1 ครั้ง	
ยะลา	27	4	31	8	2	0	72
ปัตตานี	41	1	40	4	26	2	114
นราธิวาส	47	8	19	0	14	2	90
สงขลา	-	-	-	-	18	2	20
รวม	115	13	90	12	59	6	296

* ข้อมูล ณ วันที่ 17 มิถุนายน 2551

ที่มา : ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้

สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้จัดอยู่ในเขตพื้นที่การศึกษา 2 การจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของสำนักพัฒนาการศึกษาเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่ดูแลการศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และบางส่วนของพื้นที่จังหวัดสงขลา และจังหวัดสตูล สามารถแยกรายละเอียดของจำนวนบุคลากร จำนวนสถานศึกษาสังกัดต่างๆ และผลกระทบที่เกิดกับบุคลากรทางการศึกษา และโรงเรียน ตามสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาของแต่ละจังหวัดได้ดังนี้

จำนวนสถานศึกษา

จำนวนสถานศึกษาเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้มีสถานศึกษาในปีการศึกษา 2551 ทั้งสิ้น 3,940 แห่ง จำแนกตามสังกัดดังนี้

ตารางที่ 8 จำนวนสถานศึกษาทุกสังกัดในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

จังหวัด	สพฐ	โรงเรียนเอกชน		สถาบัน ศึกษา ปอเนาะ	ตาดีกา	สอศ.	สกอ	ตชด.	อปท.		รวม
		สามัญ	สามัญ/ ศาสนา						อบจ.	เทศบาล	
ยะลาเขตที่ 1	117	10	23	70	243	4	3	1	1	6	478
ยะลาเขตที่ 2	72	5	22	26	133	0	0	1	0	0	259
ยะลาเขตที่ 3	36	4	3	2	40	1	0	3	0	5	94
ปัตตานีเขตที่ 1	145	4	26	58	244	4	1	0	0	5	487
ปัตตานีเขตที่ 2	121	5	28	95	229	0	0	1	2	0	481
ปัตตานีเขตที่ 3	71	4	16	37	140	0	1	0	0	6	275
นราธิวาสเขตที่ 1	157	12	30	20	273	1	2	3	0	6	504
นราธิวาสเขตที่ 2	125	8	9	17	178	1	1	1	0	4	344
นราธิวาสเขตที่ 3	78	2	9	12	150	1	0	1	0	0	253
สงขลา (4 อำเภอ)	170	11	24	29	130	0	0	5	0	0	369
สตูล	176	17	18	1	174	3	1	2	0	4	396
รวม	1268	82	208	367	1934	15	9	18	3	36	3940

หมายเหตุ : จังหวัดสงขลาเฉพาะ 4 อำเภอ อ.จะนะ อ.นาทวี อ.สะบ้าย้อย และอ.เทพา
ที่มา: สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน , 2551.

ตารางที่ 9 จำนวนครูและบุคลากรสถานศึกษาทุกสังกัดในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

ประเภท	สพท.											รวม
	ยะลาเขตที่ 1	ยะลาเขตที่ 2	ยะลาเขตที่ 3	ปัตตานีเขตที่ 1	ปัตตานีเขตที่ 2	ปัตตานีเขตที่ 3	นราธิวาส เขตที่ 1	นราธิวาสเขตที่ 2	นราธิวาสเขตที่ 3	สงขลา	สตูล	
<u>สพฐ.</u>	2805	1584	687	3211	2406	1085	3247	2633	1830	3251	2821	25560
ครู	2068	1062	449	2419	1694	733	2345	1917	1269	2569	2358	18883
พนักงานราชการ	436	355	139	433	373	218	515	380	347	392	180	3768
ครูอัตราจ้าง	39	11	7	79	24	23	96	18	18	65	52	432
ครูโอบาย	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	0	300
วิทยากรอิสลาม	84	44	22	90	165	20	83	139	89	14	83	833
ลูกจ้างประจำ	131	73	36	148	114	60	164	141	77	174	144	1262
ลูกจ้างชั่วคราว	17	9	4	12	6	1	14	8	0	7	4	82
<u>เอกชนสามัญ</u>	1039	12	216	168	142	61	423	235	65	87	209	2657
ครู	1039	12	216	168	142	61	423	235	65	87	209	2657
<u>เอกชนศาสนา</u>	516	97	73	1078	1046	989	1416	276	261	336	380	6468
ข้าราชการ	41	11	3	59	38	23	53	13	10	0	0	251
ครูจ้าง	475	86	70	1019	1008	966	1363	263	251	336	380	6217
<u>โต๊ะครู/ผู้ช่วย</u>	155	431	8	213	306	95	62	72	35	68	3	1448
<u>ผู้สอน(ตาดีกา)</u>	719	1249	239	758	739	588	890	933	808	372	529	7824
รวม	5234	3373	1223	5428	4639	2818	6038	4149	2999	4114	3942	53082

* ข้อมูล ณ วันที่ 20 มิถุนายน 2551

ที่มา: สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน , 2551.

ตารางที่ 10 จำนวนบุคลากรสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

ประเภท	สพท.										รวม	
	เขตที่ 1	เขตที่ 2	เขตที่ 3	ปัตตานีเขตที่ 1	ปัตตานีเขตที่ 2	ปัตตานีเขตที่ 3	นราธิวาสเขตที่ 1	นราธิวาสเขตที่ 2	นราธิวาสเขตที่ 3	สงขลา		สตูล
บุคลากรสำนักงาน	130	76	44	99	103	45	120	106	66	106	131	1026
ผอ.สพท.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	11
รอง ผอ.สพท.	10	4	1	7	9	1	5	8	4	12	12	73
ศึกษานิเทศก์	33	5	3	22	15	1	27	15	2	14	30	167
บุคลากร	66	35	3	57	53	15	71	37	35	67	74	513
พนักงานราชการ	3	21	4	0	9	5	0	32	0	0	0	74
ครูอัตราจ้าง	0	0	0	0	1	0	0	4	0	0	0	5
ลูกจ้างประจำ	13	2	1	11	8	2	7	7	4	8	13	76
ลูกจ้างชั่วคราว	4	8	31	1	7	20	9	2	20	4	1	107

* ข้อมูล ณ มิถุนายน 2551

ที่มา : สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน.สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน , 2551.

จำนวนนักเรียน

เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้มีจำนวนนักเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2550ทั้งสิ้น 359,789 คน จำแนกเป็นแต่ละเขตพื้นที่การศึกษาดังนี้

ตารางที่ 11 จำนวนนักเรียนในสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2550

สพท.	จำนวนนักเรียน					รวม จังหวัด
	ปฐมวัย	ประถมฯ	ม.ต้น	ม.ปลาย	รวมเขต	
ยะลาเขตที่ 1	6018	23972	3335	1679	35004	67,284
ยะลาเขตที่ 2	4717	16567	948	194	22426	
ยะลาเขตที่ 3	1737	5699	1636	782	9854	
ปัตตานีเขตที่ 1	8879	31161	4994	2518	47552	92,243
ปัตตานีเขตที่ 2	5679	21306	1951	902	29838	
ปัตตานีเขตที่ 3	3135	10641	729	348	14853	
นราธิวาสเขตที่ 1	7711	27132	3946	2542	41331	104,483
นราธิวาสเขตที่ 2	6858	25102	4218	1924	38102	
นราธิวาสเขตที่ 3	5152	17661	1729	508	25050	
สงขลา (4 อำเภอ)	4597	36313	7643	2090	50643	50,643
สตูล	7407	24701	8888	4140	45136	45,136
รวม	61,890	240,255	40,017	17,627	359,789	359,789

ที่มา: สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551.

คุณภาพทางการศึกษา

ตารางที่ 12 ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา (NT) ปีการศึกษา 2550 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

สพท.	วิชา	
	คณิตศาสตร์	ภาษาไทย
ยะลาเขตที่ 1	41.40	44.75
ยะลาเขตที่ 2	41.47	44.61
ยะลาเขตที่ 3	35.51	38.75
ปัตตานีเขตที่ 1	45.08	46.46
ปัตตานีเขตที่ 2	35.24	37.04
ปัตตานี เขตที่ 3	46.91	47.40
นราธิวาสเขตที่ 1	32.59	33.72
นราธิวาสเขตที่ 2	42.51	47.18
นราธิวาสเขตที่ 3	30.62	30.78
สงขลาเขตที่ 3	37.05	40.30
สตูล	44.92	47.76
รวม	39.39	41.70
ค่าเฉลี่ยทั้งประเทศ	45.05	48.26

หมายเหตุ : นักเรียนทุกสังกัด

ที่มา : สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน.สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน , 2551.

ตารางที่ 13 ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2550 ชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 6

สพท.	คะแนนเฉลี่ยร้อยละ			
	ภาษาไทย	คณิตศาสตร์	วิทยาศาสตร์	อังกฤษ
ยะลาเขตที่ 1	30.93	38.45	37.91	35.03
ยะลาเขตที่ 2	29.21	36.07	35.15	37.12
ยะลาเขตที่ 3	31.65	39.91	40.66	35.18
ปัตตานีเขตที่ 1	31.82	41.16	40.56	38.37
ปัตตานีเขตที่ 2	27.56	33.16	31.66	28.80
ปัตตานีเขตที่ 3	30.17	38.15	31.43	36.41
นราธิวาสเขตที่ 1	28.05	33.87	33.52	30.94
นราธิวาสเขตที่ 2	30.65	38.59	37.34	36.87
นราธิวาสเขตที่ 3	26.78	31.03	30.46	28.76
สงขลาเขตที่ 3	32.83	39.36	40.96	31.72
สตูล	34.72	43.55	45.34	34.56
รวม	30.40	37.55	36.82	33.98

จากสภาพสังคมที่ประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม จึงทำให้ภาษาที่ใช้และขนบธรรมเนียมประเพณีมีความแตกต่างจากภูมิภาคอื่นๆของประเทศ ตลอดจนมีวัฒนธรรมเฉพาะเป็นของตนเอง คือยึดหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม และหลักปฏิบัติเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในสังคมมุสลิมอย่างเคร่งครัด (ประสงค์ สุนศิริ, 2526) และเนื่องจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีพื้นที่บางส่วนติดต่อกับประเทศมาเลเซีย ผู้ปกครองส่วนใหญ่ที่นับถือศาสนาอิสลาม จึงนิยมส่งบุตรหลานไปเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาในประเทศมาเลเซียมากกว่าเรียนในโรงเรียนของรัฐบาลในประเทศไทย เนื่องจากการศึกษาวิชาสามัญของโรงเรียนรัฐบาลเน้นการถ่ายทอดวัฒนธรรม และค่านิยม ของชาวไทยพุทธ ซึ่งขัดต่อความรู้สึกและหลักปฏิบัติของชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (โมฮัมหมัด อับดุลกาเดร์, 2530) สอดคล้องกับ บัณฑิตย์ สะมะฮูน และคณะ (2549) กล่าวว่าอุปสรรคของการพัฒนาการศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มักจะติดขัดอยู่ตรงแนวคิดและทัศนคติที่มีแตกต่างกัน และความขัดแย้งในบางครั้งที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่ที่มีมาช้านาน เป็นสิ่งที่จะต้องร่วมมือกันเพื่อลดหรือยุติความรู้สึก ความหวาดระแวง และสร้างความมั่นคงทั้งในด้านสังคมและด้านการศึกษา ซึ่งต้องทำควบคู่กันไป

ปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก้ปัญหาจากการที่ผู้ปกครอง นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนใน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนา โดยกำหนดให้มีการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนของรัฐบาล เพื่อ ต้องการแก้ปัญหาด้านคุณภาพการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยนำ หลักสูตรอิสลามศึกษามากำหนดเนื้อหาสอดคล้องในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับ ปรับปรุง 2533) (กรมวิชาการ, 2538) อย่างไรก็ตามแม้จะมีการนำหลักสูตรอิสลามศึกษาเข้ามาสอนใน โรงเรียนของรัฐบาล แต่ก็ไม่สามารถที่จะจัดการศึกษาได้เหมือนกับโรงเรียนสอนศาสนา เนื่องจากคน ไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม มีความเชื่อและความต้องการที่จะเรียนวิชาศาสนาจากผู้ที่มีความเชื่อมั่นใน วัฒนธรรมของตนเอง ด้วยเหตุนี้เด็กที่นับถือศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงนิยม เข้าศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาเป็นจำนวนมาก

จากสภาพเหตุการณ์การก่อความไม่สงบที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ประกอบกับประชาชนส่วนใหญ่ ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ กล่าวคือ ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม จึงทำให้ประสบปัญหาด้านการศึกษา อัน เนื่องมาจากสาเหตุต่างๆ เช่น การใช้ภาษา การยึดมั่นในขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม การ จัดการศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงมีปัญหาทางการศึกษาแตกต่างไปจากภูมิภาคอื่น ของประเทศ ซึ่งส่งผลทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาต่างๆ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่ ดีเท่าที่ควร (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2549) และด้วยเหตุที่โรงเรียนประถมศึกษา ส่วนใหญ่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นมีการจัดการศึกษาอยู่ภายใต้สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งหลักสูตรที่นำมาใช้เป็นหลักสูตรแกนกลางของกระทรวง ศึกษาธิการ การจัดการศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงไม่ประสบผลสำเร็จ โดยผู้ที่นับถือ ศาสนาอิสลามมักจะอ้างว่า การปฏิบัติตนบางอย่างเป็นการผิดหลักของศาสนาอิสลาม และไม่สามารถ ปฏิบัติกิจกรรมที่ครูกำหนดไว้ได้ เพราะการดำรงชีวิตส่วนใหญ่ของประชากรในพื้นที่ จะผูกพันกับ ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น หลักธรรมและข้อบังคับของศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นตัวกำหนดวิถี ชีวิตและความเป็นอยู่(สมบุญ จารูวรรณ, 2530) การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาในสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้ จากอดีตถึงปัจจุบันพบว่ามักเกิดปัญหาในการจัดการศึกษามาโดยตลอด ซึ่งไพศาล ไชยราบ (2534) ได้กล่าวไว้ว่า สาเหตุของปัญหาส่วนใหญ่ เนื่องมาจากความเข้าใจทางวัฒนธรรมที่ไม่ สอดคล้องกันระหว่างผู้ให้การศึกษา กับบุคคลในท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้รับการศึกษา และการจัดกิจกรรมการ เรียนการสอนในโรงเรียนของรัฐได้ยึดหลักหลักสูตรของส่วนกลางเป็นหลัก ถึงแม้ว่าก่อนนำหลักสูตร ไปใช้ได้มีการปรับปรุงหลักสูตร ให้สอดคล้องกับความต้องการ และวัฒนธรรมของท้องถิ่นแล้วก็ตาม แต่การปรับหลักสูตรได้ปฏิบัติในแนวทางเท่านั้น ไม่สามารถที่จะระบุถึงรายละเอียดของกิจกรรมทาง วัฒนธรรม ว่ากิจกรรมเหล่านั้น มีความสอดคล้องกับพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของนักเรียนที่นับถือ ศาสนาอิสลามเพียงใด เมื่อเป็นเช่นนั้นก็มีผลให้กิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนบางกิจกรรมยัง

ไม่สามารถบรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่วางไว้ จึงทำให้เกิดผลกระทบต่อผลการเรียนรู้ของนักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งสอดคล้องกับ รายงานผลการประเมินคุณภาพนักเรียน ระดับประเทศปีการศึกษา 2548 พบว่า เขตการศึกษา 2 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในทุกกลุ่มประสบการณ์ อยู่ในลำดับสุดท้าย (เขตการศึกษา 2 , 2548) ดังนั้นการจัดการศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หลักสูตรที่นำมาใช้ควรมีการปรับให้มีความสอดคล้อง และเหมาะสมกับลักษณะวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ เพื่อลดปัญหาความแตกต่างระหว่างเชื้อชาติ เพราะการจัดระบบการศึกษาถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีอิทธิพลในการดำเนินวิถีชีวิต จากการศึกษาพบว่าการจัดการศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีปัญหาในด้านต่างๆ ดังนี้

ชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์ (2543) อธิบายถึงปัญหาการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้จากการศึกษาของสำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษาซึ่งพบว่าปัญหาการศึกษาของนักเรียนไทยมุสลิมมีปัญหาหลายประการดังนี้

1. การไม่เห็นคุณค่าและประโยชน์ตอบแทน จากการใช้ภาษาไทยรวมทั้งการพูดภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง ทำให้พูดไม่สันทัดเกิดความละอายที่จะพูด ทำให้การเรียนไม่มีประสิทธิภาพและเกิดความเบื่อหน่าย

2. ประชาชนบางส่วนเข้าใจผิดว่า การเรียนวิชาสามัญทั่วไปที่ใช้ภาษาไทยจะเป็นบาป เพราะภาษาไทยเป็นภาษาของพุทธศาสนา มุสลิมไม่ควรปฏิบัติ ทำให้มีความหลงเชื่อ และไม่นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐบาล

3. การเรียนการสอนในโรงเรียนของรัฐบาล จัดกิจกรรมการเรียนการสอนบางอย่างที่ขัดแย้งกับความเชื่อของศาสนาอิสลาม

4. การศึกษาที่จัดขึ้นไม่ได้ตอบสนองความต้องการทั้งทางด้านจิตใจ และทางกายของชาวไทยมุสลิม

5. ผู้ปกครองมีปัญหาเศรษฐกิจ จึงให้บุตรหลานออกจากโรงเรียน เพื่อช่วยครอบครัวเมื่อจบการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งบางครั้ง เด็กและเยาวชน ต้องติดตามผู้ปกครองไปประกอบอาชีพยังประเทศมาเลเซีย

รุ่ง แก้วแดง (2534) ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาการศึกษาส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรมกับความมั่นคงของจังหวัดชายแดนภาคใต้มีปัญหาการศึกษาดังต่อไปนี้

1. การศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลาม นั้นให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนด้านศาสนามากกว่า การเรียนตามหลักสูตรของ กระทรวงศึกษาธิการ รูปแบบของการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงแตกต่างไปจาก บริเวณอื่นของประเทศ

2. ศาสนาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประชากรส่วนใหญ่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นศาสนาที่กำหนดวิถีการดำเนินชีวิตของมุสลิมไว้ค่อนข้างชัดเจน

ศาสนาอิสลามจึงเป็นศาสนาที่มีระเบียบและวิธีการที่จะปฏิบัติไว้ชัดเจน หากมุสลิมได้รับการศึกษาที่ถูกต้อง จะเป็นสมาชิกและพลเมืองที่ดีของประเทศไทย

3. วัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์โดยเฉพาะหลายเรื่อง วัฒนธรรมของศาสนาอิสลามที่มีส่วนในการกำหนดวิถีชีวิตของประชากรในบริเวณนี้

4. ความมั่นคงของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัญหาทางด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมนำไปสู่การขัดแย้ง ซึ่งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถึงแม้ว่า ขบวนการโจรก่อการร้ายจะมีจำนวนไม่มากนัก แต่มีความสามารถที่จะผสมกลมกลืนกับชาวไทยมุสลิมได้เป็นอย่างดี และนอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากชาวบ้านบางส่วน

วารสฺดา ขวัญสุวรรณ (2539) พบว่า มีปัญหาการสอนศิลปศึกษาของครูศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ

1. ด้านครูผู้สอน พบว่า มีปัญหาในเรื่องของความไม่เพียงพอของศิลปศึกษาต่อจำนวนนักเรียน กล่าวคือ ครูผู้สอนศิลปะบางคนเป็นผู้ที่จบมาจากสาขาอื่นๆ และครูผู้สอนส่วนใหญ่เป็นครูประจำชั้น

2. ด้านนักเรียน พบว่า มีปัญหาในเรื่องของการปฏิบัติกิจกรรมได้แก่ นักเรียนไม่สามารถปฏิบัติกิจกรรมศิลปศึกษาได้ เนื่องจากไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรม เช่น การใช้สื่อการสอนที่เป็นรูปภาพเกี่ยวกับศาสนาพุทธ

3. ด้านหลักสูตร พบว่า มีปัญหาในเรื่องของการปรับใช้หลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน และวัฒนธรรมท้องถิ่น กล่าวคือ ครูผู้สอนมีพยายามที่จะปรับใช้หลักสูตรให้มีความเหมาะสม และครูจะต้องเข้าถึงวัฒนธรรมของผู้เรียน ทำความเข้าใจว่าการที่ผู้เรียนได้พบเห็นหรือสัมผัสสิ่งที่แตกต่างกัน ในชีวิตประจำวันจะทำให้มีการแสดงออกทางศิลปะที่แตกต่างกัน เมื่อครูผู้สอนเข้าใจจึงควรเป็นผู้ที่ปรับใช้กิจกรรมศิลปศึกษา และหลักสูตรมีความเหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติกิจกรรมศิลปศึกษาได้ โดยไม่มีความขัดแย้งกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้นๆ

4. ด้านการเตรียมการสอน พบว่า มีปัญหาในเรื่องเวลาในการเตรียมการสอนของครู กล่าวคือ ครูผู้สอนส่วนใหญ่ในระดับประถมศึกษาสอนในหลายวิชา และยังมีหน้าที่ในโรงเรียน เช่น งานธุรการ งานพยาบาล ห้องสมุด เป็นต้น เมื่อมีการเตรียมการสอนก็จะเตรียมเฉพาะวิชาทักษะเท่านั้น ในวิชาที่มีการปฏิบัติครูผู้สอนจึงไม่มีเวลาเตรียมการสอน

5. ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า มีปัญหาในเรื่องของการจัดกิจกรรมศิลปศึกษาให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมของผู้เรียน กล่าวคือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดำเนิน ต้องมีความเหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความสนใจของผู้เรียน และให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ

6. ด้านการผลิตและการใช้สื่อ พบว่า มีปัญหาในด้านการสร้าง หรือการจัดหาหุ่นจำลอง

หรือรูปภาพตัวอย่าง ที่ขัดกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และการที่โรงเรียนไม่มีความพร้อมของสื่อการสอน และอาคารสถานที่ ก็มีปัญหายุ่งยากในระดับสูง

7. ด้านการวัดและการประเมินผล พบว่า มีปัญหาในเรื่องของการให้นักเรียนอธิบาย หรือนำเสนอผลงาน ซึ่งการให้ผู้เรียนเป็นผู้อธิบายหรือนำเสนองานนั้น เป็นเกณฑ์ในการวัด และประเมินผล นับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เพราะการที่นักเรียนไม่สามารถสื่อความหมาย หรือนำเสนอ ผลงานของตนได้ดีเท่าที่ควร อาจเป็นผลจากวัฒนธรรมที่แตกต่างของผู้เรียน ที่มีผลต่อผลงานของ นักเรียน

บัณฑิตย ษะมะฮุน และคณะ (2549) ได้เสนอทางออกและแนวทางที่จะพัฒนาการศึกษาใน พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องใช้ความร่วมมือจากหลายฝ่าย โดยเฉพาะหน่วยงานสำคัญที่มี อำนาจและหน้าที่โดยตรงกับการศึกษา คือฝ่ายรัฐที่ต้องมีความเอาใจจริงเอาใจ และมีความจริงจังในการ สนับสนุนช่วยเหลือ ฝ่ายผู้บริหารโรงเรียนที่ต้องมีความเข้าใจการบริหารจัดการศึกษาและหน่วยงานที่ ดูแลการศึกษาทั้งในระดับพื้นที่และส่วนกลาง สามส่วนนี้ต้องทำงานประสานกัน ด้วยการติดตามดูแล ปัญหาและความขาดแคลนที่เกิดขึ้นกับสถานบันการศึกษาดังกล่าว ให้มีความพร้อมทั้งด้านกายภาพ และหลักสูตรที่เหมาะสมกับพื้นที่ และให้เกิดความสอดคล้องและเกิดการยอมรับด้วยความสมัครใจใน การจัดการศึกษาโดยรัฐต้องมีเป้าหมายในการพัฒนาอย่างชัดเจนที่จะเข้าไปช่วยเหลือและส่งเสริม มากกว่าการเข้าไปเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

นอกจากนี้ยังกล่าวอีกว่า โรงเรียนสอนศาสนาอิสลามและโรงเรียนปอเนาะ มีความสำคัญและ ความเหมาะสมกับพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐควรให้การสนับสนุนเต็มที่ และพัฒนาไปบน ความเข้าใจและยอมรับความแตกต่างทางศาสนา วัฒนธรรม วิถีคิดที่มีความแตกต่าง ให้เป็นประโยชน์ ต่อเยาวชนและประเทศชาติบนพื้นฐานของการยอมรับความแตกต่างทางด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ปัจจุบัน

จากสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ได้กล่าวมา นั้น เราไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้นส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่ เกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลาช้านาน และส่วนหนึ่งก็เกิดขึ้นมาจากความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ของประชากรในพื้นที่ที่มีวิถีการดำเนินชีวิตต่างกัน จึงส่งผลกระทบต่อรูปแบบการจัดการศึกษาในสาม จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งนี้เมื่อระบบการศึกษาได้รับผลกระทบนั้น ผลที่ตามมาย่อมเกิดกับเยาวชนที่ เป็นผู้รับการศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นผู้ติดตามดูแลการจัดการศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ เล็งเห็นถึงความสำคัญของผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อระบบการศึกษา จึงได้จัดตั้งสำนักพัฒนาการศึกษาเขต

พัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ขึ้น เพื่อกำกับติดตามดูแลระบบการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยเฉพาะ ซึ่งผู้วิจัยได้กล่าวถึงไว้ในหัวข้อถัดไป

การพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากเหตุการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เมื่อวันที่ 4 มกราคม พุทธศักราช 2547 ส่งผลกระทบในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักถึงความสำคัญจำเป็น จึงได้กำหนดแนวทางการพัฒนาการศึกษาในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีสภาพพื้นที่ปัญหาและความต้องการที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น โดยได้จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาเพื่อเป็นกรอบแนวทางการดำเนินงานในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. 2551-2554 ที่มุ่งจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาชาติ สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ และพัฒนาพื้นที่โดยยึดหลักคุณธรรมนำความรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรศาสนา เพื่อสร้างสันติสุข และเสริมสร้างความมั่นคงในพื้นที่ ภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมสอดคล้องกับวิถีชีวิต และเชื่อมโยงสู่ประชาคมอาเซียนและประชาคมโลกภายในปี พ.ศ. 2554 โดยมีกรอบภารกิจ เป้าหมาย และแผนยุทธศาสตร์ดังนี้

กรอบภารกิจ

- 1.ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยและพัฒนา เพื่อแสวงหาแนวทางและนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้
- 2.ประสาน ส่งเสริมและ สนับสนุนในการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและการจัดการเรียนการสอนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยร่วมกับสำนักที่รับผิดชอบภารกิจในด้านต่าง ๆ
- 3.ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมาย

ทิศทางการดำเนินงาน

เป้าหมาย

- 1.พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ดำเนินการ ประสาน ส่งเสริม สนับสนุนการปรับปรุงแบบการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ท้องถิ่นและสังคม มุ่งเน้นในการจัดการเรียนการสอนทั้งด้านศาสนา ภาษาไทย ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และภาษาต่างประเทศที่สำคัญ มีการเทียบโอนการเรียนวิชาศาสนา

และวิชาสามัญ ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนสองภาษา(ไทย-มลายูถิ่น) เทียบวุฒิทางการศึกษา สำหรับผู้สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศ ส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

2. พัฒนาสถานศึกษาของรัฐ

ประสาน ส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการประสาน ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในสถานศึกษาของรัฐ เปิดโอกาสให้ผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีและผู้สอนศาสนาที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับเข้ามาเป็นผู้สอนในสถานศึกษาของรัฐ จัดตั้งและพัฒนาสถานศึกษาในรูปแบบพิเศษเพื่อรองรับเด็กกำพร้า เด็กยากจน และด้อยโอกาส และผู้มีความสามารถพิเศษด้านวิทยาศาสตร์คณิตศาสตร์ ภาษาต่างประเทศและเทคโนโลยี ให้สถานศึกษาของรัฐร่วมมือกับชุมชน มุ่งเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือดูแลบุตรหลานอย่างใกล้ชิด

3. ส่งเสริมพัฒนาสถานศึกษาเอกชน

ดำเนินการประสานส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนา รูปแบบการสอนศาสนาในโรงเรียนเอกชนประเภทสามัญ เพิ่มคุณภาพนักเรียนและสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องทั้งด้านวิชาศาสนา วิชาสามัญส่งเสริมการสอนวิชาสามัญและอาชีพแบบครบวงจร เพิ่มระบบการนิเทศโรงเรียนเอกชน ส่งเสริมสนับสนุนการสอนศาสนาอิสลามขั้นพื้นฐาน (ฟิรฎูฮีน) ในศูนย์การศึกษาศาสนาอิสลามประจำมัสยิด (ตาศึกา) เปิดโอกาสให้ผู้นำศาสนา ผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนาในพื้นที่มีส่วนร่วมในการบริหารหลักสูตร และการจัดทำหนังสือเรียน

4. สร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน

ส่งเสริม สนับสนุนและร่วมดำเนินการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งจากภาครัฐและเอกชน เพิ่มมาตรการดูแลด้านสวัสดิการและสวัสดิภาพของข้าราชการครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง มุ่งเน้นในเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของบุคลากร โดยร่วมมือกับหน่วยงานด้านความมั่นคง และชุมชนอย่างใกล้ชิดจัดทำหลักเกณฑ์มาตรการจูงใจและเงื่อนไขในการส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาชีพของบุคลากรด้านการศึกษาในเขตพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

5. ปรับโครงสร้างระบบบริหารการจัดการศึกษาให้เป็นเอกภาพ

จัดตั้งกลไกและโครงสร้างพิเศษด้านการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยจัดตั้งสำนักพัฒนาการศึกษาเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ (สพท.จชต.) พร้อมทั้งให้มีการประสานงานและร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่นศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) สำนักตรวจราชการเขตตรวจราชการที่ 12 (จังหวัดยะลา) ซึ่งเป็นศูนย์ประสานงานในลักษณะที่เป็นกระทรวงศึกษาธิการส่วนหน้าภาคใต้ สร้างความเข้มแข็งให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและโรงเรียนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดำเนินการพัฒนาระบบข้อมูลการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษ

เฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้มีประสิทธิภาพ พัฒนาระบบติดตามประเมินผลและรายงานที่
เข้มแข็ง พัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ให้เป็นไปตาม
ความต้องการของชุมชน สังคมและท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นให้มีความเป็นเอกภาพในการจัดการศึกษาที่
สอดคล้องกับความมั่นคงของรัฐ

(สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551)

แผนยุทธศาสตร์สำนักพัฒนาการศึกษาเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2551-2554 ของกระทรวงศึกษาธิการหรือแผนยุทธศาสตร์ “การศึกษาเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข” นี้ มี
พื้นฐานอยู่บนหลักการของการพัฒนาการศึกษาที่บูรณาการ ไปด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
โดยรวม บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและการวางยุทธศาสตร์ที่มุ่งตอบสนองความ
ต้องการที่หลากหลายของพื้นที่ โดยมีสาระสำคัญที่มุ่งเน้นการพัฒนาการศึกษาเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข
อย่างยั่งยืนของชุมชนและท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในระยะยาว ซึ่งการ
พัฒนาการศึกษาประกอบด้วยยุทธศาสตร์ และมาตรการที่ครอบคลุมมิติของการพัฒนาการศึกษาเพื่อ
ความมั่นคงที่เสริมสร้างทั้งความเป็นไทยและความมีอัตลักษณ์ของท้องถิ่น การพัฒนาคุณภาพการศึกษา
ให้มีมาตรฐานเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต การศึกษาต่อและการมีงานทำของเยาวชน การขยายโอกาส
การศึกษาทุกระดับให้แก่เยาวชนในทุกพื้นที่อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม การพัฒนาการสอนศาสนาทุก
ศาสนาให้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต การส่งเสริมการเรียนรู้อาชีพและการมีงานทำ ตลอดจนการพัฒนา
ระบบและกลไกการบริหารจัดการการศึกษาที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่นอกจากนี้ ยังรวมถึง
ยุทธศาสตร์และมาตรการเร่งด่วนเฉพาะกิจในเรื่องการดูแลรักษาความปลอดภัยของครู ผู้บริหาร
บุคลากร นักเรียนนักศึกษาในพื้นที่ที่สามารถจัดการศึกษาได้อย่างต่อเนื่องแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา
การศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้พ.ศ.2551-2554ของกระทรวงศึกษาธิการ
ได้ผ่านกระบวนการจัดทำและพิจารณาของคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการที่เกี่ยวข้อง 4 คณะ
รวมทั้งการประชุมรวบรวมข้อเท็จจริงและการรับฟังความเห็นฝ่ายต่าง ๆ ในพื้นที่จนเป็นที่มาของแผน
ยุทธศาสตร์ซึ่งประกอบด้วยประเด็นยุทธศาสตร์ 6 ประเด็น ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคง
2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการศึกษา
3. ยุทธศาสตร์การส่งเสริมศาสนาศึกษา
4. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต
5. ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการศึกษาเพื่ออาชีพและการมีงานทำ
6. ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการบริหารและจัดการการศึกษา

1.ยุทธศาสตร์จัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคง

เร่งรัดการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปลุกฝังอุดมการณ์ความเป็นชาติไทย ส่งเสริมการใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร สร้างความเข้าใจในประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และหลักศาสนาที่ถูกต้อง ตามแนวทางสันติวิธี โดยเน้นกลุ่มเป้าหมายเยาวชนเป็นพิเศษ รวมทั้งเสริมสร้างความปลอดภัยให้แก่ครูบุคลากรทางการศึกษาและสถานศึกษา ดังนี้

1.1 ส่งเสริมการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคง

1.1.1 พัฒนาการจัดการเรียนการสอนของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด (เรอฎาะห์) ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) สถาบันศึกษาปอเนาะและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามทุกประเภทให้สอดคล้องกับแนวทางเสริมสร้างสันติสุขและความมั่นคงของชาติ

1.1.2 สนับสนุนให้นักศึกษาไทยมุสลิมได้ศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาภายในประเทศเป็นลำดับแรก สำหรับผู้ที่เดินทางไปศึกษาต่อต่างประเทศ จัดระบบการดูแลให้ครอบคลุมทั้งก่อนการเดินทางระหว่างการศึกษาและภายหลังจบการศึกษา

1.1.3 ส่งเสริมและพัฒนาระบบข้อมูลบุคลากรในพื้นที่ ที่จบการศึกษาจากต่างประเทศ จัดตั้งองค์กรปัญญาชนมุสลิมให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นตามความรู้ความสามารถและสร้างเครือข่ายในรูปแบบอาสาสมัครภาคประชาชนเพื่อประสานการปฏิบัติงานระหว่างภาครัฐกับประชาชน

1.2 ส่งเสริมความเป็นชาติและสังคมพหุวัฒนธรรม

1.2.1 ส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาไทยและการใช้ภาษาไทยในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน

1.2.2 จัดการเรียนรู้แก่ผู้เรียนระดับปฐมวัยในสถานศึกษาที่มีศักยภาพและความพร้อม โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ระบบสองภาษา(ไทย-มลายูถิ่น) หรือระบบการสอนแบบตรง (Direct Method) หรือวิธีอื่นซึ่งผ่านการทดลองแล้วได้ผลดีเป็นการเตรียมความพร้อมภาษาไทยแก่ผู้เรียนที่ใช้ภาษาอื่นในชีวิตประจำวัน รวมถึงการสนับสนุนการวิจัยพัฒนาด้านการสอนภาษานี้อย่างต่อเนื่อง

1.2.3 จัดหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ ค่านิยม และปลุกฝังความรักชาติ ศาสนาพระมหากษัตริย์

1.2.4 จัดกระบวนการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความเข้าใจในประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์และหลักศาสนา ที่ถูกต้องและเหมาะสมกับระดับการศึกษา

1.2.5 จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิต เน้นแนววิถีพหุวัฒนธรรมศึกษา ให้เข้าใจถึงการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมและจัดกิจกรรมความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนและมัสยิด พร้อมทั้งสามารถใช้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นต้นทุนในการพัฒนาสังคมอย่างสร้างสรรค์

1.3 ส่งเสริมสันติศึกษา

1.3.1 ส่งเสริม พัฒนาการเรียนรู้และจัดกิจกรรมเกี่ยวกับสันติศึกษาทั้งด้านศาสนิกสัมพันธ์ สิทธิมนุษยชน การจัดการข้อพิพาทและความขัดแย้ง และการสร้างความสมานฉันท์ เพื่อสร้างความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรม

1.3.2 จัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกี่ยวกับแนวคิดสันติวิธีศาสนิกสัมพันธ์ การสร้างความสมานฉันท์ ให้แก่ผู้บริหาร ครูบุคลากรทางการศึกษาและผู้นำศาสนาในพื้นที่

1.3.3 ส่งเสริมให้องค์กรศาสนา มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างจริงจัง โดยจัดให้มีผู้แทนองค์กรศาสนาได้เข้าไปให้ความรู้ด้านศาสนาในสถานศึกษา

1.3.4 ให้สถานศึกษาจัดหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้เรื่องสันติศึกษา ในทุกระดับการศึกษา

1.3.5 ให้สถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่จัดอบรมหลักสูตรผู้บริหารระดับสูงจากภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นผู้นำศาสนา และผู้นำท้องถิ่นเพื่อสร้างเครือข่ายการทำงาน ร่วมกันในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ อันจะนำสู่สังคมสันติสุข

1.4 สร้างพื้นที่ทางสังคมให้เยาวชน

1.4.1 พัฒนาเครือข่ายเยาวชนที่ทำงานพัฒนาสังคมให้มีจำนวนเครือข่ายมากขึ้น หลากหลาย กิจกรรมและมีช่องทางการเสนอความคิดเห็นอย่างเป็นระบบ

1.4.2 ให้สถาบันการศึกษาเป็นฐานในการจัดตั้งองค์กรสภาเยาวชนในพื้นที่ หรือระดับภูมิภาค ให้ครอบคลุมทั้งเยาวชนในระบบและนอกระบบโรงเรียน เพื่อสร้างกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์และสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม เช่น กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาดและผู้นำเพื่อประโยชน์ กิจกรรมต่อต้านสารเสพติด กิจกรรมกีฬาเยาวชน กิจกรรมพัฒนาท้องถิ่นและสาธารณะประโยชน์ กิจกรรมค่ายเยาวชน กิจกรรมค่ายวิชาการ เป็นต้น

1.4.3 สร้างกลไกประชาสัมพันธ์งานเยาวชน เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง ส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

1.5 เสริมสร้างความปลอดภัยครู

1.5.1 เพิ่มมาตรการดูแลความปลอดภัยของครูบุคลากรทางการศึกษา ทั้งระหว่างอยู่ที่พักอาศัย ระหว่างการเดินทางไปปฏิบัติราชการและขณะปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษา

1.5.2 จัดสร้างหมู่บ้านพักครูและปรับปรุงซ่อมแซมบ้านพักครู ของหมู่บ้านครูที่มีอยู่แล้ว ให้อยู่ในสภาพที่มีความมั่นคงและส่งเสริมให้ครูได้พักอาศัยในสถานที่เดียวกัน เพื่อความสะดวกในการดูแลความปลอดภัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.5.3 กำหนดแผนการรักษาความปลอดภัยเป็นรายพื้นที่ ร่วมกับหน่วยงานความมั่นคง พิจารณาย้ายหรือยุบสถานศึกษาขนาดเล็กในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูงมาเรียนสถานศึกษาที่มีความปลอดภัยโดยกระทรวงศึกษาธิการรับผิดชอบค่าใช้จ่ายการเดินทางของนักเรียน

1.5.4 ให้นำหน่วยงานหรือสถานศึกษาร่วมกับหน่วยงานความมั่นคง จัดให้มีศูนย์เฝ้าระวังความปลอดภัยเพื่อบริการข้อมูลข่าวสารเหตุการณ์ความไม่สงบให้ทันต่อเหตุการณ์ พร้อมทั้งพัฒนาศูนย์วิทยุในหน่วยงานและสถานศึกษาให้เป็นเครือข่ายซึ่งกันและกันทั้งระบบ

1.6 เสริมสร้างความปลอดภัยสถานศึกษา

1.6.1 ให้สถานศึกษาแต่งตั้ง ผู้นำศาสนาหรือผู้นำท้องถิ่นที่มีความรู้และเป็นที่ยอมรับของชุมชน เป็นที่ปรึกษาด้านวิชาการและด้านความสัมพันธ์ชุมชน เพื่อสร้างความมีส่วนร่วมและจิตสำนึกเป็นส่วนหนึ่งของสถานศึกษา

1.6.2 ให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเข้ามามีบทบาทร่วมกับ ผู้บริหารสถานศึกษาในการจัดระบบการดูแลความปลอดภัยของครูและสถานศึกษาให้มากยิ่งขึ้น

1.6.3 สนับสนุนงบประมาณให้สถานศึกษา จัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ ร่วมมือกับชุมชนและกิจกรรมเสริมสร้างขีดความสามารถและความเข้มแข็งของกรรมการสถานศึกษา ผู้นำศาสนา และผู้นำชุมชนในการทำงานร่วมกับสถานศึกษา

1.6.4 ส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นเข้ามาเป็นครู และบุคลากรทางการศึกษา โดยเน้นกลุ่มเป้าหมายบัณฑิตที่ยังว่างงานและเป็นคนในท้องถิ่น ให้มีโอกาสเข้ารับราชการครูมากขึ้น

1.6.5 ให้รางวัลหรือสิ่งจูงใจแก่ครู บุคลากรทางการศึกษา และกรรมการสถานศึกษาที่สามารถดูแลสถานศึกษาอย่างปลอดภัย และปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.6.6 เพิ่มมาตรการป้องกันภัยทุกรูปแบบในสถานศึกษาทั้งสัญญาณเตือนภัย โทรทัศน์วงจรปิด อุปกรณ์ดับเพลิง การเรียนรู้เรื่องปลอดภัยศึกษาและระบบการติดต่อสื่อสารเพื่อขอความช่วยเหลือกรณีเกิดเหตุฉุกเฉิน

2. ยุทธศาสตร์พัฒนาคุณภาพการศึกษา

มุ่งเน้นการปรับปรุงแก้ไข พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาให้ได้มาตรฐานการศึกษาของประเทศ และสอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและแนวทางสันติวิธี ดังนี้

2.1 พัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้

2.1.1 พัฒนารูปแบบและหลักสูตรการจัดการศึกษาทั้งในและนอกระบบให้สอดคล้องกับความต้องการและวิถีชีวิต โดยบูรณาการวิชาสามัญ วิชา และวิชาชีพในสัดส่วนที่เหมาะสม

2.1.2 ปรับการเรียนเปลี่ยนการสอน ให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการของผู้เรียนและบริบทของชุมชน พร้อมทั้งจัดการศึกษาตามแนวทางไทยคดีศึกษา ให้เกิดความตระหนักในการอยู่ร่วมกันและสอดคล้องกับอัตลักษณ์ในการดำรงชีวิต

2.1.3 จัดกิจกรรมการเรียนรู้เสริมหลักสูตรให้สอดคล้อง กับความสนใจ ความต้องการ และศักยภาพของผู้เรียน เพื่อเสริมสร้างและต่อยอดความรู้ความสามารถทั้งสายสามัญ ศาสนา และวิชาชีพ

2.1.4 พัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ด้านความปลอดภัยในทุกระดับการศึกษา

2.1.5 พัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาในบางสาขา หรือบางรายวิชา โดยยึดหลักบูรณาการศาสตร์สาขากับศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามเพื่อพัฒนาวิชาการและวิชาชีพที่เหมาะสมกับพื้นที่

2.1.6 จัดสอนเสริมพิเศษและเตรียมความพร้อมนักเรียนเฉพาะกลุ่มได้แก่ นักเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานกลุ่มสาระทุกช่วงชั้นนักเรียนเรียนร่วม นักเรียนเตรียมสอบระดับอุดมศึกษา

2.1.7 ให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะภาษาต่างประเทศ ได้แก่ภาษาอาหรับ ภาษามลายูกลาง ภาษาจีนและภาษาอังกฤษเป็นต้นสามารถติดต่อสื่อสารศึกษาต่อและประกอบอาชีพในต่างประเทศได้

2.1.8 สนับสนุนให้สถานศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท จัดการศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 ส่งเสริมการวิจัยเพื่อการจัดการศึกษา

2.2.1 พัฒนาชุดโครงการวิจัยขนาดใหญ่ที่จำเป็น รองรับการพัฒนาการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ในระยะยาว โดยเฉพาะด้านความต้องการกำลังคนรองรับการประกอบอาชีพในระยะ 5- 20 ปีด้านภาษาประวัติศาสตร์ และพหุวัฒนธรรมเพื่อสมานฉันท์ทางสังคม ด้านนวัตกรรม เทคโนโลยีและการบริหารจัดการที่เหมาะสม เป็นต้น

2.2.2 สนับสนุน และริเริ่มการสร้างศักยภาพด้านวิจัยเชิงนโยบาย เพื่อรองรับการวางแผนพัฒนาการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

2.2.3 พัฒนาเครือข่ายการจัดการองค์ความรู้ให้เป็นรูปธรรมในลักษณะเครือข่ายกลุ่มสาระ หรือเครือข่ายทางวิชาการ ทั้งสายสามัญ ศาสนาและอาชีพโดยจัดสรรงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมเครือข่ายให้ดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 พัฒนาแหล่งเรียนรู้

2.3.1 จัดให้มีแหล่งเรียนรู้สมัยใหม่สำหรับเด็ก เยาวชนประชาชนให้ได้รับการเรียนรู้ อย่างครอบคลุม ท้าถึง และเสมอภาคกับพื้นที่อื่น เช่น อุทยานการเรียนรู้ (TK Park) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติท้องถิ่น องค์กรพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ เป็นต้น โดยการสนับสนุนขององค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือกระทรวงที่เกี่ยวข้อง

2.3.2 พัฒนาและขยายเครือข่ายศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อสร้างทัศนคติการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ให้ครบทุกจังหวัด

2.3.3 สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งในและนอกระบบการศึกษา ในลักษณะความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาทุกสถาบันและทุกระดับการศึกษา ทั้งในและต่างประเทศ

2.3.4 จัดแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาแต่ละประเภท ให้เหมาะสมกับการเสริมสร้างการพัฒนาการศึกษาตามประเภทและระดับที่รับผิดชอบ

2.3.5 พัฒนา และปรับปรุงห้องสมุดประชาชนให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ และการศึกษาตามอัธยาศัย

2.3.6 จัดตั้งศูนย์วิทยบริการประจำอำเภอ เพื่อเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ร่วมกันของนักเรียน ทั้งจากโรงเรียนรัฐและเอกชนตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด โดยปรับปรุงโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีความพร้อมเป็นสถานที่ในการจัดตั้งศูนย์

2.4 พัฒนาสื่อและเทคโนโลยี

2.4.1 ส่งเสริมการนำสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี มาช่วยในการจัดการศึกษาให้ครอบคลุมทุกพื้นที่และทุกระดับการศึกษา

2.4.2 พัฒนาสื่อและนวัตกรรมทางการศึกษาทั้งประเภทสื่อสิ่งพิมพ์สื่อช่วยสอน สื่อเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง สื่อสำเร็จรูป สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อนิทรรศการและสื่อทางไกล เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้แก่สถานศึกษาที่อยู่ห่างไกล พื้นที่เสี่ยงภัยสูง ครุมีประสบการณ์การสอนไม่เพียงพอ

2.4.3 ส่งเสริมให้ครู และผู้บริหารสถานศึกษาผลิตสื่อ นวัตกรรม และพัฒนาสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง ในสาระการเรียนรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนาการเรียนการสอน โดยให้ถือเป็นส่วนหนึ่งของการเสริมสร้างสมรรถนะวิชาชีพครูและผู้บริหารสถานศึกษา

2.5 พัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

2.5.1 ส่งเสริมสถาบันการศึกษาทั้งรัฐ และเอกชน พัฒนาด้านกายภาพเสริมสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยเน้นสถานศึกษาที่ถูกловวางเพลิงและสภาพทรุดโทรมเป็นอันดับแรก

2.5.2 กำหนดมาตรการบริหารจัดการ โรงเรียนขนาดเล็ก โดยการยุบหรือรวมหรือใช้สื่อเทคโนโลยีช่วยสอน ตลอดจนการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาให้มีมาตรฐาน

2.5.3 พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาของรัฐให้มีศักยภาพทางวิชาการและจัดสภาพแวดล้อมสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน โดยให้ความสำคัญกับโรงเรียนที่เคยเป็นที่นิยมของประชาชนในพื้นที่

2.5.4 จัดสร้างหอพักสำหรับนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษาของรัฐ ตามความเหมาะสม เพื่อให้สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้สอดคล้องกับวิถีชีวิต และความต้องการของชุมชน

2.5.5 ยกกระดับคุณภาพการศึกษาโรงเรียนเอกชนทุกระดับและประเภท เพื่อสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการ

2.5.6 พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาที่มีผลการประเมินต่ำกว่ามาตรฐานเป็นการเฉพาะ โดยมีมาตรการพัฒนาเป็นองค์รวมทั้งการลงทุนปัจจัยพื้นฐาน การพัฒนาครู การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ ตลอดจนระบบการวัดผลที่มีประสิทธิภาพ

2.6 พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา

2.6.1 พัฒนาครูให้ตอบสนองต่อการพัฒนาการของผู้เรียนและเชื่อมโยงกับการเลื่อนวิทยฐานะ

2.6.2 ปรับระบบการบริหารจัดการเพื่อให้ครู และผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติหน้าที่จัดการเรียนการสอนและการบริหารในสถานศึกษาอย่างเต็มเวลาและศักยภาพ

2.6.3 พัฒนาศักยภาพของบุคลากรด้านนิเทศการศึกษาให้มีความเชี่ยวชาญเป็นที่ยอมรับ และสามารถทำหน้าที่นิเทศ ติดตามการพัฒนาคุณภาพทางวิชาการของสถานศึกษาให้มีมาตรฐานและดำเนินการอย่างน้อยโรงเรียนละ 1 ครั้งต่อภาคเรียน

2.6.4 เร่งรัดการพัฒนาครูอัตราจ้าง และพนักงานราชการในสถานศึกษา ที่ได้รับการบรรจุและแต่งตั้งใหม่ผู้ที่ไม่ตรงตามวุฒิการศึกษาให้มีศักยภาพในการปฏิบัติงานโดยจัดสรรงบประมาณลักษณะคูปองพัฒนาครูเพื่อให้สามารถพัฒนาตนเองตามความสนใจในหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

2.6.5 เร่งรัดแก้ปัญหาการขาดแคลนครูวิชาเฉพาะในช่วงชั้นที่ 4 ได้แก่ เคมี ชีววิทยา ฟิสิกส์ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาต่างประเทศ และครูวิชาชีพในระดับอาชีวศึกษา

2.6.6 พัฒนาครู บุคลากรทางการศึกษา และผู้บริหารทุกระดับ ให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา

2.6.7 เร่งรัด และแก้ปัญหาให้ผู้สอนและผู้บริหารสถานศึกษามีคุณวุฒิวิชาชีพ

2.6.8 ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยในการผลิตครูสหกิจศึกษา และพัฒนาบุคลากร โดยการศึกษาต่อระดับสูงขึ้นควบคู่กับการปฏิบัติงานให้ได้รับคุณวุฒิสอดคล้องกับสายงานที่รับผิดชอบ

3. ยุทธศาสตร์ส่งเสริมศาสนศึกษา

ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาด้านศาสนศึกษาที่เท่าเทียม โดยเฉพาะด้าน พุทธศาสนาและอิสลามศึกษาดังนี้

3.1 ส่งเสริมการศึกษาอิสลามศึกษา

3.1.1 ให้สถานศึกษาและศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ได้รับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรอิสลามศึกษา พร้อมทั้งพัฒนาให้ผู้สอนได้มีโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

3.1.2 พัฒนาสถาบันศึกษาปอเนาะ และโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15 (2) ให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของปอเนาะและความต้องการของโต๊ะครู พร้อมทั้งพัฒนาทางกายภาพและพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะวิชาชีพและมีความรู้สายสามัญอย่างน้อยระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

3.1.3 ส่งเสริมการใช้นวัตกรรมการสอนอัลกุรอานที่หลากหลาย เช่น วิธีกรออาตี อิกเราะฮ์ หรือวิธีอื่น ๆ ในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาคีกา) สถาบันศึกษาปอเนาะและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

3.1.4 พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนอิสลามศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงระดับอุดมศึกษา ให้เป็นเอกภาพและไม่ซ้ำซ้อน

3.1.5 จัดตั้งศูนย์พัฒนาครูและบุคลากรอิสลามศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ เพื่อเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาบุคลากรด้านอิสลามศึกษาโดยให้สถาบันอุดมศึกษาที่เปิดสอนอิสลามศึกษาเป็นเครือข่ายในการพัฒนา

3.1.6 เร่งสร้างระบบการเทียบโอนนักเรียนที่จบการศึกษาระดับอิสลามศึกษาตอนปลายกับมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้สามารถเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาได้

3.1.7 จัดตั้งหน่วยงานพัฒนาอิสลามศึกษา ทั้งระดับเขตตรวจราชการและระดับเขตพื้นที่การศึกษา โดยมีการบริหารงานในรูปแบบของคณะกรรมการที่มีความรู้ทางศาสนาอิสลามจากทุกภาคส่วน ทำหน้าที่เสนอแนะนโยบาย พัฒนาหลักสูตรวิจัย พัฒนาบุคลากร พัฒนาสื่อนวัตกรรม และจัดทำระบบสารสนเทศทางอิสลามศึกษา ตลอดจนนิเทศติดตาม และประเมินผลด้านอิสลามศึกษา

3.1.8 พัฒนาบุคลากรอิสลามศึกษาในสถานศึกษาของรัฐ ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาคีกา) และโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ทุกประเภท เข้าสู่ระบบการออกใบประกอบวิชาชีพผู้สอนอิสลามศึกษา

3.1.9 ปรับการอุดหนุนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ทั้งการอุดหนุนงบประมาณครู และสื่ออุปกรณ์การศึกษา พร้อมทั้งสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือครูสอนอิสลามศึกษาและครูสอนสายสามัญกลุ่มสาระขาดแคลน ระหว่างสถานศึกษาของรัฐกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาสายสามัญและศาสนา

3.1.10 จัดระบบเทียบโอนและการสอบเทียบความรู้อิสลามศึกษาทุกระดับ

3.2 ส่งเสริมการศึกษาพุทธศาสนาและศาสนาอื่น

3.2.1 สนับสนุนการเรียนพุทธศาสนาและศาสนาอื่นเป็นกรณีพิเศษสำหรับนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธหรือศาสนาอื่นในสถานศึกษาของรัฐและเอกชน

3.2.2 สนับสนุนการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณรและนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ สำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลีและศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

3.2.3 สนับสนุนการจัดการศึกษาของสงฆ์ในระดับอุดมศึกษาให้มีความเข้มแข็ง สามารถผลิตบัณฑิตทางพระพุทธศาสนาในท้องถิ่นและพื้นที่ใกล้เคียงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.2.4 พัฒนาบุคลากรครู ครูพระ พระธรรมทูตและบุคลากรศาสนาอื่นให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ศาสนาศึกษา รวมทั้งมีความสามารถในการใช้ภาษาถิ่นและภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสารตามความเหมาะสม

3.2.5 ปรับปรุงระเบียบ หลักเกณฑ์ในการจัดและการอุดหนุนงบประมาณสำหรับสถานศึกษาของพระพุทธศาสนาทุกรูปแบบให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่

4. ยุทธศาสตร์เสริมสร้างโอกาสการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างโอกาสในการได้รับการศึกษา ตั้งแต่การศึกษาปฐมวัย จนถึงระดับอุดมศึกษา ทั้งเด็กทั่วไปเด็กยากจน เด็กด้อยโอกาสและเด็กพิการ ทั้งการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการ และเสริมสร้างศักยภาพที่มีความโดดเด่นในพื้นที่ ดังนี้

4.1 กระจายโอกาสสู่ทุกกลุ่มเป้าหมาย

4.1.1 ขยายการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยให้มากขึ้นด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มัสยิด และชุมชน เพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าเรียนระดับประถมศึกษา โดยความร่วมมือทั้งภาครัฐ เอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4.1.2 จัดตั้งและพัฒนาสถานศึกษารองรับเด็กยากจนเด็กด้อยโอกาสและเด็กพิการ โดยการขยายโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ศูนย์การศึกษาพิเศษและโรงเรียนการศึกษาพิเศษเฉพาะทาง พร้อมจัดตั้งเครือข่ายเด็กด้อยโอกาสในชุมชน โดยเชื่อมโยงข้อมูลเด็กด้อยโอกาสกับองค์กรทุกภาคส่วน

4.1.3 ปรับโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดนครราชสีมาและโรงเรียนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ จังหวัดยะลา ให้เป็นโรงเรียนวิทยาศาสตร์ และพัฒนาสถานศึกษาของรัฐให้มีความเป็นเลิศด้านต่าง ๆ ตามสภาพความพร้อม

4.1.4 ยกกระดับการศึกษาให้กับประชากรวัยแรงงานให้มีพื้นฐานความรู้ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและการพัฒนาทักษะวิชาชีพ

4.1.5 จัดระบบการบริการการเรียนรู้ทั้งสายสามัญและสายอาชีพเพื่อบริการแก่ประชาชนที่ขาดโอกาสในพื้นที่ห่างไกล เช่นการจัดหน่วยความรู้เคลื่อนที่สู่ชุมชน ช่างชุมชน การฝึกอบรบอาชีพระยะสั้น เป็นต้น

4.1.6 สร้างโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เอื้อต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน เช่น เทียบโอนความรู้และประสบการณ์เทียบระดับการศึกษา

4.1.7 เร่งรัดแก้ปัญหาเด็กขาดโอกาสการศึกษาในระบบเนื่องจากปัญหาครอบครัว การออกกลางคัน หรือเด็กที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในรูปแบบต่าง ๆ ด้วยการจัดการศึกษาในรูปแบบที่เหมาะสม

4.1.8 สนับสนุนเงินอุดหนุนค่าใช้จ่ายรายหัวให้ผู้เรียน ที่ไม่จบการศึกษาภาคบังคับในสถาบันศึกษาปอเนาะที่เข้าเรียนตามหลักสูตรบูรณาการการศึกษานอกโรงเรียน

4.2 เสริมสร้างโอกาสการศึกษาระดับอุดมศึกษา

4.2.1 กำหนดมาตรการจูงใจให้นักเรียนต่างวัฒนธรรมได้เข้าศึกษาต่อสถาบันอุดมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทั้งส่งเสริมให้นักเรียนในพื้นที่เข้าศึกษาต่อสถาบันอุดมศึกษาภูมิภาคอื่นทั้งในและต่างประเทศ

4.2.2 พัฒนามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ มีความหลากหลายในสาขาวิชาที่จำเป็นต่อการพัฒนาพื้นที่และมีอิสระในการบริหารงานยิ่งขึ้น และในอนาคตเมื่อมีความพร้อมก็อาจพิจารณาขยับฐานะเป็นมหาวิทยาลัยเอกเทศต่อไป นอกจากนี้ให้มีมาตรการส่งเสริมสถาบันอุดมศึกษาอื่นในพื้นที่ให้มีความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานในการขยายคณะวิชาหรือสาขาวิชา เพื่อรองรับนักเรียน นักศึกษาที่เพิ่มขึ้นด้วย

4.2.3 ให้สถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ขยายสาขาอิสลามศึกษาและสาขาอื่นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต การประกอบอาชีพและการพัฒนาพื้นที่ พร้อมทั้งให้มีการส่งคณาจารย์ศึกษาต่อสาขาเฉพาะการแลกเปลี่ยนบุคลากรและนักศึกษา รวมถึงการใช้ทรัพยากรร่วมกันของมหาวิทยาลัย ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ให้เป็นเครือข่ายซึ่งกันและกัน

4.2.4 ส่งเสริมและสนับสนุนให้วิทยาลัยชุมชน จัดการศึกษาที่ตอบสนองและสอดคล้องกับระบบการศึกษา การประกอบอาชีพและวิถีชีวิต และให้มหาวิทยาลัยในพื้นที่จัดระบบให้ผู้สำเร็จการศึกษาระดับอนุปริญญาจากวิทยาลัยชุมชนสามารถศึกษาต่อในระดับปริญญา

4.2.5 สนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ ปรับบทบาทเป็นสถาบันเฉพาะทาง เพื่อรองรับนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษและเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในการเชื่อมโยงการพัฒนาศักยภาพพิเศษของพื้นที่ รวมทั้งการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ ในการประสาน ส่งเสริม การจัดและพัฒนาคุณภาพการอุดมศึกษา

4.2.6 พัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเชื่อมโยงระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและสถาบันการศึกษาในพื้นที่ให้สามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพเอกสาร

4.3 ส่งเสริมการศึกษานักเรียนกลุ่มพิเศษ

4.3.1 สนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส และนักเรียน นักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ให้สามารถศึกษาต่อตามศักยภาพของตนเอง

4.3.2 จัดทุนการศึกษาแก่เด็กที่มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาสูงให้เรียนอย่างน้อยจบปริญญาตรี

4.3.3 สนับสนุนเงินอุดหนุนปัจจัยพื้นฐานแก่นักเรียนในโรงเรียนมัธยมประจำตำบล

4.3.4 จัดโควตาและทุนการศึกษาให้นักเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐานได้เข้าศึกษาในสถานศึกษาที่มีชื่อเสียงทั้งสายสามัญและสายอาชีพ ทั้งในและนอกพื้นที่

4.3.5 จัดโควตาและทุนการศึกษาให้นักเรียนที่มีภูมิภูลำเนาอยู่ในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาทั้งในและนอกพื้นที่ในสาขาที่ต้องการ

5. ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการศึกษาเพื่ออาชีพและการมีงานทำ

จะเร่งสร้างโอกาสทางการศึกษาวิชาชีพ ส่งเสริมค่านิยมด้านอาชีพตลอดจนสร้างความเป็นเลิศทางวิชาชีพ โดยใช้จุดแข็งด้านศาสนาและกายภาพในภูมิภาคตอบสนองความต้องการของผู้เรียนตลาดแรงงาน ทั้งในพื้นที่ นอกพื้นที่ และในประเทศโลกมุสลิม ดังนี้

5.1 พัฒนาอาชีพกลุ่มเป้าหมายพิเศษ

5.1.1 ให้สถานศึกษาด้านอาชีวศึกษา จัดการเรียนการสอนระดับปวช. และ ปวส. ให้แก่นักเรียนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ที่จบการศึกษาช่วงชั้นที่ 3 หรือ 4 หรือเทียบเท่า และกำลังเรียนระดับอิสลามศึกษาตอนปลาย โดยจัดแบบคู่ขนานเรียนวิชาชีพควบคู่ไปพร้อมกับการเรียนปกติในสถานศึกษา ส่วนวิชาสามัญจากการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือหลักสูตรการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยให้ใช้วิธีเทียบโอน

5.1.2 พัฒนาทักษะอาชีพให้กับผู้เรียนในสถาบันศึกษาปอเนาะและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามตามมาตรา 15 (2) ให้เกิดทักษะวิชาชีพ และสามารถประกอบอาชีพพื้นฐานในชุมชนตลาดแรงงานทั้งในพื้นที่และประเทศโลกมุสลิมได้

5.1.3 พัฒนาทักษะอาชีพให้เยาวชนและสตรีในพื้นที่เป้าหมายเฉพาะตามข้อเสนอแนะของหน่วยงานความมั่นคง

5.2 เสริมสร้างโอกาสการศึกษาด้านอาชีพ

5.2.1 ประสานความร่วมมือกับกระทรวงแรงงาน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการผลิตและพัฒนากำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการแรงงานในระดับจังหวัดระดับคลัสเตอร์และระดับชาติ โดยคณะกรรมการบริหารความร่วมมือและผลิตกำลังคนอาชีวศึกษาระดับจังหวัด

5.2.2 ปลุกฝังค่านิยมด้านอาชีพ แก่นักเรียนทุกระดับช่วงชั้นการศึกษา พร้อมทั้งสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนศึกษาต่อในสาขาวิชาที่ขาดแคลน โดยให้มีทุนการศึกษามีรายได้ระหว่างเรียนและสามารถพัฒนาให้เป็นผู้ประกอบการได้

5.2.3 การจัดการเรียนการสอนให้มีความยืดหยุ่นที่สอดคล้องกับบริบทของภูมิภาค และได้คุณภาพมาตรฐานการอาชีวศึกษา

5.2.4 ส่งเสริมสถานศึกษาทุกประเภทของรัฐและเอกชนที่มีความพร้อมเปิดการเรียนการสอนสายวิชาชีพให้แก่นักเรียนและเยาวชน โดยความร่วมมือกับสถานศึกษาอื่นที่จัดการศึกษาด้านอาชีพ

5.2.5 จัดตั้งสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในเขตอำเภอเวียง
จังหวัดนราธิวาส เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน

5.2.6 ยกย่องสถานศึกษาวิชาชีพให้เป็นสถาบันเฉพาะทางด้านวิชาชีพ ที่สอดคล้องกับ
อาชีพและทรัพยากรในพื้นที่

5.3 พัฒนาทักษะด้านอาชีพ

5.3.1 ส่งเสริมการศึกษาเพื่อสร้างอาชีพในครัวเรือนให้กับประชาชนในท้องถิ่นให้
สามารถเป็นผู้ประกอบการรายย่อยในพื้นที่ให้สอดคล้องกับความต้องการและผลิตภัณฑ์ชุมชนใน
ท้องถิ่น

5.3.2 ยกย่องทักษะฝีมือแรงงาน สำหรับผู้ที่มีพื้นฐานด้านภาษาต่างประเทศ และ
วัฒนธรรมตามวิถีอิสลามที่เข้มแข็ง เพื่อประกอบอาชีพในประเทศโลกมุสลิม

5.4 ส่งเสริมความร่วมมือกับสถานประกอบการ

5.4.1 ให้สถานการศึกษาที่สอนด้านอาชีพร่วมมือ กับสถานประกอบการปรับ และ
พัฒนาหลักสูตรวิชาชีพ ฝึกทักษะอาชีพให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตค่านิยม ความต้องการของตลาดแรงงาน
และการพัฒนาตามพลวัตของโลก

5.4.2 ประสานความร่วมมือกับสถานประกอบการ และคณะกรรมการอิสลามประจำ
จังหวัดในการจัดการศึกษาเกี่ยวกับการผลิตวัตถุดิบสำหรับประกอบอาหารฮาลาล ให้กับนักเรียน
นักศึกษา และประชาชนในพื้นที่

6. ยุทธศาสตร์ พัฒนาการบริหารจัดการศึกษา

จะให้ความสำคัญกับการสร้างความพร้อม และกลไกในการส่งเสริมและประสานงานการ
บริหารจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ การดูแลครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้ได้รับสิทธิ
ประโยชน์พิเศษ เพื่อเป็นการสร้างขวัญ กำลังใจ รวมทั้งการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และผู้
มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่นดังนี้

6.1 เสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารจัดการ

6.1.1 เสริมสร้างกลไกของศูนย์ประสานงานและบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ใน
ลักษณะที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ให้สามารถประสานการดำเนินงานในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์
การพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศและระบบการติดต่อสื่อสาร การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษา การ
ติดตามประเมินผล และการรายงานผลการพัฒนาการศึกษาให้ครอบคลุมเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ
จังหวัดชายแดนภาคใต้และให้มีคณะกรรมการที่ประกอบด้วยผู้แทนจากทุกภาคส่วน ทำหน้าที่ให้
ข้อเสนอแนะและกำหนดแนวทางการพัฒนาการศึกษาที่เหมาะสม

6.1.2 จัดให้มีการประชาสัมพันธ์ทางการศึกษาเชิงรุกให้ถึงกลุ่มเป้าหมายในชุมชน โดยใช้เครือข่ายประชาสัมพันธ์ ได้แก่หอกระจายเสียงชุมชนมัธยม วิทยุชุมชน ฯลฯ ให้สามารถแจ้งข้อมูลข่าวสารทางการศึกษาทุกรูปแบบ

6.1.3 กำหนดอัตรากำลังรับผิดชอบงานการศึกษาเอกชนของเขตพื้นที่การศึกษา และงานการศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย ของหน่วยงานการศึกษานอกโรงเรียนในระดับจังหวัด ระดับอำเภอและระดับตำบล ให้สอดคล้องกับปริมาณและคุณภาพของงาน

6.1.4 ยกกระดับศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้เป็นหน่วยประสานทางการศึกษาและอาชีพ ในระดับตำบล ในรูปแบบของการบูรณาการทุกหน่วยงาน โดยให้ครูการศึกษานอกโรงเรียน เป็นผู้ประสานงานการศึกษาในฐานะผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการระดับตำบลในการประสานกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในและนอกกระทรวง

6.1.5 จัดทำพันธสัญญาความร่วมมือกับประเทศในอาเซียนเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการจัดการศึกษา การวางแผนการศึกษาการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาครู การประเมินผล การศึกษาตลอดชีวิต การส่งเสริมด้านภาษาและการพัฒนาเทคโนโลยีโดยความร่วมมือในลักษณะทวิภาคีเพื่อสร้างโอกาสให้นักเรียนนักศึกษา ครู คณาจารย์และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ได้เพิ่มศักยภาพและสู่ความเป็นสากลมากขึ้น

6.1.6 ส่งเสริมสิทธิพิเศษเพื่อเสริมสร้างความพร้อมการบริหารจัดการแก่หน่วยงาน และสถานศึกษา เช่น การคงอัตราตำแหน่งของข้าราชการ ข้าราชการครู และลูกจ้างประจำ การยกเว้นภาษี โรงเรียนแก่สถานศึกษาเอกชน ฯลฯ

6.2 เสริมสร้างขวัญและกำลังใจ

6.2.1 ส่งเสริมความก้าวหน้าทางอาชีพของครู และบุคลากรทางการศึกษาทุกระดับ ทุกประเภทเป็นกรณีพิเศษ โดยใช้เกณฑ์เวลาที่ปฏิบัติงานในพื้นที่และพิจารณาจากลักษณะของความเสี่ยงภัยประกอบการพิจารณาเลื่อนตำแหน่งเลื่อนวิทยฐานะและค่าตอบแทนพิเศษ

6.2.2 เสริมสร้างแรงจูงใจให้ครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เหรียญชายแดน การพิจารณาความดีความชอบกรณีพิเศษ การคัดเลือกเข้าหลักสูตรอบรมกรณีพิเศษ สิทธิค่าเช่าบ้าน และการประกันชีวิตเป็นกรณีพิเศษ

6.2.3 เชี่ยวชาญครูและบุคลากรทางการศึกษา ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นกรณีพิเศษตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด

6.2.4 สร้างขวัญกำลังใจด้วยการพัฒนาบุคลากรอัตราจ้างทุกประเภท ของหน่วยงานและสถานศึกษา ให้มีความมั่นคงทางราชการ โดยการจัดเข้าสู่ตำแหน่งพนักงานราชการ และ/หรือ ข้าราชการครู เมื่อมีคุณสมบัติตามมาตรฐานตำแหน่งที่กำหนด

6.2.5 อุดหนุนค่าตอบแทนครู โรงเรียนเอกชนทุกประเภท ทั้งครูสอนวิชาสามัญและครูสอนศาสนา

6.2.6 จัดสวัสดิการและสวัสดิภาพที่เหมาะสมแก่ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ปฏิบัติงานในพื้นที่เสี่ยงภัยสูง

6.3 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรศาสนา

6.3.1 กำหนดสัดส่วนของผู้แทนองค์กรภาคประชาชน และองค์กรศาสนา ร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการขององค์กรต่างๆ ในการให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการปฏิบัติงานแก่องค์กรคณะบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ได้แก่คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา คณะกรรมการนิเทศและติดตามประเมินผลการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาหรือองค์กรคณะบุคคลอื่นในลักษณะเดียวกัน

6.3.2 สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ การพัฒนาการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการศึกษาทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น องค์กรศาสนา สมาคมและมูลนิธิต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความตระหนักให้ความร่วมมือ รวมทั้งการระดมสรรพกำลังในการจัดการศึกษา

(สำนักพัฒนาการศึกษาเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้,2552)

ทั้งนี้กระทรวงศึกษาธิการมีความมุ่งหวังและเจตนารมณ์อย่างแน่วแน่ที่จะนำยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้สู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การศึกษาเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการนำสังคมสู่ความสมานฉันท์และสันติสุขต่อไป

จากสภาพและปัญหาด้านการศึกษาของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่ามีปัญหาในหลายๆ ด้าน ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่ที่พบในการจัดการศึกษาก็เนื่องมาจาก ความแตกต่างทางด้านศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิม ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ซึ่งมีความแตกต่างจากประชากรส่วนใหญ่ในภูมิภาคอื่นของประเทศ และในปัจจุบันปัญหาอีกด้านหนึ่งที่ส่งผล กระทบต่อการจัดการศึกษาโดยตรงนั่นก็คือ เหตุการณ์ความไม่สงบที่กำลังทวีความรุนแรงขึ้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้ย่อมส่งผลต่อประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะวิชาศิลปะศึกษาซึ่งเป็นวิชาสามัญที่มีลักษณะกิจกรรมการเรียนการสอน ที่เน้นส่งเสริมให้ผู้เรียนแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการ ซึ่งเป็นวิชาพื้นฐานที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้วิชาอื่นๆ นอกจากนี้ปัญหาที่สำคัญเกี่ยวกับการเรียนการสอนศิลปะศึกษาตามโรงเรียนต่างๆ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอยู่หลายประการเช่น ขาดแคลนงบประมาณ และอุปกรณ์ที่ใช้เป็นสื่อในการเรียนการสอน การขาดสถานที่เรียนวิชาศิลปะ โดยเฉพาะ รวมทั้งการขาดแคลนครูศิลปะ ที่มีความรู้ความสามารถที่จะเข้าใจถึงจิตใจของเด็ก มองเห็นคุณค่าและความสำคัญของเนื้อหาวิชาศิลปะจากปัญหาดังกล่าวจึงส่งผลกระทบต่อผลของการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาไม่ได้รับการ

สนับสนุนอย่างเท่าที่ควร และผลกระทบที่ตามมาคือ ข้อจำกัดในการส่งเสริมให้เด็กได้แสดงออกอย่างอิสระ และมีพัฒนาการในด้านต่างๆ ตามวุฒิภาวะที่ควรจะได้รับจากการจัดการศึกษา

จากการศึกษาเอกสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพ ประวัติความเป็นมา และ เหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้พบว่าเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นนั้น ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบทางด้านวิถีชีวิต สภาพจิตใจ สังคม การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และ ระบบการศึกษา ซึ่งการที่สังคมจะสงบสุขได้นั้นองค์ประกอบในด้านต่างๆ จำเป็นจะต้องมีความสอดคล้องและเกื้อหนุนซึ่งกัน หากในสังคมนั้นๆมีเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่สร้างความไม่สงบเกิดขึ้น เหตุการณ์เหล่านั้นย่อมส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในที่นี้ผู้วิจัยให้ความสำคัญที่จะศึกษาถึงผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอน เพราะระบบการศึกษา เป็นระบบที่มุ่งเน้นให้ประชากรของประเทศได้รับการพัฒนาในด้านต่างๆ ตามวุฒิภาวะ ซึ่งได้ระบุไว้ใน วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ในการให้การศึกษาแก่เยาวชนนั้น ก็เพื่อเป็นการเตรียมคนให้มีประสิทธิภาพในการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุขและการศึกษานั้นย่อมเป็น พื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น หากการจัดการเรียนการสอนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้น สิ่งที่ตามมาคือ ประสิทธิภาพในการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะได้รับก็ลดน้อยลง เมื่อระบบการศึกษาได้รับผลกระทบ การพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ก็จะต้องได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ทวี แทนหนู (2522) ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาการสอนชั้นเด็กเล็กในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ในด้านสภาพแวดล้อมทางภาษา ศาสนาและวัฒนธรรม หลักสูตร สื่อการเรียน การวัดและการประเมินผล และเพื่อเปรียบเทียบปัญหาการสอนชั้นเด็กเล็กทั้ง 6 ด้าน ตามสภาพที่เป็นจริงและตามความคิดเห็นของครูใหญ่และครูที่สอน รวมทั้งเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูใหญ่และครูที่สอน เกี่ยวกับปัญหาการสอนชั้นเด็กเล็กทั้ง 6 ด้าน ผลการวิจัยพบว่าครูผู้สอนมีปัญหาการสอนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนี้

1. ปัญหาด้านภาษา พบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับการที่ผู้เรียนไม่เข้าใจในภาษาไทย
2. ปัญหาด้านศาสนาและวัฒนธรรม พบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับทัศนคติ ความเชื่อของผู้เรียนที่มีผลกับการเรียนการสอน
3. ปัญหาด้านครูผู้สอน พบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับคุณสมบัติและการเตรียมการสอนของครู
4. ปัญหาด้านหลักสูตร พบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับความไม่สอดคล้องของหลักสูตรกับสภาพท้องถิ่น
5. ปัญหาด้านสื่อการสอน พบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับความรู้ในการผลิตและใช้สื่อการสอน
6. ปัญหาด้านการวัดและประเมินผล พบว่า มีปัญหาในเรื่องการขาดระเบียบและวิธีการวัดผลที่เป็นมาตรฐาน

ไพศาล ไชยราบ (2534) ได้ศึกษาระดับความไม่สอดคล้องระหว่างกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา กับพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของนักเรียน ที่นับถือศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัย พบว่าการจัดนิทรรศการ หรือการศึกษาภาพในหนังสือเรียนที่มีพระพุทธรูป หรือภาพเด็กกำลังไหว้พระ จากความคิดเห็นของครู พบว่า มีความไม่สอดคล้องในระดับความไม่สอดคล้องในระดับสูง กล่าวคือ ครูพบว่าเด็กมีความรู้สึกรู้สึกขัดแย้งเกี่ยวกับศาสนาและผู้ปกครองจะมองในแง่ลบคือ ผู้ปกครองคิดว่า ในการจัดการเรียนการสอนมุ่งเน้นที่จะสอนวัฒนธรรมที่ไม่ใช่ของตนเองให้แก่บุตรหลาน และการให้นักเรียนปั้นรูปคนในวิชาศิลปะศึกษา ผลการวิเคราะห์พบว่า มีความไม่สอดคล้องอยู่ในระดับสูง คือ การปั้นรูปคนถือว่า ต้องห้ามตามหลักศาสนาโดยให้เหตุผลว่า หลักการของศาสนาอิสลามมีการปฏิเสธที่จะเคารพรูปปั้น และการฝึกงานประดิษฐ์จากใบทองแดงโดยให้นักเรียนทำการประดิษฐ์กระทงเจิม บายศรี เป็นต้น จากการวิจัยพบว่า มีความไม่สอดคล้องอยู่ในระดับสูง คือ เป็นการปฏิบัติลักษณะที่ถือว่าเป็นการสนับสนุนการเคารพบูชาสิ่งอื่นที่ไม่ใช่พระผู้เป็นเจ้า

วรศุภา ขวัญสุวรรณ (2539) ได้ทำการศึกษาสภาพปัญหาและการสอนศิลปศึกษา ของครูศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการสอนศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาของครูศิลปศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้ใน 7 ด้าน ได้แก่ ด้านครูผู้สอน ด้านนักเรียน ด้านหลักสูตร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการเรียนการสอน ด้านการผลิตและการใช้สื่อการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้ สังกัดสำนักงานการศึกษาแห่งชาติ ที่มีนักเรียนนับถือศาสนาอิสลามเกินร้อยละ 80 จำนวน 159 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามชนิดเลือกตอบ แบบประเมินค่า และคำถามปลายเปิด นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยหาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) จากการวิจัยพบว่า สภาพของงานปฏิบัติงานของครูศิลปศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในทุกด้านที่ศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านนักเรียน และด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ($\bar{X} = 3.39$) และปัญหาของครูผู้สอนศิลปศึกษาระดับประถมศึกษา ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ทุกด้าน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ด้านการเตรียมการสอน ($\bar{X} = 3.35$) เมื่อพิจารณาในส่วนของสภาพการสอน ที่มีคะแนนสูงสุดในด้านนักเรียนในข้อที่ว่า นักเรียนไม่สามารถปฏิบัติกิจกรรมศิลปศึกษาบางอย่างได้ เนื่องจากไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.86$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดอยู่ในด้านหลักสูตร ในข้อที่เกี่ยวกับความไม่สอดคล้องของหลักสูตรศิลปศึกษากับท้องถิ่นในด้านศาสนา ($\bar{X} = 1.95$) ในส่วนของปัญหาการสอน ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดในด้านนักเรียน ในข้อที่เกี่ยวกับความสามารถของนักเรียนในการปฏิบัติกิจกรรมศิลปศึกษา ($\bar{X} = 3.97$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดอยู่ในด้านหลักสูตร ข้อที่เกี่ยวกับความเข้าใจหลักสูตรศิลปศึกษาของครูผู้สอน ($\bar{X} = 2.01$)

ชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์ (2543) ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียนไทยมุสลิม อายุ 7 ถึง 9 ปี ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จังหวัดชายแดนภาคใต้ ” โดยมีกลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนมุสลิมอายุ 7 ถึง 9 ปีที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ถึง 4 ในโรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชน จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปีการศึกษา 2543 จำนวน 315 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถาม แบบทดสอบการวาดภาพระบายสี แบบประเมินค่า สร้างขึ้นจากหลักเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนไทยมุสลิมสามารถวาดภาพระบายสีได้ตามทฤษฎีของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ ในขั้นที่ 3 คือ ขั้นวาดภาพได้คล้ายของจริง ทั้งในด้านการวาดภาพคนที่นักเรียนไทยมุสลิมวาดภาพเฉพาะด้านหน้ามากที่สุด ในด้านการใช้พื้นที่ว่าง มีลักษณะที่แสดงออกมากที่สุด คือ วาดภาพมีลักษณะแบนราบแบบ 2 มิติ ใน

ด้านการใช้สี ลักษณะที่แสดงออกมากที่สุด คือ ระบายสีโดยอิสระ และในด้านการออกแบบมีลักษณะแสดงออกมากที่สุด คือ วาดภาพแสดงออกโดยอิสระเป็นตัวของตัวเอง

สมชาย นันทเสน (2542) ได้ทำการศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ในชุมชนชาวเขา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 8 ในด้านต่างๆ คือ ด้านนโยบายการจัดการเรียนการสอน ด้านการนำหลักสูตรไปใช้ ด้านสภาพครูและนักเรียน ด้านสภาพทั่วไปของโรงเรียน และด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยมีกลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นผู้บริหารสถานศึกษา และครู จำนวน 427 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสำรวจ และแบบสังเกต ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านนโยบายการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนรับนโยบายมาจากสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ โดยมีนโยบายมุ่งเปิดโอกาสให้เด็กชาวเขาในวัยเรียนทุกคนเข้ารับการศึกษารอบด้าน ปัญหาที่พบ คือ ขาดงบประมาณ

2. ด้านการนำหลักสูตรไปใช้ ผู้บริหารจัดครูสอนโดยคำนึงถึงประสบการณ์การสอนให้ครูในโรงเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีของชาวเขา ครูปรับเนื้อหาโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและสังคมของชาวเขา และนำเนื้อหาหลายๆกลุ่มวิชามารวมการกัน ครูปรับเวลาเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพนักเรียน และเพิ่มเวลาเรียนในเนื้อหาที่จำเป็น ครูไม่ได้ใช้ภาษาชาวเขากับนักเรียน เพราะไม่ต้องการให้นักเรียนพูดภาษาชาวเขาในชั้นเรียน โดยวิธีการสอนให้นักเรียนที่ไม่เข้าใจภาษาไทย โดยให้เพื่อนช่วยอธิบาย และใช้วิธีการสาธิต ปัญหาที่พบในการนำหลักสูตรไปใช้ คือ ขาดงบประมาณในการจัดหาวัสดุตามหลักสูตรเวลาที่ปรับยังไม่สอดคล้องกับสภาพนักเรียน การเรียนรู้ของนักเรียนชาวเขาช้าเพราะใช้ภาษาชาวเขามากกว่าภาษาไทย

3. ด้านสภาพครูและนักเรียน ครูต้องรู้เรื่องขนบธรรมเนียม ประเพณีของชาวเขา ปัญหาที่พบคือ ครูมีจำนวนไม่เพียงพอทำให้มีหน้าที่รับผิดชอบมากเกินไป และนักเรียนขาดการเอาใจใส่จากผู้ปกครอง

4. ด้านสภาพทั่วไปของโรงเรียน โรงเรียนตั้งอยู่บนพื้นที่ลาดเอียง มีอาคารเรียนที่ห้องเรียนไม่เพียงพอ ปัญหาที่พบ คือ ขาดแคลนน้ำดื่ม น้ำใช้ในช่วงฤดูร้อน

5. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ผู้บริหารกำหนดวันให้นักเรียนแต่งกายชุดประจำเผ่ามาเรียนชุมชนให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนเมื่อทางโรงเรียนขอความช่วยเหลือ ปัญหาที่พบคือ การสื่อสาร เพราะชาวเขาส่วนใหญ่ไม่เข้าใจภาษาไทย

กิตติ รัตนฉายา (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่องปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำการศึกษาโดยตั้งโจทย์การศึกษาไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิม ทั้งที่เป็นข้าราชการและประชาชน ซึ่งปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมนี้มีผลต่อความมั่นคงของชาติโดยมีข้อค้นพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมมีสถานภาพเป็นลบเพราะความไม่เข้าใจ และเกิดความหวาดระแวง ซึ่งกันและกัน ซึ่งปัญหาที่ตามมาก็คือ ปัญหาทางด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยา และความไม่สงบ ความพยายามแก้ไขปัญหของรัฐบาลยังขาดความเข้าใจและความต่อเนื่อง

รุ่ง แก้วแดง (2534) ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาการศึกษาการส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรมกับความมั่นคงของจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่ามีปัญหาการจัดการศึกษาดังนี้

1. การศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลามนั้นให้ความสำคัญให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนด้านศาสนา มากกว่าการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ รูปแบบของการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงมีความแตกต่างไปจากบริเวณภูมิภาคอื่นในประเทศ

2. ศาสนาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประชากรส่วนใหญ่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นศาสนาที่กำหนดวิถีการดำเนินชีวิตของมุสลิมไว้ค่อนข้างชัดเจน ศาสนาอิสลามจึงเป็นศาสนาที่มีความเคร่งครัด มีระเบียบและวิธีการปฏิบัติที่กำหนดไว้ชัดเจน หากมุสลิมได้รับการศึกษาที่ถูกต้อง ก็จะเป็นสมาชิกและพลเมืองที่ดีของประเทศไทย

3. วัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะหลายเรื่องเป็นวัฒนธรรมของศาสนาอิสลามที่มีส่วนในการกำหนดวิถีชีวิตของประชากรในบริเวณนี้

4. ความมั่นคงของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัญหาด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมนำไปสู่การขัดแย้ง ซึ่งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถึงแม้ว่ากระบวนการโจรก่อการร้ายจะมีจำนวนไม่มากนัก แต่มีความสามารถที่ผสมกลมกลืนกับชาวไทยมุสลิมได้เป็นอย่างดี และนอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากมวลชนอีกจำนวนหนึ่งด้วย จึงทำให้กระบวนการก่อการร้ายสามารถเคลื่อนไหวอยู่ในพื้นที่ได้ตลอดเวลา

บรรจง ฟารูงสา และคณะ(2550) ทำการวิจัยเรื่อง ประมวลองค์ความรู้ ในพหุวัฒนธรรมศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นการศึกษาองค์ความรู้พหุวัฒนธรรมในบริบทที่เกี่ยวข้องกับพื้นฐานการศึกษาท้องถิ่นของจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่ พ.ศ.2500 จนถึง พ.ศ. 2550 เพื่อขยายขอบเขตการศึกษาเข้าใจสภาพความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมท้องถิ่นในชายแดนภาคใต้ ผลของการศึกษาเพื่อการประมวลความรู้จากการวิจัย และนำเสนอแนวทางการพัฒนาการศึกษาในสังคมต่อไป ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือ ประเด็นแรกเป็นการศึกษาพัฒนาการสถานภาพขององค์ความรู้

พหุวัฒนธรรมศึกษาในชายแดนภาคใต้ภายใต้บริบทสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่น จากการวิจัยพบว่า การศึกษาของผู้คนในชายแดนภาคใต้ผูกพันกับวัฒนธรรมที่สืบทอดจากเชื้อชาติ อันเป็นส่วนหนึ่งของ ภูมิความรู้ของคนในท้องถิ่น ดังนั้นองค์ความรู้ในสังคมจึงบ่งบอกอัตลักษณ์วัฒนธรรมหลากหลาย ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ร่วมกัน และองค์ความรู้ดังกล่าวในสังคมมีการพัฒนาผ่านทางระบบ การศึกษาในสังคมสมัยใหม่ซึ่งรัฐและประชาชนควรมีบทบาทร่วมกันในกระบวนการพัฒนาองค์ความรู้ พหุวัฒนธรรมศึกษาท้องถิ่น

ประเด็นที่ 2 การศึกษาประมวลองค์ความรู้ท้องถิ่นชายแดนภาคใต้ เพื่อสร้างความหมายคำ นิยามของพหุวัฒนธรรมศึกษา พบว่าในสังคมพหุวัฒนธรรมควรให้ความสำคัญกับการศึกษาอย่างเสมอ ภาคของระบบการศึกษา อันจะทำให้องค์ความรู้จากท้องถิ่นมีความหลากหลาย และเป็นองค์ความรู้ที่ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคม และทำให้แนวคิดพหุวัฒนธรรมศึกษา มีส่วนในการ พัฒนาศักยภาพของท้องถิ่นท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ประเด็นที่ 3 การศึกษาองค์ความรู้พหุวัฒนธรรมศึกษา เพื่อการพัฒนาประเทศปัจจุบัน สามารถทำได้โดยการใช้องค์ความรู้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนผ่าน กระบวนการศึกษาโดยบทบาทของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เช่นการปฏิรูปการศึกษาด้านการพัฒนา หลักสูตร รูปแบบการศึกษาที่สามารถบูรณาการองค์ความรู้หลากหลายจากพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม อันจะทำให้การศึกษามีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนต่อไป

บัญญัติ ยงยวน และชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์ (2550) ทำการวิจัยเรื่อง การใช้กิจกรรมศิลปะเพื่อ ส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมในสังคมพหุวัฒนธรรม

ผลการวิจัยพบว่า ศิลปะศึกษา คือ วิชาหนึ่งที่สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างการ ยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความหลากหลายให้กับนักเรียน เนื่องจากกิจกรรมศิลปะจะ ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง(Self-Esteem) ซึ่งความภาคภูมิใจในตนเองหรือใน วัฒนธรรมของตนนี้จะเป็พื้นฐานสำคัญให้บุคคลนั้นยอมรับ (Respect) ในวัฒนธรรมของคนอื่นด้วย นอกจากนี้กิจกรรมศิลปะยังช่วยให้นักเรียนเกิดความเข้าใจความเกี่ยวข้องกัน(Connection) และความ แตกต่าง(Differences) ระหว่างตนเองกับบุคคลอื่น ทำให้นักเรียนเกิดความตระหนักรู้ถึงความ สลับซับซ้อน(Complexity)ของสังคมขณะเดียวกันกิจกรรมศิลปะจะมีประโยชน์ในการกระตุ้น ส่งเสริม ให้นักเรียนมีวิธีการมอง และวิถีคิดที่มีความหลากหลายโดยครูจะเป็นผู้นำการอภิปรายถึงความแตกต่าง ทางวัฒนธรรม และการอยู่ร่วมกันในโลกที่เต็มไปด้วยความหลากหลาย และนักเรียนจะเกิดความ ตระหนักรู้ถึงความหลากหลายในที่สุด

ชากี๋ พิทักษ์कुมพล (2549) ทำการวิจัยเพื่อศึกษาการอพยพย้ายถิ่นของประชากรอันเป็นผลจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นหลังจากการย้ายถิ่น โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า ความรุนแรงที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่เหตุการณ์การปล้นปืนกองพันพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 ส่งผลให้ประชาชนบางกลุ่มไม่สามารถดำรงชีวิต และประกอบอาชีพได้ ความกลัว ความหวาดระแวงและความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันเกิดขึ้นในหมู่ของประชาชนที่เคยอาศัยร่วมกันมาอย่างปกติสุข กลุ่มตัวอย่างประชากรบางท่านต้องสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักไป หรือ บางท่านต้องสูญเสียอาชีพไปเพราะเหตุการณ์ความรุนแรงด้วยเหตุนี้การอพยพย้ายถิ่นเพื่อแสวงหาสถานที่ที่สามารถตอบสนองความต้องการทางด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ตลอดจนการมีชีวิตปกติสุข จึงเป็นทางเลือกที่จำเป็นต้องเลือก ผลการวิจัยพบว่า สถานการณ์ความไม่สงบที่ยังเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเผยให้เห็นถึงแนวโน้มการย้ายถิ่นออกจากพื้นที่ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่เลือกที่จะตั้งถิ่นฐานในหาดใหญ่อย่างถาวร ในขณะที่บางท่านที่ต้องการย้ายถิ่นฐานกลับหากเหตุการณ์ความไม่สงบเบาบางลง เมื่อศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นหลังจากการย้ายถิ่น พบว่า การย้ายเข้ามาในหาดใหญ่ส่งผลกระทบต่อทั้งในแง่บวกและลบต่อการประกอบอาชีพ และการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้ย้ายถิ่น กล่าวคือ ผลกระทบด้านการประกอบอาชีพ การย้ายมาอาศัยในหาดใหญ่สำหรับผู้ย้ายถิ่นบางท่าน เป็นเหตุให้ต้องสูญเสียอาชีพเดิมที่มีผลตอบแทนสูง มาประกอบอาชีพที่มีผลตอบแทนน้อยลงแต่ต้องทำงานหนักขึ้น ในทางตรงกันข้ามสำหรับบางคน หาดใหญ่เป็นเมืองที่มีโอกาสในการประกอบอาชีพสูงกว่าท้องถิ่นเดิมของตนเอง ในด้านการดำเนินชีวิตประจำวัน ผู้ย้ายถิ่นบางท่านต้องปรับตัวให้เข้ากับความเร่งรีบของเมืองใหญ่ ตลอดจนถึงภาษาและประเพณีของท้องถิ่นใหม่อย่างเหมาะสมนอกจากนี้การย้ายถิ่นเข้ามาในหาดใหญ่ทำให้ผู้ย้ายถิ่นแต่ละท่านได้รับและสูญเสียโอกาสด้วยเช่นกัน กล่าวคือ การที่หาดใหญ่เป็นเมืองธุรกิจหลักในภาคใต้นั้น สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ โอกาสทางการศึกษาให้แก่ผู้ย้ายถิ่นและบุตร และที่สำคัญที่สุดโอกาสในเรื่องของการมีสุขภาพจิตที่ดีขึ้น ในขณะที่เดียวกันผู้ย้ายถิ่นทุกท่านกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่าการย้ายถิ่นทำให้การปฏิสัมพันธ์ในหมู่เครือญาติลดน้อยลงเช่นกัน

จิราภรณ์ มั่นเศรษฐวิทย์ (2546) ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการสอนเพื่อเสริมสร้างพหุปัญญาให้กับเด็กวัยอนุบาล ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามแนวคิดพหุวัฒนธรรม การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาพหุปัญญา 8 ด้าน ได้แก่ 1) ภาษา 2) เหตุผล และคณิตศาสตร์ 3) มิติสัมพันธ์ 4) ร่างกาย และการเคลื่อนไหว 5) คนตรี 6) การเข้าใจผู้อื่น 7) การเข้าใจตนเอง และ 8) การเข้าใจธรรมชาติ ให้กับเด็กวัยอนุบาล ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ตามแนวคิดพหุวัฒนธรรม กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ เด็กวัยอนุบาล ที่มีอายุระหว่าง 5- 6 ปี ที่เรียนร่วมกันเป็นลักษณะพหุวัฒนธรรม ระหว่างเด็กไทยนับถือศาสนาพุทธ และ เด็กไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม กำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 3 จำนวน 30 คน แบ่งออกเป็น กลุ่มทดลอง 15 คน และกลุ่ม

ควบคุม 15 คน ขั้นตอนในการพัฒนารูปแบบการสอน แบ่งออกเป็น 4 ตอน คือตอนที่ 1 การศึกษา ข้อมูลพื้นฐานและการพัฒนารูปแบบการสอน ตอนที่ 2 การตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการสอน โดยการทดลองใช้ ตอนที่ 3 การประเมินคุณภาพและการปรับปรุงรูปแบบการสอน ตอนที่ 4 การนำเสนอและการเผยแพร่รูปแบบการสอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) เครื่องมือวัด และประเมินปัญหา ปัญหา 2) แฟ้มปัญหา และสารนิทัศน์โครงการ 3) แบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการสอน

ผลการวิจัยพบว่า 1) หลังการทดลองใช้รูปแบบการสอน กลุ่มทดลองมีคะแนนปัญหา ทั้ง 8 ด้าน สูงกว่าก่อนการทดลองใช้รูปแบบการสอน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05) 3) ผลการวิเคราะห์โอกาสในการพัฒนาปัญหาจากการทดลองใช้รูปแบบการสอน พบว่า รูปแบบการสอน ี่เอื้อต่อการพัฒนาปัญหา ทั้ง 8 ด้าน ของเด็กวัยอนุบาล 4) ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการสอน มีระดับความเหมาะสมในด้านการจัดกระบวนการเรียนการสอน อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการนำไปใช้ และประยุกต์ใช้อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุดเช่นเดียวกัน รูปแบบการสอน ที่ปรับปรุงแล้วและนำเสนอประกอบด้วย ความสำคัญ แนวคิด ทฤษฎีพื้นฐาน พันธกิจ หลักการ วัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย สารสำคัญ การจัดกระบวนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล และ ข้อตกลงในการใช้รูปแบบการสอน

อมรวิชัย นาคทรพร และคณะ (2550) ได้ทำการศึกษาโครงการวิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดการการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับท้องถิ่นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ค้นพบว่าชุมชนต้องการการศึกษาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม ตามวิถีความเชื่อ วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของชุมชนในแต่ละพื้นที่ อาทิ การเรียนรู้อิสลามศึกษา พุทธศึกษาพหุวัฒนธรรม รวมถึงการเรียนรู้ที่ส่งเสริมโอกาสในชีวิตให้ผู้เรียน ทั้งด้านวิชาสามัญ ด้านวิชาชีพ และมีกิจกรรมการเรียนรู้และระบบดูแลผู้เรียนที่เท่าทันกับปัญหาเด็กในพื้นที่ ผลของความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับท้องถิ่นทำให้โครงการค้นพบองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 3 รูปแบบหลัก ได้แก่

1. การจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษา ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ 2 ระบบหรือการจัดหลักสูตรอิสลามศึกษาควบคู่หลักสูตรวิชาสามัญ การจัดหลักสูตรแบบบูรณาการเนื้อหาอิสลามศึกษากับวิชาสามัญ การจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาที่เชื่อมต่อกับโรงเรียนตาดีกาตามมัธยมต่างๆ การจัดการเรียนรู้พหุวัฒนธรรมและการจัดการเรียนรู้พหุภาษาเป็นต้น

2. การจัดการเรียนรู้ด้านอาชีพ ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ในวิชาปกติที่เน้นการฝึกทักษะอาชีพ พื้นฐานทั่วไป การฝึกเป็นผู้ประกอบการผ่านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ชมรมและกิจกรรมส่งเสริมทางเลือกต่างๆ รวมถึงการเรียนรู้อาชีพในลักษณะที่เชื่อมต่อไปสู่อาชีพชุมชนโดยครอบครัว สถานประกอบการ

ร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3. รูปแบบการจัดการเรียนรู้บนฐานระบบดูแลผู้เรียน ได้แก่ การจัดระบบ "บ้าน" ในโรงเรียน ให้นักเรียนต่างวัยดูแลกันเหมือนพี่น้อง โดยมีครูเป็น "หัวหน้าครอบครัว" การจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการเรื่องครอบครัวศึกษา การจัดการเรียนรู้ทางเลือกเพื่อผู้เรียนในลักษณะชมรม กลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน ให้คำปรึกษา บ้านหลังเรียน

นอกจากนี้ยังค้นพบรูปแบบการบริหารจัดการและการจัดปัจจัย เงื่อนไขให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ท้องถิ่น คือ การส่งเสริมการทำงานระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "ชุมชนศึกษา" การร่วมมือกับชุมชน คณะกรรมการ โรงเรียนในการวิจัยและพัฒนาโครงการด้วยวิธีร่วมพลังร่วมกันของโรงเรียนและชุมชน ส่วนปัจจัยของการบริหารจัดการคือ "พลังครูเครือข่าย" ซึ่งเป็นผู้ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ รวมถึงปัจจัยเกี่ยวกับท้องถิ่น และบทบาทของผู้นำชุมชน กรรมการสถานศึกษาที่จะร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วมติดตามตรวจสอบและร่วมพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนปัจจัยเกี่ยวกับพลังจากภายนอก โดยเฉพาะเครือข่ายวิจัยทั้งระดับพื้นที่และระดับประเทศที่มีส่วนขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้และหนุนเสริมการทำงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ซึ่งทีมผู้วิจัยได้ทุ่มเทการทำงานอย่างต่อเนื่องกระทั่งชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อโรงเรียน และการศึกษาของภาครัฐ เห็นความสำคัญและเข้ามามีบทบาทในการร่วมจัดการศึกษาอย่างเด่นชัด เช่น การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การเป็นทีมนิเทศติดตามงานเป็นคณะกรรมการประเมินและพัฒนาแผนงานโรงเรียน เป็นวิทยากรร่วมชั้นเรียน ร่วมกิจกรรมต่างๆ รวมถึงร่วมพัฒนาระบบกลไกเฝ้าระวังปัญหาและร่วมดูแลผู้เรียน เป็นการปรับระบบความสัมพันธ์ใหม่ จากเดิมที่ชุมชนมองโรงเรียนเป็น "ซากอละซีเย" (โรงเรียนของชาวสยาม) มาสู่ "ซากอละกีตอ" หรือ "โรงเรียนของเรา" และเกิดหลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการท้องถิ่น ตลอดจนช่วยปกป้องรักษาโรงเรียนและชุมชนให้ปลอดภัยจากการก่อการร้าย การสอนพหุวัฒนธรรมแบบบูรณาการที่กระทรวงศึกษาธิการให้การสนับสนุนต่อเนื่อง เป็นต้น

งานวิจัยต่างประเทศ

โรเบิร์ต และ แนซนิน (Robert Dalton and Naznin, 2008) ทำการศึกษาการแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมโดยการวาดภาพของเด็กมุสลิมนิกายอิสมาอีลียในประเทศแคนาดาเด็กนั้นมีการสร้างความเข้าใจในตนเองรวมทั้งความเข้าใจในเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของ พวกเขาด้วย ซึ่งเหล่านี้เป็นผลมาจาก ครอบครัว โรงเรียน ชุมชนที่อาศัยอยู่ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ สื่อต่างๆ และการที่ได้ท่องเที่ยว การศึกษาครั้งนี้เพื่อสำรวจโดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กมุสลิม 7 คน ที่อาศัยอยู่ในประเทศแคนาดา ว่าเข้าใจในเอกลักษณ์ของศาสนาที่เขานับถือ และนิกายอิสมาอีลียที่เขานับถืออย่างไร สถานที่ศักดิ์สิทธิ์นั้นมีความหมายอย่างไรกับพวกเขา และพวกเขามีความเข้าใจในคุณค่าต่างในการเข้าร่วมพิธีกรรมเหล่านั้นหรือไม่

ผลของการทดสอบจากการให้เด็กได้วาดภาพนั้น เด็กแสดงให้เห็นว่า พวกเขาบางคนนั้น เข้าใจในความเชื่อและความศรัทธาในนิยายที่เขานับถือ รวมถึงเข้าใจในวัฒนธรรมและบทบาทของ พวกเขาที่มีอยู่ในประเพณีที่ตกทอดกันมาโดยเราได้ใช้การวิเคราะห์จากผลงานศิลปะของเด็ก การ สัมภาษณ์ และการสังเกต เพื่อที่จะทำให้เกิดความเข้าใจในเอกลักษณ์ที่ปรากฏมากขึ้น

ไรท์ (Wright, 1986) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “Arts Education in Secondary class rooms factors to what student learn” ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างวิชา ต่างๆที่มีการเรียนการสอนในชั้นเรียน และผลกระทบต่างๆ ที่มีการเรียนการสอนในชั้นเรียนศิลปศึกษา ในการวิจัยนี้ใช้ข้อมูลที่รวบรวมจากโครงการวิจัยแห่งชาติ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาในโรงเรียน ตัวอย่างประชากรประกอบด้วย ชั้นเรียนศิลปศึกษา 122 ชั้นเรียน ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา 25 โรงเรียน ข้อมูลที่ได้เพิ่มเติมได้มาจากการสังเกตการณ์เรียนการสอนในชั้นเรียนของครู และการ สัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความแปรปรวนในการเรียนรู้ทางศิลปศึกษาในชั้น เรียนมี 4 ประการคือ ครูผู้สอน ผู้เรียน การมีผลกระทบและความสัมพันธ์ภายในชั้นเรียน และเนื้อหา ของหลักสูตร ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เสนอแนะข้อควรปฏิบัติซึ่งได้จากผลการวิจัย ดังนี้คือ

1. ครูศิลปศึกษา จะต้องประสานงานและจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนให้มีประสิทธิภาพ ยิ่งขึ้น
2. ครูศิลปศึกษา จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการคิดและตัดสินใจด้วยตนเอง
3. ครูศิลปศึกษาจะต้องให้ความสนใจอย่างยิ่งต่อผลกระทบและความสัมพันธ์ภายในชั้น เรียน
4. ในกลุ่มปฏิบัติการทางศิลปศึกษา ควรเน้นการปฏิบัติการทางด้านทัศนศิลป์

เจนเน่ (Jayne,1993) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “A study of early childhood educators understanding of the artistic process and of art education” เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาความเข้าใจใน ขั้นตอนการสอนศิลปศึกษาของครูที่สอนศิลปะเด็กโดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การอธิบาย การรับรู้ความคิดเห็น ความเชื่อ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาโดยมีการศึกษาจาก 4 ตัวแปร คือ ประวัติของ ครูผู้สอน ความสามารถในการสร้างสรรค์ของครู ทรรศนะทั่วไปเกี่ยวกับศิลปศึกษา ในการสอน ศิลปศึกษากลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ ครูผู้สอนศิลปศึกษาที่มีจำนวน 20 คน ผู้เชี่ยวชาญทางด้าน การสอนศิลปศึกษา โดยใช้ทัศนคติทางการสอนเป็นตัวจัดแบ่ง โดยการกระตุ้นให้ครูมีความคิดที่ อิสระโดยศึกษาถึงความใฝ่รู้ จากการศึกษาทำให้ทราบว่า ครูผู้สอนมีความสนใจที่จะพัฒนาการสอน สร้างกิจกรรมศิลปศึกษาที่เหมาะสมกับวิธีการสอน โดยผลที่ได้จากการวิจัยจะมีการนำไปพัฒนาด้ว การสอนของครูศิลปศึกษาต่อไปในอนาคต

จานีน อี เปเรซ (Perez , 1993) ได้ทำการวิจัยเพื่อสำรวจการศึกษาศิลปะที่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมทางด้านวัฒนธรรม โดยเปรียบเทียบจากผลงานศิลปะเด็กหลายชาติในด้านต่างๆ ได้แก่ 1) ด้านใดของศิลปะเด็กที่เป็นสากล 2) ด้านใดที่สมควรในการแทรกแซง (การอบรม, สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม) 3) การพัฒนาระยะใดที่เป็นการทำให้เป็นสากลและความสัมพันธ์ที่แปลได้ปรากฏในงานศิลปะโดยเด็กๆ จากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ประชากรที่ใช้ศึกษาเป็นการนำตัวอย่างจากการเก็บรวบรวมศิลปะเด็กจากบ้านศิลปะเด็ก จำนวน 8,000 ชิ้น ที่มหาวิทยาลัยแห่งรัฐอลิโนยส์ตัวอย่างที่ใช้ศึกษาจากงานศิลปะอย่างน้อยที่สุด 96 ชิ้น ที่สร้างโดยเด็กนักเรียนตั้งแต่อายุ 6 ปี ถึง 16 ปี การปรากฏของสัญลักษณ์ที่เป็นสากลในการวาดเขียนของเด็ก เป็นจุดรวมสำคัญในการศึกษานี้ ความมีอยู่ทั่วไปของเรื่องราวต่างๆ และสัญลักษณ์ต่างๆ สะท้อนถึงความธรรมดาสามัญ ระหว่างวัฒนธรรมของความรู้สึกรากพื้นฐานและความต้องการ สัญลักษณ์ที่สร้างขึ้นโดยเด็กๆ เริ่มจะมีความสำคัญในการศึกษาของวัฒนธรรมต่างๆ ถ้าหากศิลปะเป็นรูปแบบสากลของการสื่อสาร สัญลักษณ์ต่างๆ เกิดขึ้นเป็นภาษาของประสบการณ์ของพวกเขา เป็นการสะท้อนออกมาจากโลกของพวกเขา การวิเคราะห์งานศิลปะเด็กจาก 12 ประเทศ ได้พิสูจน์ให้เห็นว่า การทำให้ดีขึ้นในความเจริญของการแสดงถึงความสามารถกับอายุในตัวอย่างของหลายๆ ชาตินี้ แต่การเพิ่มการสนับสนุนในด้านความคิดไปด้วยกับศิลปะเด็กนั้น จะหาที่เสมอเหมือนไม่ได้ เช่นเดียวกับความเป็นเด็กที่สร้างสรรค์งานนี้ขึ้นมา ในงานวาดเขียนของเด็กโตส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกันที่พอจะมองเห็นได้มากกว่าความแตกต่างกัน การเกิดขึ้นของการใช้เครื่องหมายนั้นเป็นการทำให้บริสุทธิ์ขึ้นที่ละเอียดถี่ถ้วน เช่นเดียวกับการเติบโตเต็มที่ของเด็ก และผลของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมและประสบการณ์ที่สะท้อนออกมาของปฏิกริยาของเด็กไปยังสิ่งแวดล้อมของเขาและสิ่งที่หวังเป็นที่สังเกตได้ของผู้ใหญ่และการแสดงออกที่น้อยกว่าของการวาดเขียนของเด็กแต่ละคน ศิลปะเป็นอิทธิพลจากการแปลได้ของประสบการณ์, สิ่งแวดล้อม, บุคลิกลักษณะ, การเรียนรู้รูปแบบต่างๆและสภาพเศรษฐกิจสังคม และความพยายามใดๆ ที่จะเปรียบเทียบศิลปะที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ควรจะพิจารณาถึงความเป็นไปได้สำหรับความมีอคติ

ซูซาน (Susan M. 1996) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “Convergence on the roles and guidelines for designing , elementary art education : A Delphi Study” เป็นการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาการสอนศิลปะศึกษาที่มีความต่างทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับหลักสูตรและการสอนกล่าวถึงครูผู้สอนศิลปะศึกษาที่ต้องการมีการเรียนรู้จุดประสงค์ และวัฒนธรรมในระดับประถมศึกษา ถือได้ว่ามีความสำคัญในการแนะนำผู้เรียน ความคิดเห็นเกี่ยวกับคำแนะนำ โดยใช้เทคนิคเดลฟายในการวิจัย โดยเป็นวิธีที่เหมาะสมกับการศึกษาที่มีการเรียนการสอนเป็นระบบ ระเบียบ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่มีความชำนาญทางด้านศิลปะ การศึกษาประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ 1. PILOT TEST ที่มีต่อการตอบสนองต่อคำถามสั้นๆ 2.การกำหนดผู้สอนว่าจะต้องมีประสิทธิภาพในการสอนอย่างไร 3. ให้ครูผู้สอนตอบคำถามแบบปลายเปิด และมีการเสนอข้อคิดเห็นจากครูผู้สอน 4. ใช้วิธีการหาความสอดคล้องของผู้ที่มี

ส่วนร่วมในบทบาทของความหลากหลายทางวัฒนธรรมในการสอนระดับประถมศึกษา และการให้คำแนะนำในการทำการสอนแบบหลากหลายวัฒนธรรมจากการวิจัยนำมาวิเคราะห์และใช้ข้อมูลที่มีความหลากหลายทางสถิติ ได้ข้อสรุป 38 ข้อ แบ่งเป็น 7 ประเภทในจำนวน 38 ข้อ เป็นการศึกษาทั้งโดยรวม และแบบศึกษารายละเอียด โดยผลการวิจัยข้อเสนอที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเกี่ยวกับการเรียนการสอน และการพัฒนาหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้มากขึ้น เพื่อการพัฒนาการจัดการศึกษาในอนาคต

อเล็กซานเดอร์ (Alexander Horstmann, 2004) เป็นการศึกษาที่ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธกับมุสลิมในภาคใต้ ซึ่งไม่ได้จำกัดเฉพาะวรรณกรรมที่ศึกษาแต่เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่เป็นการศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมต่างๆ ที่เขียนถึงกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งสองในพื้นที่ภาคใต้ทั้งหมดโดยผู้วิจัยได้พยายามจะแสดงให้เห็นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธและมุสลิม ตลอดจนความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ภาคใต้ของไทย ในช่วงเวลา ระหว่างปี 1960-2002 โดยชี้ให้เห็นว่าวรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนการเปลี่ยนผ่านความสัมพันธ์ของทั้งสองชาติพันธุ์จากที่มีโลกทัศน์ร่วมกัน ด้วยการศึกษผ่านการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ ความเชื่อท้องถิ่นเกี่ยวกับการมีบรรพบุรุษร่วมกัน กลายมาเป็นเกลียดชัง โดยวิเคราะห์ปัจจัยการเปลี่ยนผ่านนี้จากการล้มเหลวของความสัมพันธ์ที่ผ่านมา เพราะผลกระทบจากภายนอก เช่น รัฐ และกระแสโลกาภิวัตน์ เป็นการให้ภาพความสัมพันธ์ที่หลากหลายของไทยพุทธกับมุสลิมในภาคใต้ของไทย

ระบบการศึกษาถือได้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า และมั่นคง ประเทศจะเจริญก้าวหน้าและพัฒนาได้มากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับการพัฒนากำลังคนเป็นสำคัญ เพราะการศึกษาถือได้ว่าเป็นรากฐานที่สำคัญต่อชีวิต การจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษานับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นการศึกษาที่มุ่งวางรากฐานให้กับชีวิตมนุษย์เตรียมความพร้อม และส่งเสริมพัฒนาการในทุกๆด้าน การศึกษาระดับประถมศึกษาจัดการศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีสติปัญญา มีความสุขในการดำรงชีวิต โดยมีการกำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการการเรียนรู้ และคุณลักษณะ หรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนเป็น 8 กลุ่ม โดยสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มนี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้โดยอาจแบ่ง 2 กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอน เพื่อสร้างพื้นฐานการคิดและเป็นกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาและวิกฤตของชาติและกลุ่มที่สองเป็นสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์และสร้างศักยภาพในการคิด และการทำงานอย่างสร้างสรรค์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะเป็นวิชาที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ การคิดที่เป็นเหตุเป็นผลถึงวิธีการทางศิลปะ ความเป็นมาของรูปแบบ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และรากฐานทางวัฒนธรรม ตลอดจนการเปิดโอกาสให้แสดงออกอย่างอิสระ ทำให้ผู้เรียนได้รับการส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ดัดแปลง จินตนาการ มีสุนทรียภาพและเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม การจัดการศึกษาในทุกวิชา มีปัจจัยสำคัญหลายประการด้วยกัน สภาพแวดล้อมก็ถือว่าเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่ง โดยเฉพาะสภาพทางด้านวัฒนธรรมและค่านิยมของคนในสังคมนั้นๆ ในส่วนของวิชาศิลปะศึกษา เป็นวิชาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีพัฒนาในด้านอารมณ์ สังคม และสติปัญญา จึงอาจกล่าวได้ว่าสภาพการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาสำหรับเด็กนั้นมีส่วนสัมพันธ์กันเป็นอย่างมากกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียนและครูผู้สอน ในปัจจุบันพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส เป็นพื้นที่ที่ประสบกับปัญหาเหตุการณ์ความไม่สงบจากการก่อการร้าย ซึ่งทำให้การดำเนินวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่รับผลกระทบในทุกด้าน เมื่อสภาพแวดล้อมในพื้นที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ก็ย่อมส่งผลต่อประสิทธิภาพในการเรียนการสอนในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ดังนั้นความแตกต่างของสภาพแวดล้อมทางสังคมเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นได้ในการสร้างสรรค์งานศิลปะของเด็ก ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาถึงแนวทางในการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะ ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพสังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น และสภาพสถานการณ์ปัจจุบันของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจเพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยมีกลุ่มตัวอย่างประชากรคือนักวิชาการศิลปศึกษาศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์ระดับประถม และมัธยมศึกษา มีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยตามลำดับดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. กำหนดกลุ่มตัวอย่างประชากร
3. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. เก็บรวบรวมข้อมูล
5. วิเคราะห์ข้อมูล
6. สถิติที่ใช้ในการวิจัย
7. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาค้นคว้าข้อมูล

1.1 ศึกษารวบรวมข้อมูลจากหนังสือ ตำราเอกสาร วารสาร วิทยานิพนธ์ และทฤษฎีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา

1.2 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะ ด้านทัศนศิลป์

1.3 ศึกษาหนังสือ เอกสาร วิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนแบบพหุวัฒนธรรม พหุศิลปศึกษา

1.4 ศึกษาหนังสือ เอกสาร วิทยานิพนธ์และงานวิจัย เพื่อศึกษาความรู้เกี่ยวกับสภาพทั่วไป และปัญหาในการจัดการศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.5 ศึกษาข้อมูลจากเอกสารตำรา หนังสือ บทความ และงานวิจัย เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา สถิติการเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ ผลกระทบในด้านต่างๆ ที่เกิดจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.6 ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ เกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. การกำหนดกลุ่มประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ ที่ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส

2.1 ศึกษานิเทศก์ คือ ศึกษานิเทศก์ที่ปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คัดเลือกโดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย มาจังหวัดละ 3 คน รวมจำนวนศึกษานิเทศก์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างประชากรทั้งหมดจำนวน 9 คน

2.2 ผู้บริหารสถานศึกษาคือผู้อำนวยการ หรือรองผู้อำนวยการจากโรงเรียนประถมศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างประชากร จำนวน 275 โรงเรียน คัดเลือกโดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย มาจังหวัดละ 3 โรงเรียน โรงเรียนละ 1 คน รวมได้กลุ่มตัวอย่างประชากรที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาทั้งหมด 9 คน

2.3 ครูผู้สอนศิลปศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย โรงเรียนมัธยมศึกษา และในโรงเรียนประถมศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คัดเลือกโดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้กลุ่มตัวอย่างประชากรทั้งสิ้น 6 ท่าน

2.4 ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีจำนวนโรงเรียนประถมศึกษาทั้งสิ้น 885 โรงเรียน แบ่งออกเป็น 9 เขตพื้นที่การศึกษา

กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ศึกษาได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น โดยการจำแนกตามขนาดโรงเรียน อาศัยเกณฑ์การกำหนดขนาดโรงเรียนจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยปรับปรุงเกณฑ์จาก 7 ขนาด มาเป็น 3 ขนาด เนื่องจากจำนวนนักเรียนในแต่ละขนาดมีความใกล้เคียงกัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. โรงเรียนขนาดเล็กมีจำนวนนักเรียน 1-120 คน
2. โรงเรียนขนาดกลางมีจำนวนนักเรียน 121-499 คน
3. โรงเรียนขนาดใหญ่มีจำนวนนักเรียน 500 คนขึ้นไป

จากนั้นจึงทำการสุ่มจำนวนครูผู้สอนจากโรงเรียนที่ได้รับคัดเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างโรงเรียนละ 1 คน รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่างประชากรที่เป็นครูผู้สอนทั้งสิ้น 275 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีจำนวนทั้งสิ้น 3 ชุด โดยแบ่งออกเป็นแบบสอบถามสำหรับครู 1 ชุด แบบสัมภาษณ์สำหรับศึกษานิเทศก์และผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1ชุด และแบบสัมภาษณ์สำหรับนักวิชาการศิลปศึกษา และอาจารย์ผู้สอนศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้คือ

ชุดที่ 1 แบบสอบถามสำหรับครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ แบ่งออกเป็น 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน ด้านเนื้อหาสาระ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการเตรียมสื่อวัสดุอุปกรณ์ และด้านการวัดและประเมินผล มีลักษณะแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale)

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถาม ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ ทางด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน ด้านเนื้อหาสาระ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการเตรียมสื่อวัสดุอุปกรณ์ ด้านการวัดและประเมินผล มีลักษณะเป็นแบบเติมข้อความ และแบบคำถามปลายเปิด (Open-ended)

ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์สำหรับศึกษานิเทศก์และผู้บริหารสถานศึกษา เรื่องความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ เป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิด (Open-ended) แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะทางด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน ด้านเนื้อหาสาระ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการเตรียมสื่อวัสดุอุปกรณ์ ด้านการวัดและประเมินผล

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ มีลักษณะเป็นแบบเติมข้อความ

ชุดที่ 3แบบสัมภาษณ์สำหรับครูผู้สอนศิลปศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย โรงเรียนมัธยมศึกษา และในโรงเรียนประถมศึกษา เรื่องความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ เป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิด (Open-ended) แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะทางด้านครูผู้สอน และผู้เรียน

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ด้านครูผู้สอน และผู้เรียน มีลักษณะเป็นแบบเติมข้อความ

วิธีการสร้างเครื่องมือ

ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบสอบถาม ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแหล่งข้อมูลต่างๆ

2. นำโครงร่างเครื่องมือที่สร้างทั้งแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุง

3. นำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่ปรับแก้จากคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาแล้ว ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 ท่าน (ภาคผนวก ก.) ตรวจสอบพิจารณาความตรงด้านเนื้อหา (Content validity) โครงสร้างและความถูกต้องของภาษา โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือดังนี้

3.1 นักวิชาการด้านศิลปศึกษา โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณา คือ สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโทหรือสูงกว่าทางด้านศิลปศึกษาหรือมีประสบการณ์การสอนด้านการสอนศิลปศึกษาในระดับอุดมศึกษาระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 15 ปี

3.2 ครูผู้สอนด้านศิลปศึกษา โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณา คือ เป็นผู้สำเร็จการศึกษาทางด้านศิลปศึกษาโดยตรง ในระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า และมีประสบการณ์ในการสอนศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา ระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 10 ปี

3.3 ผู้บริหารสถานศึกษา โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกคือ เป็นผู้สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโทหรือปริญญาเอก และมีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคได้เป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 10 ปี

3.4 ศึกษานิเทศก์ โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกคือ เป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับการศึกษาปริญญาโทหรือปริญญาเอก และมีประสบการณ์ด้านการนิเทศการศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคได้เป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 10 ปี

4. นำเครื่องมือที่ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแล้ว มาปรับปรุงแก้ไข

5. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try-out) เพื่อหาค่าความเที่ยง (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC+ โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ของครอนบาช (Cronbach) ซึ่งเป็นการวัดความสอดคล้องภายใน มีสูตรดังต่อไปนี้

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left(1 - \frac{\sum S_i^2}{S_x^2} \right)$$

เมื่อ α คือ สัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น
 n คือ จำนวนข้อในแบบสอบถาม

S_i^2	คือ	ความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ
S_x^2	คือ	ความแปรปรวนของคะแนนของผู้รับการทดสอบทั้งหมด

(ประกอบ กรรมสูตร, 2542)

โดยในการทดลองใช้เครื่องมือในครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดสงขลา จำนวน 60 โรงเรียน ทำการทดลองหาค่าความเที่ยง (Reliability) ของแบบสอบถามได้ค่าความเที่ยง 0.8981

6. นำเครื่องมือให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบอีกครั้ง และดำเนินการปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือให้มีความสมบูรณ์

7. นำเครื่องมือเพื่อการวิจัยที่สมบูรณ์ ไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่กำหนดไว้ แล้วรวบรวมข้อมูลทั้งหมด เพื่อทำการวิเคราะห์ผลต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยในส่วนที่ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ โดยผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์จากบัณฑิตวิทยาลัย ในการออกหนังสือขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส ทั้งหมดจำนวน 9 เขตพื้นที่การศึกษา เพื่อให้ออกหนังสือขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามไปถึงผู้บริหารโรงเรียน และส่งต่อไปยังครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์โดยขอความอนุเคราะห์ให้ผู้ตอบแบบสอบถามส่งแบบสอบถามกลับมายังผู้วิจัยทางไปรษณีย์ ตามที่ผู้วิจัยได้แนบเอกสารในการส่งกลับไปพร้อมกับแบบสอบถาม และในบางส่วนผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมแบบสอบถามด้วยตนเอง โดยได้รับแบบสอบถามคืนทั้งหมด 240 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 87.3

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือที่เป็นแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเดินทางไปสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างประชากรด้วยตนเอง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลข้อมูลจากแบบสอบถาม เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลตามลักษณะของเครื่องมือ ดังนี้

5.1 ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม

5.1.1 แบบสอบถามตอนที่ 1 เป็นแบบตรวจสอบ เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยการนำมาแจกแจง หาค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

5.1.2 แบบสอบถามตอนที่ 2 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) เกี่ยวกับความคิดเห็นของครูผู้สอน ในเรื่องแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ ทางด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน ด้านเนื้อหาสาระ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์ ด้านการวัดและประเมินผล มีลักษณะเป็นแบบเต็มข้อความ โดยนำมา วิเคราะห์หาค่ามัชฌิมเลขคณิต ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำมาเสนอในรูปแบบ ตารางประกอบความเรียง โดยกำหนดค่าของคะแนนจากแบบสอบถามเป็น 5 ระดับดังนี้

คะแนน	ระดับความคิดเห็น
5	เห็นด้วยมากที่สุด
4	เห็นด้วยมาก
3	เห็นด้วยปานกลาง
2	เห็นด้วยน้อย
1	เห็นด้วยน้อยที่สุด

ค่าเฉลี่ยมัชฌิมเลขคณิต ($\bar{X}$) ของความคิดเห็นมีเกณฑ์ในการให้ความหมาย ดังนี้

4.50-5.00	หมายถึง	ความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด
3.50-4.49	หมายถึง	ความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก
2.50-3.49	หมายถึง	ความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง
1.50-2.49	หมายถึง	ความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยน้อย
1.00-1.49	หมายถึง	ความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยน้อยที่สุด

5.1.3 แบบสอบถามตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามแบบเต็มข้อความเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะ ทางด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน ด้านเนื้อหาสาระ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน ด้านการเตรียมสื่อวัสดุอุปกรณ์ ด้านการวัดและประเมินผล มีลักษณะเป็นแบบเต็มข้อความ โดยสรุปและอภิปรายผลในรูปแบบความเรียงตามลำดับความถี่ในด้านต่างๆ จากมากไปหาน้อย

5.2 ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1

5.2.1 แบบสัมภาษณ์ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

5.2.2 แบบสัมภาษณ์ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้สาระด้านทัศนศิลป์ในด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียน การสอน ด้านเนื้อหาสาระ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์ ด้านการวัดและ ประเมินผล นำมาแจกแจงความถี่ นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

5.2.3 แบบสัมภาษณ์ตอนที่ 3 ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในด้านต่างๆ

5.3 ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2

5.3.1 แบบสัมภาษณ์ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

5.3.2 แบบสัมภาษณ์ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้สาระด้านทัศนศิลป์ในด้านครูผู้สอน ผู้เรียน นำมาแจกแจงความถี่ นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

5.3.3 แบบสัมภาษณ์ตอนที่ 3 ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในด้านครูผู้สอน และด้านผู้เรียน

6. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

นำข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ และ แบบสอบถาม นำมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติในการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้วิธีการทางสถิติดังนี้

6.1 ค่าร้อยละ (Percent) มีสูตรการคำนวณ คือ

$$\text{ค่าร้อยละ} = \frac{\text{จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม}}{\text{จำนวนประชากรทั้งหมด}} \times 100$$

6.2 ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{X}$) มีสูตรการคำนวณ คือ

$$\bar{X} = \frac{\sum fx}{N}$$

เมื่อ	$\bar{X}$	คือ	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต
	$\sum fx$	คือ	ผลรวมของคะแนนของทุกคนในกลุ่ม
	N	คือ	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

6.3 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) มีสูตรการคำนวณ คือ

$$S.D. = \sqrt{\frac{\sum (fx)^2}{N} - \left(\frac{\sum fx}{N}\right)^2}$$

เมื่อ	S.D.	คือ	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	$\sum fx$	คือ	ผลรวมของคะแนนของทุกคนในกลุ่ม
	$\sum (fx)^2$	คือ	ผลรวมของคะแนนกำลังสอง
	N	คือ	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

(ประคอง วรรณสูตร, 2542)

7. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ในรูปแบบตารางประกอบความเรียง เมื่อแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลมาสรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย นำเสนอไว้ในรูปแบบความเรียง

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบความเรียง โดยเรียงตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1.การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา ตามความคิดเห็นของครูผู้สอนกลุ่มสาระทัศนศิลป์ โดยการใช้แบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS PC (Statistical Package for the Social Science) แล้วนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบความเรียง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

- 1.1 ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
- 1.2 ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอน สาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในด้าน
  - 1.2.1 การกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน
  - 1.2.2 เนื้อหาสาระ
  - 1.2.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
  - 1.2.4 สื่อวัสดุอุปกรณ์
  - 1.2.5 การวัดและการประเมินผล
- 1.3 ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ เพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในด้าน
  - 1.3.1 การกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน
  - 1.3.2 เนื้อหาสาระ
  - 1.3.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
  - 1.3.4 สื่อวัสดุอุปกรณ์
  - 1.3.5 การวัดและการประเมินผล
  - 1.3.6 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ เพิ่มเติม

2. การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามความคิดเห็น ของศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารสถานศึกษา โดยการใช้แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูล และ นำเสนอข้อมูลในรูปตารางประกอบความเรียง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอนดังนี้

2.1 ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

2.2 ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอน สาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในด้าน

2.2.1 การกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน

2.2.2 เนื้อหาสาระ

2.2.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2.2.4 สื่อวัสดุอุปกรณ์

2.2.5 การวัดและการประเมินผล

2.3 ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ เพิ่มเติมเกี่ยวกับ แนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ ในโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานใน สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในด้าน

2.3.1 การกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน

2.3.2 เนื้อหาสาระ

2.3.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2.3.4 สื่อวัสดุอุปกรณ์

2.3.5 การวัดและการประเมินผล

2.3.6 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ เพิ่มเติม

3. การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามความคิดเห็น ของครูผู้สอนศิลปศึกษาระดับมหาวิทยาลัย โรงเรียนมัธยมศึกษา และโรงเรียนประถมศึกษาในพื้นที่ สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการใช้แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอข้อมูล ในรูปตารางประกอบความเรียง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอนดังนี้

- 3.1 ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์
- 3.2 ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอน สาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในด้าน
  - 3.2.1 ครูผู้สอน
  - 3.2.2 ผู้เรียน
- 3.3 ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ เพิ่มเติมเกี่ยวกับ แนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ ในโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานใน สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในด้าน
  - 3.3.1 ครูผู้สอน
  - 3.3.2 ผู้เรียน

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม

1.1 ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 14 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพ	จำนวน (N= 240คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	120	50.0
หญิง	120	50.0
2. อายุ		
20-29 ปี	28	11.7
30-39 ปี	79	32.9
40-49 ปี	77	32.1
50-60 ปี	56	23.3
3. ศาสนา		
พุทธ	155	64.6
คริสต์	2	0.8
อิสลาม	83	34.6
อื่นๆ	-	-
4. วุฒิทางการศึกษาสูงสุด		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	9	3.8
ปริญญาตรี	221	92.1
ปริญญาโท	10	4.2
ปริญญาเอก	-	-
อื่นๆ	-	-
5. สาขาที่สำเร็จการศึกษา		
ศิลปศึกษา	69	28.8
อื่นๆ ซึ่งประกอบด้วยสาขาวิชาต่างๆ ดังนี้	171	71.3
- ประถมศึกษา	29	17.0
- เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา	15	8.8
- สังคมศึกษา	15	8.8
- วิทยาศาสตร์ทั่วไป	15	8.8

ตารางที่ 14 (ต่อ)

สถานภาพ	จำนวน (N= 240คน)	ร้อยละ
- พลศึกษา	14	8.2
- ภาษาอังกฤษ	10	5.8
- บริหารการศึกษา	9	5.3
- จิตวิทยาและการแนะแนว	6	3.5
- การสอนปฐมวัย	5	2.9
- นาฏศิลป์	5	2.9
- ภาษาไทย	4	2.3
- ดนตรี	4	2.3
- อุตสาหกรรมศิลป์	3	1.8
- พัฒนาชุมชน	3	1.8
- บรรณารักษศาสตร์	3	1.8
- คณิตศาสตร์	3	1.8
- ประวัติศาสตร์	2	1.2
- เกษตรกรรม	2	1.2
- มนุษยศาสตร์	1	0.6
- ชีววิทยา	1	0.6
- จิตรกรรม	1	0.6
- คอมพิวเตอร์	1	0.6
- ภูมิศาสตร์	1	0.6
- ไม่ระบุ	19	11.1
6. ประสบการณ์ในการเข้าร่วมประชุม /สัมมนา/อบรม		
เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในสังคมพหุวัฒนธรรม		
ไม่มีประสบการณ์ในการเข้าร่วม	191	79.6
มีประสบการณ์ในการเข้าร่วม	49	20.4
7. ประสบการณ์ตรงจากเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัด		
ชายแดนภาคใต้		
ไม่มีประสบการณ์ตรงจากเหตุการณ์	171	71.3
มีประสบการณ์ตรงจากเหตุการณ์	69	28.8
โดยมีรายละเอียดดังนี้		

ตารางที่ 14 (ต่อ)

สถานภาพ	จำนวน (N= 240คน)	ร้อยละ
- เกิดเหตุระเบิดรถทหารรับส่งขบวนครูขณะ เดินทางไปโรงเรียน	14	20.3
- อาคารเรียน บ้านพักครูถูกลอบวางเพลิง	8	11.6
- อยู่ในเหตุการณ์ยิงปะทะชุดคุ้มครองครู	8	11.6
- สามี ญาติ เพื่อนร่วมงาน และครอบครัวของ เพื่อนร่วมงานเสียชีวิต	8	11.6
- ตนเอง มารดา ญาติ เพื่อนร่วมงาน และผู้เรียน โดนระเบิด และถูกยิง	8	11.6
- เกิดเหตุระเบิดหน้าโรงเรียน	4	5.8
- รถยนต์โดนตะปูเรือใบ	3	4.4
- โคนจู่ฆ่า และตามประกบ	3	4.4
- ถูกปิดล้อมโรงเรียน	1	1.5
- เพื่อนครูผู้หญิงในโรงเรียนถูกจับเป็นตัวประกัน	1	1.5
- ไม่ระบุ	19	27.5
8. ผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดน ภาคใต้		
ไม่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์	64	26.7
ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ โดยมีผลกระทบด้านต่างๆ ดังนี้	176	73.3
ก. ทำให้ครอบครัวต้องอพยพย้ายถิ่น รวมทั้งเพื่อนร่วมงาน และผู้เรียน โดยพิจารณาตามลำดับความรุนแรงของผลกระทบ		
ลำดับที่ 1	18	10.2
ลำดับที่ 2	18	10.2
ลำดับที่ 3	28	15.9
ลำดับที่ 4	40	22.7
ลำดับที่ 5	34	19.3
ลำดับที่ 6	38	21.6

ตารางที่ 14 (ต่อ)

สถานภาพ	จำนวน (N= 240คน)	ร้อยละ
ข. ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน		
โดยพิจารณาตามลำดับความรุนแรงของผลกระทบ		
ลำดับที่ 1	61	34.7
ลำดับที่ 2	53	30.1
ลำดับที่ 3	35	19.9
ลำดับที่ 4	14	8.0
ลำดับที่ 5	12	6.8
ลำดับที่ 6	1	0.6
ค. ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน		
โดยพิจารณาตามลำดับความรุนแรงของผลกระทบ		
ลำดับที่ 1	70	39.8
ลำดับที่ 2	57	32.4
ลำดับที่ 3	30	17.0
ลำดับที่ 4	14	5.8
ลำดับที่ 5	3	1.7
ลำดับที่ 6	2	1.1
ง. ความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม		
โดยพิจารณาตามลำดับความรุนแรงของผลกระทบ		
ลำดับที่ 1	6	3.4
ลำดับที่ 2	12	6.8
ลำดับที่ 3	26	14.8
ลำดับที่ 4	32	18.2
ลำดับที่ 5	43	24.4
ลำดับที่ 6	57	32.4
จ. เศรษฐกิจ รายได้ลดลง		
โดยพิจารณาตามลำดับความรุนแรงของผลกระทบ		
ลำดับที่ 1	2	1.1

ตารางที่ 14 (ต่อ)

สถานภาพ	จำนวน (N= 240คน)	ร้อยละ
ลำดับที่ 2	10	5.7
ลำดับที่ 3	19	10.8
ลำดับที่ 4	29	16.5
ลำดับที่ 5	56	31.8
ลำดับที่ 6	60	34.1
<p>ฉ. การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิต</p> <p>โดยพิจารณาตามลำดับความรุนแรงของผลกระทบ</p>		
ลำดับที่ 1	18	10.2
ลำดับที่ 2	24	13.6
ลำดับที่ 3	40	22.7
ลำดับที่ 4	46	26.1
ลำดับที่ 5	30	17.0
ลำดับที่ 6	18	10.2

จากตารางที่ 14 สามารถวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์ ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากกลุ่มประชากรที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมดจำนวน 240 คนได้ดังนี้

ครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์ เป็นเพศหญิงและชายจำนวนเท่ากัน คือ เป็นหญิง ร้อยละ 50.0 และเป็นชาย ร้อยละ 50.0 มีอายุระหว่าง 30-39 ปี และ 40-49 ปี ในจำนวนใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 32.9 และ ร้อยละ 32.1 รองลงมา มีอายุระหว่าง 50-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 23.3 ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นร้อยละ 64.6 รองลงมานับถือศาสนาอิสลาม คิดเป็นร้อยละ 34.6 และจบการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 92.1 โดยส่วนใหญ่จบการศึกษาในสาขาวิชาเอกอื่นๆ เช่น การประถมศึกษา เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา สังคมศึกษา จิตวิทยาการศึกษา วิทยาศาสตร์ทั่วไป พลศึกษา การศึกษาปฐมวัย เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 71.3 จบการศึกษาในสาขาวิชาเอกศิลปศึกษา คิดเป็นร้อยละ 28.8 และครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในสังคมพหุวัฒนธรรม คิดเป็นร้อยละ 79.6 และครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมอบรม คิดเป็นร้อยละ 20.4

ในด้านการได้รับประสบการณ์ตรงจากเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่มีประสบการณ์ตรง คิดเป็นร้อยละ 71.3 และครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ตรงจากเหตุการณ์ความไม่สงบ คิดเป็นร้อยละ 28.8 และในส่วนของ การได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่าครูผู้สอนส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นจำนวนมาก คิดเป็นร้อยละ 73.3 โดยเรียงลำดับความรุนแรงของผลกระทบจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ คือ ครูผู้สอนส่วนใหญ่เลือกผลกระทบทางด้านความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน และผลกระทบด้านขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานเป็นผลกระทบอันดับหนึ่ง สองและสาม ในจำนวนใกล้เคียงกันคิดเป็นร้อยละ 39.8 และ ร้อยละ 34.7 ส่วนการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตเป็นผลกระทบอันดับที่สี่ คิดเป็นร้อยละ 46 และผลกระทบด้านความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม และเรื่องของเศรษฐกิจ รายได้ลดลง ระดับความรุนแรงของผลกระทบอยู่ในลำดับที่ห้า และหก ในจำนวนใกล้เคียงกัน

1.2 ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ตารางที่ 15 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครูผู้สอนในด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
ด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน			
1.สามารถสื่อ ความคิด จินตนาการ ความรู้สึกความประทับใจในงานศิลปวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นผ่านกระบวนการทำงานศิลปะอย่างสร้างสรรค์	4.43	0.54	เห็นด้วยมาก
2. แสดงออกถึงความรู้สึกในการรับรู้ความงามของงานศิลปะท้องถิ่น โดยการอธิบายแก่ครูและเพื่อนร่วมชั้นเรียน	4.30	0.56	เห็นด้วยมาก
3. เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองในด้านสุนทรียะจากการทำงานศิลปะที่สะท้อนเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น	4.35	0.48	เห็นด้วยมาก
4. นำศิลปะท้องถิ่นของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มาศึกษาในประเด็นองค์ประกอบศิลป์และความงามได้	4.44	0.50	เห็นด้วยมาก
5. นำความรู้ที่ได้จากการศึกษางานศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น ไปใช้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และชีวิตประจำวันได้	4.54	0.55	เห็นด้วยมากที่สุด
6. รู้ประวัติและความสำคัญของงานศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น	4.36	0.53	เห็นด้วยมาก
7. สามารถระบุประเภทผลงานศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้	4.38	0.53	เห็นด้วยมาก
8. เรียนรู้และทำกิจกรรมร่วมกับปราชญ์ท้องถิ่น ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนกันของคนหลากหลายวัฒนธรรม	4.32	0.58	เห็นด้วยมาก
9. เห็นคุณค่ามรดกทางศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มาสร้างสรรค์งานศิลปะ	4.50	0.52	เห็นด้วยมากที่สุด
10. นำแนวคิดในความหลากหลายทางศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มาสร้างสรรค์งานศิลปะ	4.42	0.60	เห็นด้วยมาก
รายการ	3.97	0.54	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 15 แสดงให้เห็นว่า ครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์มีความคิดเห็นในด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน โดยเฉลี่ยในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.97$)

เมื่อพิจารณาความคิดเห็นเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับความคิดเห็นตามค่าเฉลี่ย พบว่า ครูผู้สอน เห็นด้วยมากที่สุด ว่าควรกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษางานศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น ไปใช้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้ อื่นๆ และชีวิตประจำวันได้ ($\bar{X} = 4.54$) ในค่าเฉลี่ยรองลงมาครูผู้สอน เห็นด้วยมากที่สุดว่า ควรกำหนดให้ผู้เรียน เห็นคุณค่ามรดกทางศิลปะ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มาสร้างสรรค์งานศิลปะ ($\bar{X} = 4.50$) และเห็นว่าควรกำหนดให้ผู้เรียน นำศิลปะท้องถิ่นของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มาศึกษาในประเด็นองค์ประกอบศิลป์ และความงามได้ ($\bar{X} = 4.44$) และครูผู้สอนมีความคิดเห็น ว่า ควรกำหนดให้ผู้เรียน แสดงออกถึงความรู้สึกลงในการรับรู้ความงามของงานศิลปะท้องถิ่น โดยการอธิบายแก่ครู และเพื่อนร่วมชั้นเรียน เป็นค่าเฉลี่ยที่ต่ำที่สุด ($\bar{X} = 4.30$)

ตารางที่ 16 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครูผู้สอนในด้านเนื้อหาสาระ

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
ด้านเนื้อหาสาระ			
1. ประวัติและความสำคัญของงานศิลปะที่มีต่อวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นที่ตนอาศัย	4.49	0.50	เห็นด้วยมาก
2. รูปแบบของผลงานทัศนศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับ งานวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	4.36	0.55	เห็นด้วยมาก
3. นำความรู้จากประสบการณ์จริงจากแหล่งเรียนรู้ ในท้องถิ่นมาเป็นแนวทางการสร้างสรรค์งานศิลปะ	4.50	0.50	เห็นด้วยมากที่สุด
4. การชื่นชมความงาม คุณค่าของงานศิลปะ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการแสดงความคิดเห็น และอธิบายความหมายโดยใช้หลักองค์ประกอบศิลป์ และความงาม	4.35	0.50	เห็นด้วยมาก
5. การสืบทอดการทำงานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นและนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้	4.45	0.52	เห็นด้วยมาก

ตารางที่ 16 (ต่อ)

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
6. นำการแสดงศิลปะ วัฒนธรรมพื้นบ้านมาเป็นแนวคิดในการสร้างสรรค์งานศิลปะ และบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้	4.50	0.55	เห็นด้วยมาก
7. การทำงานศิลปะท้องถิ่น โดยการถ่ายทอดจากปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อเป็นการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	4.48	0.53	เห็นด้วยมาก
8. การถ่ายทอดจินตนาการ ความประทับใจจากวิถีชีวิตชุมชน ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	4.35	0.50	เห็นด้วยมาก
9. การสร้างสรรค์องค์ประกอบศิลป์ด้วยเทคนิควิธีการต่างๆ โดยการนำทรัพยากรธรรมชาติที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์	4.47	0.57	เห็นด้วยมาก
10. การถ่ายทอดความประทับใจในเอกลักษณ์ของงานศิลปะ วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ออกมาเป็นผลงานศิลปะ และนำเสนอผลงานของตนเองและของกลุ่มให้ผู้อื่นรับรู้	4.40	0.56	เห็นด้วยมาก
รวมเฉลี่ย	4.43	0.53	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 16 แสดงให้เห็นว่า ครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์มีความคิดเห็นในด้านเนื้อหาสาระ โดยเฉลี่ยในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.43$)

เมื่อพิจารณาความคิดเห็นเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับความคิดเห็นตามค่าเฉลี่ย พบว่า ครูผู้สอน เห็นด้วยมากที่สุด ว่าควรนำความรู้จากประสบการณ์จริงจากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นมาเป็นแนวทางการสร้างสรรค์งานศิลปะมาเป็นเนื้อหาสาระ ($\bar{X} = 4.50$) และเห็นด้วยว่าควรนำการแสดงศิลปะ วัฒนธรรมพื้นบ้านมาเป็นแนวคิดในการสร้างสรรค์งานศิลปะ และบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.50$) ค่าเฉลี่ยรองลงมาครูผู้สอนเห็นว่าควรนำประวัติและความสำคัญของงานศิลปะ ที่มีต่อวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นที่ตนอาศัยมาเป็นเนื้อหาสาระ ($\bar{X} = 4.48$) และเห็นว่าการทำงานศิลปะท้องถิ่น โดยการถ่ายทอดจากปราชญ์ชาวบ้านเพื่อเป็นการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ($\bar{X} = 4.48$) โดยครูผู้สอนมีความคิดเห็นว่าการชื่นชมความงาม คุณค่าของงานศิลปะซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการแสดงความคิดเห็นและอธิบายความหมายโดยใช้หลักองค์ประกอบศิลป์และความงาม และเห็นว่าการนำ

การถ่ายทอดจินตนาการ ความประทับใจจากวิถีชีวิตชุมชน ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในสาม จังหวัดชายแดนภาคใต้มาเป็นเนื้อหาสาระ เป็นค่าเฉลี่ยที่ต่ำที่สุด ($\bar{X}=4.35$)

ตารางที่ 17 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของ ครูผู้สอนในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน			
1. กำหนดให้ผู้เรียนนำความประทับใจที่มีต่อเอกลักษณ์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นมาเป็นฐานความคิด ในการทำงานศิลปะ	4.40	0.52	เห็นด้วยมาก
2. จัดโครงการทัศนศึกษาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น โบราณสถาน เพื่อทำความเข้าใจกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น	4.50	0.57	เห็นด้วยมากที่สุด
3. กำหนดให้ผู้เรียนศึกษา ตำราผลงานศิลปะในท้องถิ่น และนำเสนอต่อเพื่อนร่วมชั้น	4.39	0.54	เห็นด้วยมาก
4. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นในการจัดกิจกรรมศิลปะ ท้องถิ่นตามความถนัดและความสนใจของตนเองร่วมกับครูผู้สอน	4.48	0.50	เห็นด้วยมาก
5. ให้ผู้เรียนทำโครงการศิลปะ เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้ทักษะกระบวนการ กลุ่มภายใต้การปรึกษาร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านและครูผู้สอน	4.44	0.57	เห็นด้วยมาก
6. กำหนดให้ผู้เรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมทางศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น	4.40	0.59	เห็นด้วยมาก
7. กำหนดประเด็นการร่วมกิจกรรมทางศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีในชุมชนมาเป็นแนวทางในการทำงานศิลปะของผู้เรียน	4.34	0.50	เห็นด้วยมาก
8. จัดกิจกรรมเรียนรู้ และฝึกปฏิบัติงานศิลปะท้องถิ่น จากแหล่งเรียนรู้จริงในชุมชน	4.50	0.50	เห็นด้วยมากที่สุด
9. เชิญปราชญ์ชาวบ้านในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ และจัดกิจกรรมร่วมกับครูผู้สอน	4.53	0.55	เห็นด้วยมากที่สุด
10. ผู้เรียนควรได้วิพากษ์วิจารณ์งานศิลปะในประเด็นความสามัคคี ในชุมชนและเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีในผลงานศิลปะ	4.32	0.54	เห็นด้วยมาก
รวมเฉลี่ย	4.43	0.53	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 17 แสดงให้เห็นว่า ครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์มีความคิดเห็นในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเฉลี่ยในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.43$)

เมื่อพิจารณาความคิดเห็นครูผู้สอน เป็นรายชื่อ โดยเรียงลำดับความคิดเห็นตามค่าเฉลี่ยพบว่า ครูผู้สอน เห็นด้วยมากที่สุดว่า ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการเชิญปราชญ์ชาวบ้านในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ และจัดกิจกรรมร่วมกับครูผู้สอน ($\bar{X} = 4.53$) ค่าเฉลี่ยรองลงมาครูผู้สอนเห็นด้วยมากกว่า ควรจัดโครงการทัศนศึกษาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อทำความเข้าใจกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.50$) และเห็นว่าควรจัดกิจกรรมเรียนรู้ และฝึกปฏิบัติงานศิลปะท้องถิ่นจากแหล่งเรียนรู้จริงในชุมชน ($\bar{X} = 4.50$) โดยครูผู้สอน มีความคิดเห็นว่า ผู้เรียนควรได้วิพากษ์วิจารณ์งานศิลปะในประเด็นความสามัคคีในชุมชนและเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีในผลงานศิลปะเป็นค่าเฉลี่ยที่ต่ำที่สุด ($\bar{X} = 4.32$)

ตารางที่ 18 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครูผู้สอนในด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์			
1. ครู ผู้ปกครอง และปราชญ์ท้องถิ่นร่วมกันแสดงความคิดเห็น เพื่อคัดเลือกเนื้อหาในการจัดทำสื่อการสอน	4.31	0.55	เห็นด้วยมาก
2. มีความยืดหยุ่นในการเลือกสื่อการสอน และเน้นการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตเพื่อความหลากหลายทางด้านเนื้อหาและรูปแบบ	4.26	0.56	เห็นด้วยมาก
3. นำวัสดุธรรมชาติที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นมาใช้ทดแทนในการสร้างสรรค์งานศิลปะ	4.63	0.48	เห็นด้วยมากที่สุด
4. ให้ผู้เรียนช่วยจัดหาสื่อศิลปะท้องถิ่นมาใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอน	4.56	0.55	เห็นด้วยมากที่สุด
5. ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ถ่ายทอด และสาธิตกระบวนการสร้างงานศิลปะท้องถิ่น	4.41	0.59	เห็นด้วยมาก
6. เลือกใช้สถานที่สำคัญในชุมชนเป็นสื่อการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาสาระและจุดประสงค์การเรียนรู้	4.38	0.60	เห็นด้วยมาก
7. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทดลอง ปฏิบัติกิจกรรมศิลปะท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และความเข้าใจในกระบวนการ	4.57	0.52	เห็นด้วยมากที่สุด

ตารางที่ 18 (ต่อ)

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
8. จัดกระบวนการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้จริง โดยพานักเรียนไปศึกษาแหล่งผลิตงานศิลปะท้องถิ่นในชุมชน	4.54	0.55	เห็นด้วยมากที่สุด
9. เลือกใช้สื่อการสอนที่ส่งเสริมความสามัคคีในการอาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายทางศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม	4.52	0.50	เห็นด้วยมากที่สุด
10. ควรจัดทำสื่อสำหรับการเรียนรู้ร่วมของผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม	4.48	0.55	เห็นด้วยมาก
รวมเฉลี่ย	4.46	0.59	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 18 แสดงให้เห็นว่า ครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์มีความคิดเห็นในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเฉลี่ยในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.46$)

เมื่อพิจารณาความคิดเห็นของครูผู้สอน เป็นรายชื่อ โดยเรียงลำดับความคิดเห็นตามค่าเฉลี่ยพบว่า ครูผู้สอน เห็นด้วยมากที่สุดว่า ควรนำวัสดุธรรมชาติที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นมาใช้ทดแทนในการสร้างสรรค์งานศิลปะ ($\bar{X} = 4.63$) ค่าเฉลี่ยรองลงมาครูผู้สอนเห็นด้วยมากที่สุดว่าควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทดลองปฏิบัติกิจกรรมศิลปะท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และความเข้าใจในกระบวนการ ($\bar{X} = 4.57$) และเห็นว่าควรให้ผู้เรียนช่วยจัดหาสื่อศิลปะท้องถิ่นมาใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.56$) โดยครูผู้สอน มีความคิดเห็นว่ามีที่ยึดหยุ่นในการเลือกสื่อการสอนและเน้นการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตเพื่อความหลากหลายทางด้านเนื้อหาและรูปแบบเป็นค่าเฉลี่ยที่ต่ำที่สุด ($\bar{X} = 4.26$)

ตารางที่ 19 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครูผู้สอนในด้านการวัดและการประเมินผล

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
ด้านการวัดและการประเมินผล			
1. ทดสอบความรู้ความเข้าใจงานศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	4.26	0.52	เห็นด้วยมาก
2. การแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก ความประทับใจที่มีต่อ งานศิลปะ วัฒนธรรม ท้องถิ่นของตนเองและผู้อื่น โดยอธิบายแก่ครูและเพื่อนร่วมชั้นเรียน	4.33	0.47	เห็นด้วยมาก
3. วัดความเข้าใจ ความงามของงานศิลปะท้องถิ่น โดยการวิพากษ์วิจารณ์หลักการทางศิลปะ	4.27	0.53	เห็นด้วยมาก
4. สังเกตความสนใจและความร่วมมือในการทำกิจกรรมศิลปะ โครงการกลุ่มร่วมกับเพื่อนต่างศาสนา	4.32	0.49	เห็นด้วยมากที่สุด
5. ประเมินผลทักษะการทำงาน และพัฒนาการงานศิลปะ จากเพิ่มสะสมผลงานทางด้านศิลปะ	4.36	0.53	เห็นด้วยมาก
6. วัดผลทักษะการใช้เทคนิคต่างๆ การนำวัสดุเหลือใช้ ในท้องถิ่นมาใช้สร้างสรรค์งานศิลปะ	4.42	0.54	เห็นด้วยมาก
7. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการ และมีส่วนร่วมในการประเมินตนเอง เพื่อนร่วมชั้นเรียน ร่วมกับครูผู้สอน	4.50	0.55	เห็นด้วยมากที่สุด
8. สังเกตความสนใจ และความร่วมมือขณะเข้าร่วมกิจกรรมทัศนศึกษาและการเรียนรู้ศิลปะที่บ้านจากแหล่งเรียนรู้ ในชุมชนจากปราชญ์ชาวบ้าน	4.45	0.57	เห็นด้วยมาก
9. เอกลักษณะของความหลากหลายทางศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นที่มีในผลงานศิลปะของผู้เรียน	4.38	0.49	เห็นด้วยมาก
10. ควรมีการประเมินผลการยอมรับความหลากหลายทาง วัฒนธรรมแบบก่อนและหลังเรียน	4.50	0.53	เห็นด้วยมากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.40	0.52	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 19 แสดงให้เห็นว่า ครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์มีความคิดเห็นด้วยในด้านการวัดและการประเมินผล โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.40$)

เมื่อพิจารณาความคิดเห็นครูผู้สอน เป็นรายชื่อ โดยเรียงลำดับความคิดเห็นตามค่าเฉลี่ยพบว่า ครูผู้สอนเห็นด้วยมากที่สุดว่า ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการ และมีส่วนร่วมในการประเมินตนเอง เพื่อนร่วมชั้นเรียนร่วมกับครูผู้สอน ($\bar{X} = 4.50$) และเห็นว่า ควรมีการประเมินผลการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมแบบก่อนและหลังเรียน ($\bar{X} = 4.50$) รองลงมาเห็นว่า ควรสังเกตความสนใจ และความร่วมมือขณะเข้าร่วมกิจกรรมทัศนศึกษาและการเรียนรู้ศิลปะที่บ้านจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนจากปราชญ์ชาวบ้าน ($\bar{X} = 4.45$) โดยครูผู้สอนมีความคิดเห็นว่า ควรทดสอบความรู้ความเข้าใจงานศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นค่าเฉลี่ยที่ต่ำที่สุด ($\bar{X} = 4.26$)

ตารางที่ 20 สรุปความคิดเห็นของครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์เกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทุกด้าน

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
1. ด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน	3.97	0.54	เห็นด้วยมาก
2. ด้านเนื้อหาสาระ	4.43	0.53	เห็นด้วยมาก
3. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	4.43	0.53	เห็นด้วยมาก
4. ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์	4.46	0.59	เห็นด้วยมาก
5. ด้านการวัดและการประเมินผล	4.40	0.52	เห็นด้วยมาก
รวมเฉลี่ย	4.34	0.54	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 20 ค่าเฉลี่ยรวมทุกด้านในความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.34$) โดยความคิดเห็นด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์ ($\bar{X} = 4.46$) และความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน ($\bar{X} = 3.97$)

1.3 ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ
เพิ่มเติมของครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์เกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้าน
ทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัด
ชายแดนภาคใต้

ตารางที่ 21 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูผู้สอน ในด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน โดยจัดลำดับตามความถี่

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆเพิ่มเติม	ความถี่
1. เห็นคุณค่า และความสำคัญ รัก ห่วงหาญงานศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน ประจำท้องถิ่นของตน	18
2. ควรให้ผู้เรียนถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกในงานทัศนศิลป์ผ่านกระบวนการ ทางทัศนศิลป์ตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระ	12
3. รู้ประวัติความเป็นมาของงานศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่น ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	12
4. มีความรู้ ความเข้าใจ ด้านเทคนิควิธีการ องค์ประกอบศิลป์ เห็นคุณค่าและประโยชน์ ของงานศิลปะ	11
5. ควรกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนให้เหมาะสม และสอดคล้องกับศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่นของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	11
6. นำความรู้ไปใช้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้	10
7. ควรเน้นให้ผู้เรียนเกิดความรัก สามัคคี ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม การยอมรับใน ความหลากหลายทางศาสนา ภาษา วัฒนธรรม และการอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน	10
8. ควรกำหนดจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเกิดการพัฒนาด้านต่างๆ ไปพร้อมกัน	6
9. สื่อความคิดจินตนาการ ความรู้สึกประทับใจในงานศิลปะ ศาสนา วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านกระบวนการ ทำงานศิลปะอย่างสร้างสรรค์โดยใช้วัสดุในท้องถิ่น	5
10. ควรให้ผู้เรียนวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ คุณค่าของงานทัศนศิลป์ตามหลักการทาง ศิลปะได้	2
11. มีความรู้ความเข้าใจในงานทัศนศิลป์ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี	1

ตารางที่ 21 (ต่อ)

ความคิดเห็นของข้อเสนอแนะอื่นๆเพิ่มเติม	ความถี่
12. เห็นว่าปัจจุบันไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ เนื่องจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ขาดความพร้อม และมีความขัดแย้งกับหลักศาสนา	1
รวม	99

จากตารางที่ 21 แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูผู้สอน เกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน โดยสรุปเรียงลำดับความคิดเห็นตามความถี่ได้ดังนี้ ลำดับแรก เห็นว่าควรกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนให้ผู้เรียนเห็นคุณค่า และความสำคัญ รัก ห่วงแหนงานศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้านประจำท้องถิ่นของตน รองลงมา เห็นว่าควรให้ผู้เรียนถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกในงานทัศนศิลป์ผ่านกระบวนการทางทัศนศิลป์ตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระ และเห็นว่าควรกำหนดให้ผู้เรียนรู้ประวัติความเป็นมาของงานศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่นของในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ตารางที่ 22 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูผู้สอนในด้านเนื้อหาสาระโดยจัดลำดับตามความถี่

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆเพิ่มเติม	ความถี่
1. เนื้อหาควรมีความสอดคล้องกับความต้องการ และยืดหยุ่นตามสภาพผู้เรียน ชุมชน ศาสนาและวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	31
2. การอนุรักษ์งานศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	14
3. นำการแสดงศิลปะ วัฒนธรรมพื้นบ้าน มาบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ กลุ่มสาระอื่นๆ และการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	7
4. นำความประทับใจในเอกลักษณ์ของงานศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น วิถีชีวิตชุมชน ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มาถ่ายทอดเป็นผลงานศิลปะ	6
5. ประวัติและความสำคัญของงานศิลปะที่มีต่อวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	6

ตารางที่ 22 (ต่อ)

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆเพิ่มเติม	ความถี่
6. เรียนรู้งานศิลปะ วัฒนธรรม แลภูมิปัญญาของท้องถิ่นอื่น ๆ ที่มีความแตกต่างกัน	5
7. ยึดหลักความเชื่อทางศาสนาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และให้สอดคล้องกับผู้นับถือศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธ เพื่อเป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน	5
8. ถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก จินตนาการออกมาเป็นงานศิลปะอย่างสร้างสรรค์	4
9. ส่งเสริมความสามัคคี และสร้างการยอมรับการอยู่ร่วมกันในสังคม	4
10. ควรมีความเหมาะสมกับวัย และวุฒิภาวะของผู้เรียน	4
11. เน้นเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปะ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปราชญ์ชาวบ้าน	4
12. ลักษณะของเส้น รูปร่างรูปทรง สี พื้นผิวในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	3
13. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยนำวัสดุเหลือใช้มาสร้างสรรคงานศิลปะ	2
14. ชื่อ วิธีการใช้และการเก็บรักษาอุปกรณ์ที่ใช้ในงานศิลปะ	1
15. เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของงานศิลปะ	1
16. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาสาระที่ตนเองสนใจ	1
รวม	98

จากตารางที่ 22 แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในด้านเนื้อหาสาระ โดยสรุปเรียงลำดับความคิดเห็นตามความถี่ได้ดังนี้ ลำดับแรก เห็นว่าเนื้อหาสาระควรมีความสอดคล้องกับความต้องการ และยึดหยุ่นตามสภาพผู้เรียน ชุมชน ศาสนาและวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้รองลงมาเห็นว่าควรเน้นการเห็นคุณค่า และการอนุรักษ์งานศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเห็นว่าควรมีการถ่ายทอดความประทับใจในเอกลักษณ์ของงานศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น วิถีชีวิตชุมชน ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ออกมาเป็นผลงานศิลปะ

ตารางที่ 23 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูผู้สอน ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยจัดลำดับตามความถี่

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆเพิ่มเติม	ความถี่
1. จัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน ผู้ปกครอง โดยการเชิญวิทยากร และปราชญ์ชาวบ้าน มาถ่ายทอดความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น	15
2. จัดกิจกรรมโดยการพาผู้เรียนไปชมนิทรรศการศิลปะ ทักษะศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ และแหล่งผลิตผลงานศิลปะที่สำคัญในท้องถิ่นของตนเอง	11
3. จัดกิจกรรมโดยเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง ด้วยทักษะวิธีการที่หลากหลาย	10
4. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ตอบสนองต่อความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกอย่างเต็มที่	10
5. เน้นการจัดกิจกรรมแบบกระบวนการกลุ่ม เพื่อส่งเสริมความสามัคคีในสังคม โดยเน้นให้เกิดการเรียนรู้ศิลปะ วัฒนธรรมของศาสนาต่างๆ ด้วยความเข้าใจ และเกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน	10
6. ฝึกปฏิบัติงานศิลปะที่บ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่นจากแหล่งเรียนรู้จริงในท้องถิ่น ส่งเสริมการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	7
7. จัดกิจกรรมให้มีความสอดคล้องกับเนื้อหา และเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม วิถีชีวิตในท้องถิ่นของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	6
8. จัดฝึกอบรมการจัดกิจกรรมศิลปะให้แก่ครูผู้สอนที่ไม่ได้จบศิลปะโดยตรง	6
9. จัดกิจกรรมให้มีความหลากหลาย เช่น การทำกิจกรรมเดี่ยว และกิจกรรมกลุ่ม	5
10. จัดกิจกรรมแบบเรียนปนเล่น หรือแบบเกมส์ เพื่อความสนุกสนานในการเรียนรู้ และเป็นการผ่อนคลายสภาวะจิตใจของผู้เรียน	4
11. เห็นว่าการจัดทัศนศึกษา จากสถานที่จริง หรือแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ไม่สามารถทำได้เพราะ เหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้	4
12. ควรเพิ่มเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มากขึ้น	4
13. จัดกิจกรรมโดยเน้นการบูรณาการกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ	3
14. การจัดกิจกรรมด้าน ดนตรี และนาฏศิลป์ไม่สามารถทำได้เพราะขัดกับหลักศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น	2
15. ผู้เรียนมีโอกาสได้อภิปราย วิพากษ์วิจารณ์ผลงานของตนเองและเพื่อนร่วมชั้นเรียน	1
16. จัดโดยการบูรณาการศิลปะท้องถิ่น และศิลปะร่วมสมัยเพื่อเป็นแนวคิดในการ สร้างสรรค์งานศิลปะ	1
รวม	99

จากตารางที่ 23 แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูผู้สอนเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยสรุปเรียงลำดับความคิดเห็นตามความถี่ได้ดังนี้ ลำดับแรก เห็นว่าควรมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกับชุมชน ผู้ปกครอง โดยเชิญวิทยากร และปราชญ์ชาวบ้านมาถ่ายทอดความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น รองลงมาเห็นว่าควรมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการพาผู้เรียนไปชมนิทรรศการศิลปะ ทัศนศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ และแหล่งผลิตงานศิลปะที่สำคัญในท้องถิ่นของตนเอง และควรจัดกิจกรรมโดยเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง ด้วยทักษะที่หลากหลาย รวมไปถึง การจัดกิจกรรมโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมตอบสนองต่อความต้องการ และความสนใจของผู้เรียนโดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกอย่างเต็มที่ และควรเน้นการจัดกิจกรรมแบบกระบวนการกลุ่ม เพื่อส่งเสริมความสามัคคีในสังคม โดยเน้นให้เกิดการเรียนรู้ศิลปะ วัฒนธรรมของศาสนาต่างๆ ด้วยความเข้าใจ และเกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน

ตารางที่ 24 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูผู้สอน ในด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์โดยจัดลำดับตามความถี่

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆเพิ่มเติม	ความถี่
1. ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่เหลือใช้ และหาได้ง่ายตามธรรมชาติ ในท้องถิ่นมาสร้างสรรค์งานศิลปะ	34
2. ขาดแคลนงบประมาณในการจัดซื้อสื่อและวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนศิลปะ	17
3. เน้นสื่อที่มีความหลากหลายทั้งรูปแบบและเนื้อหา เพื่อส่งเสริมความสามัคคี	8
4. ใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ที่เป็นของจริง เช่นภาพ ตัวอย่างผลงาน แบบจำลอง	7
5. ครู ผู้เรียน ผู้ปกครอง วิทยากรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดหา จัดทำสื่อ วัสดุอุปกรณ์	6
6. ส่งเสริมการใช้สื่อวัฒนธรรมที่ทันสมัยและการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต	6
7. การสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตทำได้น้อยเพราะขาดแคลนเครื่องคอมพิวเตอร์	6
8. นำงานศิลปะท้องถิ่นมาใช้เป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอน	5
9. จัดการเรียนรู้โดยเน้นการปฏิบัติจริงจากแหล่งเรียนรู้ แหล่งผลิตงานศิลปะในชุมชน	5
10. เลือกสื่อการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับเนื้อหาสาระ เน้นความเป็นสากลและผสมผสานกับวัฒนธรรมของท้องถิ่น	3
11. จัดอบรมครูผู้สอนทัศนศิลป์ในการทำสื่อการสอนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	2
12. ขาดแคลนบุคลากรที่จบมาตรงกับสาขาวิชาที่ทำการสอน	2

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆเพิ่มเติม	ความถี่
13. เลือกใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์การเรียนรู้และเข้าใจได้ง่ายขึ้น	2
14. ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีรายได้ น้อยนักเรียนจึงขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์	2
15. สื่อ วัสดุอุปกรณ์ควรมีเพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียน	3
16. ควรส่งเสริมให้มีการจัดห้องเรียนเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะ	1
รวม	114

จากตารางที่ 24 แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูผู้สอนเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์ โดยสรุปเรียงลำดับความคิดเห็นตามความถี่ได้ดังนี้ ลำดับแรก เห็นว่าควรเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ที่เหลือใช้ และหาได้ง่ายตามธรรมชาติ ในท้องถิ่นมาสร้างสรรค้งานศิลปะ รองลงมาเห็นว่า ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ขาดแคลนงบประมาณในการจัดซื้อสื่อและวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนการสอนศิลปะ และเห็นว่าควรเน้นสื่อที่มีความหลากหลายทั้งรูปแบบและเนื้อหา เพื่อส่งเสริมความสามัคคี

ตารางที่ 25 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูผู้สอน ในด้านการวัดและการประเมินผล โดยจัดลำดับตามความถี่

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆเพิ่มเติม	ความถี่
1. วัดและประเมินผลจากการสังเกตพฤติกรรม ความสนใจ การทำงานร่วมกับผู้อื่น และทักษะการปฏิบัติงานจริง	25
2. วัดและประเมินผลจากผลงานทัศนศิลป์ของผู้เรียน	16
3. วัดผลตามสภาพความเป็นจริงของผู้เรียน โดยคำนึงถึงศักยภาพของผู้เรียนเป็นรายบุคคล	16
4. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลงาน และร่วมแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ผลงานของตนเองและเพื่อนร่วมชั้น	10
5. มีเกณฑ์ในการประเมินผลที่ชัดเจน และใช้วิธีการที่หลากหลาย สามารถปรับให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละชุมชน	10
6. มีการทดสอบก่อนเรียน และหลังเรียนทุกครั้ง	9

ตารางที่ 25 (ต่อ)

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆเพิ่มเติม	ความถี่
7. วัดผลโดยการสอบทฤษฎีเพื่อวัดความรู้ความเข้าใจ และการสอบปฏิบัติ เพื่อวัดความสามารถด้านทักษะกระบวนการ	5
8. ประเมินผลโดยการจัดทำแบบทดสอบให้ตรงกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	5
9. วัดและประเมินผลโดยการทดสอบความรู้ความเข้าใจในงานศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	5
10. ผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน ควรมีส่วนร่วมในการกำหนด วิธีการประเมิน และการประเมินผลการเรียนรู้	4
11. มีการวัดและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ	4
12. วัดผลโดยเน้นกระบวนการคิด และพัฒนาการของผู้เรียนมากกว่าความสวยงามทางทัศนศิลป์	3
13. ประเมินผลให้ครอบคลุมทั้งสามด้าน คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย ทักษะพิสัย	3
14. ประเมินผลโดยการใช้แฟ้มสะสมผลงานของผู้เรียน	1
รวม	116

จากตารางที่ 25 แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูผู้สอนเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในด้านการวัดและการประเมินผล โดยสรุปเรียงลำดับความคิดเห็นตามความถี่ได้ดังนี้ ลำดับแรกเห็นว่าควรมีการประเมินผลจากการสังเกตพฤติกรรม ความสนใจ การทำงานร่วมกับผู้อื่นและทักษะการปฏิบัติงานจริง รองลงมาเห็นว่า ควรวัดและประเมินผลจากผลงานทัศนศิลป์ของผู้เรียน และเห็นว่าควรวัดผลตามสภาพความเป็นจริงของผู้เรียน กำเนึงถึงศักยภาพของผู้เรียนรายบุคคล

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปจากการสัมภาษณ์

2.1 ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตารางที่ 26 สถานภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	15	83.3
หญิง	3	16.7
2.อายุ		
30-39 ปี	3	16.7
40-49 ปี	6	33.3
50-60 ปี	9	50.0
3. วุฒิการศึกษาสูงสุด		
ปริญญาโท	18	100.0
4. อาชีพ		
ผู้อำนวยการสถานศึกษา	9	50.0
ศึกษานิเทศก์ที่รับผิดชอบกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ	9	50.0
5. ประสบการณ์ทำงานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้		
5-10 ปี	3	16.7
11-20 ปี	6	33.3
21-30 ปี	8	44.4
31- 40 ปี	1	5.6
6. ประสบการณ์ในการเข้าร่วมประชุม /อบรม/สัมมนาเกี่ยวกับ การจัดการเรียนการสอนในสังคมพหุวัฒนธรรม		
ไม่มี	5	27.8
มี จำนวน 1-3 ครั้ง	10	55.5
4- 6 ครั้ง	3	16.7
7. ประสบการณ์ตรงจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้		
ไม่มี	6	33.3

ตารางที่ 26 (ต่อ)

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
มี ญาติ เพื่อนร่วมงาน โคนระเบิด และถูกยิง	4	22.2
อาคารเรียน บ้านพักครูถูกลอบวางเพลิง	3	16.7
รถยนต์โดนตะปูเรือใบ	3	16.7
โดนขู่ฆ่า และตามประกบ	1	5.6
การลอบวางระเบิดใต้ท้องรถยนต์ของเพื่อร่วมงาน	1	5.6
8. ผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้		
มี ทรัพย์สินได้รับความเสียหาย	1	5.6
ขวัญกำลังใจลดลง	15	83.3
เกิดความหวาดระแวงกลัว	4	22.2
ความไม่ปลอดภัยในการดำเนินวิถีชีวิต	5	27.8

จากตารางที่ 26 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปจากการสัมภาษณ์ ศึกษานิเทศก์และผู้บริหารสถานศึกษา สรุปรายละเอียดได้ดังนี้

ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารสถานศึกษามีจำนวนทั้งสิ้น 18 คน เป็นผู้ชาย 15 คน คิดเป็นร้อยละ 83.3 และเป็นผู้หญิง 3 คน คิดเป็นร้อยละ 16.7 มีอายุเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 50-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 50.0 ระดับการศึกษาทั้งหมดมีวุฒิมัธยมศึกษาระดับปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 100.0 และ เป็นศึกษานิเทศก์ที่รับผิดชอบกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ และผู้บริหารสถานศึกษาในจำนวนเท่ากันคือ 9 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0 และส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำงานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เฉลี่ยอยู่ระหว่าง 21-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 44.4 ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมประชุม / อบรม/สัมมนาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในสังคมพหุวัฒนธรรม จำนวน 1-3 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 55.5 และมีประสบการณ์ตรงจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ญาติ เพื่อนร่วมงาน โคนระเบิด และถูกยิง คิดเป็นร้อยละ 22.2 ส่วนการได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าทำให้ขวัญกำลังใจลดลง คิดเป็นร้อยละ 83.3

2.2 ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารสถานศึกษา
เกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัด
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ตารางที่ 27 ความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารสถานศึกษา ในด้านการกำหนดจุดประสงค์
การเรียนการสอน โดยจัดลำดับตามความถี่

ข้อ	รายการ	ความถี่
1.	การนำสภาพสังคม ศาสนา ภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มากำหนดให้เหมาะสมกับจุดประสงค์การเรียน การสอนสาระด้านทัศนศิลป์	
1.1	ควรกำหนดให้ผู้เรียนทราบถึงประวัติความเป็นมา ความสำคัญของงานศิลปะท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง	7
1.2	ควรมีการบูรณาการการเรียนรู้ศิลปะกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นเช่น การเรียนรู้เรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อให้ผู้เรียน ได้ซึมซับ ความเป็นเอกลักษณ์ของงานศิลปะท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง	5
1.3	ควรมีการนำเรื่องราวของขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันมาสอดแทรกไว้ในการทำงานศิลปะ	4
1.4	การศึกษาอิทธิพลของสภาพสังคม ศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีอยู่ในงานศิลปะและภูมิปัญญาท้องถิ่น	2
1.5	การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติงานศิลปะท้องถิ่น โดยการใช้ วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความหวงแหน และภาคภูมิใจในงานศิลปะท้องถิ่นของตนเอง	2
2.	การกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ให้ผู้เรียน มีความเข้าใจ และมีค่านิยมใน การยอมรับการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลาย ทางศาสนา ภาษาและวัฒนธรรม	
2.1	ควรสร้างความเข้าใจในความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม ผ่านกระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์ขนบธรรมเนียม ประเพณี และงานศิลปะท้องถิ่น	8

ตารางที่ 27 (ต่อ)

ข้อ	รายการ	ความถี่
2.2	ใช้กิจกรรมศิลปะเป็นตัวเชื่อมโยงให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจ ในวัฒนธรรมตนเอง เกิดความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมที่หลากหลาย เกิดการยอมรับและมีเจตคติที่ดีต่อวัฒนธรรมของคนต่างวัฒนธรรม	5
2.3	ควรเน้นการส่งเสริมเรื่องการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เรียนต่างศาสนาแล้ววัฒนธรรม โดยการใช้สภาพสังคมชนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่น	5

จากตารางที่ 27 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษา
เกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียน
การสอน สรุปรายละเอียดได้ดังนี้

ข้อที่ 1 การนำสภาพสังคม ศาสนา ภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม
ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มากำหนดให้เหมาะสมกับจุดประสงค์การเรียนการสอนสาระด้าน
ทัศนศิลป์ โดยศึกษานิเทศก์ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการกำหนดให้ผู้เรียน
ทราบถึงประวัติความเป็นมา ความสำคัญของงานศิลปะท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง (7
คน) ควรมีการบูรณาการเรียนรู้อีกกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นเช่น การเรียนเรื่องประวัติศาสตร์
ท้องถิ่นเพื่อให้ผู้เรียนได้ซึมซับความเป็นเอกลักษณ์ของงานศิลปะท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง (5คน) และควร
มีการนำเรื่องราวของขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันมาสอดแทรกไว้ใน
การทำงานศิลปะ (4 คน) และการศึกษาอิทธิพลของสภาพสังคม ศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม
ประเพณีที่มีอยู่ในงานศิลปะและภูมิปัญญาท้องถิ่น (2 คน) รวมถึงการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนฝึก
ปฏิบัติงานศิลปะท้องถิ่นโดยการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความหวง
แหนและภาคภูมิใจในงานศิลปะท้องถิ่นของตนเอง (2 คน)

ข้อที่ 2 การกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์เพื่อให้ผู้เรียน
มีความเข้าใจ และมีค่านิยมใน การยอมรับการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายทางศาสนา ภาษา
และวัฒนธรรม โดยส่วนใหญ่เห็นว่า ควรมีการสร้างความเข้าใจในความหลากหลายทางศาสนาและ
วัฒนธรรมผ่านกระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์ขนบธรรมเนียม ประเพณี และงานศิลปะท้องถิ่น
(8คน) ใช้กิจกรรมศิลปะเป็นตัวเชื่อมโยงให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมตนเอง เกิดความ
ตระหนักรู้ในวัฒนธรรมที่หลากหลาย เกิดการยอมรับและมีเจตคติที่ดีต่อวัฒนธรรมของคนต่าง
วัฒนธรรม(5คน) ควรเน้นให้มีการส่งเสริมเรื่องการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เรียนต่างศาสนา และ
วัฒนธรรมโดยการใช้สภาพสังคมชนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่น (5 คน)

ตารางที่ 28 ความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารสถานศึกษา ในด้านเนื้อหาสาระโดยจัดลำดับตามความถี่

ข้อ	รายการ	ความถี่
1.	การนำสภาพสังคม ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณี ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มากำหนดเป็นเนื้อหาสาระการเรียนรู้สาระ ด้านทัศนศิลป์	
1.1	ควรมีการศึกษาสภาพสังคม ศาสนา ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณี ที่มีอิทธิต่องานศิลปะท้องถิ่น	6
1.2	การศึกษาวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสังคม ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาและ งานศิลปะท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักรู้ ในความหลากหลายทางวัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้น	6
1.3	ควรมีเนื้อหาของเรียนรู้การทำงานศิลปะท้องถิ่น ของปราชญ์ชาวบ้านจากแหล่งเรียนรู้จริง เพื่อให้ผู้เรียน ได้รับประสบการณ์ตรง เกิดความตระหนัก รักและหวงแหนวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นของตน	4
1.4	กำหนดเนื้อหาให้มีความสอดคล้องกับสภาพความต้องการ ของชุมชน โดยให้ผู้ปกครองชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาสาระ	3
2.	การกำหนดเนื้อหาสาระด้านทัศนศิลป์ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ และเกิด การยอมรับความหลากหลายทางศาสนา และวัฒนธรรมของพื้นที่สามจังหวัด ชายแดนภาคใต้	
2.1	ควรมีการบูรณาการเนื้อหาด้านวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้เรียน เกิดความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมของตนเองและผู้อื่น รู้และเข้าใจความเหมือนและความแตกต่างทางวัฒนธรรม	7
2.2	กำหนดเนื้อหาการบูรณาการการเรียนรู้โดยการวิเคราะห์ ประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น	6
2.3	เนื้อหาสาระควรมีความหลากหลายของคนทุกศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อการเรียนรู้และเกิดการยอมรับซึ่งกันและกันในพื้นที่	5

จากตารางที่ 28 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับ
แนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในด้านเนื้อหาสาระ สรุปรายละเอียดได้ดังนี้

ข้อที่ 1 การนำสภาพสังคม ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีในสาม
จังหวัดชายแดนภาคใต้ มากำหนดเป็นเนื้อหาสาระการเรียนรู้สาระด้านทัศนศิลป์ ศึกษานิเทศก์ และ
ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรมีการศึกษาสภาพสังคม ศาสนา ขนบธรรมเนียม
วัฒนธรรมประเพณี ที่มีอิทธิพลต่องานศิลปะท้องถิ่น (6 คน) และการศึกษาวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ ความ
เป็นมาของสังคม ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาและงานศิลปะท้องถิ่น เพื่อให้
ผู้เรียนเกิดความตระหนักรู้ในความหลากหลายทางวัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้น (6 คน) และควรมีเนื้อหา
ของเรียนรู้การทำงานศิลปะท้องถิ่นของปราชญ์ชาวบ้านจากแหล่งเรียนรู้จริง เพื่อให้ผู้เรียนได้รับ
ประสบการณ์ตรง เกิดความตระหนัก รักและหวงแหนวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นของตน (4 คน) ทั้ง
ยังเป็นการสนับสนุนการสืบทอด อนุรักษ์งานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญา
ท้องถิ่น (3 คน)

ข้อที่ 2 การกำหนดเนื้อหาสาระด้านทัศนศิลป์ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ และเกิด
การยอมรับความหลากหลายทางศาสนา และวัฒนธรรมของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดย
ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าควรมีการบูรณาการเนื้อหาด้านวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความ
เข้าใจในวัฒนธรรมของตนเองและผู้อื่น รู้และเข้าใจความเหมือนและความแตกต่างทางวัฒนธรรม (7
คน) และโดยการกำหนดเนื้อหาการบูรณาการการเรียนรู้โดยการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น
และเนื้อหาสาระควรมีความหลากหลายของคนทุกศาสนา และวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้และเกิดการ
ยอมรับซึ่งกันและกันในพื้นที่ (5 คน)

ตารางที่ 29 ความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์และผู้บริหารสถานศึกษา ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียน
การสอน โดยจัดลำดับตามความถี่

ข้อ	รายการ	ความถี่
1.	การนำลักษณะสภาพสังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และความต้องการของชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มาใช้ในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์เพื่อนำให้ผู้เรียนเกิดความรัก ความสามัคคี และยอมรับการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายทางศาสนา และวัฒนธรรม	
1.1	ควรมีการจัดกิจกรรมโดยการวิเคราะห์เนื้อหาของสภาพสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และความต้องการของชุมชน ที่มีความสอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ศิลปะ	7

ตารางที่ 29 (ต่อ)

ข้อ	รายการ	ความถี่
1.2	จัดกิจกรรมโดยการศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ แหล่งประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น เป็นการเชื่อมโยงความรู้และประสบการณ์จริง	5
1.3	ควรจัดกิจกรรมโดยการประยุกต์สิ่งรอบๆตัวผู้เรียนมาใช้ในการเรียนรู้	5
1.4	ควรเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับครูผู้สอน	3
2.	การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์โดยให้ผู้เรียนได้รับการถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้เกี่ยวกับศิลปะ ภูมิปัญญาท้องถิ่น จากปราชญ์ชาวบ้านจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และผลที่เกิดจากการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้อย่างไร	
2.1	การจัดกิจกรรม โดยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติงานจริงในแหล่งเรียนรู้ศิลปะพื้นบ้าน	5
2.2	ผู้ปกครอง และชุมชนควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยชุมชนเข้ามาช่วยในการให้ความรู้ และมีส่วนร่วมในการเป็นแหล่งการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน	4
2.3	ผู้ปกครอง และชุมชนควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในเช่น การจัดโครงการ การทัศนศึกษานอกสถานที่	3
2.4	ทำให้เกิดความร่วมมืออันดีระหว่างสถานศึกษา และชุมชน	3
2.5	สถานที่ ทำให้เกิดความร่วมมืออันดีระหว่างสถานศึกษา และชุมชน	2

จากตารางที่ 29 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สรุปรายละเอียดได้ดังนี้

ข้อที่ 1 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ศึกษานิเทศก์และผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรมีการจัดกิจกรรมโดยการวิเคราะห์เนื้อหาของสภาพสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และความต้องการของชุมชนที่มีความสอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ศิลปะ (7 คน) จัดกิจกรรมโดยการศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ แหล่งประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น เป็นการเชื่อมโยงความรู้และประสบการณ์จริง (5 คน) และควรจัดกิจกรรมโดยการประยุกต์สิ่งรอบๆตัวผู้เรียนมาใช้ในการเรียนรู้ และควรเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับครูผู้สอน (3 คน)

ข้อที่ 2 ศึกษาพิเศษ และผู้บริหารส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรมีการจัดกิจกรรมโดยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติงานจริงในแหล่งเรียนรู้ศิลปะพื้นบ้าน (5 คน) และผู้ปกครอง และชุมชนควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ควรจัดกิจกรรมโดยชุมชนเข้ามาช่วยในการให้ความรู้ และมีส่วนร่วมในการเป็นแหล่งการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน (4 คน) นอกจากนี้ผู้ปกครอง และชุมชนควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในเช่น การจัดโครงการ การทัศนศึกษานอกสถานที่ (3 คน) ทำให้เกิดความร่วมมืออันดีระหว่างสถานศึกษา และชุมชน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต และความต้องการของชุมชน (3 คน)

ตารางที่ 30 ความคิดเห็นของศึกษาพิเศษและผู้บริหารสถานศึกษา ในด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์โดยจัดลำดับตามความถี่

ข้อ	รายการ	ความถี่
1.	การเลือกใช้สื่อการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ให้มีความสอดคล้องกับสภาพสังคม วิทยาศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและค่านิยมของชุมชน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความเข้าใจถึง ประวัติความเป็นมา ความสำคัญของมรดกทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	
1.1	ควรเลือกรูปแบบของการแสดงศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้าน มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน	6
1.2	จัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จริงในแหล่งประวัติศาสตร์ หรือสถานที่สำคัญในชุมชน	6
1.3	จัดให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงในแหล่งการเรียนรู้ ในท้องถิ่น เช่นแหล่งผลิตงานศิลปะพื้นบ้าน อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน	5
2.	การใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการพานักเรียน ไปศึกษานอกสถานที่จากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้สาระ ด้านทัศนศิลป์	
2.1	เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกับชุมชน โดยให้ตัวแทนชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม และมีส่วนร่วมในการให้ความรู้แก่ผู้เรียน เช่นสถานที่ผลิตผลงานศิลปะพื้นบ้าน	7
2.2	ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสถานที่จริงทำให้ผู้เรียนเกิดการซึมซับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี อันจะนำไปสู่การเกิดความรักและหวงแหน	5
2.3	การจัดกิจกรรมโดยการใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ นั้น ทำให้สถานศึกษาและชุมชนมีความร่วมมืออันดีต่อกันอันจะเป็นผล ไปสู่คุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน	5

ตารางที่ 30 (ต่อ)

ข้อ	รายการ	ความถี่
2.4	การพาผู้เรียนไปศึกษาในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หรือหอศิลป์วัฒนธรรม จะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของศิลปะ ได้ดีกว่าการเรียนรู้ในห้องเรียน	3
2.5	การไปศึกษาสถานที่สำคัญในชุมชน เช่น วัด มัสยิด ศาลเจ้า ทำให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้ในเรื่องของศิลปะ ที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิต ของคนในชุมชน	3

จากตารางที่ 30 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับ แนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์ สรุปรายละเอียดได้ดังนี้

ข้อที่ 1 การเลือกใช้สื่อการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ให้มีความสอดคล้องกับสภาพสังคมศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและค่านิยมของชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยที่ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความ เข้าใจถึงประวัติความเป็นมา ความสำคัญของมรดกทางด้านศิลปะ วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นใน สามจังหวัดชายแดนภาคใต้(6คน)ควรเลือกใช้รูปแบบของการแสดงศิลปะวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีพื้นบ้าน มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน (6 คน) และการจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จริงใน แหล่งประวัติศาสตร์ หรือสถานที่สำคัญในชุมชน (5 คน) นอกจากนั้นยังควรจัดให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ จริงในแหล่งการเรียนรู้ ในท้องถิ่นเช่นแหล่งผลิตงานศิลปะพื้นบ้าน อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม

ข้อที่ 2 การใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการพานักเรียนไปศึกษา นอกสถานที่จากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้สาระ ด้านทัศนศิลป์ และเปิดโอกาสให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกับชุมชนโดยให้ตัวแทนชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม และมีส่วนร่วมใน การให้ความรู้แก่ผู้เรียนเช่นสถานที่ผลิตผลงานศิลปะพื้นบ้าน(7 คน) และจากการที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ จากสถานที่จริงทำให้ผู้เรียนเกิดการซึมซับวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี อันจะนำไปสู่การเกิด ความรักและหวงแหน (5 คน) ในส่วนของการจัดกิจกรรมโดยการใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ นั้น ทำให้สถานศึกษาและชุมชนมีความร่วมมืออันดีต่อกันอันจะเป็นผลไปสู่คุณภาพการเรียนรู้ของ ผู้เรียน (5 คน) และการพาผู้เรียนไปศึกษาในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หรือหอศิลป์วัฒนธรรม จะทำให้ ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของศิลปะ ได้ดีกว่าการเรียนรู้ในห้องเรียน (3 คน)

ตารางที่ 31 ความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์และผู้บริหารสถานศึกษา ในด้านการวัดและการประเมินผล โดยจัดลำดับตามความถี่

ข้อ	รายการ	ความถี่
1.	การกำหนดเกณฑ์กลางการวัดและประเมินผลผู้เรียน เพื่อให้ทราบถึง ความรู้ความเข้าใจ และการยอมรับในความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ควบคู่ไปกับพัฒนาการทางด้านต่างๆของผู้เรียนที่ได้รับจากการเรียนการสอน สาระทัศนศิลป์	
1.1	ควรมีการวัดและประเมินผลผู้เรียนด้วยการวิพากษ์ วิจักษ์ผลงานศิลปะที่เป็น มาจากวัฒนธรรมของตนเองและเพื่อนร่วมชั้นเรียน	7
1.2	วัดโดยใช้แบบทดสอบ เพื่อวัดความรู้ความเข้าใจในรูปแบบของงานศิลปะ ที่มีความหลากหลายทางศาสนา และวัฒนธรรม	5
1.3	การสร้างสรรคผลงานศิลปะโดยการถ่ายทอดถึงลักษณะสำคัญของวัฒนธรรม ท้องถิ่นด้วยวิธีการต่างๆ	4
2.	การวัด และประเมินผลผู้เรียนทางด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการทำงานควบคู่ กับการยอมรับความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ในการประเมินตนเอง ประเมินเพื่อนร่วมชั้นเรียนร่วมกับครูผู้สอนได้อย่างไร	
2.1	ให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินผลงานศิลปะของเพื่อนร่วมชั้น เรียนที่มีความแตกต่างกันทางด้านศาสนา และวัฒนธรรม	6
2.2	วัดและประเมินผลทางด้านทักษะ โดยการฝึกปฏิบัติจริงในแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น โดยผู้เรียนสามารถร่วมประเมินตนเองคู่กับครูผู้สอนได้	6
2.3	เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดเกณฑ์และวิธีการประเมิน	4
2.4	ครูวัดและประเมินผลทักษะกระบวนการการทำงานศิลปะของผู้เรียน ในการทำงานกลุ่มร่วมกันของผู้เรียนที่มีความแตกต่างทางศาสนา ด้วยวิธีการสังเกตพฤติกรรม	3

จากตารางที่ 31 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับ แนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในด้านการวัดและการประเมินผลสรุป รายละเอียดได้ดังนี้

ข้อที่ 1 การกำหนดเกณฑ์กลางการวัดและประเมินผลผู้เรียน เพื่อให้ทราบถึง ความรู้ความ เข้าใจและการยอมรับในความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรมควบคู่ไปกับพัฒนาการทางด้าน

ต่างๆของผู้เรียนที่ได้รับจากการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรมีการวัดและประเมินผลผู้เรียนด้วยการวิพากษ์ วิจาร์ณผลงานศิลปะที่เป็นมาจากวัฒนธรรมของตนเองและเพื่อนร่วมชั้นเรียน (7 คน) และควรมีการวัดโดยใช้แบบทดสอบ เพื่อวัดความรู้ความเข้าใจในรูปแบบของงานศิลปะที่มีความหลากหลายทางศาสนา และวัฒนธรรม(5คน) และควรมีการวัดและประเมินจากการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะโดยการถ่ายทอดถึงลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีการต่างๆ (4 คน)

ข้อที่ 2 การวัด และประเมินผลผู้เรียนทางด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการทำงานควบคู่กับการยอมรับความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินตนเอง ประเมินเพื่อนร่วมชั้นเรียนร่วมกับครูผู้สอนได้อย่างไร ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินผลงานศิลปะของเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่มีความแตกต่างกันทางด้านศาสนา และวัฒนธรรม (6 คน) และการวัดและประเมินผลทางด้านทักษะโดยการฝึกปฏิบัติจริงในแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น โดยผู้เรียนสามารถร่วมประเมินตนเองกับครูผู้สอนได้(6คน)และควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดเกณฑ์และวิธีการประเมิน (4 คน) ครูวัดและประเมินผลทักษะกระบวนการทำงานศิลปะของผู้เรียนการทำงานกลุ่มร่วมกันของผู้เรียนที่มีความแตกต่างทางศาสนาด้วยวิธีการสังเกตพฤติกรรม (3 คน)

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปจากการสัมภาษณ์

3.1 ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตารางที่ 32 สถานภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	2	33.3
หญิง	4	66.7
2.อายุ		
20-29 ปี	3	50.0
30-39 ปี	2	33.3
50-60ปี	1	16.7
3. ภูมิลำเนาเดิม		
สามจังหวัดชายแดนภาคใต้	6	100.0
4. วุฒิการศึกษาสูงสุด		
ปริญญาตรี	4	66.7
ปริญญาโท	2	33.3
5. สาขาวิชาที่สำเร็จการศึกษา		
ศิลปศึกษา	6	100.0
6. สถานที่ทำงาน		
โรงเรียนประถมศึกษา	3	50.0
โรงเรียนมัธยมศึกษา	1	16.7
ระดับมหาวิทยาลัย	2	33.3
7. ประสบการณ์ทำงานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้		
5- 10 ปี	3	50.0
11-20 ปี	2	33.3
21-30 ปี	1	16.7

ตารางที่ 32 (ต่อ)

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
8. ประสบการณ์ตรงจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้		
ไม่มี	3	50.0
มี ญาติ เพื่อนร่วมงาน โคนระเบิด และถูกยิง อาคารเรียน บ้านพักครูถูกลอบวางเพลิง	3	50.0
9. ผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้		
มี ขวัญกำลังใจลดลง	6	100.0
เกิดความหวาดระแวงกลัว	4	66.7
ความไม่ปลอดภัยในการดำเนินวิถีชีวิต	5	83.3

จากตารางที่ 32 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปจากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนศิลปศึกษาในระดับต่างๆ สรุปรายละเอียดได้ดังนี้

ครูผู้สอนศิลปศึกษาจำนวน 6 คน เป็นผู้ชาย 4 คน คิดเป็น ร้อยละ 66.7 และเป็นผู้หญิง 2 คน คิดเป็นร้อยละ 33.3 มีอายุเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 20-26 ปี คิดเป็นร้อยละ 66.7 และทั้งหมดมีภูมิลำเนาเดิม อยู่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ 100.0 ระดับการศึกษามีวุฒิกการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 66.7 และระดับปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 33.3 ปฏิบัติงานเป็นครูผู้สอนศิลปศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 33.3 ครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 33.3 และครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 16.7 และส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำงานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เฉลี่ยอยู่ระหว่าง 5-10 ปี คิดเป็นร้อยละ 50.0 มีประสบการณ์ตรงจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยคือ ญาติ เพื่อนร่วมงาน โคนระเบิด และถูกยิง อาคารเรียน บ้านพักครูถูกลอบวางเพลิง คิดเป็นร้อยละ 50.0 ส่วนการได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ครูผู้สอนส่วนใหญ่เห็นว่าทำให้ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานลดลง คิดเป็นร้อยละ 100.0

3.2 ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของครูผู้สอนศิลปศึกษาในมหาวิทยาลัย
โรงเรียนมัธยมศึกษา และโรงเรียนประถมศึกษา เกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้าน
ทัศนศิลป์ด้านครูผู้สอน และด้านผู้เรียน ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ตารางที่ 33 ความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาระดับต่างๆ ในด้านครูผู้สอนโดยจัดลำดับตามความถี่

ข้อ	รายการ	ความถี่
1.	เหตุการณ์ความไม่สงบส่งผลให้ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานลดลง และ เกิดผลกระทบต่อการทำงานสอน	
1.1	เหตุการณ์ความไม่สงบส่งผลให้ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติลดลง	4
1.2	เกิดความหวาดระแวงในเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	4
1.3	บางช่วงโรงเรียนต้องหยุดเรียนทำให้การเรียนของนักเรียนขาดความต่อเนื่อง	3
1.4	การจัดกิจกรรมบางอย่างไม่สามารถปฏิบัติได้ เช่น การทัศนศึกษา	3
1.5	ไม่สามารถปฏิบัติได้ตามแผนการสอนที่วางไว้ทั้งหมด	3
1.6	บางครั้งต้องมีการปรับเปลี่ยน และยืดหยุ่นตามความเหมาะสม เพื่อให้ สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น	4
2.	ครูผู้สอนส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับ วัฒนธรรมท้องถิ่น	
2.1	ผู้เรียนต้องสามารถเข้าถึงและเข้าใจผลงานศิลปะที่มีอยู่ในวัฒนธรรมของตน	3
2.2	นำความสัมพันธ์ระหว่างศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลายเข้ามาใช้ในการเรียนการสอน	3
2.3	นำเอาผลงานที่แสดงออกถึงภูมิปัญญาของปราชญ์ในท้องถิ่นมาเป็นแบบอย่าง ในการศึกษา	2
3.	บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์เพื่อให้มีความเหมาะสม กับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางศาสนา วัฒนธรรมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้	
3.2	ส่งเสริมการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของผู้เรียนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม	4
3.3	นำประเด็นด้านวัฒนธรรมต่างๆ ในสังคม มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน	4
3.4	ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม	2
3.5	ควรมีทัศนคติที่ดีต่อผู้เรียนที่มาจากวัฒนธรรมต่างๆ อย่างเท่าเทียมกัน	2
4.	ครูควรมีความรู้ในการจัดทำแผนการสอนที่มีความสอดคล้องกับความต้องการ และสภาพของชุมชน	

ตารางที่ 33 (ต่อ)

ข้อ	รายการ	ความถี่
4.1	จัดโดยการนำสถานการณ์จริงในปัจจุบันมาใช้	4
4.2	จัดกิจกรรมโดยยึดหลักความเชื่อทางศาสนาของแต่ละศาสนาเป็นสำคัญ	4
4.3	จัดกิจกรรมโดยการเรียนรู้ผลงานศิลปะ ภูมิปัญญา สถานที่สำคัญท้องถิ่นในท้องถิ่น	4
4.4	เปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตร	3
5.	ครูผู้สอนควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมปราชญ์ท้องถิ่นในการให้ความรู้และถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ผู้เรียน	
5.1	จัดการสอนโดยเชิญปราชญ์ท้องถิ่นเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน	5
5.2	จัดการสอนโดยการพาผู้เรียนไปเรียนรู้จากแหล่งผลิตผลงานทางภูมิปัญญา	3
5.3	เปิดโอกาสให้ปราชญ์ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตร กิจกรรม ร่วมกับครูผู้สอน	3

จากตารางที่ 33 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของครูผู้สอนศิลปศึกษาในมหาวิทยาลัย โรงเรียนมัธยมศึกษา และโรงเรียนประถมศึกษา เกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในด้านครูผู้สอน สรุปรายละเอียดได้ดังนี้

ข้อที่ 1 เหตุการณ์ความไม่สงบส่งผลให้ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานลดลง และเกิดผลกระทบต่อการทำงานสอน นักวิชาการ และครูผู้สอนศิลปศึกษามีความเห็นด้วยมากกว่า เหตุการณ์ความไม่สงบส่งผลให้ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติลดลง (4 คน) และเกิดความหวาดระแวงในเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (4 คน) และในเรื่องของผลกระทบต่อการทำงานสอนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ในบางช่วงโรงเรียนต้องหยุดเรียนทำให้การเรียนของนักเรียนขาดความต่อเนื่อง(3คน)ไม่สามารถปฏิบัติได้ตามแผนการสอนที่วางไว้ทั้งหมด(3คน) การจัดกิจกรรมบางอย่างไม่สามารถปฏิบัติได้ เช่น การทัศนศึกษา (3 คน) และบางครั้งต้องมีการปรับเปลี่ยน และยืดหยุ่นตามความเหมาะสม เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น(4 คน)

ข้อที่ 2 ครูผู้สอนควรเป็นผู้ส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น นักวิชาการ และครูผู้สอนศิลปศึกษามีความเห็นด้วยมาก ผู้เรียนต้องสามารถเข้าถึงและเข้าใจผลงานศิลปะที่มีอยู่ในวัฒนธรรมของตน (3 คน) นำความสัมพันธ์ระหว่างศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลายเข้ามาใช้ในการเรียนการสอน (3 คน) และ ครูควรนำเอาผลงานที่แสดงออกถึงภูมิปัญญาของปราชญ์ในท้องถิ่นมาเป็นแบบอย่างในการศึกษา (2 คน)

ข้อที่ 3 บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์เพื่อให้มีความเหมาะสม กับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางศาสนา วัฒนธรรมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ครูควรส่งเสริมการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของผู้เรียนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม (4 คน) และนำประเด็นด้านวัฒนธรรมต่างๆในสังคม มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน (4 คน) ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม (2 คน) และ เห็นว่าครูควรมีทัศนคติที่ดีต่อผู้เรียนที่มาจากวัฒนธรรมต่างๆ อย่างเท่าเทียมกัน (2 คน)

ข้อที่ 4 ครูควรมีความรู้ในการจัดทำแผนการสอนที่มีความสอดคล้องกับความต้องการและสภาพของชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าควรจัดทำแผนการสอนโดยการนำสถานการณ์จริงในปัจจุบันมาใช้ (4 คน) รองลงมา ควรจัดกิจกรรมโดยยึดหลักความเชื่อทางศาสนาของแต่ละศาสนาเป็นสำคัญ (4 คน) ควรมีการจัดกิจกรรมโดยการเรียนรู้ผลงานศิลปะภูมิปัญญา สถานที่สำคัญท้องถิ่นในท้องถิ่น (4 คน) และเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตร (3 คน)

ข้อที่ 5 ครูผู้สอนควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมปราชญ์ท้องถิ่นในการให้ความรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ผู้เรียน ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าจัดการสอนโดยเชิญปราชญ์ท้องถิ่นเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน (5 คน) รองลงมาเห็นว่าควร จัดการสอนโดยการพาผู้เรียนไปเรียนรู้จากแหล่งผลิตผลงานทางภูมิปัญญา (3 คน) และควรเปิดโอกาสให้ปราชญ์ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตร กิจกรรมร่วมกับครูผู้สอน (3 คน)

ตารางที่ 34 ความคิดเห็นของครูศิลปะศึกษาระดับต่างๆ ในด้านผู้เรียน โดยจัดลำดับตามความถี่

ข้อ	รายการ	ความถี่
1.	ผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน	
1.1	ผู้เรียนได้เรียนไม่ครบตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้เพราะเวลาเรียนไม่พอ	3
1.2	การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่สมบูรณ์บางกิจกรรมต้องยกเลิก	2
1.3	ผู้เรียนมีโอกาสน้อยลงในการแสดงออกตามความสามารถตามความสามารถของตน	2
1.4	การเรียนของผู้เรียนถูกจำกัดให้อยู่เฉพาะในโรงเรียน	2
2.	ผลกระทบในการทำกิจกรรมศิลปะของผู้เรียน ที่เกิดจากความแตกต่างทางศาสนา วัฒนธรรมของผู้เรียน	
2.1	ไม่ได้รับผลกระทบเพราะศิลปะได้รับการยอมรับและการส่งเสริม แต่ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะต้องมีความสอดคล้องกับหลักศาสนา	3

ตารางที่ 34 (ต่อ)

ข้อ	รายการ	ความถี่
2.2	ผู้เรียนมุสลิมไม่สามารถปฏิบัติกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ เช่น วัตรวันสำคัญทางศาสนาได้	3
3.	การแสดงออกถึงเอกลักษณ์ ความเชื่อทางศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่นในงานศิลปะของผู้เรียน	
3.1	ผลงานศิลปะแสดงออกถึงหลักปฏิบัติในศาสนา เช่น การปฏิบัติศาสนกิจ สถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา วัด มัสยิด	4
3.2	แสดงออกถึงการนำลักษณะของเครื่องแต่งกาย ลวดลายต่างๆมาสร้างสรรค์	3
3.3	แสดงออกถึงความเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น	3
3.4	แสดงออกถึงวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชน	3
3.5	แสดงออกถึงความสัมพันธ์ของคนหลากวัฒนธรรม	2
4.	การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาอย่างไร เพื่อส่งเสริมการยอมรับการอยู่ร่วมกันของคนหลากวัฒนธรรม	
4.1	ผู้เรียนเสนอความคิดเห็นในรูปแบบการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับเนื้อหา	5
4.2	ผู้เรียนสามารถเลือก หรือนำเสนอเนื้อหาที่ตนสนใจได้	5
4.3	เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้อภิปรายถึงประเด็นของวัฒนธรรมต่างๆที่มีอยู่ในท้องถิ่น	4
4.4	ผู้เรียนมีโอกาสได้อภิปรายผลงานศิลปะของเพื่อนร่วมชั้นที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม	4
5.	การสร้างการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมของผู้เรียน โดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นคุณค่า และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์งานศิลปะ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม	
5.1	ส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมผ่านทางการจัดการเรียนการสอนศิลปะโดยการเรียนรู้จากผลงานศิลปะ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี	5
5.2	ผู้เรียนควรมีโอกาสได้เรียนรู้ และสัมผัสกับวิถีชีวิต ของคนในชุมชนอย่างลึกซึ้ง	3
5.3	ผู้เรียนควรมีความรู้ เข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ของวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น	2
5.4	ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำประเด็นในเรื่องของ ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี มาใช้เป็นแนวคิดในการสร้างงานศิลปะ	2
5.5	การนำประเด็นในเรื่องของความสามัคคีมาอภิปรายร่วมกัน	

จากตารางที่ 34 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของครูผู้สอนศิลปศึกษาในมหาวิทยาลัย
โรงเรียนมัธยมศึกษา และโรงเรียนประถมศึกษา เกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้าน
ทัศนศิลป์ในด้านผู้เรียน สรุปรายละเอียดได้ดังนี้

ข้อที่ 1 ผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีต่อ
การเรียนรู้ของผู้เรียน ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าผู้เรียนได้เรียนไม่ครบตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่
กำหนดไว้เพราะเวลาเรียนไม่พอ (3 คน) และ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่สมบูรณ์บาง
กิจกรรมต้องยกเลิก(2 คน) และ ผู้เรียนมีโอกาสน้อยลงในการแสดงออกตามความสามารถตาม
ความสามารถ ของตน (2 คน) การเรียนของผู้เรียนถูกจำกัดให้อยู่เฉพาะในโรงเรียน (2 คน)

ข้อที่ 2 ผลกระทบในการทำกิจกรรมศิลปะของผู้เรียน ที่เกิดจากแตกต่างทางศาสนา
วัฒนธรรมของผู้เรียน ครูผู้สอนมีความคิดเห็นว่าไม่ได้รับผลกระทบเพราะศิลปะได้รับการยอมรับและ
การส่งเสริม แต่ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะต้องมีความสอดคล้องกับหลักศาสนา (3 คน)
ผู้เรียนมุสลิมไม่สามารถปฏิบัติกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ เช่น วัด วันสำคัญทางศาสนาได้

ข้อที่ 3 การแสดงออกถึงเอกลักษณ์ ความเชื่อทางศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่นในงาน
ศิลปะผู้เรียนส่วนใหญ่พบว่าผลงานศิลปะแสดงออกถึงหลักปฏิบัติในศาสนาเช่นการปฏิบัติศาสนกิจ
สถานที่ ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา วัด มัสยิด (4 คน) รองลงมา มีการแสดงออกถึงการนำ
ลักษณะของ เครื่องแต่งกาย ลวดลายต่างๆมาสร้างสรรค์ (3 คน) แสดงออกถึงความเหตุการณ์ความ
รุนแรงที่เกิดขึ้น (3 คน) แสดงออกถึงวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชน (3 คน) แสดงออกถึง
ความสัมพันธ์ของคนหลากหลายวัฒนธรรม (2 คน)

ข้อที่ 4 การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา
อย่างไร เพื่อส่งเสริมการยอมรับการอยู่ร่วมกันของคนหลากหลายวัฒนธรรม ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่เห็น
ว่า ผู้เรียนเสนอความคิดเห็นในรูปแบบการจัดกิจกรรม (5 คน) ผู้เรียนสามารถเลือก หรือนำเสนอ
เนื้อหาที่ตนสนใจได้ (5 คน) และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้อภิปรายถึงประเด็นของวัฒนธรรมต่างๆที่
มีอยู่ในท้องถิ่น (4 คน) ผู้เรียนมีโอกาสดูอภิปรายผลงานศิลปะของเพื่อนร่วมชั้นที่มีความแตกต่าง
ทางวัฒนธรรม(4 คน)

ข้อที่ 5 การสร้างการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมของผู้เรียน โดยการส่งเสริม
ให้ผู้เรียนเห็นคุณค่า และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์งานศิลปะ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นมรดกทาง
วัฒนธรรม ครูผู้สอนส่วนใหญ่เห็นว่า ส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมผ่านทางการ
จัดการเรียนการสอนศิลปะโดยการเรียนรู้จากผลงานศิลปะ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม
ประเพณี(5 คน) รองลงมาเห็นว่า ผู้เรียนควรมีโอกาสได้เรียนรู้ และสัมผัสกับวิถีชีวิต ของคนใน
ชุมชนอย่างลึกซึ้ง (3 คน) และผู้เรียนควรมีความรู้ เข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรม
ต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น (2 คน) ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำประเด็นในเรื่องของ ศิลปะวัฒนธรรม

ขนบธรรมเนียม มาใช้เป็นแนวคิดในการสร้างงานศิลปะ การนำเสนอในเรื่องของความสามัคคีมาอภิปรายร่วมกัน (2 คน)

3.3 ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ เพิ่มเติมของครูผู้สอนศิลปศึกษาในมหาวิทยาลัย โรงเรียนมัธยมศึกษา และโรงเรียนประถมศึกษา เกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ด้านครูผู้สอน และด้านผู้เรียน ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ตารางที่ 35 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ เพิ่มเติม ของครูศิลปศึกษาระดับต่างๆ ในด้านครูผู้สอน โดยจัดลำดับตามความถี่

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม	ความถี่
ด้านครูผู้สอน	
1. ครูผู้สอนศิลปศึกษาควรเป็นผู้ที่จบสาขาวิชาศิลปศึกษาโดยตรง	4
2. ควรมีการจัดอบรมถึงแนวทางการจัดการเรียนการสอนแนวพหุวัฒนธรรมให้แก่ครูผู้สอนทุกระดับในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้	4
3. ครูควรได้รับการพัฒนาความรู้ ความคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการเรียนรู้จากแหล่งมรดกของชุมชน และการถ่ายทอดโดยตรงจากปราชญ์	3
4. ครูควรมีความเข้าใจเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาได้	3
5. ครูควรทำความเข้าใจถึงความแตกต่าง ความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนแต่ละคน	2
6. ครูควรมีทัศนคติที่ดีต่อผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางศาสนา และวัฒนธรรม	2
7. ครูจัดกิจกรรมศิลปะโดยยึดหลักการจัดการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม	1
รวม	19

จากตารางที่ 35 แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูผู้สอนเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษาในด้านครูผู้สอน โดยสรุปเรียงลำดับความคิดเห็นตามความถี่ได้ดังนี้ ลำดับแรกเห็นว่า ครูผู้สอนศิลปศึกษาควรเป็นผู้ที่จบสาขาวิชาศิลปศึกษา โดยตรง (4 คน) รองลงมาเห็นว่าควรมีการจัดอบรมถึงแนวทางการจัดการเรียนการสอนแนวพหุวัฒนธรรมให้แก่ครูผู้สอนทุกระดับในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้(4 คน) และครูควรได้รับการ พัฒนาความรู้ ความคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการเรียนรู้จากแหล่งมรดกของชุมชน

และการ ถ่ายทอด โดยตรงจากปราชญ์ (3 คน) และครูควรมีความเข้าใจเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาได้ และครูควรทำความเข้าใจถึงความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคน ครูควรมีทัศนคติที่ดีต่อผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางศาสนา และวัฒนธรรม

ตารางที่ 36 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆเพิ่มเติม ของครูศิลปศึกษาระดับต่างๆ ในด้านผู้เรียน โดยจัดลำดับตามความถี่

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม	ความถี่
ด้านผู้เรียน	
1. ผู้เรียนควรได้รับการปลูกฝังให้คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น	4
2. ผู้เรียนควรรำนำเนื้อหาของมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาพลังคน ชุมชน มาถ่ายทอดเป็นผลงานศิลปะ	3
3. ผู้เรียนควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	
4. ผู้เรียนควรได้แสดงออกทางความคิด ความสามารถของตนเองอย่างสร้างสรรค์	3
5. ผู้เรียนควรได้รับการส่งเสริมให้นำศิลปะมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	2
6. ผู้เรียนควรได้รับการส่งเสริมให้เกิดการยอมรับในความหลากหลายทางวัฒนธรรม	2
รวม	14

จากตารางที่ 36 แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของ นักวิชาการ และครูผู้สอนเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษาในด้านผู้เรียน โดยสรุปเรียงลำดับความคิดเห็นตามความถี่ได้ดังนี้ ลำดับแรกเห็นว่า ผู้เรียนควรได้รับการปลูกฝังให้คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น(4 คน) รองลงมาผู้เรียนควรรำนำเนื้อหาของมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาพลังคน ชุมชนมาถ่ายทอดเป็นผลงานศิลปะ (3 คน) และผู้เรียนควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้(3คน)ผู้เรียนควรได้แสดงออกทางความคิด ความสามารถของตนเองอย่างสร้างสรรค์ (2 คน) และผู้เรียนควรได้รับการส่งเสริมให้นำศิลปะ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันนอกจากนั้นผู้เรียนควรได้รับการส่งเสริมให้เกิดการยอมรับในความหลากหลายทางวัฒนธรรม(2 คน)

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้”

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในด้านต่อไปนี้

1. ครูผู้สอน
2. ผู้เรียน
3. การกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน
4. เนื้อหาสาระ
5. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
6. สื่อวัสดุอุปกรณ์
7. การวัดและการประเมินผล

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ศึกษานิเทศก์จำนวน 9 คน ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 9 คน ครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จำนวน 275 โรงเรียน นักวิชาการศิลปศึกษาและครูผู้สอนศิลปศึกษาระดับประถมและมัธยมศึกษา จำนวน 6 ท่าน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ

2.1 แบบสอบถามเพื่อการวิจัยสำหรับครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์ ประกอบด้วย 3 ตอนคือ ตอนที่1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่2 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ของครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์ในด้านต่างๆ ซึ่งเป็นแบบมาตรฐานประเมินค่า (Rating Scale) จำนวน 50 ข้อ ตอนที่ 3 ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ เพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิดจำนวน 5 ข้อ

2.2 แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย สำหรับศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารสถานศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในด้านต่างๆ จำนวน 10 ข้อ ตอนที่ 3 ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ในด้านต่างๆ จำนวน 5 ข้อ

2.3 แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย สำหรับนักวิชาการศิลปศึกษา และครูผู้สอนศิลปศึกษาระดับประถมและมัธยมศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในด้านครูผู้สอน และด้านผู้เรียน จำนวน 10 ข้อ ตอนที่ 3 ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ในด้านครูผู้สอน และด้านผู้เรียน จำนวน 2 ข้อ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย โดยผู้วิจัยขอความร่วมมือจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในการออกหนังสือขอความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง จำนวน 24 คน ส่วนแบบสอบถาม ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลทางไปรษณีย์ โดยได้รับแบบสอบถามคืนทั้งหมด 240 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 87.3

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลต่างๆ มาทำการวิเคราะห์ค่าสถิติดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยหาค่าร้อยละ ตอนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในด้านต่างๆวิเคราะห์โดยหาค่ามัธยมาเลขคณิต ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ตอนที่ 3 ข้อมูลความคิดเห็น และข้อเสนอแนะอื่นๆ เพิ่มเติมของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์เนื้อหาแล้วหาค่าความถี่นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง ส่วนข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ในตอนแรกนั้นวิเคราะห์เนื้อหาโดยแล้วหาค่าความถี่นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาแล้วหาค่าความถี่นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง ตอนที่ 3 ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ เพิ่มเติมวิเคราะห์เนื้อหานำเสนอในรูปแบบความเรียง

ในการสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะผู้วิจัยนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

1. สรุปผลการวิจัย แบ่งเป็น 3 ส่วนคือ

1. ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามของครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์ และข้อมูลที่ได้จากแบบ

สัมภาษณ์ของศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารสถานศึกษา และข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์นักวิชาการ ศิลปศึกษา และครูผู้สอนศิลปศึกษาระดับประถมและมัธยมศึกษา โดยสรุปผลการวิจัยจากการศึกษา แนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในประเด็นต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไป

ตอนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ใน โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดน ภาคใต้ ในด้าน

1. การกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน
2. เนื้อหาสาระ
3. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
4. สื่อวัสดุอุปกรณ์
5. การวัดและการประเมินผล

ตอนที่ 3 ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ เพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการจัดการ เรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ของนักวิชาการศิลปศึกษาและครูผู้สอนศิลปศึกษา ระดับประถมและมัธยมศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ใน โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดน ภาคใต้ ในด้าน

1. ด้านครูผู้สอน
2. ด้านผู้เรียน

ตอนที่ 3 ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ เพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการจัดการ เรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ ในด้านครูผู้สอน ผู้เรียน ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. อภิปรายผลการวิจัย แบ่งเป็น 3 ส่วนคือ

1. ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามของครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์ และข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ของศึกษานิเทศก์และผู้บริหารสถานศึกษาโดยอภิปรายผลการวิจัยจากการศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในประเด็นต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไป

ตอนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในด้าน

1. การกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน
2. เนื้อหาสาระ
3. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
4. สื่อวัสดุอุปกรณ์
5. การวัดและการประเมินผล

2. ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ของนักวิชาการศิลปศึกษาและครูผู้สอนศิลปศึกษาระดับประถมและมัธยมศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในด้าน

1. ด้านครูผู้สอน
2. ด้านผู้เรียน

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 ผลการวิจัยจากการศึกษา แนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ของครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากการสำรวจสถานภาพของครูผู้สอนสาระการเรียนรู้ด้านทัศนศิลป์จำนวน 240 คน พบว่า เป็นผู้ชาย ร้อยละ 50 ผู้หญิงร้อยละ 50 ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 30-39 ปี และ 40-49 ปี ในจำนวนใกล้เคียงกัน คิดเป็นร้อยละ 32.9 และร้อยละ 32.1 ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นร้อยละ 64.6 และส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาสูงสุดระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 92.1 โดยส่วนใหญ่จบการศึกษาในสาขาวิชาเอกอื่นๆ เช่น การประถมศึกษา เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา สังคมศึกษา จิตวิทยาการศึกษา วิทยาศาสตร์ทั่วไป พลศึกษา การศึกษาปฐมวัย เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 71.3 จบการศึกษาในสาขาวิชาเอกศิลปศึกษา คิดเป็นร้อยละ 28.8 และครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนาทางวิชาการ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในสังคมพหุวัฒนธรรม คิดเป็นร้อยละ 79.6 และไม่มีประสบการณ์ตรงจากเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ 71.3 และในส่วนของกาได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่าครูผู้สอนส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบเป็นจำนวนมาก คิดเป็นร้อยละ 73.3 โดยเรียงลำดับความรุนแรงของผลกระทบได้ดังนี้ คือ ครูผู้สอนส่วนใหญ่เลือกผลกระทบทางด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานเป็นผลกระทบอันดับหนึ่ง ในจำนวนใกล้เคียงกันคิดเป็นร้อยละ 39.8 และ ร้อยละ 34.7

ตอนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ ในด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน ด้านเนื้อหาสาระ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์ ด้านการวัดและการประเมินผล โดยสรุปได้ดังนี้

ด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน

ครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์ มีความคิดเห็นในด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนโดยเฉลี่ยในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.97$) และประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในด้านนี้ ($\bar{X} = 4.54$) คือ ควรมีการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษางานศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นไปใช้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และชีวิตประจำวันได้ ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X} = 4.30$) คือควรมีการกำหนดให้ผู้เรียน แสดงออกถึงความรู้สึกลงในการรับรู้ความงามของงานศิลปะท้องถิ่นโดยการอธิบายแก่ครู และเพื่อนร่วมชั้นเรียน

ด้านเนื้อหาสาระ

ครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์ มีความคิดเห็นในด้านเนื้อหาสาระ ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.43$) และประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในด้านนี้ ($\bar{X} = 4.50$) คือ เห็นว่าควรนำความรู้จากการเรียนรู้ ประสบการณ์จริงจากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นมาเป็นแนวทางการสร้างสรรค์งานศิลปะ และ ($\bar{X} = 4.50$) เห็นว่าควรนำการแสดงศิลปะ วัฒนธรรมพื้นบ้านมาเป็นแนวคิดในการสร้างสรรค์งานศิลปะ และ บูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ ส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X} = 4.35$) คือ เห็นว่าควร นำการถ่ายทอดจินตนาการ ความประทับใจจากวิถีชีวิตชุมชน ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในสาม จังหวัดชายแดนภาคใต้มาเป็นเนื้อหาสาระ

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์ มีความคิดเห็นในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.43$) และประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในด้านนี้ ($\bar{X} = 4.53$) คือ เห็นว่าควรจัด กิจกรรมการเรียนการสอนโดยการเชิญปราชญ์ชาวบ้านในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ และการจัดกิจกรรมร่วมกับครูผู้สอนครูผู้สอน และประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X} = 4.32$) คือ เห็นว่า ผู้เรียนควรได้วิพากษ์วิจารณ์งานศิลปะในประเด็นความสามัคคีในชุมชนและเอกลักษณ์วัฒนธรรม ท้องถิ่นที่มีในผลงานศิลปะ

ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์

ครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์ มีความคิดเห็นในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.46$) และประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในด้านนี้ ($\bar{X} = 4.63$) คือ เห็นว่าควรนำ วัสดุธรรมชาติที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นมาใช้ทดแทนในการสร้างสรรค์งานศิลปะ ส่วนประเด็นที่มี ค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X} = 4.26$) คือ เห็นว่าสื่อการสอนควรมีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนได้ตาม ความเหมาะสม และความเชื่อตามหลักศาสนา

ด้านการวัดและประเมินผล

ครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์ มีความคิดเห็นในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.40$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในด้านนี้ ($\bar{X} = 4.50$) ในประเด็นที่ว่าควรมี การวัดและประเมินผลด้วยการสังเกตความสนใจความร่วมมือในการทำกิจกรรมศิลปะ โครงการกลุ่ม ร่วมกับเพื่อนต่างศาสนา และ ($\bar{X} = 4.50$) ในประเด็นที่ว่าควรมีการประเมินผลการยอมรับความ หลากหลายทางวัฒนธรรมแบบก่อนและหลังเรียน โดยมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X} = 4.26$) คือ ควรทดสอบ ความรู้ความเข้าใจงานศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ตอนที่ 3 ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับ แนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในลักษณะปลายเปิด โดยเรียงประเด็นตามลำดับความถี่ ในด้านต่างๆดังนี้

ด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน

ครูผู้สอนกลุ่มสาระด้านทัศนศิลป์ มีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า การกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญ รัก ห่วงแหนงงานศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้านประจำท้องถิ่นของตน และควรให้ผู้เรียนได้ถ่ายทอดความคิดความรู้สึกในงานทัศนศิลป์ผ่านกระบวนการทางศิลปะได้ตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระ โดยผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ ด้านเทคนิควิธีการ องค์ประกอบศิลป์ เห็นคุณค่าและประโยชน์ของงานศิลปะควบคู่กับพัฒนาการในด้านต่างๆ และควรกำหนดให้ผู้เรียนรู้ประวัติความเป็นมาของงานศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีในท้องถิ่นของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และจุดประสงค์ควรมีความเหมาะสมและสอดคล้อง กับสภาพท้องถิ่นของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และควรเน้นให้ผู้เรียนเกิดความรัก สามัคคี ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และการยอมรับในความหลากหลายทางศาสนา ภาษา วัฒนธรรมและการอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน และสามารถนำความรู้ไปใช้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

ด้านเนื้อหาสาระ

ครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์ มีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า ด้านเนื้อหาสาระ ควรมีความสอดคล้องกับความต้องการ และสามารถยืดหยุ่นตามสภาพผู้เรียน ชุมชน ศาสนา และวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และการอนุรักษ์งานศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และการนำความประทับใจในเอกลักษณ์ของงานศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น วิถีชีวิตชุมชน ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มาถ่ายทอดเป็นผลงานศิลปะ และควรศึกษาประวัติความเป็นมาและความสำคัญของงานศิลปะที่มีต่อวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และท้องถิ่นอื่นๆที่มีความแตกต่างกัน และเนื้อหาสาระควรยึดหลักความเชื่อทางศาสนาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และควรมีความสอดคล้องกับผู้เรียนที่นับถือศาสนาต่างๆอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อเป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และเพื่อส่งเสริมความสามัคคีและสร้างการยอมรับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม และนำศิลปะ วัฒนธรรมพื้นบ้านมาบูรณาการในกลุ่มสาระ และระหว่างกลุ่มสาระอื่นๆ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และควรเนื้อหาที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ศิลปะและภูมิปัญญาท้องถิ่นของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์ มีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนว่า ควรมีการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน ผู้ปกครอง โดยการเชิญวิทยากร และปราชญ์ชาวบ้านมาถ่ายทอดความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น และควรจัดกิจกรรมโดยการพาผู้เรียนไปชมนิทรรศการศิลปะ ทัศนศึกษาจากแหล่งเรียนรู้และแหล่งผลิตผลงานศิลปะที่สำคัญในท้องถิ่นของตนเอง และควรจัดกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงด้วยทักษะวิธีการที่หลากหลายโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม และตอบสนองต่อความต้องการและความสนใจของผู้เรียนโดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกอย่างเต็มที่ และเน้นการจัดกิจกรรมกระบวนกลุ่ม เพื่อส่งเสริมความสามัคคีในสังคม โดยเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนศิลปะ วัฒนธรรมของศาสนาต่างๆ ด้วยความเข้าใจและเกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน และควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติงานศิลปะพื้นบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่นจากแหล่งเรียนรู้จริงในท้องถิ่น และกิจกรรมควรมีความสอดคล้องกับเนื้อหา และมีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม วิถีชีวิตในท้องถิ่นของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์

ครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์ มีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ในด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์ ส่วนใหญ่เห็นว่า ควรเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ที่เหลือใช้ และหาได้ง่ายตามธรรมชาติในท้องถิ่น มาสร้างสรรค์งานศิลปะ และสื่อควรมีความหลากหลายทั้งทางรูปแบบและเนื้อหาเพื่อส่งเสริมความสามัคคี และควรเลือกใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ที่เป็นของจริง และควรให้ผู้เรียน ผู้ปกครอง วิทยากรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดหาสื่อวัสดุอุปกรณ์ และควรส่งเสริมให้มีการใช้สื่อวัฒนธรรมที่ทันสมัย แต่บางส่วนก็เห็นว่าการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตทำได้น้อย เพราะโรงเรียนขาดแคลนเครื่องคอมพิวเตอร์ และบางส่วนเห็นว่าควรนำงานศิลปะท้องถิ่นมาใช้เป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอน และจัดการเรียนรู้โดยเน้นการปฏิบัติจริงจากแหล่งเรียนรู้ แหล่งผลิตงานศิลปะในชุมชน และควรเลือกสื่อการเรียนการสอนให้มีความสอดคล้องกับเนื้อหาสาระโดยเน้นความเป็นสากล และการผสมผสานกับวัฒนธรรมต่างๆในท้องถิ่น และเห็นว่าควรมีการจัดอบรมครูผู้สอนทัศนศิลป์ในการทำสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ด้านการวัดและการประเมินผล

ครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์ มีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ในด้านการวัดและการประเมินผล โดยเห็นว่าควรมีการวัดและการประเมินผลจากการสังเกตพฤติกรรมความสนใจการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทักษะกระบวนการในการปฏิบัติงานจริง และทดสอบทฤษฎีเพื่อวัดความรู้ความเข้าใจ กล่าวคือ วัดและประเมินผลให้ครอบคลุมทั้ง 3 ด้านคือ ด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย โดยแบบทดสอบจะต้องมีความสอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง และควรประเมินจาก

ผลงานศิลปะของผู้เรียนด้วยโดยวัดตามสภาพความเป็นจริงของผู้เรียนเป็นรายบุคคล และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลงานของตนเองและเพื่อนร่วมชั้น และควรมีการทดสอบก่อนเรียน และหลังเรียนทุกครั้งในการจัดกิจกรรม นอกจากนี้ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียน ผู้ปกครอง ปรากฏ์ชาวบ้าน และตัวแทนชุมชน มีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการ และมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ร่วมกับครูผู้สอน และควรมีการวัดผลอย่างสม่ำเสมอ มีเกณฑ์ในการประเมินผลอย่างชัดเจน และใช้วิธีการที่หลากหลายสามารถปรับให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละชุมชน

1.2 ผลการวิจัยจากการศึกษา แนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ของศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารสถานศึกษา

ตอนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

จากการสำรวจสถานภาพของศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารสถานศึกษาทั้งหมดพบว่า เป็นผู้ชาย 15 คน คิดเป็น ร้อยละ 83.3 และเป็นผู้หญิง 3 คน คิดเป็นร้อยละ 16.7 มีอายุเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 50-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 50.0 ระดับการศึกษาทั้งหมดมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 100.0 และเป็นศึกษานิเทศก์ที่รับผิดชอบกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ และผู้บริหารสถานศึกษาในจำนวนเท่ากันคือ 9 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0 และส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำงานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เฉลี่ยอยู่ระหว่าง 21-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 44.4 ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมประชุม /อบรม/สัมมนาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในสังคมพหุวัฒนธรรม จำนวน 1-3 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 55.5 และมีประสบการณ์ตรงจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ญาติ เพื่อนร่วมงาน โคนระเบิด และถูกยิง คิดเป็นร้อยละ 22.2 ส่วนการได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าทำให้ขวัญกำลังใจลดลง คิดเป็นร้อยละ 83.3

ตอนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ ในด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน ด้านเนื้อหาสาระ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์ ด้านการวัดและการประเมินผล โดยสรุปได้ดังนี้

ด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน

การกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรกำหนดให้ผู้เรียนทราบถึงประวัติความเป็นมา ความสำคัญของงานศิลปะท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง ควรมีการบูรณาการเรียนรู้อัตนศิลป์กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นเช่น

การเรียนรู้เรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อให้ผู้เรียนได้ซึมซับความเป็นเอกลักษณ์ของงานศิลปะท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง และควรมีการนำเรื่องราวของขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันมาสอดแทรกไว้ในการทำงานศิลปะ และการศึกษาอิทธิพลของสภาพสังคม ศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีอยู่ในงานศิลปะและภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติงานศิลปะท้องถิ่นโดยการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความหวงแหนและภาคภูมิใจในงานศิลปะท้องถิ่นของตนเอง และควรสร้างความเข้าใจในความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมผ่านกระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์ขนบธรรมเนียม ประเพณี และงานศิลปะท้องถิ่น ใช้กิจกรรมศิลปะเป็นตัวเชื่อมให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมตนเอง เกิดความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมที่หลากหลาย เกิดการยอมรับและมีเจตคติที่ดีต่อวัฒนธรรมของคนต่างวัฒนธรรม

ด้านเนื้อหาสาระ

ด้านเนื้อหาสาระ ศึกษาวิเคราะห์ และผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรมี การศึกษาสภาพสังคม ศาสนา ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณี ที่มีอิทธิต่องานศิลปะท้องถิ่น และการศึกษาวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสังคม ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาและงานศิลปะท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักรู้ในความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพิ่มมากขึ้น และควรมีเนื้อหาของเรียนรู้การทำงานศิลปะท้องถิ่นของปราชญ์ชาวบ้านจากแหล่งเรียนรู้จริง เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง เกิดความตระหนัก รักและหวงแหนวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นของตน ทั้งยังเป็นการสนับสนุนการสืบทอด อนุรักษ์งานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น และควรมีการบูรณาการเนื้อหาด้านวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้เรียนเกิด ความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมของตนเองและผู้อื่น รู้และเข้าใจความเหมือนและความแตกต่างทาง วัฒนธรรม

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศึกษานิทรรศการและผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรมีการจัดกิจกรรมโดยการวิเคราะห์เนื้อหาของสภาพสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และความต้องการของชุมชนที่มีความสอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ศิลปะจัดกิจกรรมโดย การศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ แหล่งประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น เป็นการเชื่อมโยงความรู้และประสบการณ์จริง และควรจัดกิจกรรมโดยการประยุกต์สิ่งรอบๆตัวผู้เรียนมาใช้ในการเรียนรู้ และควรเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับครูผู้สอน จัดกิจกรรมโดยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติงานจริงในแหล่งเรียนรู้ศิลปะพื้นบ้าน ผู้ปกครอง และชุมชนควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยชุมชนเข้ามาช่วยในการให้ความรู้ และมีส่วนร่วมในการเป็นแหล่งการ

เรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน นอกจากนี้ผู้ปกครอง และชุมชนควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ใน เช่น การจัดโครงการ การทัศนศึกษานอกสถานที่ ทำให้เกิดความร่วมมืออันดีระหว่างสถานศึกษา และชุมชน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต และความต้องการของ ชุมชน

ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์

การเลือกใช้สื่อการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ให้มีความสอดคล้องกับสภาพสังคมศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและค่านิยมของชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยที่ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความ เข้าใจถึงประวัติความเป็นมา ความสำคัญของมรดกทางด้านศิลปะ วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นใน สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และควรเลือกใช้รูปแบบของการแสดงศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีพื้นบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน และมีการจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จริงในแหล่ง ประวัติศาสตร์ หรือสถานที่สำคัญในชุมชน นอกจากนั้นยังควรจัดให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงในแหล่ง การเรียนรู้ ในท้องถิ่น เช่น แหล่งผลิตงานศิลปะพื้นบ้าน อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม

การใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการพานักเรียนไปศึกษานอก สถานที่จากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้สาระ ด้านทัศนศิลป์ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ร่วมกับชุมชน โดยให้ตัวแทนชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม และมีส่วนร่วมในการให้ ความรู้แก่ผู้เรียนเช่นสถานที่ผลิตผลงานศิลปะพื้นบ้าน และจากการที่ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสถานที่จริง ทำให้ผู้เรียนเกิดการซึมซับวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี อันจะนำไปสู่การเกิดความรักและหวง แห่น ในส่วนของการจัดกิจกรรมโดยการใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ นั้น ทำให้สถานศึกษา และชุมชนมีความร่วมมืออันดีต่อกันอันจะเป็นผลไปสู่คุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนและการพาผู้เรียน ไปศึกษาในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หรือหอศิลป์วัฒนธรรม จะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่อง ของศิลปะได้ดีกว่าการเรียนรู้ในห้องเรียน

ด้านการวัดและการประเมินผล

ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นในด้านนี้ว่าควรกำหนดเกณฑ์กลาง การวัดและประเมินผลผู้เรียน เพื่อให้ทราบถึง ความรู้ความเข้าใจและการยอมรับในความแตกต่าง และความหลากหลายทางวัฒนธรรมควบคู่ไปกับพัฒนาการทางด้านต่างๆของผู้เรียนที่ได้รับจากการเรียน การสอนสาระด้านทัศนศิลป์ โดยควรมีการวัดและประเมินผลผู้เรียนด้วยการวิพากษ์ วิจัยผลงาน ศิลปะที่เป็นมาจากวัฒนธรรมของตนเองและเพื่อนร่วมชั้นเรียนและรองลงมาเห็นว่าควรมีการวัด โดย การใช้แบบทดสอบ เพื่อวัดความรู้ความเข้าใจในรูปแบบของงานศิลปะที่มีความหลากหลายทาง

ศาสนา และวัฒนธรรม และควรมีการวัดและประเมินจากการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะโดยการถ่ายทอดถึงลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีการต่างๆ

ส่วนการวัด และประเมินผลผู้เรียนทางด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการทำงานควบคู่กับการยอมรับความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินตนเอง ประเมินเพื่อนร่วมชั้นเรียนร่วมกับครูผู้สอนได้อย่างไร ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินผลงานศิลปะของเพื่อนร่วมชั้นเรียน ที่มีความแตกต่างกันทางด้านศาสนา และวัฒนธรรม รองลงมาเห็นว่า การวัดและประเมินผลทางด้านทักษะโดยการฝึกปฏิบัติจริงในแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นโดยผู้เรียนสามารถร่วมประเมินตนเองคู่กับครูผู้สอนได้ และควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดเกณฑ์และวิธีการประเมิน และเห็นว่า ครูควรวัดและประเมินผลทักษะกระบวนการการทำงานศิลปะของผู้เรียนการทำงานกลุ่มร่วมกันของผู้เรียนที่มีความแตกต่างทางศาสนาด้วยวิธีการสังเกตพฤติกรรม

1.3 ผลการวิจัยจากการศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ของนักวิชาการศิลปศึกษา และครูผู้สอนศิลปศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ตอนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ครูผู้สอนศิลปศึกษาในระดับต่างๆ จำนวน 6 คน เป็นผู้ชาย 4 คน คิดเป็น ร้อยละ 66.7 และเป็นผู้หญิง 2 คน คิดเป็นร้อยละ 33.3 มีอายุเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 20-26 ปี คิดเป็นร้อยละ 66.7 และทั้งหมดมีภูมิลำเนาเดิม อยู่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ 100.0 ระดับการศึกษามีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 66.7 และระดับปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 33.3 ปฏิบัติงานเป็นครูผู้สอนศิลปศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 33.3 ครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 33.3 และครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 16.7 และส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำงานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เฉลี่ยอยู่ระหว่าง 5-10 ปี คิดเป็นร้อยละ 50.0 มีประสบการณ์ตรงจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยคือ ญาติ เพื่อนร่วมงาน โคนระเบิด และถูกยิง อาคารเรียน บ้านพักครูถูกลอบวางเพลิง คิดเป็นร้อยละ 50.0 ส่วนการได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ครูผู้สอนส่วนใหญ่เห็นว่าทำให้ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานลดลง คิดเป็นร้อยละ 100.0

ตอนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์
ในด้านครูผู้สอน และผู้เรียน โดยสรุปได้ดังนี้

ด้านครูผู้สอน

นักวิชาการศิลปศึกษา และครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า เหตุการณ์ความไม่สงบส่งผล
ให้ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานลดลง และเกิดผลกระทบต่อการทำงานสอน นักวิชาการ
และครูผู้สอนศิลปศึกษามีความเห็นด้วยมากกว่า เหตุการณ์ความไม่สงบส่งผลให้ขวัญกำลังใจในการ
ปฏิบัติลดลง และเกิดความหวาดระแวงในเรื่อง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และในเรื่อง
ของผลกระทบต่อการทำงานสอนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ในบางช่วงโรงเรียนต้องหยุดเรียน
ทำให้การเรียนของนักเรียนขาดความไม่สามารถปฏิบัติได้ตามแผนการสอนที่วางไว้ทั้งหมด
การจัดกิจกรรมบางอย่างไม่สามารถปฏิบัติได้ เช่น การทัศนศึกษา และบางครั้งต้องมีการปรับเปลี่ยน
และยืดหยุ่นตามความเหมาะสม เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

ด้านบทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์เพื่อให้มีความเหมาะสม
กับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางศาสนา วัฒนธรรมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่
มีความคิดเห็นว่า ครูควรส่งเสริมการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของผู้เรียนที่มีความแตกต่างทาง วัฒนธรรม
และนำประเด็นด้านวัฒนธรรมต่างๆในสังคม มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมการจัดการ
เรียนการสอนศิลปศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม และ เห็นว่าครูควรมีทัศนคติที่ดีต่อผู้เรียนที่มาจาก
วัฒนธรรมต่างๆ อย่างเท่าเทียมกัน

ครูควรมีความรู้ในการจัดทำแผนการสอนที่มีความสอดคล้องกับความต้องการ และ
สภาพของชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าควรจัดทำแผนการสอนโดยการนำสถานการณ์จริงใน
ปัจจุบันมาใช้ รองลงมา เห็นว่าควรจัดกิจกรรมโดยยึดหลักความเชื่อทางศาสนาของแต่ละศาสนาเป็น
สำคัญ ควรมีการจัดกิจกรรมโดยการเรียนรู้ผลงานศิลปะภูมิปัญญา สถานที่สำคัญท้องถิ่นในท้องถิ่น
และเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตร

และครูผู้สอนควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมปราชญ์ท้องถิ่นในการให้ความรู้และถ่ายทอด
ภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ผู้เรียน ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าจัดการสอนโดยเชิญปราชญ์ท้องถิ่นเข้าร่วม
กิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน รองลงมาเห็นว่าควร จัดการสอนโดยการพาผู้เรียนไปเรียนรู้
จากแหล่งผลิตผลงานทางภูมิปัญญา และควรเปิดโอกาสให้ปราชญ์ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการ
กำหนดหลักสูตร กิจกรรมร่วมกับครูผู้สอน

ด้านผู้เรียน

นักวิชาการศิลปศึกษา และครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าผู้เรียนได้เรียนไม่ครบตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้เพราะเวลาเรียนไม่พอ และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่สมบูรณ์บางกิจกรรมต้องยกเลิก ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสน้อยลงในการแสดงออกตามความสามารถตามความสามารถของตน และส่งผลต่อการเรียนของผู้เรียนถูกจำกัดให้อยู่เฉพาะในโรงเรียน

ส่วนผลกระทบในการทำกิจกรรมศิลปะของผู้เรียน ที่เกิดจากแตกต่างทางศาสนา วัฒนธรรมของผู้เรียน ครูผู้สอนมีความคิดเห็นว่าไม่ได้รับผลกระทบมากนัก เพราะศิลปะได้รับการยอมรับและการส่งเสริม แต่ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะต้องมีความสอดคล้องกับหลักศาสนา และพบว่าผู้เรียนมุสลิมไม่สามารถปฏิบัติกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ เช่น วัด วันสำคัญทางศาสนาได้

ในเรื่องการแสดงออกถึงเอกลักษณ์ความเชื่อทางศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่นในงานศิลปะของผู้เรียน ส่วนใหญ่พบว่าผลงานศิลปะแสดงออกถึงหลักปฏิบัติในศาสนาเช่นการปฏิบัติศาสนกิจ สถานที่ ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา วัด มัสยิด รองลงมามีการแสดงออกถึงการนำลักษณะของเครื่องแต่งกาย ลวดลายต่างๆมาสร้างสรรค์ แสดงออกถึงความเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นแสดงออกถึงวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชน และแสดงออกถึงความสัมพันธ์ของคนหลากหลายวัฒนธรรม

การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา เพื่อส่งเสริมการยอมรับการอยู่ร่วมกันของคนหลากหลายวัฒนธรรม ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่า ผู้เรียนเสนอความคิดเห็นในรูปแบบการจัดกิจกรรม ผู้เรียนสามารถเลือก หรือนำเสนอเนื้อหาที่ตนสนใจได้ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้อภิปรายถึงประเด็นของวัฒนธรรมต่างๆที่มีอยู่ในท้องถิ่น ผู้เรียนมีโอกาสดำเนินการอภิปรายผลงานศิลปะของเพื่อนร่วมชั้นที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม

การสร้างการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมของผู้เรียน โดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นคุณค่า และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์งานศิลปะ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ครูผู้สอนส่วนใหญ่เห็นว่า ส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมผ่านทางการจัดการเรียนการสอนศิลปะโดยการเรียนรู้จากผลงานศิลปะ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี รองลงมาเห็นว่า ผู้เรียนควรมีโอกาสได้เรียนรู้ และสัมผัสกับวิถีชีวิต ของคนในชุมชนอย่างลึกซึ้ง และ ผู้เรียนควรมีความรู้ เข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำประเด็นในเรื่องของ ศิลปะ ขนบธรรมเนียม ประเพณี มาใช้เป็นแนวคิดในการสร้างงานศิลปะ การนำประเด็นในเรื่องของความสามัคคีมาอภิปรายร่วมกัน

ตอนที่ 3 ความเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในด้านครูผู้สอน และผู้เรียน สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

ด้านครูผู้สอน

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของนักวิชาการ และครูผู้สอนเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษาในด้านครูผู้สอนโดยสรุปเรียงลำดับความคิดเห็นตามความถี่ได้ดังนี้ ลำดับแรกเห็นว่า ครูผู้สอนศิลปศึกษาควรเป็นผู้ที่จบสาขาวิชาศิลปศึกษาโดยตรง รองลงมาเห็นว่าควรมีการจัดอบรมถึงแนวทางการจัดการเรียนการสอนแนวพหุวัฒนธรรมให้แก่ครูผู้สอนทุกระดับในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และครูควรได้รับการพัฒนาความรู้ ความคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการเรียนรู้จากแหล่งมรดกของชุมชน และการถ่ายทอดโดยตรงจากปราชญ์ ครูควรมีความเข้าใจเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาได้ และครูควรทำความเข้าใจถึงความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคน ครูจะต้องมีทัศนคติที่ดีต่อผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางศาสนา และวัฒนธรรม

ด้านผู้เรียน

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของ นักวิชาการ และครูผู้สอนเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษาในด้านผู้เรียน โดยสรุปเรียงลำดับความคิดเห็นตามความถี่ได้ดังนี้ ลำดับแรกเห็นว่า ผู้เรียนควรได้รับการปลูกฝังให้คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น รองลงมาผู้เรียนควรนำเนื้อหาของมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาพสังคม ชุมชนมาถ่ายทอดเป็นผลงานศิลปะ และผู้เรียนควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผู้เรียนควรได้แสดงออกทางความคิดความสามารถของตนเองอย่างสร้างสรรค์ และผู้เรียนควรได้รับการส่งเสริมให้นำศิลปะ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ผู้เรียนควรได้รับการส่งเสริมให้เกิดการยอมรับในความหลากหลายทางวัฒนธรรม

2. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเพื่อหาแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามความเห็นของครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์ ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารสถานศึกษา และนักวิชาการศิลปศึกษาสามารถนำมาอภิปรายได้ ดังนี้

2.1 อภิปรายผลการวิจัยจากการศึกษา แนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ของครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากการสรุปผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ เป็นผู้หญิง และผู้ชายจำนวนเท่ากัน ซึ่งส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 30-39 ปี และ 40-49 ปี จึงคาดว่าจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและน่าจะมีประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อยู่ระหว่าง 10-20 ปี และส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ดอน เม็ก(2530) กล่าวว่า ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามส่วนใหญ่ไม่นิยมเรียนหนังสือในโรงเรียนทั่วไปของรัฐบาล โดยชาวมุสลิมนิยมส่งบุตรหลานไปเรียนในโรงเรียนสอนศาสนา และมีความเชื่อแบบเก่าที่ว่า ไม่จำเป็นต้องเรียนหนังสือให้สูงมาก เพราะส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการทำสวนเป็นหลัก จึงไม่นิยมส่งบุตรหลานเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นไป จึงอาจจะเป็นที่มาของผลการวิจัยที่พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ และมีวุฒิการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรี ส่วนสาขาวิชาเอกที่ครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์จบมานั้น ไม่เกี่ยวข้องกับวิชาศิลปศึกษานั้น มีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วรสุดา ขวัญสุวรรณ (2539) ที่พบว่าปัญหาการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในปัญหาด้านครูผู้สอนนั้นพบว่า จะต้องทำการสอนในวิชาศิลปศึกษาซึ่งไม่ตรงสาขาวิชาที่จบมา เพราะขาดแคลนจำนวนครูที่จบสาขาวิชานี้โดยตรง ทำให้ไม่มีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะจัดการศึกษาให้ผู้เรียนได้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ได้ในเรื่องของการเข้ารับการอบรมครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่มีประสบการณ์ในการเข้าร่วม ประชุม อบรม หรือสัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในสังคมพหุวัฒนธรรมซึ่งชี้ให้เห็นว่าการจัดการเรียนการสอนของครูในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อาจจะยังไม่ได้รับการใส่ใจถึงความสำคัญของการเรียนการสอนแบบพหุวัฒนธรรม เพราะมีครูจำนวนน้อยมากที่เคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแนวพหุวัฒนธรรม และครูส่วนใหญ่มีประสบการณ์ตรง และได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งสิ่งเหล่านี้ที่ครูได้รับย่อมส่งผลต่อการคุณภาพของการจัดการเรียนการสอนอย่างแน่นอน ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ ประสิทธิ์ เหมสุวรรณ (2548) ที่กล่าวว่า ครูในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความลำบากมากในการเดินทางไปโรงเรียน ทำให้เกิดความกลัวในเรื่องของความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และจากรายงานสถิติจำนวนบุคลากรทางการศึกษาที่ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบเป็นจำนวนมากนั้น แสดงให้เห็นว่า ครูย่อมได้รับผลกระทบโดยตรงจากเหตุการณ์ความไม่สงบซึ่งผลที่ตามมาคือ ประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนย่อมได้รับผลกระทบตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ตอนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ ในด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน ด้านเนื้อหาสาระ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์ ด้านการวัดและการประเมินผล โดยสรุปในด้านต่างๆ ดังนี้

ด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน

ครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์มีความคิดเห็น ด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน ในระดับเห็นด้วยมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงตามลำดับพบว่า ครูผู้สอนเห็นด้วยมากที่สุด ในประเด็น ของการนำความรู้ที่ได้จากการศึกษางานศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ท้องถิ่นไปใช้ร่วมกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และชีวิตประจำวันได้ จากความคิดเห็นในประเด็นนี้ แสดงให้เห็นว่า ครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์เห็นความสำคัญของการประยุกต์ความรู้ทางศิลปะ ไปใช้ร่วมกับสาระการเรียนรู้อื่นๆ ซึ่งตรงกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในมาตรฐานการเรียนรู้การศึกษา ขั้นพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระทัศนศิลป์ ในมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 1-2 (ชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1-6)คือนำความรู้ทางทัศนศิลป์ไปใช้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และชีวิตประจำวัน ได้ มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 3-4 (มัธยมศึกษาปีที่ 1-6) คือ นำความรู้และวิธีการประสบการณ์ ทางทัศนศิลป์ที่ตนถนัด และมีความสนใจไปใช้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และชีวิตประจำวันได้ อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ (กรมวิชาการ,2545)สอดคล้องกับชวลิต ดาบแก้ว และสุภาวดี เหมานนท์(2525) ที่เสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาว่า ควรสอนให้มีความสัมพันธ์ กับวิชาอื่นๆซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของหลักสูตรและครูควรจัดให้มีความสอดคล้องกัน เพื่อให้เกิด ความสัมพันธ์ของเนื้อหาในแต่ละวิชาได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะเป็นส่วนช่วยส่งเสริมและสนับสนุนซึ่งกัน และกัน ชีระชัย ปุณณโชติ (2545) กล่าวว่า ความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างความคิดรวบยอดในศาสตร์ ต่างๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย เนื้อหาและกระบวนการที่เรียนในวิชาหนึ่ง อาจช่วยให้ ผู้เรียนมีความเข้าใจในวิชาอื่นได้ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ อรรถญา สุชาติโนบล (2545) ที่กล่าวว่า การ เชื่อมโยงความคิดรวบยอดของศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกันทำให้ผู้เรียนเรียนรู้สิ่งต่างๆ อย่างมีความหมาย ต่อเนื่อง และสอดคล้องกับชีวิตจริง ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข สามารถนำความรู้ไป ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม ความคิดเห็นในประเด็นนี้เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ถ่า ยโอนความรู้มีการพัฒนาการอย่างเป็นองค์รวม ทั้งยังมีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ.2542 และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 ในการจัดการเรียนการสอนกลุ่ม สาระการเรียนรู้ศิลปะดังที่ได้กำหนดไว้ในมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นสาระด้านทัศนศิลป์

ด้านเนื้อหาสาระ

ครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์มีความคิดเห็น ด้านเนื้อหาสาระในระดับเห็นด้วยมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงตามลำดับพบว่า ครูผู้สอนเห็นด้วยมากที่สุดในระดับเห็นด้วยมาก ของการนำความรู้จากประสบการณ์จริงจากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นมาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์งานศิลปะ และในประเด็นของการนำการแสดงศิลปะ วัฒนธรรมพื้นบ้านมาเป็นแนวคิดในการสร้างสรรค์งานศิลปะ และบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ จากความคิดเห็นทั้งสองข้อนี้แสดงให้เห็นว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของการบูรณาการหลักสูตร ให้มีความสอดคล้องกับท้องถิ่นและชุมชน เพราะส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในการเรียนรู้ผ่านสภาพ สังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรักและหวงแหน อนุรักษ์ในมรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่ง วิชัย วงษ์ใหญ่ (2544) กล่าวว่า วิชา หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 การบูรณาการถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการเรียนการสอน เป็นแนวทางสำคัญที่กระตุ้นส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่างๆ อย่างหลากหลาย และสอดคล้องสัมพันธ์กัน ควรจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนและสภาพของชุมชนท้องถิ่น โดยครูสามารถจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนในท้องถิ่นของตนเอง (มะลิฉัตร เอื้ออนันต์, 2543) ดังนั้น การกำหนดเนื้อหาสาระ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะให้สอดคล้องกับสภาพการดำเนินชีวิตของผู้เรียนนั้น ควรกำหนดให้ผู้เรียนสามารถนำธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมรอบๆตัวมาใช้ในการเรียนรู้ และสร้างสรรค์งานศิลปะ ซึ่งอารี สุทธิพันธ์ (2535) กล่าวว่า ลักษณะวิชาศิลปะศึกษาเกี่ยวข้องกับการฝึกฝนปฏิบัติ การลงมือทำจริง และการคิดค้นแก้ปัญหา ซึ่งในการฝึกปฏิบัติทางศิลปศึกษานั้นมีการจัดกระบวนการเรียนการสอนในรูปแบบต่างๆ ให้ผู้เรียนได้แสวงหาประสบการณ์ด้วยเทคนิควิธีการต่างๆ เช่นการวาดภาพระบายสี ปั้น แกะสลัก พิมพ์ภาพ การสร้างสรรค์ด้วยวัสดุต่างๆ และสามารถนำเทคนิคต่างๆ มาสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะ ทั้งยังสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่ได้กำหนดแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ว่า ควรจัดการเรียนการสอนโดยการผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆให้ได้ สอดคล้องกัน (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2544) ซึ่งวิรัตน์ พิชญ์ไพบูลย์ (2529) ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดกิจกรรมศิลปะว่า ควรจัดกิจกรรมที่สัมพันธ์กับการเรียนรู้สาขาวิชาอื่นๆ และสามารถนำประสบการณ์ที่ได้รับไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ สอดคล้องกับแนวการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 ที่กำหนดไว้ว่าให้นำเนื้อหา และกระบวนการเรียนรู้จากกลุ่มสาระเดียวกัน หรือต่างกลุ่มสาระการเรียนรู้มาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน (กรมวิชาการ, 2545) ซึ่งเป็นการสอนโดยเอาความรู้หลายๆ เรื่องมาสัมพันธ์กัน หรือการสอนเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์กับสภาพความเป็นจริงที่อยู่รอบตัวผู้เรียนให้เกิดประโยชน์ เช่น ช่วยให้การสอนศิลปะมีคุณค่ามากขึ้น แทนที่จะเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้เพียงอย่างเดียว และยังสามารถช่วยพัฒนาทักษะทางศิลปะที่จำเป็นให้เกิดเป็นความคิดรวบยอด และสามารถปลูกฝังค่านิยมได้อีกด้วย (วุฒิ วัฒนสิน, 2542) ในการจัดการเรียนรู้ให้ได้คุณภาพตามหลักสูตร บุคลากรใน

สถานศึกษา ผู้บริหาร หัวหน้ากลุ่มวิชาและครูผู้สอนทุกคนจำเป็นต้องร่วมกันศึกษา วิเคราะห์ ภาระหน้าที่ในการจัดการเรียนรู้ โดยยึดเอาผู้เรียนเป็นตัวตั้ง ครูแต่ละคนจะต้องจัดการเรียนรู้โดยการ เชื่อมโยงบูรณาการกันในกลุ่มวิชาและระหว่างกลุ่มวิชา (กรมวิชาการ, 2544) ดังนั้น การกำหนดเนื้อหา สาระ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะจึงควรส่งเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ในท้องถิ่นและสังคม และควรกำหนดให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้จากสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น มา ประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้ทางศิลปะ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น และเห็น คุณค่าและความสำคัญของสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์มีความคิดเห็น ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในระดับ เห็นด้วยมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงตามลำดับพบว่า ครูผู้สอนเห็นด้วยมากที่สุดในระดับ ของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการเชิญปราชญ์ชาวบ้านในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากรถ่ายทอด ความรู้ และจัดกิจกรรมร่วมกับครูผู้สอน จากความคิดเห็นในข้อนี้แสดงให้เห็นว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ เห็นความสำคัญของการเรียนการสอนที่เน้นการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่ง อัญชลิต กงพัฒน์ (2545) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนในท้องถิ่นมีความสำคัญในการที่ผู้เรียนได้มีโอกาสในการเรียนรู้ตาม ธรรมชาติและเต็มศักยภาพสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้จริง การจัดการ เรียนการสอนศิลปศึกษาจึงเป็นการบูรณาการทรัพยากรท้องถิ่น และภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการ เรียนการสอนจะทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้จากของจริง รู้จักท้องถิ่นของตนเองได้เป็นอย่างดี การเรียนรู้ ที่อยู่ใกล้ตัวจะทำให้เกิดความรักความผูกพัน คำนึงถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นอย่างคุ้มค่า สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ.2542 มาตรา 24 และ มาตรา25 ซึ่งสรุปได้ว่า การจัด กิจกรรมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ในทุกเวลาทุกสถานที่ และมีแหล่งการเรียนรู้อย่างเพียงพอ และมี ประสิทธิภาพ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ จึงควรสะท้อนการเรียนรู้ ที่สัมพันธ์กับสังคมท้องถิ่น และสอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ ผู้เรียนเกิดความตระหนัก และเห็นคุณค่าของสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น ซึ่งหลักสูตรการศึกษาขั้น พื้นฐาน พ.ศ.2544 ได้กำหนดกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อให้การใช้หลักสูตรสถานศึกษาบรรลุ วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ สถานศึกษาต้องมีความประสานสัมพันธ์ และร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชน โดยให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา นอกจากนี้มาตรฐาน การเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระทัศนศิลป์ มาตรฐาน ศ.1.2 เข้าใจ ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมเห็นคุณค่าของงานทัศนศิลป์ที่เป็น มรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล (กรมวิชาการ,2545) ดังนั้น ครูผู้สอนสาระทัศนศิลป์ควรนำมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติได้ โดยสามารถจัดกิจกรรมโดยการ

เลือกบุคคลสำคัญของท้องถิ่น เช่น ศิลปินพื้นบ้าน หรือช่างฝีมือพื้นบ้านมาเป็นวิทยากรให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเห็นคุณค่า ความสำคัญ และเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง (มะลิฉัตร เอื้ออนันต์, 2545) ซึ่งสอดคล้องกับ ฉัญญา ทิพรัตน์ (2543) กล่าวว่า การที่จะให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในงานศิลปะท้องถิ่นนั้นครูควรนำนักเรียนไปศึกษาเพิ่มเติมนอกสถานที่ หรือไปศึกษาร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน อันจะทำให้นักเรียนได้เรียนรู้ในงานศิลปะอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างลึกซึ้ง และขณะเดียวกันเป็นการส่งเสริมความรู้ความสามารถของปราชญ์ผู้รู้ในท้องถิ่นให้ได้ถ่ายทอดความรู้สู่เยาวชนรุ่นหลังเพื่อเป็นการอนุรักษ์ให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นคงอยู่ตลอดไป

ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์

ครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์มีความคิดเห็นด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์ ในระดับเห็นด้วยมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงตามลำดับพบว่า ครูผู้สอนเห็นด้วยมากที่สุดได้ในประเด็นที่ว่า ควรนำวัสดุธรรมชาติที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นมาใช้ทดแทนในการสร้างสรรค์งานศิลปะ จากการแสดงความคิดเห็นในข้อนี้ แสดงให้เห็นว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของการปฏิบัติกิจกรรมศิลปะโดยการเลือกใช้วัสดุในท้องถิ่นที่หาได้ง่ายมาทดแทน เพื่อส่งเสริมการนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งการจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรสถานศึกษามุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และใช้เวลาอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งมีความยืดหยุ่นสนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ และเรียนรู้ได้จากสื่อการเรียนรู้ และแหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท รวมทั้งจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นชุมชนและแหล่งอื่นๆ เน้นสื่อที่ผู้เรียนและผู้สอนใช้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียน ผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเองหรือนำสื่อต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัวมาใช้ในการเรียนรู้ โดยลักษณะของสื่อการเรียนรู้ที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ควรมีความหลากหลายทั้งสื่อธรรมชาติ และสื่ออื่นๆ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีคุณค่า น่าสนใจเข้าใจได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้ เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง และเพื่อให้การใช้สื่อการเรียนรู้เป็นไปตามแนวการจัดการเรียนรู้ และพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง สถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรดำเนินดังนี้คือ จัดทำและจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ และศึกษาวิธีการเลือก และการใช้สื่อการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ เหมาะสมหลากหลาย และสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ (กองทัพ เคลือบพนิชกุล, 2545) ซึ่ง วิมูลย์ จันทร์แยม (2531) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษานั้น จะมีความแตกต่างจากวิธีสอนวิชาสามัญอื่นๆ เพราะวิชาศิลปะศึกษาเกี่ยวข้องกับการฝึกฝนปฏิบัติ และจากผลการวิจัยของ วิศิษฐ์ นาสารีย์ (2544) พบว่า ครูศิลปะศึกษามีความคิดเห็นว่า ควรให้ผู้เรียนสามารถสร้างสรรค์งานศิลปะได้ตามความสนใจ และความถนัด โดยการประยุกต์จากงานศิลปะท้องถิ่น และควรเลือกใช้วัสดุใน

ท้องถิ่นอย่างเหมาะสม ประหยัด และยั่งยืน นอกจากนี้การเลือกใช้วัสดุในท้องถิ่นจะช่วยแก้ปัญหา การขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนเป็นการช่วยส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ด้านการวัดและการประเมินผล

ครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์มีความคิดเห็นด้านการวัดและการประเมินผล ในระดับเห็น ด้วยมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงตามลำดับพบว่า ครูผู้สอนเห็นด้วยมากที่สุดในระดับ ของการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการ และมีส่วนร่วมในการประเมินตนเอง เพื่อร่วมชั้นเรียนร่วมกับครูผู้สอน และในประเด็นที่ว่า ควรมีการประเมินผลการยอมรับความ หลากหลายทางวัฒนธรรมแบบก่อนและหลังเรียน จากการแสดงความคิดเห็นในข้อนี้แสดงให้เห็น ว่าครูผู้สอนส่วนให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งใน หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 กำหนดให้การวัด และการประเมินผลการเรียนรู้ เป็น กระบวนการที่ครูผู้สอนใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพราะจะช่วยให้ทราบข้อมูลที่แสดงถึงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งทราบข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อ การส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนา และเรียนรู้ได้อย่างเต็มตามศักยภาพ การวัดและการประเมินผล ระดับชั้นเรียน จุดหมายสำคัญของการประเมินระดับชั้นเรียน คือมุ่งหาคำตอบว่าผู้เรียนมี ความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์ อันเป็นผล เนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่/เพียงใด ดังนั้นการวัดและประเมินจึงต้องใช้วิธีการที่ หลากหลาย เน้นการปฏิบัติให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ของ ผู้เรียนและสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปในกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยประเมิน ความประพฤติ พฤติกรรม การเรียนการร่วมกิจกรรม และผลงานจากโครงการหรือเพิ่มสะสมผลงาน ผู้ใช้ผลการประเมินในระดับชั้นเรียนที่สำคัญ คือตัวผู้เรียน ครูผู้สอน และพ่อแม่ ผู้ปกครอง จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วิธีการและค้นหาข้อมูล เกณฑ์ต่างๆ ที่จะทำให้สะท้อน ให้เห็นภาพสัมฤทธิ์ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนทราบระดับความก้าวหน้า ความสำเร็จของตน ครูผู้สอนจะได้มีความเข้าใจความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน ซึ่งผู้เรียนแต่ละ กลุ่มสามารถให้ระดับคะแนนหรือจัดกลุ่มผู้เรียน รวมทั้งประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ของตนเองได้ ขณะที่พ่อแม่ ผู้ปกครองจะได้ทราบระดับความสำเร็จของผู้เรียน (กองทัพ เคลือบ พณิชกุล,2545)

2.2 อภิปรายผลการวิจัยจากการศึกษา แนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ของศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารสถานศึกษา

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

จากการสรุปผลการวิจัยพบว่าศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารสถานศึกษามีจำนวนทั้งสิ้น 18 คน เป็นผู้ชาย 15 คน มีอายุเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 50-60 ปี คาดว่าน่าจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และมีประสบการณ์การทำงานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มาอย่างยาวนานซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลในเรื่องประสบการณ์การทำงานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 21-30 ปี ระดับการศึกษามีวุฒิศึกษาในระดับปริญญาโททั้งหมด สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญในการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงาน และเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถอย่างทอ่งแท้ในสาขาวิชาชีพที่ตนปฏิบัติงานอยู่ และมีตำแหน่งเป็นศึกษานิเทศก์ที่รับผิดชอบกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ และผู้บริหารสถานศึกษาในจำนวนเท่ากันคือ 9 คน ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมประชุม /อบรม/สัมมนาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในสังคมพหุวัฒนธรรม จำนวน 1-3 ครั้ง ซึ่งศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารส่วนใหญ่จะมีความรู้พอสมควรในการจัดการเรียนการสอนแนวพหุวัฒนธรรม ซึ่งตรงกับบัญญัติ ยงย่วน และชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์ (2550) ที่กล่าวว่า การจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนของครูศิลปศึกษานั้นจะต้องเริ่มจากสถาบันการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาศึกษานิเทศก์ ฝ่ายกำกับติดตามผลการจัดการเรียนการสอน สามารถกระทำได้โดยการบรรจุลงไปในหลักสูตร และการจัดอบรมสัมมนา เพื่อให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าของการส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม และมีประสบการณ์ตรงจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ญาติ เพื่อนร่วมงาน โคนระเบิด และถูกยิง คิดส่วนการได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าทำให้ขวัญกำลังใจลดลง ในด้านนี้สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับบุคลากรที่มีหน้าที่คอยกำกับดูแล ให้การสนับสนุนการศึกษาเป็นไปตามวัตถุประสงค์การจัดการศึกษาของชาติอย่างชัดเจน ซึ่งเมื่อบุคลากรเหล่านี้ได้รับผลกระทบทางด้านต่างๆ นั้น ย่อมส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งผลกระทบที่ตามมาก็คือ การปฏิบัติงานของครูผู้สอน

ตอนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน ด้านเนื้อหาสาระ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์ ด้านการวัดและการประเมินผล โดยสรุปในด้านต่างๆ ดังนี้

ด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน

โดยศึกษานิเทศก์และผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการกำหนดให้ผู้เรียนทราบถึงประวัติความเป็นมา ความสำคัญของงานศิลปะท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองโดย จากความคิดเห็นในด้านนี้แสดงให้เห็นว่า ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารสถานศึกษาเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาเพื่อให้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ ประวัติ และความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการนำสภาพสังคม ศาสนา ภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มากำหนดให้เหมาะสมกับจุดประสงค์การเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ บุษบา มธุรสสกุล(2546) ที่ว่าการกำหนดจุดมุ่งหมายสาระการเรียนรู้ศิลปะ ควรมีการบูรณาการหลักสูตรให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นและสังคม ควรกำหนดจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนได้ประยุกต์นำสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนรู้ทางศิลปะ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เห็นคุณค่า และความสำคัญของสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ชีวิต สังคม และในสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน แล้วถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรม (ประเวศ วะสี,2534) ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปะท้องถิ่น อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมอย่างแน่นแฟ้น จึงทำให้ศิลปะและวัฒนธรรมไม่สามารถแยกออกจากกันได้ จึงควรมีกำหนดจุดมุ่งหมายให้สอดคล้องกับแนวทาง และมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ มาตรฐาน ศ 1.2 คือ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาสากล(กรมวิชาการ,2545) ดังนั้นการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ โดยการเรียนรู้จากชุมชนนั้นควรคำนึงถึง มาตรฐานช่วงชั้นระดับการเรียนรู้ และความต่อเนื่องของสาระการเรียนรู้โดยการกำหนดจุดมุ่งหมายกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะเป็นหลัก และกำหนดจุดมุ่งหมายที่ต้องการให้ผู้เรียนมีความสัมพันธ์กับสภาพสังคมในท้องถิ่นเพิ่มเติมเข้าไปในการจัดกิจกรรมโดยคำนึงถึงลักษณะสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ศิลปวัฒนธรรม และศาสนาในท้องถิ่น

ด้านเนื้อหาสาระ

ศึกษานิเทศก์และผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นว่าการนำสภาพสังคม ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มากำหนดเป็นเนื้อหาสาระการเรียนรู้สาระด้านทัศนศิลป์ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีการเรียนรู้ถึงสภาพสังคม ศาสนา ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณี ที่มีอิทธิต่องานศิลปะท้องถิ่นซึ่งมีผลเกี่ยวเนื่องกัน จากความคิดเห็นในด้านนี้แสดงให้เห็นว่า ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารสถานศึกษาเห็นความสำคัญของการจัดกระบวนการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะให้สัมพันธ์กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และสัมพันธ์กับชีวิตของผู้เรียน ซึ่งบุษบา มธุรสสกุล(2546) กล่าวว่า ควรมีการจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนได้

เรียนรู้ตามถนัด ความสนใจ และวิเคราะห์เชื่อมโยงศิลปะกับสาระการเรียนรู้อื่นๆ โดยการใช้สาระการเรียนรู้ศิลปะเป็นแกนหลัก และนำการเรียนรู้อื่นๆมาประยุกต์ใช้ในการแสดงออกทางศิลปะ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของบัญญัติ ยงย่วน และ ชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์ (2550) ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนศิลปะในสถานศึกษานั้น มิใช่เป็นเพียงวิชาหนึ่งที่นักเรียนต้องเรียนเพื่อทำคะแนนให้ได้หรือสอบผ่านเท่านั้น แต่ครูผู้สอนยังสามารถบูรณาการเนื้อหาด้านวัฒนธรรมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมของตนเองและกลุ่มอื่น เข้าใจถึงความเหมือนและความต่างในวัฒนธรรม มีโลกทัศน์ที่กว้างขวาง อันจะนำไปสู่การยอมรับ เห็นคุณค่าของความหลากหลายวัฒนธรรม และนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดีของผู้คนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมพหุวัฒนธรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Appleton and Dykeman(1996) อ้างถึงในบัญญัติ ยงย่วน และชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์ (2550) พบว่า กิจกรรมศิลปะสามารถพัฒนาให้นักเรียนเกิดความรู้สึกภูมิใจในตนเอง เกิดความเชื่อมั่น เกิดความตระหนักรู้ในวัฒนธรรม และความหลากหลาย เกิดการยอมรับ และมีเจตคติที่ดีต่อวัฒนธรรมของคนต่างวัฒนธรรม

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ศึกษานิเทศก์และผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรมีการจัดกิจกรรมโดยวิเคราะห์เนื้อหาของสภาพสังคม วัฒนธรรมนิยมประเพณี วัฒนธรรม และความต้องการของชุมชนที่มีความสอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ศิลปะ และการจัดกิจกรรมโดยการศึกษาจากแหล่งเรียนรู้แหล่งประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น เป็นการเชื่อมโยงความรู้และประสบการณ์จริง จากความคิดเห็นในด้านนี้แสดงให้เห็นว่า ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารสถานศึกษาเห็นความสำคัญกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้มีความสอดคล้องกับสภาพสังคม วัฒนธรรมนิยมประเพณี วัฒนธรรมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการสนับสนุนให้มีการเรียนรู้จริงจากแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งบุษบา มธุรัสสกุล(2546) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความถนัด ความสนใจ และวิเคราะห์เชื่อมโยงศิลปะกับสาระการเรียนรู้อื่นๆ โดยการใช้สาระการเรียนรู้ศิลปะเป็นแกนหลัก และนำการเรียนรู้อื่นๆมาประยุกต์ใช้ในการแสดงออกทางศิลปะ เช่นการวิเคราะห์ประเด็นเนื้อหาของประวัติศาสตร์ของชุมชน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ โดยการเรียนรู้จากชุมชนนั้นควรคำนึงถึง มาตรฐานช่วงชั้น ระดับการเรียนรู้ และความต่อเนื่องของสาระการเรียนรู้ โดยการกำหนดจุดมุ่งหมายกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะเป็นหลัก และกำหนดจุดมุ่งหมายที่ต้องการให้ผู้เรียนมีความสัมพันธ์กับสภาพสังคมในท้องถิ่นเพิ่มเติมเข้าไปในการจัดกิจกรรมโดยคำนึงถึงลักษณะสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ศิลปวัฒนธรรม และศาสนาในท้องถิ่น ซึ่งสันติ คุณประเสริฐ (2547) ได้กล่าวว่า กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เป็นหัวใจของการปฏิบัติหน้าที่ครูศิลปศึกษาประการหนึ่งคือ การปฏิรูปการจัดกิจกรรมทางศิลปศึกษาด้วยวิธีการจัดการศึกษานอกสถานที่และทัศนศึกษาดูงาน คือ การปฏิรูปจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ที่ต้องการสนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถสร้าง

ความรู้ด้วยตนเอง สร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่แท้จริงด้วยการที่ผู้เรียนได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับ
ปราชญ์ท้องถิ่น นำไปสู่การค้นคว้าและค้นพบความรู้นอกห้องเรียน นอกจากนี้ยังกล่าวถึงประเภท
ของการศึกษาดูงาน ไว้ว่าการจัดกิจกรรมโดยการศึกษาจากแหล่งงาน ว่าแหล่งงานเป็นที่รวมของภูมิ
ปัญญาไทย และภูมิปัญญาสากลเป็นแหล่งข้อมูลภายนอกที่มีคุณค่าอย่างยิ่งอันจะนำไปความรู้เข้าใจ
ในสภาพการทำงานที่แท้จริง ส่วนการศึกษาจากสถานที่สำคัญ เป็นการได้เปรียบของการเรียนการ
สอนศิลปศึกษาที่มีสถานที่มากมายให้ทำการศึกษาดูงาน เช่น พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ อุทยาน
ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน วัดวาอาราม เป็นต้น และการศึกษาจากวัฒนธรรม ว่าสังคม ชุมชนเป็น
แหล่งรวมของวัฒนธรรม และประเพณี โดยวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับศิลปะ ทำให้
เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณค่า และความสำคัญของวิถีการดำเนินชีวิต ทักษะคิด ความเชื่อ
ความคิด และวิธีการคิดร่วมกันของกลุ่มคน นอกจากนี้จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจและเคารพ
วัฒนธรรมอื่นที่แตกต่างไปจากตน ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของบัญญัติ ยงยวน และชัยวัฒน์ ผดุง
พงษ์ (2550) ที่ว่าการจัดกิจกรรมศิลปะแนวพหุวัฒนธรรมซึ่งเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้ผู้เรียนที่
อยู่ในสังคมที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ได้เกิดความตระหนักรู้ในคุณค่าทางวัฒนธรรมทั้งของ
กลุ่มตนและกลุ่มอื่น เกิดการเข้าใจและยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมทั้งในด้านเชื้อชาติภาษา
ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิต ซึ่งถือว่าเป็นการเตรียมตัวนักเรียนที่อยู่ในสังคมพหุ
วัฒนธรรมให้มีความพร้อมที่จะใช้ชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันและในอนาคตได้อย่างมีความสุขต่อไป

ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์

ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความ
เข้าใจถึงประวัติความเป็นมา ความสำคัญของมรดกทางด้านศิลปะ วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นใน
สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีความคิดเห็นด้วยมากกว่าการใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัด
กระบวนการเรียนรู้โดยการพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่จากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อให้เกิด
การเรียนรู้สาระด้านทัศนศิลป์ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกับชุมชน จากความคิดเห็นใน
ด้านนี้แสดงให้เห็นว่า ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารสถานศึกษาเห็นความสำคัญ ในการเลือกใช้สื่อ
การเรียนรู้ หรือแหล่งการที่มีอยู่ในสังคมท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการจัดการเรียนการสอน
ศิลปะ ซึ่งสันติ คุณประเสริฐ(2547) ได้กล่าวถึงการศึกษาจากแหล่งงานว่า แหล่งงานเป็นที่รวมของ
ภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาสากล มีทั้งของภาครัฐหรือเอกชน เป็นแหล่งข้อมูลภายนอกที่มีคุณค่า
อย่างยิ่ง ทำให้ผู้เรียนรับรู้และเข้าใจวิธีการบริหาร การจัดการ วิธีการคิด การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอันจะ
นำไปความรู้เข้าใจในสภาพการทำงานที่แท้จริง สอดคล้องกับคำกล่าวของวิรุญ ตั้งเจริญ (2545) ภูมิ
ปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาพื้นบ้านที่พัฒนาสืบต่อกันมาในชุมชน เป็นภูมิปัญญาเพื่อการดำรงชีวิต
และเพื่อการแก้ปัญหาในการใช้ชีวิตร่วมกันในชุมชน ท่ามกลางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจาก
แต่ละชุมชนมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพ พิธีกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ต่างกันอย่าง

การศึกษาจากแหล่งผลิตผลงานย่อมส่งผลต่อการได้รับการศึกษาจากตัวบุคคล โดยสันติ คุณประเสริฐ (2547) ได้กล่าวถึงการศึกษาจากบุคคลไว้ว่า บุคคลผู้มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์สูง เป็นแหล่งทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่า เช่น ศิลปิน นักออกแบบ นักทัศนศิลป์ เป็นต้น บุคคลที่สร้างสรรค์ผลงานเป็นที่ยอมรับและได้รับความสำเร็จในวิชาชีพที่มีเอกลักษณ์ทั้งแนวความคิดและวิธีการปฏิบัติงาน แสดงออกและสร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณภาพ มีความยินดีต้อนรับ มีความพร้อมที่จะเผยแพร่และถ่ายทอดและถ่ายทอดประสบการณ์เพื่อเป็นวิทยาทานแก่นุชนรุ่นหลัง ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนโดยการเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้จริงในห้องเรียนแหล่งผลิตผลงาน ย่อมทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ เกิดทักษะในการปฏิบัติงานจริงที่ได้รับจากปราชญ์ชาวบ้าน ย่อมทำให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้ง รักและหวงแหนในมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเอง และนำมาซึ่งการอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป ทั้งยังสามารถเป็นการเชื่อมต่องานการเรียนรู้ให้เข้ากับชีวิตจริง

ด้านการวัดและการประเมินผล

ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การวัด และประเมินผลผู้เรียน ทางด้านความรู้ ทักษะกระบวนการทำงานควบคู่กับการยอมรับความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม ตามสภาพจริงของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินตนเอง ประเมินเพื่อนร่วมชั้นเรียน ร่วมกับครูผู้สอนจากความคิดเห็นในด้านนี้แสดงให้เห็นว่า ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารสถานศึกษา เห็นความสำคัญของการวัดและประเมินผลในด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติของผู้เรียนควบคู่ไปกับการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยการวัดตามสภาพความเป็นจริงของผู้เรียน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ของตน ซึ่งตรงกับแนวทางในการวัดและประเมินผลตามมาตรฐานการเรียนรู้ และมาตรฐานสาระการเรียนรู้ช่วงชั้น ซึ่งใช้เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินการเรียนรู้ของตน และใช้วิธีการประเมินจากสภาพจริง (กรมวิชาการ, 2545) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของอภิญญา พล กงพัฒน์ (2545) ที่พบว่า นักวิชาการศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่า ควรประเมินผลการเรียนรู้ทางศิลปะของผู้เรียนตามสภาพจริง ด้วยวิธีการสังเกต พัฒนาการและขั้นตอนการปฏิบัติงานให้ครอบคลุมพัฒนาการของผู้เรียนในทุกด้าน อันเป็นผลเนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่/เพียงใด และอย่างไร กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนจะสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปในกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยประเมินความประพฤติ พฤติกรรม การร่วมกิจกรรม และผลงานจากโครงการหรือแฟ้มสะสมผลงาน ตามสภาพความเป็นจริงของผู้เรียน ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กำหนดให้การวัด และการประเมินผลการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ให้ผู้สอนใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพราะจะช่วยให้ทราบข้อมูลที่แสดงถึงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้ง

ทราบข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนา และเรียนรู้ได้อย่างเต็มตามศักยภาพ จุดหมายสำคัญของการประเมินระดับชั้นเรียน คือมุ่งหาคำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์ ผู้ใช้ผลการประเมินในระดับชั้นเรียนที่สำคัญ คือตัวผู้เรียน ครูผู้สอน และพ่อแม่ ผู้ปกครอง จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วิธีการและค้นหาข้อมูล เกณฑ์ต่างๆ ที่จะทำให้สะท้อนให้เห็นภาพสัมฤทธิ์ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนทราบระดับความก้าวหน้า ความสำเร็จของตน ครูผู้สอนจะมีความเข้าใจความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน ซึ่งผู้เรียนแต่ละกลุ่มสามารถให้ระดับคะแนนหรือจัดกลุ่มผู้เรียน รวมทั้งประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนเองได้ ขณะที่พ่อแม่ ผู้ปกครองจะได้ทราบระดับความสำเร็จของผู้เรียน (กองทัพ เคลือบพณิชกุล, 2545) นอกจากนี้การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินตนเองทำให้ครูผู้สอนทราบถึงทัศนคติในด้านความคิดของผู้เรียนที่มีต่อเพื่อนร่วมชั้นเรียนทั้งที่มีความเหมือนและความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรม

2.3 อภิปรายผลการวิจัยจากการศึกษา แนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ของนักวิชาการศิลปศึกษา ครูผู้สอนศิลปศึกษาระดับประถมและมัธยมศึกษา

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ครูผู้สอนศิลปศึกษาจำนวน 6 คน เป็นผู้ชาย 4 คน และเป็นผู้หญิง 2 คน มีอายุเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 20-26 ปี และทั้งหมดมีภูมิลำเนาเดิม อยู่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงน่าจะเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในถึงสภาพสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นอย่างดี ระดับการศึกษามีทั้งวุฒิมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับปริญญาตรี ปฏิบัติงานเป็นครูผู้สอนศิลปศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย จำนวน 2 คน ครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา และครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในข้อนี้สะท้อนให้เห็นว่าการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีผู้ที่มีความรู้ความสามารถในด้านศิลปศึกษาอย่างแท้จริง และส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำงานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เฉลี่ยอยู่ระหว่าง 5-10 ปี มีประสบการณ์ตรงจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยคือ ญาติ เพื่อนร่วมงาน โคนระเบิด และถูกยิง อาคารเรียน บ้านพักครูถูกลอบวางเพลิง ส่วนการได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าทำให้ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานลดลง ในด้านนี้สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบโดยตรงที่เกิดขึ้นกับครูผู้สอน ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการศึกษาเป็นไปตามวัตถุประสงค์การจัดการเรียนการสอนอย่างชัดเจน ซึ่งเมื่อครูผู้สอนได้รับผลกระทบทางด้านต่างๆ นั้น ย่อมส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งผลกระทบที่ตามมาก็คือการปฏิบัติหน้าที่ด้านงานสอนของครูผู้สอน

ตอนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ ในด้านครูผู้สอน และผู้เรียน โดยสรุปได้ดังนี้

ด้านครูผู้สอน

นักวิชาการและ ครูผู้สอนศิลปศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่า ครูควรมีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์เพื่อให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางศาสนา วัฒนธรรมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้จากความคิดเห็นในด้านนี้แสดงให้เห็นว่า นักวิชาการและครูผู้สอนศิลปศึกษา เห็นความสำคัญในบทบาทของครูในเรื่องการส่งเสริมการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของผู้เรียนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม ซึ่งตรงกับแนวทางการจัดการศึกษาในพหุวัฒนธรรม ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (มาตรา 7) กล่าวไว้ว่า ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ แบนคส์ และแบนคส์ (Banks and Banks, 1989) ได้กล่าวถึงเป้าหมายสำคัญของแนวคิดพหุวัฒนธรรมทางการศึกษาไว้ว่า คือ การเปลี่ยนแปลงโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนทั้งเพศชายและหญิง นักเรียนกลุ่มพิเศษ นักเรียนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ชนชั้นทางสังคม เชื้อชาติ และกลุ่มชนชาติ ให้มีประสบการณ์ โอกาสที่เท่าเทียมกันในการเรียนรู้ในโรงเรียน และอีกเป้าหมายหลักของพหุวัฒนธรรมทางการศึกษา คือช่วยพัฒนาทัศนคติทางบวกของนักเรียนทั้งหมดต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม ชนชาติ เชื้อชาติ และกลุ่มศาสนา และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของพหุวัฒนธรรมทางการศึกษานั้นจะต้องเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาจะต้องมีส่วนร่วมอย่างสำคัญเพื่อให้กระบวนการดังกล่าวบรรลุ เป้าประสงค์ และสอดคล้องกับจินตนา ยูนิพันธ์ (2527) ที่กล่าวถึงบทบาทของครูผู้สอนไว้ว่าผู้สอนต้องรับผิดชอบในการทำหน้าที่ถ่ายทอดศิลปะ วัฒนธรรมให้เกิดผลในทางปฏิบัติ นั่นคือ ผู้สอนต้องมีความรู้ความเข้าใจในสังคม และต้องสามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมเหล่านั้นให้แก่ผู้เรียนได้ ผู้สอนจะต้องนำประเด็นต่างๆ ด้านวัฒนธรรมเข้ามาสู่การอภิปรายในชั้นเรียน และช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างถูกต้อง และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยคำนึงความต้องการของสังคม นอกจากนี้สันติ คุณประเสริฐ (2547) ได้กล่าวลักษณะของครูผู้สอนตามแนวคิด Postmodernism ว่าผู้สอนศิลปศึกษาเป็นเสมือนผู้ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นตัวแทนทางวัฒนธรรม และทำหน้าที่คัดเลือกกลั่นกรองความเหมาะสมของความหลากหลายวัฒนธรรม ต้องวิเคราะห์หลักสูตร และสังเคราะห์ออกมาเป็นหัวข้อกิจกรรม

ส่วนความคิดเห็นที่ว่าครูควรมีทัศนคติที่ดีต่อผู้เรียนที่มาจากวัฒนธรรมต่างๆ อย่างเท่าเทียมกัน สอดคล้องกับคำกล่าวของบัญญัติ ขงย่วน และ ชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์ (2550) ที่ว่า ครูคือผู้ที่ มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างเจตคติค่านิยมทางเชื้อชาติที่ถูกต้องให้กับนักเรียนโดยผ่านกระบวนการสอนและการกระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน ดังนั้น การรับรู้เจตคติ และพฤติกรรมของครูเกี่ยวกับความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรมของนักเรียน ต้องเป็นไปในทิศทางบวก ครูจะต้องเป็นผู้ที่ยอมรับแนวคิดในเรื่องของความแตกต่างทางวัฒนธรรม และการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลาย และจะต้องปราศจากอคติความลำเอียงต่อนักเรียนที่มีลักษณะแตกต่างจากตนและเรียนรู้นักเรียนกลุ่มต่างๆ เพื่อนำไปสู่การสื่อสารและการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมและส่งเสริมการยอมรับซึ่งกันและกัน และชานดา (Chanda,1992) ได้กล่าวว่า การสอนศิลปศึกษาแนวพหุวัฒนธรรมให้กับนักเรียนที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม ครูจะต้องเข้าใจถึงบริบท หรือเบื้องหลังความเป็นมาของนักเรียนในห้องเรียนอย่างถูกต้อง เพราะมีความสำคัญในการส่งเสริมให้นักเรียนได้สำรวจถึงความแตกต่างด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ และเกิดความเข้าใจบุคคลอื่นที่มีวัฒนธรรมต่างจากตนได้อย่างลึกซึ้ง และเกิดการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมในที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับแมคฟี (McFee,1998) ที่กล่าวว่า ครูที่จัดการเรียนการสอนตามแนวพหุวัฒนธรรมนั้นไม่สามารถจะจำกัดตนเองให้อยู่ในวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งได้ ครูจะต้องรู้จักวัฒนธรรมที่อยู่เบื้องหลังงานศิลปะ สิ่งนี้จะช่วยให้ครูเข้าใจทัศนคติของเด็กที่มาจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

ด้านผู้เรียน

นักวิชาการและ ครูผู้สอนศิลปศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่า ผู้เรียนควรได้รับการส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมผ่านทางการจัดการเรียนการสอนศิลปะให้แก่ผู้เรียน โดยการเรียนรู้จากผลงานศิลปะ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และ ควรมีความรู้ เข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ควรได้รับการส่งเสริมให้นำประเด็นในเรื่องของ ศิลปะ ขนบธรรมเนียม ประเพณี มาใช้เป็นแนวคิดในการสร้างงานศิลปะ จากความคิดเห็นในด้านนี้แสดงให้เห็นว่า นักวิชาการและครูผู้สอนศิลปศึกษา เห็นความสำคัญ ของการสร้างการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมให้เกิดแก่ตัวผู้เรียนโดยการใช้ผลงานศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสื่อกลางในการเรียนรู้ ซึ่งบัญญัติ ขงย่วน และ ชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์ (2550) กล่าวไว้ว่า การเรียนการสอนศิลปะแนวพหุวัฒนธรรม คือวิธีการหนึ่งที่นักการศึกษา นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้นักเรียนที่อยู่ในสังคมที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ในคุณค่าทางวัฒนธรรมทั้งของตนเองและผู้อื่นเกิดความเข้าใจและยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมทั้งในด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิต ซึ่งถือเป็นการเตรียมตัวนักเรียนที่อยู่ในสังคมพหุวัฒนธรรมให้มีความพร้อมที่จะอยู่ในสังคมปัจจุบัน และอนาคตได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับแมคฟี (McFee,1977) มีความเห็นว่าภาพวาดของเด็ก

มิใช่เป็นเพียงการนำเสนอสิ่งที่เด็กมองเห็นเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในตนเอง และเข้าใจในวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งการวิเคราะห์คุณภาพจากภาพวาดของเด็กนั้นนับเป็นวิถีทางหนึ่งที่ดียิ่งในการศึกษาอิทธิพลด้านวัฒนธรรม เพราะประเด็นด้านวัฒนธรรมเป็นที่สนใจในหมู่นักวิชาการด้านศิลปศึกษาทั่วโลกมาโดยตลอดเนื่องจากปัจจัยด้านวัฒนธรรมเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ผู้ชม เห็น รู้สึก เข้าใจ ตอบรับ หรือให้คุณค่างานศิลปะที่มีความแตกต่างกัน และโกลด์บลัทท์ (Goldblatt, 1998) ที่กล่าวว่า ศิลปศึกษาสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการกระตุ้นวิธีการมองและวิธีการคิดให้มีความหลากหลาย โดยกิจกรรมศิลปะจะสามารถเป็นสื่อกลางในการกระตุ้นความสนใจของนักเรียน ให้มีการอภิปรายพูดคุยกันในประเด็นของความแตกต่างทางวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วม หรือการใช้ชีวิตในสังคมที่มีความหลากหลาย ซึ่ง แบงค์ส (Banks, 1989) ได้กล่าวถึงวิธีการสอนศิลปศึกษาแนวพหุวัฒนธรรม โดยการเพิ่มเติมเนื้อหาของกลุ่มชาติพันธุ์คือการสอนศิลปศึกษาโดยการกำหนดเนื้อหาหรือหน่วยการเรียนรู้ที่เป็นเรื่องของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง แล้วเพิ่มเติมเนื้อหาของอีกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งเข้าไป เช่น หน่วยการเรียนรู้เรื่องประวัติศาสตร์ศิลปะ และการเชื่อมโยงผลงานศิลปะกับสังคม คือ การที่ครูกระตุ้นส่งเสริมให้นักเรียนได้คิดวิเคราะห์ จากมุมมองทางศิลปะแนวสุนทรียศาสตร์ และประวัติศาสตร์ศิลปะ ขณะที่แนวทางการวิพากษ์วิจารณ์งานศิลปะ จะใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบมโนทัศน์พื้นฐาน กระบวนทัศน์ และทัศนคติของนักเรียนในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงออกถึงความเข้าใจในเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยการเชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้เนื้อหาเรื่องราวของภูมิปัญญาความคิด ผลงานของชุมชนสะท้อนค่านิยม และคุณค่าทางวัฒนธรรม

จากการศึกษาการศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กล่าวโดยสรุปได้ว่า

การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นการจัดการศึกษาเพื่อมุ่งเน้นการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม สุนทรียภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ กิจกรรมศิลปะจึงสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนโดยตรงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง และแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ (กรมวิชาการ, 2546) ด้วยลักษณะธรรมชาติของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ การเรียนรู้เทคนิค วิธีการทำงาน ตลอดจนการเปิดโอกาสให้แสดงออกอย่างอิสระ ทำให้ผู้เรียนได้รับการส่งเสริม สนับสนุนให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ดัดแปลง จินตนาการ มีสุนทรียภาพ และเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทยและสากล นอกจากนี้ ผู้เรียนยังสามารถค้นพบ

ศักยภาพความสนใจของตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อ หรือประกอบอาชีพทางศิลปะ มีความเชื่อมั่นพัฒนาตนเองได้ มีสมาธิในการทำงาน มีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ในการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมที่แตกต่างจากภูมิภาคอื่นๆของประเทศ ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนด้านทัศนศิลป์ของภูมิภาคนี้จึงจำเป็นต้องจัดการศึกษาจะต้องมีความเข้าใจ เข้าถึงสภาพแวดล้อมขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของสังคม สภาพการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์มีส่วนสัมพันธ์เป็นอย่างมากกับสภาพแวดล้อมทางโรงเรียนและครูผู้สอน ดังนั้นความแตกต่างของสภาพแวดล้อมจึงเป็นปัญหาที่สามารถเกิดขึ้นได้ในการสอนศิลปศึกษา

จากการศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในด้านผู้สอน ผู้เรียน การกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อวัสดุอุปกรณ์ และการวัดและการประเมินผล ตามความคิดเห็นของครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารสถานศึกษา และนักวิชาการศิลปศึกษามีรายละเอียดดังนี้

ด้านครูผู้สอนส่วนใหญ่เห็นว่า ครูควรมีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์เพื่อให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางศาสนา วัฒนธรรมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ครูควรส่งเสริมการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของผู้เรียนที่มีความแตกต่างทาง วัฒนธรรม และนำประเด็นด้านวัฒนธรรมต่างๆในสังคม มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม และ เห็นว่าครูควรมีทัศนคติที่ดีต่อผู้เรียนที่มาจากวัฒนธรรมต่างๆ อย่างเท่าเทียมกัน

ด้านผู้เรียน ส่วนใหญ่เห็นว่าควรมีการส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมผ่านทางการจัดการเรียนการสอนศิลปะให้แก่ผู้เรียน โดยการเรียนรู้จากผลงานศิลปะ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ผู้เรียนควรมีโอกาสได้เรียนรู้ และสัมผัสกับวิถีชีวิต ของคนในชุมชนอย่างลึกซึ้ง และ ควรมีความรู้ เข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ควรได้รับการส่งเสริมให้นำประเด็นในเรื่องของ ศิลปะ ขนบธรรมเนียม ประเพณี มาใช้เป็นแนวคิดในการสร้างงานศิลปะ การนำประเด็นในเรื่องของความสามัคคีมาอภิปรายร่วมกัน และ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้อภิปรายถึงประเด็นของวัฒนธรรมต่างๆที่มีอยู่ในท้องถิ่น ผู้เรียนมีโอกาสดูอภิปรายผลงานศิลปะของเพื่อนร่วมชั้นที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม

ด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน ครูผู้สอนส่วนใหญ่เห็นว่าควรกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษางานศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นไปใช้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และชีวิตประจำวันได้ ครูผู้สอนควรกำหนดให้ผู้เรียน เห็นคุณค่ามรดกทางศิลปะ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของสามจังหวัดชายแดนภาคได้มาสร้างสรรค์งานศิลปะ และเห็นว่าควรกำหนดให้ผู้เรียน นำศิลปะท้องถิ่นของสามจังหวัดชายแดนภาคได้มาศึกษาในประเด็นองค์ประกอบศิลป์ และความงามได้ และครูผู้สอนมีความคิดเห็นว่า ควรกำหนดให้ผู้เรียน แสดงออกถึงความรู้สึกรับรู้ความงามของงานศิลปะท้องถิ่น โดยการอธิบายแก่ครู และเพื่อนร่วมชั้นเรียน

ด้านเนื้อหาสาระครูผู้สอนส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาสาระควรมีความสอดคล้องกับความต้องการ และยึดหยุ่นตามสภาพผู้เรียน ชุมชน ศาสนาและวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นของสามจังหวัดชายแดนภาคได้ และเห็นว่าควรเน้นการเห็นคุณค่าและการอนุรักษ์งานศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสามจังหวัดชายแดนภาคได้ และควรมีการถ่ายทอดความประทับใจในเอกลักษณ์ของงานศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น วิถีชีวิตชุมชน ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของสามจังหวัดชายแดนภาคได้ออกมาเป็นผลงานศิลปะ

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอนส่วนใหญ่ เห็นว่าควรมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกับชุมชน ผู้ปกครอง โดยเชิญวิทยากร และปราชญ์ชาวบ้านมาถ่ายทอดความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น และเห็นว่าควรมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการพาผู้เรียนไปชม นิทรรศการศิลปะ ทัศนศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ และแหล่งผลิตงานศิลปะที่สำคัญในท้องถิ่นของตนเอง และควรจัดกิจกรรมโดยเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง ด้วยทักษะที่หลากหลาย รวมไปถึง การจัดกิจกรรมโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมตอบสนองต่อความต้องการ และความสนใจของผู้เรียนโดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกอย่างเต็มที่และควรเน้นการจัดกิจกรรมแบบกระบวนการกลุ่ม เพื่อส่งเสริมความสามัคคีในสังคม โดยเน้นให้เกิดการเรียนรู้ศิลปะ วัฒนธรรมของศาสนาต่างๆ ด้วยความเข้าใจและเกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน

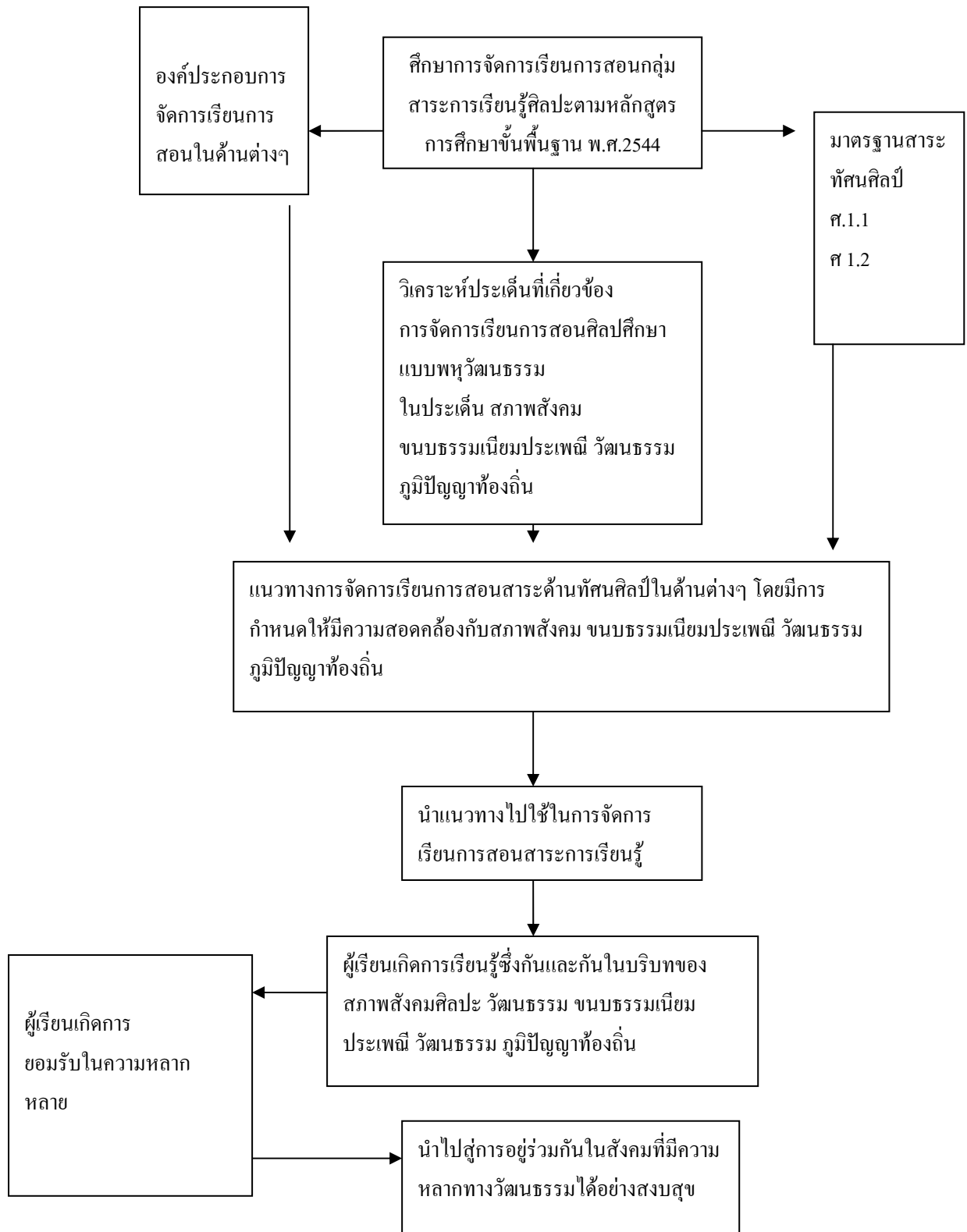
ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์ ครูผู้สอนส่วนใหญ่ เห็นว่าควรเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ที่เหลือใช้ และหาได้ง่ายตามธรรมชาติ ในท้องถิ่นมาสร้างสรรค์งานศิลปะ เห็นว่า ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคได้ขาดแคลนงบประมาณในการจัดซื้อสื่อและวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนการสอนศิลปะ และเห็นว่าควรเน้นสื่อที่มีความหลากหลายทั้งรูปแบบและเนื้อหา เพื่อส่งเสริมความสามัคคี

ด้านการวัดและการประเมินผล ครูผู้สอนส่วนใหญ่ เห็นว่าควรมีการประเมินผลจากการสังเกตพฤติกรรม ความสนใจ การทำงานร่วมกับผู้อื่นและทักษะการปฏิบัติงาน และควรวัดและประเมินผลจากผลงานทัศนศิลป์ของผู้เรียน และเห็นว่าควรวัดผลตามสภาพความเป็นจริงของผู้เรียน คำนึงถึงศักยภาพของผู้เรียนรายบุคคล โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน สังเกตความสนใจ และความร่วมมือขณะเข้าร่วมกิจกรรม ทัศนศึกษาและการเรียนรู้ศิลปะที่บ้านจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนจากปราชญ์ชาวบ้านควรมีการประเมินผลการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมแบบก่อนและหลังเรียน

จะเห็นได้ว่าผลการวิจัยในด้านต่าง ๆ นั้นครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์มีความคิดเห็นด้วยมาก ในการนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการเน้นกระบวนการจัดเรียนรู้ในด้านต่างๆผ่านรูปแบบของสังคม ชนบทธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสนองต่อความต้องการชุมชน และสอดคล้องกับสภาพการดำเนินวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และการยอมรับซึ่งกันและกันของคนที่มีความหลากหลายวัฒนธรรม ผ่านกระบวนการเรียนรู้ อันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ เนื่องจากการศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ จะนำไปสู่การออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ของครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เหมาะสมกับท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในศาสตร์สาระด้านศิลปะได้ตามความถนัดและความสนใจของตน และสามารถประยุกต์ความรู้ที่นำมาใช้กับวิถีชีวิตของตนในชุมชนได้อย่างมีความสุข

โดยผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางที่ได้จากการศึกษาวิจัยการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไว้ดังนี้

3. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะสำหรับครูผู้สอนสาระด้านทัศนศิลป์

1. ควรทำความเข้าใจหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 มาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ และทำความเข้าใจในสภาพสังคม ศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีท้องถิ่น ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อนำมาใช้ในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน และชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา

1. ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้แก่ครู และผู้บริหารสถานศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในแบบพหุวัฒนธรรม เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ และสามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม

2. ควรมีการจัดทำหนังสือคู่มือ หรือเอกสารเผยแพร่ความรู้ในเรื่องของการจัดการเรียนการสอนแบบพหุวัฒนธรรม ในสังคมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อย่างชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาปัญหาการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดต่างๆ ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. ควรมีการศึกษาถึงแนวทางการจัดการเรียนการสอนแบบพหุวัฒนธรรม ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

3. ควรมีการทำวิจัยเพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนรู้สาระด้านทัศนศิลป์ ในโรงเรียนตั้งอยู่ในพื้นที่ และสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กองทัพ เคลือบพนิชกุล. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (ตามแนวปฏิรูปการศึกษาใหม่ของชาติไทย). กรุงเทพมหานคร: บี.เจ.เพลทโพรเซสเซอร์, 2545.
- กิตติ รัตนฉายา. ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. วิทยานิพนธ์ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2532.
- เกษร ชิตะจารี. กิจกรรมศิลปะสำหรับเด็ก. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- เกษร ชิตะจารี. ศิลปะขั้นนำ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- ขวัญชาติ กล่าวหาญ. แนวทางการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ในพหุสังคม ศึกษาเฉพาะกรณีสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. ลักษณะวิชาสังคมจิตวิทยา. วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2542.
- คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. รายงานผลการประเมินคุณภาพนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ระดับประเทศ ปีการศึกษา 2532. กรุงเทพมหานคร: กอวชการ, 2533.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544). (อัคราเนนา)
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. กรุงเทพมหานคร: พรินทวานกราฟฟิค, 2542.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. แนวการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, 2534.
- จารุวัจน์ สองเมือง .การเรียนการสอนที่เอื้อต่อพหุวัฒนธรรม. [Online]. 2551. Available from : http://www.muallimthai.com/index.php?option=com_content&task=view&id=14&Itemid=34 . [2 พฤษภาคม 2552].
- จำเนียร ศิลปวานิช. หลักและวิธีการสอน. กรุงเทพมหานคร: เจริญรุ่งเรืองการพิมพ์, 2538.
- จิตรลดา แสงปัญญา. บทบาทและความสำคัญของจุดมุ่งหมายของหลักสูตร. ประมวลบทความหลักสูตร : สารระร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- จิราภรณ์ มั่นเศรษฐวิทย์. การพัฒนารูปแบบการสอนเพื่อเสริมสร้างพหุปัญญาให้กับเด็กวัยอนุบาล ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามแนวคิดพหุวัฒนธรรม . ยะลา: สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ , 2546.
- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. การพัฒนาหลักสูตร หลักการและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : อติเนเพรส, 2539.

- ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ. ประเพณีที่ช่วยส่งเสริมการผสมผสานทางสังคมระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิม. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ , 2524.
- ชลอ พงษ์สามารถ. ศิลปะสำหรับครูมัธยม. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, 2526.
- ชวลิต ดาบแก้วและสุภาวดี เหมทานนท์. วิธีสอนศิลปศึกษาภาคทฤษฎีและปฏิบัติตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2525.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. ระบบสื่อการสอน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.
- ชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์. การศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียนไทยมุสลิมอายุ 7-9 ปี ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จังหวัดชายแดนใต้. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- ชากี๋ พิทักษ์คุ้มพล. ผลกระทบของเหตุการณ์ความไม่สงบต่อการย้ายถิ่นของประชากรในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.), 2549.
- ดลมนรจจ์ บากาและคณะ. รายงานวิจัยเรื่อง “ การสำรวจจิตกรกรรมไทยมุสลิม จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส”. โครงการจัดตั้งวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, (ม.ป.ป.).
- ดอน แม็ก. ทำไมเด็กฝั่งไทยไปเรียนมาเลเซีย. วิทยาจารย์. 85 ,2530.
- दनัย ไชยโยธา. หลักการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2534.
- ต่อต้าน ธานีเกษ. สภาพและปัญหาการสอนวิชาศิลปะกับชีวิต ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุงพ.ศ. 2533) ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาเขตการศึกษาที่ 1. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- ทัศนีย์ สุขเมธี. หลักสูตรและการจัดการประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ วิทยาลัยธนบุรี, 2532.
- ทิสนา แจมมณี. แนวคิดเกี่ยวกับระบบการเรียนการสอน. เอกสารการสอนชุดวิชาการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หน่วยที่ 1-7 . กรุงเทพมหานคร: สัมพันธ์พาณิชย์, 2528.
- ทิสนา แจมมณี. ศาสตร์การสอนองค์ความรู้ เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2545.
- ทิสนา แจมมณี. 14วิธีสอนสำหรับครูมืออาชีพ . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- ทวี หนูแทน. ปัญหาการสอนชั้นเด็กเล็กในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.
- ธำรง บัวศรี. ทฤษฎีหลักสูตร : การออกแบบและการพัฒนา . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2532.

- ธีระ รุณเจริญ . การเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2525.
- นาวิ รังสิวารักษ์. บทนำ. วิทยาจารย์. 88 (มีนาคม 2533)
- นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร. ศิลปศึกษากับครูประถม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ตีรณสาร, 2525.
- บรรจง ฟารุ่งสาธ และคณะ. ประมวลองค์ความรู้ในพหุวัฒนธรรมศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้.
วารสารศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปีที่ 18 (ก.ค.-ธ.ค.2550)
: 125-136.
- บรรจง บุญการี. ศึกษาสภาพและการสอนศิลปศึกษาของครูประถมศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงาน
การประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2532.
- บัญญัติ ยง่วน และชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์. การกิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมการยอมรับความหลากหลาย
วัฒนธรรมในสังคมพหุวัฒนธรรม. วารสารศึกษาศาสตร์คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปีที่ 18 (ม.ค.-มิ.ย.2550) : 1-14.
- บันลือ พลฤกษ์วัน. การเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช,
2525.
- บันลือ พลฤกษ์วัน. การประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2522.
- บัณฑิตย์ สมะออน และคณะ . โครงการพหุวัฒนธรรมกับการพัฒนาการศึกษาใน 3 จังหวัดชายแดน
ภาคใต้กรณีศึกษาปอเนาะ. ศูนย์มุสลิมศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
[Online].2550. Available from : http://www.southwatch.org/article_detail.php?id=14. [24
มีนาคม 2552].
- บุญชม ศรีสะอาด. การพัฒนาการสอน. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, 2537.
- บุษบา มธุรสสกุล. การศึกษาแนวทางการบูรณาการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544
กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ในโรงเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- เบญจพร เกียรติกำจรวงศ์. การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะด้าน
ทัศนศิลป์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โดยการใช้ภูมิปัญญาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- ประคอง กรรณสูตร. สถิติประยุกต์เพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
ศูนย์หนังสือ, 2531.
- ประคอง กรรณสูตร. สถิติเพื่อการวิจัยคำนวณด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ประกาศรี สีอำไพ. พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร : โครงการตำรา
และเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531. (อัครสำเนา)

- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพมหานคร : สหมิตรออฟเซต, 2535.
- ปทีป เมธาคูณวุฒิ. การจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- ประเทิน มหาจันทร์. ศิลปะในโรงเรียนประถม. กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์, 2531.
- พงษ์พัชรินทร์ พุชวิฒนะ. บทบาทศึกษาศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในจังหวัดชายแดนภาคใต้. วารสาร
ศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปีที่ 18 (ก.ค.-ธ.ค.2550) : 113-
123.
- พรศักดิ์ สุจริตรักษ์. การใช้หลักสูตรวิชาภาษาอังกฤษ ระดับประถมศึกษา ในโรงเรียนคาทอลิก
สังกัดสังฆมณฑล. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาหลักสูตรและวิธีการสอน
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2540.
- พิภพ ปิติ. ปัญหาและความต้องการการพัฒนาสมรรถภาพด้านการสอนศิลปศึกษาของครูโรงเรียน
ประถมศึกษาสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด เขตการศึกษา 4. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- พีระศักดิ์ เทพไตรรัตน์. การศึกษาศภาพ และปัญหาการจัดการสอนศิลปศึกษาในโรงเรียน
ประถมศึกษาสังกัดกองการศึกษาเทศบาลเมืองนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.
ปริญญาโทศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2534.
- พีระพงษ์ กุลพิศาล. สมองลูกพัฒนาได้ด้วยศิลปะ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ชารอักษร, 2546.
- พีระพงษ์ กุลพิศาล. มโนภาพและการรับรู้ทางศิลปะและศิลปศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ชารอักษร, 2545.
- แพร ศิริศักดิ์คำเก็ง. องค์ความรู้การวิจัยความสัมพันธ์ พุทธ-มุสลิม ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในรอบ
49 ปี. กรุงเทพมหานคร : สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2549.
- ไพศาล ไชยราบ. การศึกษาระดับความไม่สอดคล้องระหว่างกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน
ประถมศึกษา กับพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามในสามจังหวัด
ชายแดนภาคใต้. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,
2534.
- ภัทรา นิคมานนท์. การประเมินผลการเรียน. กรุงเทพมหานคร : อักษรการพิมพ์, 2540.
- มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. กระบวนการเรียนการสอนทัศนศิลป์ในระดับประถมศึกษาสำหรับครูยุคใหม่.
กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2545.
- มารค ตามไท และ สมเกียรติ บุญชู. นโยบายความมั่นคงแห่งชาติจังหวัดชายแดนภาคใต้เปรียบเทียบ
ในรอบ 30 ปี. กรุงเทพมหานคร : สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2549.
- มโน พิสุทธิรัตนานนท์. เอกสารประกอบการสอน วิชาศิลปะพื้นฐาน. ภาควิชาทัศนศิลปศึกษา คณะ
ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาควิชา ได้ สงขลา, 2539.
- โมฮัมหมัด อับดุลกาเดร์. การจัดการศึกษาและแนวทางพัฒนาภาคใต้. กรุงเทพมหานคร : อักษร

บัณฑิต, 2530.

รุ่ง แก้วแดง . การพัฒนาการศึกษาการส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรมกับความมั่นคง ของจังหวัด
ชายแดนภาคใต้. ผลงานวิจัยส่วนบุคคลเสนอต่อวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2534.

รุ่ง แก้วแดง. พฤติกรรมการศึกษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 6 . กรุงเทพมหานคร : มติชน, 2545.

รุ่ง แก้วแดง . สงครามและสันติสุข@ ชายแดนภาคใต้. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : มติชน, 2548.

รัตติยา สาและ. การปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกชนที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส .

กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

รัตติยา สาและ. ปฏิสัมพันธ์ “ใหม่” : พุทธ-มุสลิม สามจังหวัดชายแดนใต้ . กรุงเทพมหานคร:

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2549.

ลำพอง บุญช่วย. การสอนเชิงระบบ. ปทุมธานี : วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์, 2530.

เลิศ อานันทนะ. ศิลปะกับเด็ก . กรุงเทพมหานคร: กราฟิเคอาร์ท, 2518.

เลิศ อานันทนะ. ศิลปะในโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: กราฟิเคอาร์ท, 2523.

เลิศ อานันทนะ. เทคนิควิธีสอนศิลปะเด็ก. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

2539.

วนภรณ์ สุณาลัย . แผนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

วรสุดา ขวัญสุวรรณ. สภาพ และปัญหาการสอนศิลปศึกษาของครูศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา

จังหวัดชายแดนภาคใต้. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย , 2539.

วรสุดา บุญยไวยโรจน์. การวัดและประเมินผลในระดับประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

วัฒนาพานิชย์, 2526.

วไลพร คุโณทัย. หลักการสอน. กรุงเทพมหานคร : กองส่งเสริมวิทยฐานะครู กรมการฝึกหัดครู,

2530.

วัชรินทร์ ฐิติอดิษฐ์. บทบาทครูศิลปศึกษาในการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรใหม่. ในครูศิลป์ 1 .

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

วิชาการ,กรม. กระทรวงศึกษาธิการ. การจัดสาระการเรียนรู้ศิลปะตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช 2544 . กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์(ร.ส.พ.),

2546.

วิชาการ, กรม. คู่มือหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2521).

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2540.

วิชาการ, กรม. กระทรวงศึกษาธิการ. การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน . กรุงเทพมหานคร : การศาสนา,

2534.

- วิชาการ, กรม. ความหมายของศิลปะ. กรุงเทพมหานคร : อรุณสภาลาดพร้าว, 2530.
- วิชาการ, กรม. หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533). กรุงเทพมหานคร : การศึกษา, 2532.
- วิชาการ, กรม. แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อรุณสภาลาดพร้าว, 2544.
- วิชาการ, กรม. กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.) , 2545.
- วินัย โสมดี. ศิลปะศึกษาในกระแสการปฏิรูปการศึกษา. เอกสาร โครงการประชุมสัมมนาเรื่องทิศทางและความร่วมมือทางศิลปะศึกษา. ภาควิชาศิลปะศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (มกราคม 2545) : 6. (อัดสำเนา)
- วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูริย์. ความเข้าใจในศิลปะ. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2521.
- วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูริย์. ศิลปะในโรงเรียนประถม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2531.
- วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูริย์. ศิลปะเป็นมูลฐานสำคัญ. วารสารครุศาสตร์. 1(กรกฎาคม-กันยายน 2536) :1-12.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. หลักสูตรและแบบเรียนประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2529.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, 2537.
- วุฒิสักดิ์ โภชนกุล. พหุวัฒนธรรมศึกษา. [Online].2550. Available from : <http://www.pochanukul.com>. [2 พฤษภาคม 2552].
- วุฒิ วัฒนสิน. ศิลปะในโรงเรียน : ปัญหาบางประการ และข้อเสนอแนะ. วารสารศึกษาศาสตร์ (8 มิถุนายน 2535) : 19-32.
- วุฒิ วัฒนสิน. ศิลปะศึกษา . แนวการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. วารสารรัฐสมิแล 20, 2 (พฤศจิกายน- สิงหาคม 2542) : 47-60.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. ทัศนศิลป์ศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สันติศิริการพิมพ์, 2548.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. เด็กกับศิลปะ. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, 2532.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. ศิลปะศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : คอมพิวเตอร์กราฟิก, 2539.
- ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี. 32 เดือนแห่งความรุนแรงจังหวัดชายแดนภาคใต้. รายงานสถานการณ์. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี , 2549.
- ศิริลักษณ์ มโนรมย์. การจัดการศึกษาตามวิถีชีวิตของมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. [Online].2550. Available from : [http:// www.charuaypontorrauin.com](http://www.charuaypontorrauin.com). [26 มีนาคม 2552].
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. แผนพัฒนาการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548.

- สน วัฒนสิน. การศึกษาปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นสังกัดกรมสามัญศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- สมชาย นันทเสน. การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ในชุมชนชาวเขา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 8. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- สมพร สุทัศน์ีย์. การประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2525.
- สมพงษ์ จิตระดับ. การจัดการเรียนการสอนทั่วไป. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2537.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. วิธีวิทยาการประเมิน : ศาสตร์แห่งคุณค่า. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- สังัด อุทรานันท์. การจัดการเรียนการสอนอย่างมีระบบ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.
- สังัด อุทรานันท์. พื้นฐานและการพัฒนาหลักสูตร. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : มิตรสยาม, 2532.
- สังัด อุทรานันท์. ทฤษฎีหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร : มิตรสยาม, 2530.
- สันติ คุณประเสริฐ. ปฏิรูปการจัดกิจกรรมทางศิลปะศึกษา: ศึกษาสถานศึกษาและทัศนศึกษาดูงานศิลปะศึกษาจากทฤษฎีสู่การสร้างสรรค์(ชุดรวมบทความเล่มที่19): สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- สิริพร บุญญานันท์. ประมวลบทความและหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.
- สุจริต เพ็ชรชอบ. หลักสูตรลักษณะแนวโน้ม และการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.
- สุมน อมรวิวัฒน์. สาระและกิจกรรมการสอนวิชาหลักสูตรและการสอนระดับประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- สุมน อมรวิวัฒน์ และสมพงษ์ จิตระดับ. สาระและกิจกรรมการสอนวิชาหลักสูตรและการสอนระดับประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- สุพิน บุญชูวงศ์. หลักการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายเอกสารและตำรา สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2535.
- สุมิตร คุณานุกร. หลักสูตรและการสอน. กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2518.
- สุทธีวงศ์ พงษ์ไพบูลย์. โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.), 2544.

- สุทธิพงษ์ พรหมไพจิตร และคณะ. การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยพุทธกับไทยมุสลิม จังหวัดปัตตานี .ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2520.
- สุรชวิช ศรีชวิช, ม.ร.ว. เทคนิคการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 2 .
กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พรินต์ติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2532.
- สุรพันธ์ ดันศรีวงษ์. วิธีการสอน. กรุงเทพมหานคร : ศลายนุกค์, 2538.
- สุลักษณ์ ศรีบุรี. การประเมินผลศิลปศึกษา. ในสรุปบนเส้นทางการพัฒนาศิลปศึกษา. ลพบุรี: ศูนย์การพิมพ์วิทยาลัยครูเทพสตรี, 2530.
- สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. เอกสารการสอนชุดวิชา การสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หน่วยที่ 1-7 . กรุงเทพมหานคร : ยูไนเต็ดโปรดักชั่น, 2526.
- เสาวนีย์ จิตต์หมวด. กลุ่มชาติพันธุ์: ชาวไทยมุสลิม. กรุงเทพมหานคร : กองทุนสง่ารัฐจิระอัมพร, 2531.
- สามัญศึกษา, กรม. แผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) กรมสามัญศึกษา.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2545.
- อมรวิชช์ นาครทรรพ และคณะ. โครงการวิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดการการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับท้องถิ่นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ . [Online]. 2550. Available from :
http://www.trf.or.th/RE/x.asp?Art_ID=238 [มีนาคม 2552].
- อมรวิชช์ นาครทรรพ. ประเด็นทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับโรงเรียนในมาเลเซีย การศึกษาเพื่อ
สมานฉันท์ทางวัฒนธรรม . [Online]. มปป. Available from :
<http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document9799>. [21 มกราคม 2550].
- อมรา พงศาพิชญ์. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม กระบวนทัศน์ และบทบาทในประชาสังคม.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- อรทิพย์ อารยะทรงศักดิ์. ความต้องการและปัญหาในการพัฒนาสมรรถภาพด้านการสอนของครู สังกัด
สำนักงานการประถมศึกษาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี, 2539.
- อารง สุทธาสาสน์. ปัญหาความขัดแย้งในสี่จังหวัดภาคใต้. กรุงเทพมหานคร : พิทักษ์ประชา, 2519.
- อาภรณ์ ใจเที่ยง. หลักการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2540.
- อุทุมพร (ทองอุไทย) จามรมาน. แบบสอบถาม: การสร้างและการใช้. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- อุบล ตู้จินดา. หลักและวิธีสอนศิลปะ. กรุงเทพมหานคร: โอ เอส พรินต์ติ้ง, 2532.
- อัญชลีพล คงพัฒน์. การศึกษาการจัดการเรียนการสอนการศึกษาขั้นพื้นฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชา
ศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2545.

อำนาจ เย็นสบาย. “แนวความคิด และการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา” ในศิลปะ: ศิลปะศึกษา. หน้า 15-18. กรุงเทพมหานคร : สันติศิริการพิมพ์, 2545.

อำไพ ตีรณสาร. ศิลปะในโรงเรียนประถมศึกษา (Art Elementary School): เอกสารประกอบการสอน 2709243. กรุงเทพมหานคร : สาขาวิชาศิลปะศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

ภาษาอังกฤษ

Banks, J.A. and Banks, Cherry A. McGee. Multicultural Education: Issue and Perspectives. Massachusetts: Allyn and Bacon, 1989.

Banks, J.A. and Banks, Cherry A. McGee Banks, Multicultural Education: Issue and Perspectives. Massachusetts: Allyn and Bacon, 1989.

Bate, Jane K. Becoming and Art Teacher. Australia: Wadsworth, 2000.

Bloom, Benjamin S. Human Characteristic and School Learning. New York: Mc Grew-Hill Book, 1982.

Chanda, Jacqueline. Muticultural education and the visual arts. Art Education Policy Review. Vol.94, No.1, pp.12-16. 1992.

Edgar Dale. Audiovisual methods in teaching. (3rd ed). New York : Dryden Press, 1990.

Gagne, Robert M. and Leslie J. Briggs. Principles of Instructional Design. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1974.

Gerlach, Vernon S. and Donald P. Ely. Teaching and Media : A Systematic Approach. Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice-Hall, 1971.

Glasser, R. Teaching Machine and Program Learning II. Pittsburgh : University of Pittsburgh Press, 1965.

Goldblatt, Patricia F. Using Art to Teach Multicultural Issues. [Online]. 1998.
Available from : <http://www.eric.ed.gov>. [April 2009].

Good, Carter V. Dictionary of Education. New York : Mc Graw-Hill, 1945.

Grant, Carl A. and Ladson - Billing, Gloria. (Eds). Dictionary of Multicultural Education. Phoenix, Arizona : Oryx Press, 1997.

Kemp, J. E. Instruction Design : A Plan for Unit and Cours Development. California : Fearon-Pittman Publishers, Inc. 1985.

Laura H. Chapman. Approaches to Art in Education. New York : Harcourt Brace Jovanovich Inc, 1979.

- Lori Jayne. A Study of Early Childhood Educators Understanding of the Artistic Process and of Art Education. University of Hawaii, 1993.
- Lowenfeld, Viktor and Britain, W. Lambert. Creative and Mental Growth. (7th ed.) New York : Macmillan Publishing Company, 1987.
- McFee , June King and Degge, Rogena M. Art, Culture and Environment : A Catalyst for Teaching. California : Wadsworth Publishing Company. Inc, 1977.
- McFee , June King . Cultural Diversity and The Structure and Practice of Art Education . California : Wadsworth Publishing Company. Inc, 1998.
- Mary Jane Zander. Talking Think, Responding and Creating : A Study of Literature on Talk in Art Education. Studies in Art Education 44 (1) 2002: 9.
- Michael, J.A. Art and Adolescence : Teaching Art at the Secondary Level. New York : Teaching college Press, Columbia University, 1983.
- Robert Dalton and Naznin Virji-Babul. Expression of Cultural Identity in the Drawing of Ismaili Muslim Children in Canada. Journal of Cultural Research in Art Education 2008 : 24-39.
- Susan M. Hendricks. Convergence on the Roles and Guidelines for Designing, Implementing and Teaching a Multicultural Elementary Art Education Curriculum : A Delphi Study . University of Maryland, 1996.
- Taba, Hilda. Curriculum Development: Theory and Practice. New York : Harcourt Bruce & World, 1962.
- Torrance, E.Paul. Guiding Creative Talent. Englewood Cliffs, New Jersey :Prentice- Hall Inc, 1962.
- Tyler , Ralph W. Basic Principles of Curriculum and Instruction. Chicago: University of Chiago Press, 1975.
- Wright, Joyce Ellen. "Arts Education in Secondary School Classrooms : Factors Related to What Student Learn". Dissertation Abstract International. volume 46 Febuary 1986: 2167-A.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

1. อาจารย์ทินกร บัวพูล
อาจารย์ผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ฝ่ายประถม
2. คุณสันติสุข ภูมิสุทินนท์
หัวหน้ากลุ่มส่งเสริมคุณภาพการจัดการเรียนรู้
การศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักพัฒนาการศึกษา
เขต พัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดน
ภาคใต้ กระทรวงศึกษาธิการ
3. รองศาสตราจารย์ วุฒิ วัฒนสิน
หัวหน้าแผนกวิชาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์
อาจารย์ประจำแผนกวิชาศิลปศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
5. คุณบุญส่ง ลอยสุวรรณ
ศึกษานิเทศก์ ชำนาญการพิเศษ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยะเขต 1
6. อาจารย์นิพนธ์ นิกากิ
ผู้อำนวยการ โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 40
อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
7. อาจารย์พรรษา คลังจันทร์
รองผู้อำนวยการสถานศึกษา
รักษาราชการแทนผู้อำนวยการโรงเรียน
เทศบาล 2 (บ้านกาแป๊ะกอตอ)
อำเภอเบตง จังหวัดยะลา

ภาคผนวก ข.

รายนามศึกษานิเทศก์ ในการทดลองใช้เครื่องมือวิจัย (แบบสัมภาษณ์)

รายนามผู้บริหารสถานศึกษา ในการแบบทดลองใช้เครื่องมือวิจัย(แบบสัมภาษณ์)

รายนามผู้บริหารสถานศึกษาที่ใช้ในการทดลองใช้เครื่องมือ (แบบสัมภาษณ์)

ผู้วิจัยทดลองใช้เครื่องมือวิจัยกับผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดสงขลา จำนวนทั้งสิ้น 3 ท่าน ประกอบด้วยโรงเรียนต่างๆ ดังนี้

1. โรงเรียนบ้านบางदान	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลาเขต 1
2. โรงเรียนวัดหนูแร่	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลาเขต 2
3. โรงเรียนบ้านหัวเขา	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลาเขต 3

รายนามศึกษานิเทศก์ที่ใช้ในการทดลองใช้เครื่องมือ (แบบสัมภาษณ์)

ผู้วิจัยทดลองใช้เครื่องมือวิจัยจากศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต่างๆ ในจังหวัดสงขลา จำนวนทั้งสิ้น 3 ท่าน โดยมีรายชื่อดังต่อไปนี้

1. คุณนนทวิช โชโต	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลาเขต 1
2. คุณชาญชัย ปาณุปกรณ์	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลาเขต 2
3. คุณคนยวรรณ ขุนปราบ	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลาเขต 3

ภาคผนวก ค.

รายชื่อโรงเรียนในการทดลองใช้เครื่องมือวิจัย

รายชื่อโรงเรียนที่ใช้ในการทดลองเครื่องมือวิจัย

โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 1 เขต 2 และเขต 3

1. โรงเรียนบ้านกลาง
2. โรงเรียนบ้านน้ำกระจาย
3. โรงเรียนบ้านยางงาม
4. โรงเรียนวัดเขาแก้ว
5. โรงเรียนวัดท้ายยอ
6. โรงเรียนวิเชียรชม
7. โรงเรียนอนุบาลสงขลา
8. โรงเรียนบ้านชะแม
9. โรงเรียนบ้านพังเกา
10. โรงเรียนวัดคีหลวง
11. โรงเรียนวัดประเจียก
12. โรงเรียนวัดพังก
13. โรงเรียนวัดสนามไชย
14. โรงเรียนวัดเขาบ่อ
15. โรงเรียนวัดแหลมอุทิศ
16. โรงเรียนวัดทรายขาว
17. โรงเรียนวัดทุ่งซ้อโฆสิตาราม
18. โรงเรียนวัดนาหม่อม
19. โรงเรียนบ้านเขาแดง
20. โรงเรียนบ้านม่วงงาม
21. โรงเรียนวัดคีหลวงนอก
22. โรงเรียนวัดประตู่ไชย
23. โรงเรียนวัดประโอ
24. โรงเรียนชุมชนบ้านนาสีทอง
25. โรงเรียนบ้านทุ่งจิ่ง
26. โรงเรียนบ้านเขาพระ
27. โรงเรียนชุมชนบ้านน้ำน้อย
28. โรงเรียนบ้านเกาะหมี่
29. โรงเรียนบ้านคลองปอม

30. โรงเรียนบ้านคลองเปล
31. โรงเรียนบ้านท่าไทร
32. โรงเรียนบ้านทุ่งตำเสา
33. โรงเรียนบ้านบางแพบ
34. โรงเรียนบ้านวังหรั่ง
35. โรงเรียนบ้านหน้าควนลัง
36. โรงเรียนวัดคลองแห
37. โรงเรียนวัดควนลังมิตรภาพที่ 11
38. โรงเรียนวัด โลกสมานคุณ
39. โรงเรียนวัดศรีชะคีรี
40. โรงเรียนวัดเทพชุมนุม
41. โรงเรียนวัดทุ่งลุงมิตรภาพที่198
42. โรงเรียนเสนาณรงค์วิทยา
43. โรงเรียนบ้าน โลกมา
44. โรงเรียนบ้านดินลาน
45. โรงเรียนบ้านคลองหวะ (ทวิรัตน์ราษฎร์บำรุง)
46. โรงเรียนบ้านท่าจีนอุดมวิทยา
47. โรงเรียนชุมชนบ้านจะโหนดมิตรภาพที่222
48. โรงเรียนชุมชนบ้านนาทับ
49. โรงเรียนชุมชนวัดควนมืด
50. โรงเรียนบ้านนา
51. โรงเรียนบ้านน้ำเค็ม
52. โรงเรียนบ้านปากบาง
53. โรงเรียนบ้านป่าชิง
54. โรงเรียนบ้านสะกอม
55. โรงเรียนบ้านนาทิว
56. โรงเรียนบ้านกรงอิตำ
57. โรงเรียนบ้านปากบางสะกอม
58. โรงเรียนบ้านพรุหลุมพี
59. โรงเรียนบ้านสวรรค์
60. โรงเรียนบ้านหัวถนน
61. โรงเรียนบ้านคลองแงะ

62. โรงเรียนบ้านปรก
63. โรงเรียนวัดสามกอง
64. โรงเรียนวัดบ่ออิฐ
65. โรงเรียนวัดเกาะถ้ำ
66. โรงเรียนวัดอ่างทอง
67. โรงเรียนวัดแหลมพ้อ
68. โรงเรียนอนุบาลท่าเสาอ้าน
69. โรงเรียนวัดทุ่งหวังโน

ภาคผนวก ง.

รายนามศึกษานิเทศก์ ในการให้ข้อมูลแบบสัมภาษณ์

รายนามผู้บริหารสถานศึกษา ในการให้ข้อมูลแบบสัมภาษณ์

รายนามผู้บริหารสถานศึกษา (ผู้ให้ข้อมูลแบบสัมภาษณ์)

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวนทั้งสิ้น 9 ท่าน ประกอบด้วยโรงเรียนต่างๆ ดังนี้

1. โรงเรียนนิบงชนูปถัมภ์	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลาเขต 1
2. โรงเรียนบ้านเบอเส็ง	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลาเขต 2
3. โรงเรียนบ้านยะรม	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลาเขต 3
4. โรงเรียนบ้านรูสะมิแล	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานีเขต 1
5. โรงเรียนบ้านนาเกตุ	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานีเขต 2
6. โรงเรียนวัดมูกลินทรวาปีวิหาร	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานีเขต 3
7. โรงเรียนอนุบาลนราธิวาส	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาสเขต 1
8. โรงเรียนบ้านกาณะ	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาสเขต 2
9. โรงเรียนบ้านสุไหงโก-ลก	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาสเขต 3

รายนามศึกษานิเทศก์ (ผู้ให้ข้อมูลแบบสัมภาษณ์)

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต่างๆ ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวนทั้งสิ้น 9 ท่าน โดยมีรายชื่อดังต่อไปนี้

1. คุณสุนันท์ แก้วรัตน์	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลาเขต 1
2. คุณรัตนะ ต่วนสุหลง	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลาเขต 2
3. คุณอุทัย ทองแก้ว	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลาเขต 3
4. คุณพงษ์ศักดิ์ เพ็ชร	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานีเขต 1
5. คุณภาวนา นัครามนตรี	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานีเขต 2
6. คุณณัฐพร ไชยเดช	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานีเขต 3
7. คุณเสริม กงประเสริฐ	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาสเขต 1
8. คุณราชวัตร บุญธรรม	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาสเขต 2
9. คุณวิยะดา ทองรักษา	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาสเขต 3

ภาคผนวก จ.

รายนามครูผู้สอนระดับมหาวิทยาลัย

โรงเรียนมัธยมศึกษา และโรงเรียนประถมศึกษา

รายนามครูผู้สอนศิลปศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา
ที่ใช้ในการทดลองใช้เครื่องมือ (แบบสัมภาษณ์)

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์	อาจารย์ประจำสาขาวิชาเอกศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
2. อาจารย์อัฐฐพล คงพัฒน์	อาจารย์ผู้สอนทัศนศิลป์ ประจำคณะ ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
3. อาจารย์ทมลา วัฒนสิน	อาจารย์ผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ ศิลปะด้านทัศนศิลป์ โรงเรียนเดชะปัตตยา นุกุล จังหวัดปัตตานี
4. คุณธีระพงษ์ สุขสง	ครูผู้สอนผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ ศิลปะด้านทัศนศิลป์ โรงเรียนเทศบาล 2 (บ้านกาแป๊ะกอตอ) อำเภอเบตง จังหวัดยะลา
5. คุณกามารุดิง บากา	ครูผู้สอนผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ ศิลปะด้านทัศนศิลป์ โรงเรียนอามานะศักดิ์ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
6. คุณนุรฮัณนี แวคูยี	ครูผู้สอนผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ ศิลปะด้านทัศนศิลป์ โรงเรียนบ้านคลอง ตัน อำเภอดากไบ จังหวัดนราธิวาส

ภาคผนวก ช.

รายชื่อโรงเรียนที่ใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัย

รายชื่อโรงเรียนที่ใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัย

จังหวัดยะลา

1. โรงเรียนบ้านตลาดลำใหม่ สาขาบ้านป่าพ้อ
2. โรงเรียนบ้านยูโป (รุ่งวิทยา)
3. โรงเรียนคีรีบูรวัฒนา (ติบุ)
4. โรงเรียนบ้านตะโละสตาร์
5. โรงเรียนนูกะบือราแง
6. โรงเรียนบ้านวังพญา
7. โรงเรียนจาเราะชูชู
8. โรงเรียนบ้านธารน้ำใส
9. โรงเรียนนิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ 10
10. โรงเรียนนิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ 3
11. โรงเรียนบ้านคีรีลาดพัฒนา
12. โรงเรียนบ้านวังหิน
13. โรงเรียนบ้านวังศิลา
14. โรงเรียนเทศบาล 6 (วัดเมืองยะลา)
15. โรงเรียนบ้านกะตูปะ
16. โรงเรียนบ้านตลาดลำใหม่
17. โรงเรียนบ้านตาโละ
18. โรงเรียนบ้านทุ่งเหรียง
19. โรงเรียนบ้านบาตัน (ฟรอยด์รอสอนุสรณ์)
20. โรงเรียนบ้านบุรินทร์ (บุญชอบ สาครินทร์)
21. โรงเรียนบ้านปอเยาะ
22. โรงเรียนบ้านพร่อน
23. โรงเรียนบ้านลิมุค(บุญชอบ สาครินทร์)
24. โรงเรียนประชาอุทิศ
25. โรงเรียนวัดลำพะยา
26. โรงเรียนสามแยกบ้านเนียง (สิทธิพันธ์อนุกุล)
27. โรงเรียนบ้านกาเม็ง
28. โรงเรียนบ้านกำแพงบือแน

29. โรงเรียนบ้านเกียรติ
30. โรงเรียนบ้านจะรังตาดงมิตรภาพที่ 175
31. โรงเรียนบ้านต้นแซะ
32. โรงเรียนบ้านโตะป่าแกะ
33. โรงเรียนบ้านบึงน้ำใส
34. โรงเรียนบ้านปือยอง
35. โรงเรียนบ้านป่าเตรายอ
36. โรงเรียนบ้านพะปุงะ
37. โรงเรียนบ้านยะตะ
38. โรงเรียนบ้านแหลมทราย
39. โรงเรียนวัดรังสิตาวาส
40. โรงเรียนบ้านแบหอ
41. โรงเรียนบ้านสะอะ
42. โรงเรียนเทศบาล 2 (บ้านกาแป๊ะกอตอ)
43. โรงเรียนบ้านด่านสันติราษฎร์
44. โรงเรียนบ้านนาข่อย
45. โรงเรียนบ้านราโมง
46. โรงเรียนนิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ 1
47. โรงเรียนนิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ 5
48. โรงเรียนบ้านเจาะป็นตัง
49. โรงเรียนบ้านทรายแก้ว
50. โรงเรียนบ้านบันนังกูแวง
51. โรงเรียนบ้านรานอ
52. โรงเรียนนิคมสร้างตนเองธารโต 5
53. โรงเรียนบ้านบ่อหิน
54. โรงเรียนบ้านแหร
55. โรงเรียนบ้านเจาะตาแม
56. โรงเรียนบ้านตาชี
57. โรงเรียนบ้านบุเกะฉลุโฆ
58. โรงเรียนบ้านพงกูแวง
59. โรงเรียนบ้านลีตอ
60. โรงเรียนเทศบาล 2 (บ้านมลาชูบางกอก)

61. โรงเรียนเทศบาล 5 (บ้านตลาดเก่า)
62. โรงเรียนบ้านนิบงพัฒนา
63. โรงเรียนบ้านรามัน
64. โรงเรียนบ้านตาโละชูแม
65. โรงเรียนบ้านใหม่(วันครู 2503)
66. โรงเรียนบันนังสตาอินทริจักรมิตรภาพที่ 200 ที่ระลึก ส.ร.อ.
67. โรงเรียนบ้านเตาปูน (ธนาคารกรุงเทพ 16)
68. โรงเรียนเทศบาล 4 (วัดพุทธภูมิ)
69. โรงเรียนบ้านยะหา
70. โรงเรียนบ้านเบอเส็ง
71. โรงเรียนวัดลำใหม่
72. โรงเรียนบ้านบุคี
73. โรงเรียนวัดหน้าถ้ำ(พุทธไสยานุสรณ์)
74. โรงเรียนนิบงชนูปถัมภ์
75. โรงเรียนอนุบาลยะลา

จังหวัดปัตตานี

76. โรงเรียนบ้านท่าน้ำตะวันตก
77. โรงเรียนบ้านหัวคลอง
78. โรงเรียนชุมชนบ้านสะนิง
79. โรงเรียนบ้านชะเมาสามต้น
80. โรงเรียนบ้านแชะโมะ
81. โรงเรียนบ้านทุ่งเค็จ
82. โรงเรียนบ้านบาโงมูลง
83. โรงเรียนบ้านละอาร์
84. โรงเรียนชือริง
85. โรงเรียนบ้านปือแต
86. โรงเรียนบ้านควนโนรี
87. โรงเรียนบ้านนาค้อกลาง
88. โรงเรียนวัดทรายขาว
89. โรงเรียนวัดมะกรูด
90. โรงเรียนบ้านแคนา

91. โรงเรียนบ้านท่ากำชำ
92. โรงเรียนบ้านใหม่
93. โรงเรียนบ้านบาโจ
94. โรงเรียนบ้านบราโอ (สาขากุ닝)
95. โรงเรียนบ้านตัน โตนด
96. โรงเรียนวัดป่าสวย
97. โรงเรียนบ้านรัฐสะมิแล
98. โรงเรียนบ้านกลาง
99. โรงเรียนบ้านคอน (นุ้ยนิรชาคาร)
100. โรงเรียนบ้านท่าชะเมา
101. โรงเรียนบ้านท่าสุ
102. โรงเรียนบ้านบ่ออิฐ
103. โรงเรียนบ้านพ้อมิ่ง
104. โรงเรียนชุมชนบ้านบางเก่า
105. โรงเรียนบ้านกาหงษ์
106. โรงเรียนบ้านช่องแมว
107. โรงเรียนบ้านทุ่งกின்ற
108. โรงเรียนบ้านบาเลาะ
109. โรงเรียนบ้านปาม่วง
110. โรงเรียนบ้านวังไชย
111. โรงเรียนโคกนิบง
112. โรงเรียนบ้านปลักแดน
113. โรงเรียนบ้านละเวง
114. โรงเรียนชุมชนบ้านสาบัน
115. โรงเรียนบ้านจะรัง
116. โรงเรียนบ้านเทียรยา
117. โรงเรียนบ้านคูซงปาแย
118. โรงเรียนบ้านตันหยง
119. โรงเรียนบ้านตาหมน
120. โรงเรียนบ้านโต๊ะดีเต
121. โรงเรียนบ้านท่าพง
122. โรงเรียนบ้านบือเจาะ

123. โรงเรียนบ้านฝาง
124. โรงเรียนยามูเฉลิม
125. โรงเรียนบ้านกะรุบี
126. โรงเรียนบ้านปล่องหอย
127. โรงเรียนบ้านโลทู
128. โรงเรียนนิคมสร้างตนเองโคกโพธิ์
129. โรงเรียนบ้านคลองหิน
130. โรงเรียนบ้านโคกโพธิ์
131. โรงเรียนบ้านตุปะ
132. โรงเรียนบ้านทุ่งยาว
133. โรงเรียนบ้านนาค้อเหนือ
134. โรงเรียนบ้านโพงโพง
135. โรงเรียนบ้านสามยอด
136. โรงเรียนวัดสุนทรวาริ
137. โรงเรียนบ้านกาหยี
138. โรงเรียนบ้านคลองช้าง
139. โรงเรียนบ้านค้อดต้นหยง
140. โรงเรียนบ้านโคกหมัก
141. โรงเรียนบ้านท่ายามู
142. โรงเรียนบ้านบางทัน
143. โรงเรียนบ้านปะกาจिनอ
144. โรงเรียนบ้านเป็ยะ
145. โรงเรียนบ้านยาบี
146. โรงเรียนพัฒนศึกษา
147. โรงเรียนวัดสุวรรณากร
148. โรงเรียนบ้านเกาะจัน
149. โรงเรียนบ้านเจาะบาแน
150. โรงเรียนบ้านตรัง
151. โรงเรียนบ้านบาตะกูโบ
152. โรงเรียนบ้านบุญคน
153. โรงเรียนบ้านมะหุด
154. โรงเรียนบ้านสมาหอ

155. โรงเรียนบ้านตะโล๊ะเมะนา
156. โรงเรียนบ้านน้ำดำ
157. โรงเรียนบ้านพิเทน (วันครู 2502)
158. โรงเรียนพระราชประสงค์บ้านทรายขาว
159. โรงเรียนชุมชนบ้านพงस्ता
160. โรงเรียนต้นพิกุล
161. โรงเรียนบ้านกรือเซะ
162. โรงเรียนบ้านบาง
163. โรงเรียนบ้านประจัน
164. โรงเรียนบ้านสายชล
165. โรงเรียนบ้านอินทนิล
166. โรงเรียนวัดโลกหุ้ญาคา
167. โรงเรียนบ้านโคกเหรียญ
168. โรงเรียนชุมชนบ้านปู่ยุด
169. โรงเรียนบ้านสะบารัง
170. โรงเรียนบ้านบางมะรวด
171. โรงเรียนชุมชนบ้านป่าตา
172. โรงเรียนยะหริ่ง
173. โรงเรียนวัดมูจลินทรวาปีวิหาร
174. โรงเรียนตลาดนัดบาซาเอ
175. โรงเรียนบ้านเขาตม
176. โรงเรียนบ้านวังกว้าง
177. โรงเรียนบ้านจะบังติกอ
178. โรงเรียนบ้านรามง
179. โรงเรียนวัดนิคมสถิต
180. โรงเรียนบ้านบาราเฮาะ
181. โรงเรียนบ้านป่าไร่
182. โรงเรียนชุมชนบ้านสะนิง
183. โรงเรียนบ้านยะรัง
184. โรงเรียนสมเด็จพระหลวงพ่อทวดวัดช้างให้
185. โรงเรียนบ้านคอนรัก
186. โรงเรียนบ้านนาประคู้

187. โรงเรียนเมืองปัดธานี
188. โรงเรียนอนุบาลปัดธานี
189. โรงเรียนบ้านปะกาสะรัง

จังหวัดนราธิวาส

190. โรงเรียนบ้าน โลกดีเต
191. โรงเรียนบ้านเปล
192. โรงเรียนบ้านกูแว (ประชาอุทิศ)
193. โรงเรียนบ้านศาลาลูกไก่
194. โรงเรียนบ้านดือแย
195. โรงเรียนบ้านสะเนาะ
196. โรงเรียนวัดทรายขาว
197. โรงเรียนบ้านตอออก
198. โรงเรียนจุฬารักษ์ 12
199. โรงเรียนบ้านดอหะ
200. โรงเรียนราชภัคดี
201. โรงเรียนบ้าน โลกงู
202. โรงเรียนบ้านไทยรัฐวิทยา 10 (บ้านใหม่)
203. โรงเรียนบ้านเขาตันหยง (มิตรภาพที่ 153)
204. โรงเรียนบ้าน โลกพะยอม
205. โรงเรียนบ้าน โลกสยา
206. โรงเรียนบ้านจืองา
207. โรงเรียนบ้าน โต้ะนอ
208. โรงเรียนบ้านบางมะนาว
209. โรงเรียนบ้านยابی
210. โรงเรียนบ้านไร่พญา
211. โรงเรียนบ้านสุเตทอ
212. โรงเรียนวัดถ้ำกู
213. โรงเรียนบ้านกาเยาะมาตี
214. โรงเรียนตะโละบาลอ
215. โรงเรียนบือแนปีแย
216. โรงเรียนบ้านปะลุگانากอ

217. โรงเรียนบ้านปูลูตีมอ
218. โรงเรียนบ้านสุโหงบาดู
219. โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 10
220. โรงเรียนบ้านกาเค็ง
221. โรงเรียนบ้านกาแร
222. โรงเรียนบ้านต้นตาล
223. โรงเรียนบ้านนากอ (มะดากะอุทิศ)
224. โรงเรียนบ้านนูกะบาง
225. โรงเรียนบ้านขี้งอ
226. โรงเรียนบ้านลู่โบายะ
227. โรงเรียนบ้านกูจิงลือปะ
228. โรงเรียนบ้านเขาน้อย
229. โรงเรียนบ้านตราแตะ
230. โรงเรียนบ้านนิบง
231. โรงเรียนบองอ
232. โรงเรียนบ้านบาโง
233. โรงเรียนบ้านบาโงสะโต
234. โรงเรียนบ้านลู่โป๊ะดีแย
235. โรงเรียนบ้านสะโล
236. โรงเรียนบ้านฮูลู
237. โรงเรียนชุมชนสัมพันธ์บ้านลาโละ
238. โรงเรียนบ้านกาโคะ
239. โรงเรียนบ้านตาฮา
240. โรงเรียนบ้านบริจ๊ะ
241. โรงเรียนบ้านบาง
242. โรงเรียนบ้านบาดง
243. โรงเรียนบ้านนูกิตยือแร
244. โรงเรียนบ้านมือและห์
245. โรงเรียนบ้านรือเสาะ
246. โรงเรียนบ้านลามาะฮีเล
247. โรงเรียนบ้านสาขน้ำทิพย์
248. โรงเรียนบ้านอินอ

249. โรงเรียนคีรีราษฎร์รังษฤษดิ์
250. โรงเรียนบ้านตะมะยูง
251. โรงเรียนบ้านปาดัน
252. โรงเรียนบ้านสาคร
253. โรงเรียนสว่างวัฒนา
254. โรงเรียนบ้านกุ่ม
255. โรงเรียนแจ่มแจ๊ะ
256. โรงเรียนบ้านปะลุกา
257. โรงเรียนบ้านศรีพัง
258. โรงเรียนวัดเกษตรภิคาราม
259. โรงเรียนวัดสิทธิสารประดิษฐ์
260. โรงเรียนนิคมสร้างตนเองเวียงสายโท 2
261. โรงเรียนบ้านแขง
262. โรงเรียนบ้านเจ๊ะขอ
263. โรงเรียนบ้านนุโริ๊ะ
264. โรงเรียนบ้านนุเกะตา
265. โรงเรียนบ้านยะหอ
266. โรงเรียนบ้านอาแว
267. โรงเรียนนิคมพัฒนา 5
268. โรงเรียนบ้านน้ำทุเรียน
269. โรงเรียนบ้านร่วมใจ
270. โรงเรียนบ้านกวาลอซีรา
271. โรงเรียนบ้านปาดังขอ
272. โรงเรียนบ้านลาแล
273. โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 89 (บ้าน โลกสยา)
274. โรงเรียนบ้านคูวา
275. โรงเรียนบ้านตะโละบูเก๊ะ

ภาคผนวก ฅ.

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

สำหรับ
ครูผู้สอนสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์

เรื่อง

การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้วิจัย : นางสาวนิภาพร ช่างเจริญ

โทรศัพท์ : (084)6317332

.....
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: รองศาสตราจารย์ ดร. ปุณณรัตน์ พิษณุไพบูลย์
ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

สำหรับ

ครูผู้สอนสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์

เรื่อง การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

.....

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูผู้สอนสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ ถึงแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ผู้วิจัยขอความกรุณาในการตอบแบบสอบถามฉบับนี้ให้ครบทุกข้อคำถาม เพื่อความสมบูรณ์ในการวิเคราะห์ผลการวิจัยต่อไป

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1	ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
ตอนที่ 2	ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการจัดการเรียนการสอน สาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ใน ด้าน ต่างๆดังนี้
	1. ด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน
	2. ด้านเนื้อหาสาระ
	3. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
	4. ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์
	5. ด้านการวัดและการประเมินผล
ตอนที่ 3	ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะถึงแนวทางการจัดการเรียน การสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย / ลงในช่อง ( ) ให้ตรงกับสภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน
โรงเรียน.....สำนักงานเขตพื้นที่.....
อำเภอ..... จังหวัด.....

1. เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง
2. อายุ ( ) 20 - 29 ปี ( ) 30 - 39 ปี
( ) 40 - 49 ปี ( ) 50 - 60 ปี
3. ศาสนาที่ท่านนับถือ ( ) พุทธ ( ) อิสลาม
( ) คริสต์ ( ) อื่นๆ โปรดระบุ.....
3. วุฒิทางการศึกษาสูงสุด ( ) ต่ำกว่าปริญญาตรี ( ) ปริญญาตรี
( ) ปริญญาโท ( ) ปริญญาเอก
( ) อื่นๆ โปรดระบุ.....
4. สาขาที่สำเร็จการศึกษา ( ) ศิลปศึกษา ( ) อื่นๆ โปรดระบุ.....
5. ท่านเคยได้รับประสบการณ์ในการเข้าร่วมประชุมสัมมนา การอบรมวิชาการ หรือการเข้าร่วมกิจกรรมทางศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้หรือไม่
( ) ไม่มี ( ) มี จำนวนครั้ง.....ครั้ง
6. ท่านมีประสบการณ์ตรงจากเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้หรือไม่
( ) ไม่มี ( ) มี โปรดระบุ.....
7. ท่านได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้หรือไม่
( ) ไม่มี ( ) มี โปรดเรียงลำดับความรุนแรงจากมากที่สุด(1)ไปหาน้อยที่สุด(6)
( ) การอพยพย้ายถิ่นของ ตนเอง เพื่อนร่วมงาน ผู้เรียน
( ) ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน
( ) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
( ) ความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม
( ) เศรษฐกิจ รายได้ลดลง
( ) การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิต
( ) อื่นๆ โปรดระบุ.....

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียน
ประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดน
ภาคใต้

คำชี้แจง โปรดพิจารณาข้อความต่อไปนี้แล้วแสดงความคิดเห็นที่มีต่อแนวทางการจัดการเรียนการ
สอนสาระด้านทัศนศิลป์ โดยทำเครื่องหมาย / ลงในช่องตัวเลขทางขวามือตามระดับ
ความคิดเห็นของท่าน

ตัวอย่าง

แนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
ด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน	5	4	3	2	1
1.สามารถระบุประเภทผลงานศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ท้องถิ่นของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้	/				

คำอธิบาย

จากตัวอย่างข้อ 1. ท่านทำเครื่องหมาย / ลงในช่องตารางตัวเลขที่ 5 หมายความว่า ท่านเห็น
ด้วยมากที่สุดที่จะกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนสามารถระบุประเภทผลงานศิลปะ
วัฒนธรรมท้องถิ่นของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้

โดยกำหนดค่าของคะแนนจากแบบสอบถามตอนที่ 2 เป็น 5 ระดับคือ

คะแนน	ระดับความคิดเห็น
5	เห็นด้วยมากที่สุด
4	เห็นด้วยมาก
3	เห็นด้วยปานกลาง
2	เห็นด้วยน้อย
1	เห็นด้วยน้อยที่สุด

ข้อที่	แนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์	ระดับความคิดเห็น					สำหรับผู้วิจัย
		เห็นดีมากที่สุด	เห็นดีมาก	เห็นปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	
ด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน		5	4	3	2	1	
1.	สามารถสื่อความคิด จินตนาการ ความรู้สึก ความประทับใจในงานศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นผ่านกระบวนการทำงานศิลปะอย่างสร้างสรรค์						
2.	แสดงออกถึงความรู้สึกในการรับรู้ความงามของงานศิลปะท้องถิ่น โดยการอธิบายแก่ครูและเพื่อนร่วมชั้นเรียน						
3.	เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองในด้านสุนทรียะจากการทำงานศิลปะที่สะท้อนเอกลักษณ์ และวัฒนธรรมท้องถิ่น						
4.	นำศิลปะท้องถิ่นของสามจังหวัดชายแดนภาคได้มาศึกษาในประเด็นองค์ประกอบศิลป์และความงามได้						
5.	นำความรู้ที่ได้จากการศึกษางานศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีท้องถิ่นไปใช้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆและชีวิตประจำวันได้						
6.	รู้ประวัติและความสำคัญของงานศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของท้องถิ่น						
7.	สามารถระบุประเภทผลงานศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสามจังหวัดชายแดนภาคได้						
8.	เรียนรู้ และทำกิจกรรมร่วมกับปราชญ์ท้องถิ่น ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนกันของคนหลากหลายวัฒนธรรม						
9.	เห็นคุณค่ามรดกทางศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคได้						
10.	นำแนวคิดในความหลากหลายทางศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของสามจังหวัดชายแดนภาคได้มาสร้างสรรค์งานศิลปะ						

ข้อที่	แนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์	ระดับความคิดเห็น					สำหรับผู้วิจัย
		เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	
ด้านเนื้อหาสาระ		5	4	3	2	1	
1.	ประวัติและความสำคัญของงานศิลปะที่มีต่อวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีท้องถิ่นที่ตนอาศัย						
2.	รูปแบบของผลงานทัศนศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีสามจังหวัดชายแดนภาคใต้						
3.	นำความรู้จากประสบการณ์จริงจากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นมาเป็น แนวทางการสร้างสรรค์งานศิลปะ						
4.	การชื่นชมความงาม คุณค่าของงานศิลปะซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการแสดงความคิดเห็นและอธิบายความหมายโดยใช้หลัก องค์ประกอบศิลป์และความงาม						
5.	การสืบทอดการทำงานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเพณี และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน						
6.	นำการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน มาเป็นแนวคิดในการ สร้างสรรค์งานศิลปะ และบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้						
7.	การทำงานศิลปะท้องถิ่นโดยการถ่ายทอดจากปราชญ์ชาวบ้านเพื่อ เป็นการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาของสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้						
8.	การถ่ายทอดจินตนาการ ความประทับใจจากวิถีชีวิตชุมชน ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผ่านกระบวนการทาง ศิลปะ						
9.	การสร้างสรรค์องค์ประกอบศิลป์ด้วยเทคนิควิธีต่างๆ โดยนำ ทรัพยากร ธรรมชาติที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์						
10.	การถ่ายทอดความประทับใจในเอกลักษณ์ของงานศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ออกมาเป็นผลงานศิลปะและนำเสนอผลงานของ ตนเองและของกลุ่มให้ผู้อื่นรับรู้						

ข้อที่	แนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์	ระดับความคิดเห็น					สำหรับผู้วิจัย
		เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	
	ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	5	4	3	2	1	
1.	กำหนดให้ผู้เรียนนำความประทับใจที่มีต่อเอกลักษณ์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นมาเป็นฐานความคิดในการทำงานศิลปะ						
2.	จัดโครงการทัศนศึกษาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น โบราณสถาน เพื่อทำความเข้าใจกับประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่น						
3.	กำหนดให้ผู้เรียนศึกษา ตำรางานศิลปะในท้องถิ่น และนำเสนอต่อเพื่อนร่วมชั้น						
4.	เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นในการจัดกิจกรรมศิลปะท้องถิ่นตามความถนัดและความสนใจของตนเองร่วมกับครูผู้สอน						
5.	ให้ผู้เรียนทำโครงการศิลปะเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้ทักษะกระบวนการกลุ่ม ภายใต้การปรึกษาร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านและครูผู้สอน						
6.	กำหนดให้ผู้เรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมทางศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น						
7.	กำหนดประเด็นการร่วมกิจกรรมทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ในชุมชนมาเป็นแนวทางในการทำงานศิลปะของผู้เรียน						
8.	จัดกิจกรรมเรียนรู้ และฝึกปฏิบัติงานศิลปะท้องถิ่นจากแหล่งเรียนรู้จริงในชุมชน						
9.	เชิญปราชญ์ชาวบ้านในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ และจัดกิจกรรมร่วมกับครูผู้สอน						
10.	ผู้เรียนควรได้วิพากษ์วิจารณ์งานศิลปะในประเด็นความสามัคคีในชุมชน และเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีในผลงานศิลปะ						

ข้อที่	แนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์	ระดับความคิดเห็น					สำหรับผู้วิจัย
		เห็นดีมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	
ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์		5	4	3	2	1	
1.	ครู ผู้ปกครอง และปราชญ์ท้องถิ่นร่วมกันแสดงความคิดเห็นเพื่อคัดเลือกเนื้อหาในการจัดทำสื่อการสอน						
2.	สื่อการสอนควรมีความยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมและความเชื่อตามหลักศาสนา						
3.	นำวัสดุธรรมชาติที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นมาใช้ทดแทนในการสร้างสรรค์งานศิลปะ						
4.	ให้ผู้เรียนช่วยจัดหาสื่อศิลปะท้องถิ่นมาใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอน						
5.	ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ถ่ายทอด และสาธิตกระบวนการสร้างงานศิลปะท้องถิ่น						
6.	เลือกใช้สถานที่สำคัญในชุมชนเป็นสื่อการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาสาระ และจุดประสงค์การเรียนรู้						
7.	เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทดลองปฏิบัติกิจกรรมศิลปะท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และความเข้าใจในกระบวนการ						
8.	จัดกระบวนการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้จริง โดยพานักเรียนไปศึกษาแหล่งผลิตงานศิลปะท้องถิ่นในชุมชน						
9.	เลือกใช้สื่อการสอนที่ส่งเสริมความสามัคคีในการอาศัยอยู่กัน ในสังคมที่มีความหลากหลายทางศาสนา ภาษาและวัฒนธรรม						
10.	ควรจัดทำสื่อสำหรับการเรียนร่วมของผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางศาสนา ภาษาและวัฒนธรรม						

ข้อที่	แนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์	ระดับความคิดเห็น					สำหรับผู้วิจัย
		เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด	
ด้านการวัดและการประเมินผล		5	4	3	2	1	
1.	ทดสอบความรู้ความเข้าใจงานศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้						
2.	การแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก ความประทับใจที่มีต่องานศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองและผู้อื่น โดยอธิบายแก่ครูและเพื่อน ร่วมชั้นเรียน						
3.	วัดความเข้าใจความงามของงานศิลปะท้องถิ่น โดยการวิพากษ์วิจารณ์ ตามหลักการทางศิลปะ						
4.	สังเกตความสนใจและความร่วมมือในการทำกิจกรรมทางศิลปะ โครงการกลุ่ม ร่วมกับเพื่อนต่างศาสนา						
5.	ประเมินผลทักษะการทำงาน และพัฒนาการทางศิลปะจากแฟ้ม สะสมผลงานทางด้านศิลปะ						
6.	วัดผลทักษะการใช้เทคนิคต่างๆ การนำวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่นมาใช้ สร้างสรรค์งานศิลปะ						
7.	เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการ และมีส่วนร่วม ในการประเมินตนเอง เพื่อนร่วมชั้นเรียนร่วมกับครูผู้สอน						
8.	สังเกตความสนใจ และความร่วมมือขณะเข้าร่วมกิจกรรมทัศนศึกษา และการเรียนรู้ศิลปะที่บ้านจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนจากปราชญ์ ชาวบ้าน						
9.	เอกลักษณ์ของความหลากหลายทางศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นที่มีในผลงานศิลปะของผู้เรียน						
10.	ควรมีการประเมินผลการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมแบบก่อน และหลังเรียน						

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน

.....
.....
.....

2. ด้านเนื้อหาสาระ

.....
.....
.....

3. ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน

.....
.....
.....

4. ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์

.....
.....
.....

5. ด้านการวัดและประเมินผล

.....
.....
.....

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงสำหรับการให้ความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

สำหรับ
ศึกษานิเทศก์ และ ผู้บริหารสถานศึกษา

เรื่อง

การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้วิจัย : นางสาวนิภาพร ย่องเจริญ

โทรศัพท์ : (084)6317332

.....
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: รองศาสตราจารย์ ดร. ปุณณรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์
ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

สำหรับ

ศึกษานิเทศก์ และ ผู้บริหารสถานศึกษา

เรื่อง การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

.....

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของของผู้บริหารสถานศึกษาที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถึงแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ข้อมูลและความคิดเห็นของท่านที่ได้จากการสัมภาษณ์จะถือเป็นความลับและนำมาวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น

แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1	ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์
ตอนที่ 2	ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในด้านต่างๆดังนี้ 1. ด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอน 2. ด้านเนื้อหาสาระ 3. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 4. ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์ 5. ด้านการวัดและการประเมินผล
ตอนที่ 3	ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมถึงแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-นามสกุล.....
วันที่ให้สัมภาษณ์.....เวลา.....ถึง.....
สถานที่สัมภาษณ์.....

1. เพศ.....

2. อายุ.....

3. วุฒิการศึกษาสูงสุด.....

4. อาชีพ / ตำแหน่ง.....

5. ประสบการณ์การทำงานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ระยะเวลา.....

6. ประสบการณ์ในการเข้าร่วมประชุม/อบรม/สัมมนาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในสังคมพหุวัฒนธรรม
จำนวนครั้ง.....

.....

7. ท่านเคยได้รับประสบการณ์ตรงจากเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
หรือไม่.....

.....

.....

.....

.....

8. ท่านได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้หรือไม่
อย่างไร.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียน
ประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัด
ชายแดนภาคใต้

1. ด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน

1.1 ท่านคิดว่าสภาพสังคมศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมของสาม
จังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถนำมากำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ให้
ความเหมาะสมได้อย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

1.2 ท่านคิดว่าหากต้องการให้ผู้เรียนมีความเข้าใจ และมีค่านิยมในการยอมรับการอยู่ร่วมกันใน
สังคมที่มีความหลากหลายทางศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม จะกำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนสาระ
ด้านทัศนศิลป์ได้อย่างไรบ้าง

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน

.....
.....
.....

2. ด้านเนื้อหาสาระ

.....
.....
.....

3. ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน

.....
.....
.....

4. ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์

.....
.....
.....

5. ด้านการวัดและประเมินผล

.....
.....
.....

6. ข้อคิด/ข้อสังเกต

.....
.....
.....

ลงนามผู้ให้สัมภาษณ์.....

(.....)

วันที่สัมภาษณ์.....

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

สำหรับ

ครูผู้สอนศิลปศึกษาระดับมหาวิทยาลัย
โรงเรียนมัธยมศึกษา และโรงเรียนประถมศึกษา

เรื่อง

การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้วิจัย : นางสาวนิภาพร ช่องเจริญ

โทรศัพท์ : (084)6317332

.....
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: รองศาสตราจารย์ ดร. ปุณณรัตน์ พิชญไพบุลย์
ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

สำหรับ

ครูผู้สอนศิลปศึกษาระดับมหาวิทยาลัย

โรงเรียนมัธยมศึกษา และโรงเรียนประถมศึกษา

เรื่อง การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

.....

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักวิชาการด้านศิลปศึกษา และครูผู้สอนศิลปศึกษา ถึงแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ข้อมูลและความคิดเห็นของท่านที่ได้จากการสัมภาษณ์จะถือเป็นความลับ และนำมาวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น

แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1	ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์
ตอนที่ 2	ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในด้านต่างๆดังนี้ 6. ด้านครูผู้สอน 7. ด้านผู้เรียน
ตอนที่ 3	ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมถึงแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-นามสกุลของผู้ให้สัมภาษณ์.....
วันที่ให้สัมภาษณ์.....เวลา.....ถึง.....
สถานที่สัมภาษณ์.....

1. เพศ.....

2. อายุ.....

3. ภูมิลำเนาเดิม.....

4. วุฒิการศึกษาสูงสุด.....

5. สาขาที่ท่านสำเร็จการศึกษา.....

6. สถานที่ทำงาน.....

7. ประสบการณ์การทำงาน.....

8. ท่านเคยมีประสบการณ์จากเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
หรือไม่.....

.....
.....
.....
.....

9. ท่านได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
หรือไม่.....

.....
.....
.....

1.3 ท่านคิดว่าบทบาทของครูผู้สอนในการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์อย่างไร เพื่อให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางศาสนา วัฒนธรรมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1.4 ท่านคิดว่าครูผู้สอนควรมีความรู้ในการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์อย่างไร เพื่อให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความหลากหลายวัฒนธรรม และความต้องการของชุมชนหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1.5 ท่านคิดว่าครูผู้สอนควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมปราชญ์ท้องถิ่นในการให้ความรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ผู้เรียนอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.3 การแสดงออกทางศิลปะของผู้เรียน มีการแสดงออกถึงเอกลักษณ์ความเชื่อทางศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือไม่อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.4 ท่านคิดว่าควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนสาระด้านทัศนศิลป์ได้อย่างไรบ้าง เพื่อเป็นการส่งเสริมการยอมรับการอยู่ร่วมกันของคนหลากวัฒนธรรม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.5 ท่านคิดว่าการส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นคุณค่า และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์งานศิลปะและภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม จะช่วยสร้างการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมของผู้เรียนได้หรือไม่

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 3

ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมถึงแนวทางการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะด้านทัศนศิลป์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

1. ด้านครูผู้สอน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ด้านผู้เรียน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงนาม.....ผู้ให้สัมภาษณ์

วันที่...../...../.....

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวนิภาพร ช่องเจริญ เกิดวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ.2525 ที่จังหวัดตรัง สำเร็จการศึกษาหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ในปีการศึกษา 2547 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2548 ปัจจุบันรับราชการที่โรงเรียน อบจ.บ้านตลาดเหนือ (วันครู 2502) อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต